

T. C.

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

**“BİRİNCİ MİLLET MECLİSİ’NDE İÇEL(Silifke)
MİLLETVEKİLLERİ”**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Cemal TEKGÜNDÜZ

2013-NİĞDE

T. C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

**“BİRİNCİ MİLLET MECLİSİ’NDE İÇEL(Silifke)
MİLLETVEKİLLERİ”**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Cemal TEKGÜNDÜZ

Yöneten

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZTÜRK

2013-NİĞDE

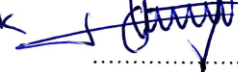

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. İBRAHİM ÖZTÜRK danışmanlığında **CEMAL TEKGÜNDÜZ** tarafından hazırlanan "**Birinci Millet Meclisi'nde İcel (Silifke) Milletvekilleri**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih:

08.06.2013

JÜRİ :

Danışman : Yrd.Doç.Dr. İbrahim ÖZTÜRK
Üye : Yrd.Doç.Dr. Salih ÖZKAN
Üye : Yrd.Doç.Dr. Gölün ÖZTÜRK

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşına Almanya'nın yanında katılmıştı. Ağır ve yorucu savaşlardan çıkmış Osmanlılar savaş sırasında kahramanca çarpışmalarına rağmen, düşman kuvvetlerinin tüm yurdu işgal etmelerine engel olamamışlardı. Bu sıralarda imzalanan Mondros ateşkes Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nu tamamen yok etmeye ve Türk yurdunu parçalamaya yönelik hazırlanmıştı.

Bu antlaşmanın 7. maddesi, galip devletlere istedikleri her yeri istedikleri zaman işgal etme hakkını tanıyordu. Böylelikle işgaller bu antlaşmanın arkasına sığınarak yapılabilecekti. İşgallere ilk tepki işgale uğrayan bölgelerde yaşayan halktan gelmiştir. İzmir'de Hasan Tahsin işgale karşı ilk kurşunu atarak halkın bu haksız işgallere sessiz kalmayacağını göstermişti. Mustafa Kemal Paşa ise İstanbul'daki kurtuluş çarelerinin hiçbirine itibar etmeyerek 19 Mayıs 1919'da Anadolu'ya geçmiş ve topyekûn bir kurtuluşun ateşini yakmıştır. Düzenlenen Amasya, Erzurum ve Sivas Kongreleri ile tam bağımsız Türkiye idealinin temelleri atılmış, halkta milli bilinç uyandırılmıştır. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının çalışmaları sonucunda İstanbul Hükümeti, Anadolu hareketine yaklaşmış ve Amasya Görüşmeleri ile de Mebus 'an Meclisinin açılması kararlaştırılmıştır.

2 Ocak 1920'de Osmanlı Meclis-i Mebus 'an son kez toplanır. Bu meclisin verdiği en önemli karar, taslağı Mustafa Kemal tarafından mebuslara Ankara'da verilen ve sonraları Misak-i Milli olarak adlandırılacak olan Ulusal And'ın 28 Ocak 1920'de kabul edilmesi olmuştur. Meclisin ve İstanbul Hükümeti'nin çalışmalarından ve Anadolu'da artan direniş hareketlerinden rahatsızlık duyan İtilaf Devletleri 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal ettiler. İstanbul'un işgaliyle beraber Meclis-i Mebusan'ında basılması ve birçok mebusun tutuklanması ve sürgüne gönderilmesi üzerine Heyet-i Temsiliye 19 Mart 1920 tarihinde bir beyanname yayımlayarak, Meclisin Ankara'da tekrar toplanabilmesi için seçimlerin yapılmasını istemiştir. Yapılan seçimler sonucunda Ankara'da TBMM açılır. 23 Nisan 1920'de açılan Meclis, Osmanlı Devleti'nin elinden bir takım yetkileri alarak Anadolu'nun kaderine el koymuştur. Bundan sonra milletin ne şekilde yasayacağına, milletin kendi seçtiği mebuslar karar verecektir.

İtilaf Devletleri mütareke sonrası Mersin ve Tarsus'u işgal etmiştir. İçel Vilayeti işgal edilmese de, Silifke ve Silifke'den Mersin'e kadar İçel'e bağlı kasaba ve köyler Fransızların Anadolu'dan çekilmesine kadar işgal tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. İçel'de kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve bunlara bağlı müfrezeler, İçel'i işgalden korumaktan öteye düşman işgalindeki Mersin ve Tarsus'u kurtarmak amacıyla da faaliyette bulunmuşlardır. Mustafa Kemal'in 19 Mart 1920 tarihli genelgesi doğrultusunda İçel'de 29 Mart 1920 Pazartesi günü, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İdare Heyeti'nin, mutasarrıfın ve halkın iştirakiyle hükümet konağında seçimler yapılmıştır. Bu seçimlerde yirmi bir aday arasından Ahmet Şevki Bey, Naim Efendi, Hacı Ali Efendi, Haydar Lütfi ve Sami Bey milletvekili seçilmişlerdir. Meclis-i Mebusan'a seçilen Ali Rıza Efendi'nin de Ankara'ya gelmesi ile İçel vilayetinin milletvekili sayısı altıya çıkacaktır.

Birinci dönem İçel milletvekillerinden Sami Bey, Haydar Lütfi Bey ve Ali Sabri Efendi(Hacı Ali) mecliste II. Grupta yer almışlardır. Yukarıda ismi zikredilen altı milletvekilinden beş tanesi bir daha meclise giremezken sadece Haydar Lütfi Bey VIII. Dönemde Demokrat Parti'den Meclise girebilmiştir.

ABSTRACT

Ottoman Empire joined The First World War with Germany. Despite struggling and fighting bravely during the battle, The Ottomans, having lived through severe wars, couldn't stop the enemy forces to occupy the whole country. The peace armistice of Moudros signed on in the meantime was prepared with a view to completely terminating the Ottoman Empire and comminuting the Turkish homeland.

The 7th clause of this armistice gave the victorious states the right to occupy any place any time. The occupations hereby were suppose to be realised on the grounds of this clause. The first reaction to the occupations aroused from the residents of the occupied regions. Hasan Tahsin in Izmir who fired the first bullet to the enemy proved that the Turkish people wouldn't keep silent against the unjust occupations. Mustafa Kemal Pasha, in the meantime, ignored all the propositions of salvation in Istanbul and went down to Anatolia on May 19, then lit the fire of an overall salvation of the nation. With the congresses held in Amasya, Erzurum and Sivas cities, the fundamentals of fully independent Turkey ideal was set up and the national consciousness was awakened among the people. As a result of Mustafa Kemal's and his fellows' efforts, The Government of Istanbul came closer to the Anatolian movement; and with the negotiations in Amasya, it is agreed to open a national assembly.

On October 2, 1920, The Ottoman Parliament gathered last time. The most important decision of this parliament was to accept The National Oath on January 28, 1920 whose drafts had been given to the members of the parliament in Ankara by Mustafa Kemal, and which would later be called as the National Treaty. The Allied Powers, upon getting annoyed by the operations of the Parliament and the Istanbul Government and by the increasing resistance movements in Anatolia, occupied Istanbul on March 16, 1920. With the occupation of Istanbul, when the Parliament was assaulted and a number of members of Parliament were arrested and forced to exile, the representative committee, issuing a declaration on March 19, 1920, requested to hold new elections for the parliament to gather again in Ankara

After the elections, The Turkish grand national Assembly opened in Ankara. The Parliament ,starting on April 23 ,1920 , took over a number of competences from the Ottoman State and took the initiative on behalf of the Anatolia .Henceforth, it would be the members of the Parliament elected by the people themselves to decide the way of life that the people would live.

The Allied Powers occupied Mersin and Tarsus cities after the armistice. Much though İçel province was not occupied , Silifke, the villages and towns between Silifke and Mersin faced the threat of occupation until the withdrawal of the French from Anatolia. Associations for the Defence of The National Rights and the battalions dependent on these associations ,beyond saving İçel from enemy occupation,had operations with the aim of rescuing Mersin and Tarsus which were under the occupation of enemies.

Based on Mustafa Kemal's notice dated March 19,1920, the elections were held in the government Office with the participation of executive board of Association for the Defence of The National Rights ,the governor and the people. Among 21 candidates, Mr Ahmet Şevki, Mr Naim, Mr Hacı Ali, Mr Haydar Lütfi and Mr Sami were elected as the members of the parliament. With the election of Mr Ali Rıza to the Parliament , the number of the members of İcel in the parliament would increase to six.

The first term members of the Parliament Mr Sami, Mr Haydar Lutfi, and Mr Ali Sabri (Hacı Ali) took place in the second group. While five of the above mentioned members of the parliament couldn't be elected again, only Mr Haydar Lutfi was re-elected from the Democrat Party in the eight legislation term.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “ Birinci Millet Meclisi’nde İçel (Silifke) Milletvekilleri ” isimli bu çalışmamızda, meclisin birinci döneminde (23 Nisan1920–16 Nisan 1923) İçel milletvekilleri ve siyasi faaliyetleri konu edilmiştir.

Birinci bölümde, Büyük Millet Meclisinin açılması için yapılan çalışmalar; ikinci bölümde, Milli Mücadele Döneminde İçel, üçüncü bölümde; Birinci Dönem Büyük Millet Meclis’i için İçel’de seçimlerin yapılması, seçilen milletvekilleri ve özgeçmişleri; dördüncü bölümde, birinci dönem İçel milletvekillerinin yasama çalışmaları; besinci bölümde, birinci dönem İçel milletvekillerinin katıldıkları oylamalar ve kullandıkları izinler; altıncı bölümde, birinci dönem İçel milletvekillerinin Mecliste yaptıkları konuşmalara yer verilmiştir.

Çalışma konumuz gereği; Meclis Zabıt Cerideleri, Gizli Celse Zabıtları, Milletvekillerinin Kişisel Dosyaları ve Nutuk temel başvuru kaynaklarımız olmuştur.

“ Birinci Millet Meclisi’nde İçel (Silifke) Milletvekilleri ” konulu bu çalışmada konunun seçimi ve her aşamasında yardımlarını esirgemeyen Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZTÜRK’ e, bilgi ve tecrübeleriyle sürekli desteğini gördüğüm saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ’ a, Yrd. Doç. Dr. Hamdi DOĞAN, Yrd. Doç. Dr. Nevzat TOPAL ve Yrd. Doç. Dr. Gülin ÖZTÜRK’ e, kaynak temininde emeğini esirgemeyen Süha NURAL’ kardeşime, Arkadaşlarım Selçuk TURHAN, Halil ÇETİN, Mahmut KARA ve Ali GÜLEŞ’ e, çalışmalarım sırasında hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve her türlü desteği sağlayan sevgili eşim Fatma TEKGÜNDÜZ’ e ve son olarak da bu tez çalışmamın bir yıl uzatmalı bitmesinde en büyük katkıya sahip! 1,5 yaşındaki güzel kızım Elif’e en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Cemal TEKGÜNDÜZ

Niğde 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLO LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR.....	XIV
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILMASI İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	8
1.1 MECLİS-İ MEBUSAN'IN KAPANMASI VE SEÇİMLERE HAZIRLIK.....	8
1.2 MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİNİN YAPILMASI VE SEÇİLEN MİLLETVEKİLİ	10
1.2.1 Seçimlerin yapılması.....	10
1.2.2 Meclisin Açılışındaki Milletvekili Sayısı.....	12
1.3 BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILMASI.....	12
1.3.1 Meclisin Açılacağı Bina.....	12
1.3.2 Büyük Millet Meclisi'nin açılışı.....	14
1.3.3 Meclisin Adıyla İlgili Tartışmalar.....	14
1.3.4 Meclisin Açılışındaki Milletvekili Sayısı.....	15
1.3.5 Meclisin İlk Günlerinde Yapılan Çalışmalar.....	16

1.4 BİRİNCİ MECLİSE SEÇİLEN MİLLETVEKİLLERİNİN EĞİTİM, YAŞ VE MESLEKİ ÖZELLİKLERİ.....	19
1.4.1 Milletvekillerinin Eğitim Düzeyi ve Mesleki Dağılımları.....	20
1.4.2 Milletvekillerinin Yaş Grupları ve Kültürel Yapıları.....	22
1.5 BİRİNCİ MECLİSİN NİTELİKLERİ.....	23
1.5.1 Kurucu Meclis Özelliği.....	24
1.5.2 Meclis Hükümeti sistemi.....	24
1.5.3 Meclisteki gruplar.....	25
İKİNCİ BÖLÜM.....	27
MİLLİ MÜCADELE'DE İÇEL.....	27
2.1 MUT MÜDAFAA-I HUKUK CEMİYETİ VE FAALİYETLERİ.....	29
2.1.1 Mut Bölüğü Kuruluyor.....	31
2.1.2 Kuva-yı Milliye Mağara'da.....	34
2.1.3 Kuva-yı Milliye Yağda Bucağı Merkezi Keloluk'ta.....	34
2.2 GÜLNAR MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ.....	35
2.3 SİLİFKE MÜDAFAA-I HUKUK TEŞKİLATI.....	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	48
BİRİNCİ DÖNEM BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İÇİN İÇEL'DE SEÇİMLERİN YAPILMASI, SEÇİLEN MİLLETVEKİLLERİ VE ÖZGEÇMİŞLER.....	48
3.1 İÇEL'DE SEÇİMLERİN YAPILMASI.....	48
3.2 BİRİNCİ DÖNEM İÇEL MİLLETVEKİLLERİNİN ÖZGEÇMİŞLERİ.....	52
3.2.1 Ahmet Şevki Bey(GÖKLEVENT).....	52
3.2.2 Mehmet Sami Bey (ARKAN).....	53
3.2.3 Mehmet Alim (Naim) Efendi (ULUSAL).....	54
3.2.4 Haydar (Lütfi) Bey (ASLAN).....	54

3.2.5	Ali Sabri Efendi(GÜNEY).....	56
3.2.6	Ali Rıza Efendi(ATAIŞIK).....	56
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....		58
BİRİNCİ DÖNEM İÇEL MİLLETVEİLLERİNİN YASAMA ÇALIŞMALARI.....		58
4.1	Ahmet Şevki Bey (Ahmet Şevki GÖKLEVENT).....	58
4.1.1	Kanun Teklifleri.....	58
4.1.2	Takrirler.....	58
4.1.3	İmzasının Bulunduğu Takrirler.....	60
4.1.4	Vekâletlere Sorular ve Cevaplar.....	62
4.2	Mehmet Sami Bey (ARKAN).....	62
4.2.1	Takrirler.....	62
4.2.2	İmzasının Bulunduğu Takrirler.....	63
4.3	Ali Rıza Efendi (ATAIŞIK).....	66
4.3.1	Kanun Teklifleri.....	66
4.3.2	Takrirler.....	69
4.3.3	İmzasının Bulunduğu Takrirler.....	69
4.4	Ali Sabri Efendi (GÜNEY).....	70
4.4.1	Kanun Teklifleri.....	70
4.4.2	İmzasının Bulunduğu Takrirler.....	71
4.5	Mehmet Alim (Naim) Efendi (ULUSAL)	72
4.5.1	Kanun Teklifi.....	72
4.5.2	Takrirler.....	73
4.5.3	Sual Takriri	75
4.6	Haydar (Lütfi) Bey (ASLAN)	75
4.6.1	Takrirler.....	75

4.6.2	İmzasının Bulunduğu Takrirler.....	76
BEŞİNCİ BÖLÜM.....		82
İÇEL MİLLETVEKİLLERİNİN KATILDIKLARI OYLAMALAR VE		
KULLANDIKLARI İZİNLER.....		82
5.1	KATILDIKLARI OYLAMALAR.....	82
5.1.1	Kanun Oylamaları.....	82
5.1.2	Mecliste Katıldıkları Diğer Oylamalar.....	113
5.2	KULLANDIKLARI İZİNLER.....	126
5.2.1	Ahmet Şevki Bey (Ahmet Şevki GÖKLEVENT).....	126
5.2.2	Mehmet Sami Bey (Sami ARKAN).....	127
5.2.3	Ali Rıza Efendi (Ali Rıza ATAIŞIK).....	127
5.2.4	Hacı Ali Efendi (Ali Sabri GÜNEY).....	129
5.2.5	Mehmet Alim (Naim) Efendi (Naim ULUSAL).....	129
5.2.6	Haydar Lütfi Bey (ARSLAN).....	131
ALTINCI BÖLÜM.....		132
BİRİNCİ DÖNEM İÇEL MİLLETVEKİLLERİNİN MECLİSTE		
YAPTIKLARI KONUŞMALAR.....		132
6.1	Ahmet Şevki Bey (Ahmet Şevki GÖKLEVENT).....	132
6.1.1	Kanun teklifleri üzerine konuşmalar.....	132
6.1.2	Takrirler üzerine Yaptığı Konuşmalar.....	137
6.1.3	Adliye Encümeni Mazbataları üzerine yaptığı konuşmalar.....	139
6.1.4	Layiha Encümeni Mazbataları Üzerine.....	140
6.1.5	Bütçeler üzerine yaptığı konuşmalar.....	141
6.1.6	Tezkereler üzerine yaptığı konuşmalar.....	142
6.1.7	Değişik konularda yapmış olduğu konuşmalar	143
6.1.8	Gizli Celselerde Yaptığı Konuşmalar	143

6.2	Mehmet Sami Bey (Sami ARKAN)	145
6.2.1	Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmaları.....	145
6.2.2	Takrirler Üzerine Yaptığı Konuşmalar	153
6.2.3.	Bütçeler Üzerine Yaptığı Konuşmalar.....	155
6.2.4	İstida Encümeni Mazbataları Üzerine Konuşmalar.....	156
6.2.5	Divanı Riyaset Kararları Üzerine.....	157
6.2.6	Diğer Konular Üzerine Yaptığı Konuşmalar.....	159
6.3	Ali Rıza Efendi (Ali Rıza ATAIŞIK)	162
6.3.1	Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmalar.....	162
6.4	Hacı Ali Efendi (Ali Sabri GÜNEY)	163
6.4.1	Takrirler Üzerine Yaptığı Konuşma.....	163
6.4.2.	Gizli Celselerde Yaptığı Konuşmalar.....	165
	SONUÇ	167
	BİBLİYOGRAFYA	170
	EKLER	173
	ÖZGEÇMİŞ	188

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 29 Mart 1920 tarihinde İçel Vilayetinde yapılan seçim sonucunda oluşan oy dağılımı hakkında Tablo.

Tablo2: Birinci Dönem İçel milletvekillerinin mecliste katıldığı kanun oylamaları hakkında tablo.

Tablo3: Birinci Dönem İçel milletvekillerinin mecliste katıldığı diğer oylamaları hakkında tablo.

Tablo4: Ahmet Şevki (GÖKLEVENT) Bey'in mecliste yaptığı konuşmaların dağılımı hakkında tablo.

Tablo5: Mehmet Sami(ARKAN) Bey'in mecliste yaptığı konuşmaların dağılımı hakkında tablo.

Tablo6: Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK) nin mecliste yaptığı konuşmaların dağılımı hakkında tablo.

Tablo7: Ali Sabri (GÜNEY) Efendi'nin mecliste yaptığı konuşmaların dağılımı hakkında tablo.

KISALTMALAR

a.e.	:Aynı Eser
a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
a.g.t.	:Adı Geçen Tez
bkz.	:Bakınız
BMM	:Büyük Millet Meclisi
bs.	:Baskı
C.	:Cilt
D.	:Devre
edt.	:Editör
K.S.İ.	:Kurtuluş Savaşında İçel
NSD.	:Numaralı Sicil Dosyası
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
ZC.	:Zabıt Cerideler

GİRİŞ

Türk İstiklal Harbi ve bu dönemde meydana gelen siyasi gelişmeler, Türk tarihinin kısa bir dönemini oluşturmasına rağmen, kapsam ve içeriği çok geniş ve önemli bir konudur. Ulusal Kurtuluş Savaşı boyunca verilen mücadele tek bir düşmana karşı verilmiş bir mücadele olmayıp dışarıda ülkeyi işgal etmiş olan emperyalist ülkelere içerde ise saltanatın devam etmesi kaydıyla emperyalistlerin boyunduruğu altında yaşamaya razı olan gruplara karşı verilen çok yönlü bir mücadeledir.

28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan veliahdının Sırbistan ziyareti sırasında bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi ile başlayan I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti, Trablusgarp ve Balkan Savaşları esnasında kaybettiği toprakları geri almak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü korumak amacıyla 5 Kasım 1914'te Almanya yanında savaşa girmiştir. Bu savaş Osmanlı Devleti'nin altı asırlık ömrü boyunca girdiği büyük harplerin sonuncusudur.¹ Savaşın ilk iki yılında Osmanlı Devleti'nin de içinde bulunduğu İttifak Devletleri bütün cephelerde başarılar elde etmişler de, ABD'nin İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girmesi ile savaşın seyri değişmiş ve İttifak Devletleri savaştan yenik ayrılmak zorunda kalmıştır. Önce 29 Eylül 1918'de Bulgaristan silahlarını bıraktı. Daha sonra aynı senenin 30 Ekim'inde Osmanlı İmparatorluğu, 3 Kasım'da da Almanya silahlarını bıraktı.

30 Ekim'de, İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalana Mondros Mütarekesi'ni Osmanlı İmparatorluğu adına donanma bakanı Rauf Bey, Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet Bey ve Yarbey Sadullah Bey, İngilizler Adına da Akdeniz Bölgesi başkumandanı Amiral Sir S.A.G Calthorpe imzalamıştır.

---

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Ankara 1983

Mondros Mütarekesi, Osmanlı Devleti'nin sadece savaşı terk ettiğinin belgesi değil; aynı zamanda, galiplerin, Osmanlı topraklarını paylaşma niyetlerini açıkça ortaya koydukları bir belgedir. Mütareke maddeleri, Osmanlı topraklarının İtilaf Devletleri arasında hızlı ve kolayca paylaşabilmek için hazırlanmış gibidir.² İhtiva ettiği hükümler³ itibariyle Osmanlı Devleti'nin askeri, siyasi ve iktisadi bağımsızlığını ağır bir şekilde yaralayan bu mütareke ile boğazlar askerden arındırılacak, denetimi ve savunması müttefik kuvvetlere verilecekti. Türk ordusu lağvedilecek ve sadece düzeni sağlamak amacıyla az sayıda jandarma kuvveti bulundurulacaktı. Ordunun silah, cephane, araç-gereç ve taşıtlarına el konulacak; bütün telsiz, telgraf istasyonları ve Türk deniz gücü müttefiklerin denetimine verilecek; demiryolları, liman ve tersanelerden müttefikler yararlanacaktı.⁴

Mondros Mütarekesi hükümlerini kullanan itilaf devletleri işgaller hususunda fazla gecikmedi. İşgallere karşı koyacak Osmanlı kuvvetleri de yine mütarekenin ilgili maddeleri ile dağıtılmış ve silahları elinden alınmıştı. İngiltere, Fransa ve İtalya hızla işgallerini yayma düşüncesi içerisinde idiler. Yine özellikle Fransız işgal bölgelerinin de Ermenilerin işgalci güçlerle birlikte hareket ederek taşkınlıklar yaptıkları gözlemlenmektedir.⁵

3 Kasım 1918 tarihinde Musul, 9 Kasım 1918 tarihinde İskenderun, İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Adana'da Yıldırım Orduları Grubu Komutanı olarak görev yapan Mustafa Kemal Paşa, bu işgale oldukça sert tepki göstermiştir. 6 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a çektiği telgrafta, İngilizlerin İskenderun'a asker çıkardıkları takdirde, İngilizlere ateşle karşılık verileceğini bildirmiştir. Ancak aynı gün Ahmet İzzet Paşa tarafından işgale karşı hiçbir müdahalede bulunulmaması istenilmiş ve Mustafa Kemal Paşa'nın sert tavrından endişe edilerek bir gün sonra yani 7 Kasım'da Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı ile 7. Ordu Karargâhı lağvedilmiştir. Böylece Harbiye Nezareti emrine alınan Mustafa Kemal Paşa, 7 Kasım'da Adana'dan ayrılmak zorunda kalarak İstanbul'a hareket etmiş ve 13 Kasım 1918'de

---

² İlhan Gedik, "Ulukısla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920", **Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi üzerine**, Editör: Musa Sasmaz, İstanbul, Kitabevi, 2008, s. 143.

³ Mütareke ve metni için bkz. Fahri Belen, "**Türk Kurtuluş Savaşı**", Ankara 1983 ss.11-14

⁴ Salahi R.Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I**, Ankara 1987, s.7-8

⁵ Gedik, **a.g.m.**, s. 144.

İstanbul'a gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa Türk milletinin kurtuluşu hakkındaki düşüncelerini, en yakın birkaç arkadaşından başkasına açmamış ve İstanbul'da, sıkı bir gizlilik içinde büyük mücadelenin fikir hazırlıklarını yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Şişli'deki evinde yaptığı toplantılar, bazen sabahlara kadar devam etmiş ve ülke ile ilgili alınan kararlar gözden geçirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, işgal altındaki İstanbul'da ülkenin kurtuluşu için hiçbir şey yapılamayacağını bu yüzden de kesinlikle Anadolu'ya geçmeli ve Türk milletinin vatanperver Anadolu insanı ile buluşup vatanın kurtuluşunu sağlamalıydı. Mustafa Kemal Paşa bu düşünceler içerisinde, Anadolu'ya geçmenin yollarını ararken aradığı fırsat, 9.Ordu Müfettişliği ile gelmişti. İstanbul Hükûmeti tarafından Orta Karadeniz kesiminde mütareke hükümlerinin uygulanmasını takip etmek, silahların teslimine nezaret etmek, işgallere karşı kurulmuş örgütlenmelere engel olmak amacıyla 9'uncu Ordu Müfettişliği teşkil edilmiş ve bu göreve 30 Nisan 1919'da Mustafa Kemal Paşa atanmıştır. Bu görev Mustafa Kemal Paşa için Anadolu'da başlatılacak olan Türk Kurtuluş Savaşı'nın ilk hareket noktası olmuştur.⁶

16 Mayıs 1919'da Samsun'a hareket eden Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı. Samsun'a çıktığı dönemde Anadolu'nun durumu hakkında Nutuk'ta şu bilgileri vermektedir:

"1919 yılı Mayıs'ının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Genel durum ve manzara: Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum, Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes antlaşması imzalamış, büyük harbin uzun yılları boyunca, millet yorgun ve fakir bir halde. Milleti ve memleketi Dünya Savaşı'na sokanlar, kendi hayatları endişesine düşerek memleketten kaçmışlar. Saltanat ve hilafet makamında bulunan Vahdettin soysuzlaşmış, şahsını ve yalnız tahtını emniyete alabileceğini hayal ettiği alçakça tedbirler araştırmakta. Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki hükümet; aciz, haysiyetsiz, korkak, yalnız Padişahın iradesine tabi ve onunla beraber şahıslarını koruyabilecek herhangi bir duruma razı. Ordunun elinde silahları ve cephanesi alınmış ve alınmakta. İtilaf Devletleri, ateşkes antlaşmasının hükümlerine uymağa lüzum görmüyorlar. Birer vesileyle itilaf donanmaları ve askerleri İstanbul'da Adana vilayeti Fransızlar; Urfa, Maraş, Gaziantep İngilizler tarafından işgal edilmiş. Antalya ve Konya'da İtalya askeri

---

⁶ İsrail Kurtcebe, Aydın Beden, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Alp Yayınevi, Ankara, 2006, s. 121.

*birlikleri, Merzifon ve Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. Her tarafta yabancı subay ve memurlar ve ajanlar faaliyette. Nihayet başlangıç kabul ettiğimiz tarihten dört gün önce 15 Mayıs 1919'da itilaf Devletleri'nin uygun görmesiyle Yunan ordusu İzmir'e çıkartılıyor. Bundan başka, memleketin her tarafından Hıristiyan azınlıklar gizli, açık milli emel ve maksatlarını gerçekleştirmeğe, devletin bir an evvel çökmesine, çalışıyorlardı."*⁷

Gazi Paşa Nutuk'ta bahsettiği atmosferden ülkeyi selamete ulaştırabilmek için çalışmalara başlamış; milli direnişi örgütleyebilmek amacıyla, gittiği yerlerde asker ve sivil bürokrasiyle diyaloga geçmiş; halkın sözü geçen ileri gelenleriyle görüşerek ülkenin her tarafındaki subay, memur ve yöneticilere telgraflar çekmiş; onları milli mücadele için hazırlamaya ve milli bir hedef doğrultusunda birleştirmeye çalışmıştır. Bu amaçla, Samsun'dan 21 Mayıs'ta, Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir, 23 Mayıs'ta Ankara'daki Kolordu komutanı Ali Fuat(Cebesoy) paşalarla irtibata geçmiş, başlatacağı eylem için onlarla görüş birliğine varmıştır. Sivas'taki 3. Kolordu komutanı Albay Refet(Bele)'i bu göreve kendisi seçip almış, beraberinde getirmiştir. Mustafa kemal Anadolu'ya, mevcut olan bir devlete, idareye karşı çıkmak için değil, öncelikle milletin bağımsızlığını temin edecek olan Milli Mücadele'yi başlatmak ve başarıya ulaştırmak için geçmiştir.⁸

12 Haziran 1919'da Havza'dan Amasya'ya geçen Mustafa Kemal, burada ilk kez halka seslendi; padişahın ve hükümetin İstanbul'da esir olduğunu, çarenin halkın yurdunu savunmasında olduğunu söyledi.⁹ Bu konuşma, Mustafa Kemal Paşa'nın bu konudaki ilk kesin çıkışıdır. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları bu konuşmadan sonra Amasya Genelgesi'ni yayınladılar. Bu genelgede vatanın bütünlüğü ve bağımsızlığının tehlikede olduğu, İstanbul Hükümeti'nin üzerine düşen görevi yerine getiremediği ve bu durumun milleti yok olmuş gösterdiği, milletin azim ve kararının, vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığını kurtaracağı ilan edilmiştir. Bu genelgeden sonra İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal'i İstanbul'a geri çağırmıştır. Mustafa Kemal Paşa geri dönmeyi reddetmiş, Amasya'daki çalışmalarını tamamlayarak, 3 Temmuz 1919'da Erzurum'a geçmiştir.¹⁰ 8 Temmuz 1919'da da ordu müfettişliği görevinden alındığı bilgisini içeren bir telgraf almıştır. Telgraf

⁷ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002,s.1.

⁸ Hamdi Doğan, **Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Ankara 2011,s.24.

⁹ Nutuk, **a.g.e.**, s.15.

¹⁰ Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, İstanbul 1995,C.I,s.210.

hakkında İstanbul ile yaptığı görüşmelerden bir sonuç alamayan Mustafa Kemal Paşa, ordu müfettişliği görevi ve askerlik mesleğinden istifa etmiştir.

23 Temmuz 1919'da Erzurum Kongresi toplandı. Mustafa Kemal Paşa kongreye başkan seçilmiştir. Kongre 14 günlük çalışmanın sonunda 7 Ağustos'ta tamamlanmıştır. Kongrede, Milli sınırlar içinde vatanın bir bütün olduğu, gerektiği takdirde yeni bir hükümet kurulacağı, Kuva-yı Milliyeyi etkin, milli iradeyi hakim kılmanın esas olduğu, manda ve himayenin kabul olunamayacağı ve azınlıklara egemenliğimizi kısıtlayıcı haklar verilemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca doğu illerini temsilen dokuz kişiden oluşan Temsil Heyet'i kurulmuştur.¹¹ İlk defa milli sınırlardan bahsedilmesi, manda ve himayenin ilk defa burada reddedilmesi, gerektiğinde hükümet kurulabileceğinin vurgulanması ve ileride bir hükümet gibi hareket edecek olan Hayet-i Temsiliye'nin oluşturulması açısından Erzurum Kongresi önem arz etmektedir.

Erzurum Kongresi'nin ardından 29 Ağustos 1919'da Erzurum'dan ayrılan Mustafa Kemal Paşa, yeni bir kongre toplamak amacıyla 2 Eylül 1919'da Sivas'a geçmiştir. Sivas Kongresi 4 Eylül 1919 toplanmıştır. İlk oturumda yapılan oylamada Mustafa Kemal Paşa, kongre başkanlığına seçilmiştir. Kongrede ilk önce Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar gözden geçirilerek, bölgesel içerikli kararlar ülke geneline yayılmıştır. Ayrıca şu hususlara yer verilmiştir: Anadolu'da dağınık halde bulunan yararlı cemiyetler tek bir çatı altında toplanmış, Temsil Heyeti tüm yurdu temsil eder hale getirilmiş, Erzurum Kongresi kararları aynen kabul edilerek bölgesel nitelikli kararlar vatanın bütününe kapsar hale getirilmiş ve manda ve himaye kesin olarak reddedilmiştir. Kongrenin karar altına aldığı ve İstanbul hükümetinden ısrarla istediği diğer bir husus da padişah tarafından dağıtılan Meclis-i Mebusan'ın bir an önce toplanmasını sağlamak ve bu amaçla milletvekili seçimine hemen başlanılmasını temin etmektir.

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümetinin kongreyi engellemeye çalışmasından dolayı 12 Eylül tarihinden itibaren İstanbul Hükümetiyle olan haberleşme ve bağlantıyı kesmiş ve artık başvuru makamının Temsil Heyeti olduğunu tüm yurda bildirmiştir. Bu baskılara daha fazla dayanamayan Damat Ferit

---

¹¹ Karabekir, a.g.e. , s.285

Paşa hükümeti istifa etmek zorunda kaldı. Bu sonuç Anadolu'daki hareketin içteki ve dıştaki itibarını artırmış, Anadolu'da tereddüt içinde olan bazı yöneticilerin Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti saflarına geçmelerini sağlamıştır.

Damat Ferit Paşa'nın hükümetinin istifa etmesinden sonra, yerine Milli Mücadeleye daha sıcak bakan Ali Rıza Paşa hükümeti kurulmuştur. İstanbul ile ilişkilerin yumuşaması neticesinde taraflar 20 Ekim 1919'da Amasya'da buluşmuşlar ve üçü açık ve imzalı, diğer ikisi ise gizli ve imzasız olmak üzere beş protokol düzenlenmiştir. Bu protokollerin ilkinde genellikle İstanbul Hükümeti'nin istekleri yer almaktaydı. Bu istekler, ordunun siyasetle uğraşmaması, ittihatçılığın ülkede tekrar uyanmaması, Heyet-i Temsiliye'nin hükümeti küçük düşürecek beyan ve hareketlerden kaçınması şeklinde ifade edilebilir. İkinci protokolde, Müslüman olmayan halka siyasal egemenliği ve toplumsal dengeyi bozacak nitelikte ayrıcalıklar verilmemesi, üçüncü protokolde ise Heyet-i Temsiliye'nin seçimlere müdahale etmemesi, gizli ve imzasız olan dördüncü protokolde de Heyet-i Temsiliye'nin İstanbul Hükümeti'nden istek ve beklentilerine yer verilmiştir. Bu protokolde ayrıca görevlerinden alınan ve mahkemeye verilen subaylar hakkındaki emirlerin düzeltilmesi, milli mücadele taraf tarı memurlara dokunulmaması gibi hususlara yer verilmiştir. Yine gizli ve imzasız olan beşinci protokolde ise barış görüşmelerine gönderilecek heyette yer alması gereken delegelerin isimleri belirtilmiştir. Ayrıca Anadolu ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin İstanbul Hükümeti'nce tanınması, Sivas Kongresi kararlarının Meclis-i Mebusan tarafından kabul edilmesi ve İstanbul'da toplanmasının ise güvenlik bakımından uygun olmadığı belirtilmiştir. İstanbul Hükümeti bu kararlardan sadece Kanun-i Esasi'ye aykırı düşer diye Meclis-i Mebusan'ın İstanbul'dan başka yerde toplanması maddesini kabul etmemiş, Mustafa Kemal Paşa'da bu huşu üzerinde fazla ısrarlı olmamıştır.

Amasya Görüşmeleri sonucunda İstanbul basını ilk defa Anadolu hareketi ile büyük çapta ilgilenmiş ve lehte yazılar yazmaya başlamıştır. Milli mücadeleye itici bir güç oluşturmuş, kararsızların kazanılması ve milli mücadele taraftarlarının çoğalmasına vesile olurken işgalci devletler üzerinde de olumsuz etki yapmıştır. Ayrıca, Salih Paşa'nın Amasya'ya gitmesi; İstanbul Hükümeti'nin Anadolu'da

başlatılan Milli Mücadele'yi, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin hem varlığını, hem de kudretini resmen tanınması anlamına gelmekteydi.¹²

Amasya Protokolü'nde alınan karar üzerine, seçimlere başlanmış ve seçimler ülke genelinde olaysız bir şekilde tamamlanmıştır. İtilaf devletleri İstanbul'da toplanacak bir meclisin kendi aleyhlerinde karar alamayacağını düşündüklerinden seçimlere karışmamışlar ve Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920'de İstanbul'da açılmıştır. İstanbul'da açılan bu meclis ne milli mücadeleleri ne de İngilizleri tam anlamıyla memnun etmişti. Özellikle de Meclisin 28 Ocak 1920 tarihinde yapılan gizli oturumda kabul edilen Misak-ı Milli'nin, kabulü İngilizleri çileden çıkartmış, beklentilerinin aksine hareket eden Meclisi dağıtma yoluna gitmiştir. 16 Mart 1920'de İstanbul resmen işgal edilmiştir. İtilaf Devletleri İstanbul'da gerçekleştirdikleri işgal üzerine tüm yurttaki bir bildiri yayımlayarak halkın tepkisini azaltmaya çalışmışlardır. İtilaf Devletleri'nin yayımladığı tebliğe karşılık olarak, Mustafa Kemal Paşa'da Mülki Amirlere ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine ulaştırılmak üzere bir genelge yayımlamış, yabancı devletlere işgali protesto niteliği taşıyan telgraf çekmiştir. Ayrıca bu beyanlarında, kapatılan meclisin Ankara'da açılacağını ve bütün üyelerinin Ankara'da toplanması gerektiğini de bildirmiştir. Ortaya çıkan bu yeni durum ise Mustafa Kemal Paşa'ya Anadolu'nun ortasında milli egemenlik anlayışını benimseyecek, Meclisi toplama imkânı vermiş ve çalışmalarını hızlandırmıştır.

---

¹² Hamdi Doğan, a.g.e., s.32-33

I.BÖLÜM

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILMASI İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.1 MECLİS-İ MEBUSAN'IN KAPANMASI VE SEÇİMLERE HAZIRLIK

Kongrelerde genel hatları çizilen Misak-ı Milli kararları, 12 Ocak 1920 günü Felah-ı Vatan Grubu tarafından bir metin haline getirilerek Meclis-i Mebusan'a sunulmuş ve 28 Ocak 1920 tarihinde de kabul edilmiştir.¹Anadolu'da gün geçtikçe güç kazanan milli hareketin İstanbul'da da etkili olduğunun göstergesi olan Misak-ı Millinin kabul edilmesi üzerine, İtilaf Devletleri harekete geçmiş ve 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal etmişlerdir. İşgalle birlikte 150 kadar milletvekili tutuklanmış birçok milletvekili de Malta'ya sürülmüştür. Bu şartlar altında da Meclis çalışmalarını tatil etmiş ve Padişah Vahdettin'in kararıyla 11 Nisan 1920'de Meclis feshedilmiştir.² Bu gelişmeler üzerine, "Heyet-i Temsiliye" namına Mustafa Kemal Paşa 19 Mart 1920 tarihli tebliğini yayınlamıştır. Kolordu Kumandanlıklarına, vilayetlere ve müstakil livalara hitap eden bu tebliğe göre:

"1-Memleket işlerini idare etmek ve denetlemek üzere, Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclis toplanacaktır.

2- Bu meclise üye olarak seçilecek kimseler, milletvekilleri ile ilgili yasa hükümlerine bağlıdırlar.

3-Seçimlerde Sancaklar Esas Alınacaktır.

4- Her sancaktan beş üye seçilecektir.

¹ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, TTK Yayınları, Ankara 1966, s.542.

² Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali I**, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1987, s.338.

5- Seçim, her sancakta, o sancağın kendi ilçelerinden çağıracağı ikinci seçmenlerle, sancak merkezinden seçilecek, sancak idare ve belediye meclisleriyle Müdafaa-i Hukuk yönetim kurullarından; illerde, il merkez kurullarıyla, il yönetim kurullarından, il merkezindeki belediye meclisinden, il merkezi ve merkez ilçesi ve merkeze bağlı ikinci seçmenlerinden oluşturulmuş bir kurul tarafından aynı günde ve aynı oturumda yapılır.

6- Bu meclis üyeliğine, her parti, zümre ve dernek tarafından aday gösterilmesi mümkün olduğu gibi, her ferdin bu kutsal mücadeleye fiilen katılması için bağımsız olarak adaylığını istediği yerden koyma hakkı vardır.

7- Seçimlere, her bölgenin en büyük sivil yöneticisi başkanlık edecek ve seçim güvenliğinden sorumlu olacaktır.

8- Seçim, gizli oyla ve salt çoğunluk esasına göre yapılacak; oylar, kurulun kendi içinden seçeceği iki kişi tarafından ve kurul önünde sayılacaktır.

9- Seçim sonunda, bütün kurul üyelerinin imzalayacakları veya kendi mühürleri ile mühürleyecekleri üç nüsha tutanak düzenleyecek; bir tanesi yerinde alıkonularak öteki iki nüshadan biri seçilen şahsa verilecek, diğeri Meclise gönderilecektir.

10- Üyelerin alacakları ödenek, daha sonra Meclisçe kararlaştırılacaktır. Ancak, geliş yollukları seçim kurullarının zaruri masraflar olarak uygun görecekları miktar üzerinden, mahalli idarelerce karşılanacaktır.

11-Seçimler, en geç on beş gün zarfında ekseriyetle Ankara'da toplanmak üzere tamamlanacak, üyeler hareket edecek ve sonuç üyelerin adlarıyla birlikte derhal bildirilecektir.”³

19 Mart'ta yayımlanan bu tebliğde, memleket işlerini idare etmek ve denetlemek için olağanüstü yetkilere sahip bir meclis tanımı yapılırken, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin tek elde yani Büyük Millet Meclisinde toplanması kastedilmiştir. Bu meclise milletvekili olarak girecek kişilerin milletvekili seçilme şartlarına bağlı olması gerekmektedir. Bu seçimlerde de sancaklar esas alınmış olup, her sancaktan 5 üye seçilecektir. Sancakların daire-i intihabiye, yani seçim bölgesi sayıldığı seçimlerde, Mebuslar 66 seçim bölgesinden gelecekti. Bu seçim bölgeleri 9 coğrafi kesime ayrılmıştı. Seçimler iki dereceli seçim sistemine göre yapılacaktır.

Milli meclisin demokratikliğinin güzel bir yansıması olarak milletvekilliği için her kesimden ve gruptan kişi aday gösterebileceği gibi, bağımsız olarak da isteyen herkes adaylığını koyabilecektir. Seçimler gizli oyla ve salt çoğunluk esasına

³ Kemal Atatürk, **Nutuk**, Bu Günkü Dille Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara,2002, s.295.

göre yapılacaktır. Seçimlere her bölgenin en büyük mülki amiri başkanlık edecek ve buranın güvenliğinden, seçimlerin sükûnet içerisinde yürütülmesinden o sorumlu olacaktır. Bu şekilde çoğu bölgede seçimler olaysız olarak sonuçlanmış ancak bazı bölgelerdeki padişah yanlısı idareciler seçimlerde zorluk çıkarmışlar, hatta seçimleri engellemeye dahi kalkmışlardır. Bu tebliğ, ilk meclis üyelerinin gerçek anlamda bir demokrasi anlayışı içerisinde, seçim biçimini gösteren bir belge niteliğindedir. Yalnız burada belirtilen meclis İstanbul'da dağıtılan meclisten tamamen farklıdır. Bu meclis, milletin mukadderatına sahip çıkacak, milletin kudretini toplayacak ve işletecek milli bir teşkilat ve otoriteye doğru atılmış bir adımdır.⁴

Böylece, ülkenin ve milletin sahipsiz olamadığı ilan ediliyor, milletin kendisini idare edecek kurumları yeniden oluşturabilmesi yönünde önemli bir adım atılmış oluyordu. Ayrıca da bu genelge ile yeni Türk Devleti'nin kuruluşuna giden hukuki yolda açılmaya başlamıştır. Bu meclise nüfus farkı gözetilmeksizin bütün livaların beşer temsilci göndermeleri, az nüfuslu ve iktisaden geri bölgelerin temsil gücünü arttıran demokratik ve eşitlikli bir düzenleme olmuştur.⁵

1.2 MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİNİN YAPILMASI VE SEÇİLEN MİLLETVEKİLİ

1.2.1 Seçimlerin yapılması

19 Mart 1920 tarihli genelgede belirtilen hususlar doğrultusunda seçimlerin yapılması kararlaştırılmış ve meclisin açılış tarihi olarak ta 23 Nisan 1920 tarihi tespit edilmiştir. Meclisin açılış günü ile ilgili Mustafa Kemal Paşa özetle şu hususları belirtmiştir:

1“Allah'ın Lütfuyla Nisan'ın 23. Cuma günü, Cuma namazından sonra, Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılacaktır.

---

4 .Ayşegül Demirden Yüzgeç, **Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2006, s.31-32.

5 Hamdi Doğan, **Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Ankara 2011,s.48.

2.Vatanın istiklali, yüce hilafet ve saltanat makamının kurtarılması gibi en önemli ve hayat görevleri yapacak olan Büyük Millet Meclisi'nin açılış gününü Cuma'ya rastlatmakla, o günün kutsallığından yararlanılacak ve bütün sayın milletvekilleriyle Hacı Bayram Veli Cami-i Şerifinde Cuma namazı kılınarak Kur'an'ın ve namazın nurlarından da feyz alınacaktır. Namazdan sonra, sakal-ı Şerif ve Sancak-ı Şerif alınarak Meclis'in toplanacağı yere gidilecektir. Meclise girmeden önce bir dua okunarak kurbanlar kesilecektir.

3.Açılış gününün kutsallığını belirtmek için bu günden başlayarak vilayet merkezinde, Vali Beyefendi hazretlerinin düzenleyeceği şekilde, hatim indirilmeye ve Buhari-i Şerif okunmaya başlanacak ve Hatmi Şerif'in son kısımları uğur getirsin diye Cuma günü namazdan sonra Meclis'in toplanacağı yerin önünde tamamlanacaktır.

4.Kutsal ve yararlı vatanımızın her köşesinde bu günden itibaren aynı şekilde Hatmi Şerifler indirilmesine ve Buhari-i şerif okunmasına başlanacak, Cuma günü ezandan önce minarelerde sala verilecek, hutbe okunurken, Halifemiz, padişahımız efendimiz Hazretleri'nin mübarek adaları anılırken, padişah efendimizin yüce varlıklarının, şanlı ülkesinin ve bütün tebaasının bir an önce kurtulmaları ve saadete kavuşmaları için ayrıca dua okunacak ve Cuma namazının kılınmasından sonra da halim tamamlanarak yüce hilafet ve saltanat makamı ile bütün vatan topraklarının kurtuluşu için girişilen milli mücadelenin önemini ve kutsallığını, milletin her bir ferdinin, kendi vekillerinden meydana gelmiş olan bu Büyük Millet Meclisinin vereceği vatani görevleri yapmaya mecbur olduğunu anlatan vaazlar verilecektir. Daha sonra, halife ve padişahımızın, din ve devletimizin, vatan ve milletimizin kurtuluşu, selameti ve istiklali için dua edilecektir.

5.Bu tebliğin hemen yayımlanarak her tarafa ulaştırılabilmesi için her vasıtaya başvurulacak, süratle en ücra köylere, en küçük askeri birliklere, memleketin bütün teşkilat ve kuruluşlarına ulaştırılması sağlanacaktır.”⁶

Bu tebligattan sonra ülke genelinde seçimler yapılmaya başlanır. İlk uygulamaya geçen iller Konya, Sivas, Kayseri, Tokat, Yozgat ve Kastamonu vilayetlerinin geldiği görülmektedir. Konya'da Muhalefet edenlerden dolayı Konya ileri gelenleri ve aydınları seçimi 28 Mart 1920 tarihinde Karahafızlar Medresesi dersliğinde

---

⁶ Nutuk, a.g.e. , s.295

milletvekili adaylarını kendi aralarında gizli oyla belirlemişlerdir. Diğer vilayetlerdeki seçimlerin ise 29 Mart 1920 tarihinde yapıldığı görülmektedir.⁷

1.2.2 Meclisin Açılışındaki Milletvekili Sayısı

Bu ilk toplantıda kaç mebus vardı ve bunlar kimlerdi? Kesinlikle bilinmiyor. Çünkü ilk gün mecliste yoklama yapılmamıştı. Hiç kimse de bu konu üzerinde durmamış, toplantıda bulunan mebus sayısının, açılışa yeter olup olmadığı düşünülmemişti. Ne var ki düşünülse ve üzerinde durulsaydı, yine de olumlu bir sonuca varılamazdı. Çünkü o sırada seçime katılabilecek nitelikte 15 ilde: 14'ü merkez livası, 35'i illere bağlı liva, 17'si bağımsız liva olmak üzere 66 liva vardı. 19 Mart tarihli seçim tebliğinde her livadan 5 mebus çıkarması istendiğine göre 66 livadan 330 mebus seçilmesi gerekiyordu. Yürürlükte olması gereken Kanun-i Esasi hükümlerine göre ise milli meclisler, mebus toplam sayısının yarından bir fazlasının hazır bulunması ile açılabilirdi. O halde Birinci Millet Meclisinin açılması için 166 mebusun bulunması gerekiyordu.⁸

1.3 BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILMASI

1.3.1 Meclisin Açılacağı Bina

Mücadelenin merkezi olarak seçilen Ankara'da Meclis'in toplanabileceği resmi nitelikli yapı yok denecek kadar azdı. Mevcut binalar gezilmiş ve Meclis binası olarak, İttihat ve Terakki yapımına başlanan fakat henüz yapımı tamamlanmamış olan bina seçilmiştir. Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele Hatıralarında Meclis binasının hazırlanması ile ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

“Milli Meclisin Ankara’da nerede toplanacağı ve mebusların nerede kalacakları meselesi bizi hayli meşgul ediyordu. O zamanlar mühim olan bu meselenin halli vazifesini Yirminci Kolordu üzerine almıştı. Meclis için vaktiyle İttihat ve Terakki Fırkası tarafından

⁷ Selma Çamur, **Birinci mecliste Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Niğde 2009,s.34

⁸ Aslan, **a.g.e** , s.18

memune mektebi olarak yaptırılan binayı münasip görmüştük. Ancak henüz döşenmemiştir. Derhal faaliyete geçmiş, ikmali için kolordunun istihkâm bölüğünü memur etmişim. Mustafa Kemal Paşa ile beraber inşaatı sık sık kontrol ediyor, bir an evvel tamamlanması için çalışıyorduk.”⁹

Meclis binası olarak düşünülen yer için, E. Behnan Şapolyo ise şunları söylemektedir:

“Bina henüz tamamlanmamıştı. Kiremitleri bile döşenmemişti. Pek çok noksanları vardı. Kiremit yetmedi. Ankaralılar kendi çatılarından kucak kucak kiremit taşıyarak çatıyı kapattılar. Bu manzara çok anlamlıdır... Mecliste mebusların oturacağı sıra bile yoktu. Ankara Muallim Mektebinin tatbikat okuluna ait sıralar getirildi. O tarihte Ankara'da elektrik de yoktu. Kahvelerin birinden alınan petrol lambası asılarak aydınlatma sorunu da halledildi. Salonun koridoruna mebusların su içmesi için üç küp konuldu. Üzerlerine maşrapa bırakıldı. Sokağa bakan ilk oda da Riyaset odası yapıldı. Daha sonra meşhur Hattat Hulusi Efendinin yazdığı “Hâkimiyet Milletindir” tabelası kürsünün arkasına asıldı.”¹⁰

Seçilen bu meclis binası 23 Nisan 1920 ve 18 Ekim 1924 tarihleri arasında hizmet vermiştir, yeni meclis binasına taşınılmasından sonra, 1952 yılında Milli Eğitim Bakanlığına devredilene kadar Cumhuriyet Halk Fırkasının Genel Merkezi olarak kullanıldı. 1957 yılında ise müzeye dönüştürülmek üzere çalışmalara başlanmıştır. Bina 23 Nisan 1961'de "Türkiye Büyük Millet Meclisi Müzesi" adıyla halkın ziyaretine açılmıştır. Atatürk'ün doğumunun 100. yılını kutlama programı çerçevesinde, 1981 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yenileme ve teşhir-tanzim çalışmaları sonucu 23 Nisan 1981 tarihinde "Kurtuluş Savaşı Müzesi" adıyla yeniden ziyarete açılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından birkaç defa restore edilen müze, 5 Mayıs 2009 tarihinde yapılan protokol ile TBMM Başkanlığına devredildi.

---

⁹ Doğan, a.g.e., s.57-58

¹⁰ Turgay Baştuğ, “1920–1950 Yılları Arasında Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sosyal ve İktisadi Yapısı,” Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2007, s.28

1.3.2 Büyük Millet Meclisi'nin açılışı

23 Nisan 1920'de Hacı Bayram Caminde Cuma namazı kılındıktan sonra caminin avlusunda büyük bir kalabalık toplanmıştı. En önde, yeşil örtülü bir rahlenin üstüne konulmuş olan Kuran-ı Kerimi ve Sakal-ı Şerif'i başının üstünde taşıyan bir kişi vardı. Törene katılmış olanların geçeceği yolun iki tarafına halk ve asker sıralanmış bulunuyordu. Yavaş yavaş yürüyen ve her tip insandan meydana gelmiş olan bu olay, tekbir getire getire Meclisin toplanacağı binanın önüne geldi ve durdu. Burada bir dua okunduktan ve kurbanlar kesildikten sonra milletvekilleri binaya girdiler.¹¹

Belli bir merasim programına uyularak, ilk toplantı 23 Nisan 1920 Cuma günü saat 13. 45'te yapılmıştır. Meclis-i Mebusan iç tüzüğüne uygun olarak, en yaşlı mebus Şerif Bey(Sinop) Meclis başkanlığına seçilmiştir.¹² Meclisin açılmasından sonra ilk sözü Mustafa Kemal Paşa alarak:

“Bu meclisin yeniden seçilmiş ve yeniden seçilecek mebuslarla, İstanbul Meclisinden gelmiş ve gelecek mebuslardan kurulduğunu ve hepsinin aynı sıfat ve yetkilerle görev yapacaklarını”

Söyledi. Bu husus meclisçe onaylanarak Büyük Millet Meclisinin ilk genel kurul kararı olarak mevzuata geçti.¹³

1.3.3 Meclisin Adıyla İlgili Tartışmalar

Meclis daha açılmadan ismi üzerinde tartışmalar olmuştur. İslamcılar, Meclisin adının Meclis-i Kebir veya Meclis-i Kebir-i Milli; Türk Ocağı sempatizanı milletvekilleri ise Kurultay; Osmanlıcı olanlar ise Meclis-i Mebusan denmesi gerektiğini savunmuşlardır. Milliyetçi ve inkılapçı milletvekilleri ise Büyük Millet Meclisi denilmesini istemişlerdir. Şerif Bey Meclis açılış konuşmasında Meclis-i

---

¹¹ Yüzgeç, a.g.t., s.35.

¹² Doğan, a.g.e., s.69.

¹³ Yüzgeç, a.g.t., s.38.

Kebir-i Milli deyimini kullanarak Meclisin İslamcı ve milli bir nitelik taşıdığı mesajını vermeye çalışmıştır.¹⁴

Mustafa Kemal Paşa ise Ankara ile İstanbul Hükümeti'nin ilişkilerinin yoğunlaştığı bir dönemde, Meclis için “Türkiye Büyük Millet Meclisi” ibaresini kullanmıştır. Ayrıca burada Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı olarak imzası da yer alır. Mustafa Kemal, 8 Şubat 1921 tarihinden itibaren icra vekilleri kararnamesinden başlayarak “Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi” unvanını kesintisiz olarak kullanmıştır. Türkiye sözcüğü bu tarihten sonra kanunlarda kullanıldığı gibi diğer devletlerle yapılan karşılıklı antlaşmalarda da kullanılmıştır. Meclisin adı önce “Büyük Millet Meclisi” olarak yer etmiş, daha sonra da “Türkiye Büyük Millet Meclisi” olarak kalmıştır.¹⁵

1.3.4 Meclisin Açılışındaki Milletvekili Sayısı

Seçimlerin tamamlanmasından sonra oluşan meclisteki milletvekili sayısı hakkında da değişik görüşler mevcuttur. Değişik kaynaklarda farklı sayılardan söz edilmektedir. Birinci meclisin görev yaptığı süre içerisinde milletvekili sayısında sürekli olarak değişiklikler meydana gelmiştir. Kimi vekiller istifa etmiş, kimi ölmüş, kimisi de görevden uzaklaştırılmıştır. Mazhar Müfit Kansu'ya göre, birinci meclis 437 üyeden oluşmakta iken Tefvik Bıyıklıoğlu'na göre, 338 vekilden oluşmuştur.⁷⁶ İhsan Güneş, meclise 378 kişinin katıldığını belirtirken⁷⁷, Suna Kili 376 milletvekili⁷⁸, Ahmet Mumcu 390 milletvekilini kabul eder.⁷⁹ Kazım Öztürk ise, TBMM Albümünde 437 milletvekiline yer vermiştir. TBMM tarafından çıkarılan Milletvekili Albümünde Birinci Dönem milletvekillerinin sayısı 436 olarak belirlenmiştir. Ali Fuat Cebesoy, hatıralarını anlattığı eserinde milletvekillerinin toplam sayısını 337 olarak verir. Adana milletvekili Damar Arıkoğlu, toplam 414 milletvekili belirtir ancak ölen ve istifa edenlere bakılırsa 381 kişi mevcuttu der.¹⁶

---

¹⁴ ZC, D.I.C.I, s.2.

¹⁵ Yavuz Aslan, **TBMM Hükümeti Kuruluşu, Evreleri, yetki ve Sorumluluğu**, Ankara 2001, s.18.

¹⁶ Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya**, c.3, s.281-282.

1.3.5 Meclisin İlk Günlerinde Yapılan Çalışmalar

Meclisin ilk birkaç günlük faaliyetlerine baktığımızda, Mustafa Kemal Paşa, seçim tutanaklarının incelenmesi için komisyon oluşturulmasını önerdi. Geçici başkanlık divanının oluşturulması için yapılan oylamada, Muhittin Baha Bey (Bursa mebusu), Cevdet Bey (Kütahya mebusu) geçici kâtip seçilmiştir.¹⁷ Seçim tutanaklarının incelenmesi için iki komisyon kurularak “Layiha Encümeni” oluşturuldu ve meclisin tekrar, 24 Nisan 1920 Cumartesi günü saat 10.00’da toplanmasına karar verildi.¹⁸

24 Nisan Cumartesi günü Meclisin ikinci birleşimi açılmıştır. Usule ilişkin işlemler yapıldıktan sonra, Mustafa Kemal Paşa söz almış ve mütarekeden Meclisin açılmasına kadar geçen zamanı değerlendirerek ülkenin durumu hakkında yaklaşık dört saat süren ve üç bölümden oluşan bir konuşma yapmıştır.¹⁹

Bu konuşmadan sonra hükümetin kurulması hakkındaki teklifini yaptı. Derhal bir hükümet kurulmasını isteyen bu teklifte, Mustafa Kemal Paşa şu esasları savunmuştu:

“ 1.Tarih tecrübelerine, ilmi verilerine ve halen içinde bulunulan şartlara göre memleketin milli kuvvetlerini merkezi bir teşkilatta birleştirmek bir zarurettir.

2.Bu teşkilat fiili yani gayr-i mesul ve Osmanlı Anayasa metinleri gereğince kurulmamış olmamalıdır, bu takdirde sürekli ve ömürlü olamaz. Bizzat Meclis bir hukukilik ve meşruiyet ihtiyacının eseridir. Şu halde milli vicdanın ifadesi olan Meclisin yapacağı kanunlara bağlı bir hükümetin kurulması şarttır.

3.Meclis, hükümeti(İcra Heyeti’ni) kontrolle yetinecek “koruyan ve inceleyen” bir yasama organı değildir, milletin mukadderatına bu sıfatla ve kuşbakışı bakamaz. Fakat bu mukadderata “bilfiil iştigal etmek” zorundadır. Bundan dolayı, Meclis yasama yürütme yetkilerini kendisinde toplamış olmalıdır.

4.Meclis günlük politika ve idare işlerinin ayrıntısına kadar inemeyeceğinden ve meşgul olamayacağından kendi içlerinden bir heyet seçmelidir. Belli hükümet işlerine göre ayrılmış dairelerin idaresi, bu heyet üyelerine verilmelidir. Üyeler münferiden ve müştereken meclise karşı sorumlu olmalıdır. Heyetin adı “Heyet-i İcraiye” olmalıdır. Üyelerine de “Vekil” denilmelidir.

---

¹⁷ ZC, D.I.C.I, s.2.

¹⁸ ZC, D.I.C.I, s.3.

¹⁹ Konuşma hakkında geniş bilgi için bkz: Nutuk, a.g.e., s.297-350.

5.Meclisin kendisi için seçeceği başkan, meclisi temsil etmeli, fakat icra heyetinin de başkanı olmalıdır. Başkan, meclis adına yaptığı tasarruflardan dolayı, diğer vekiller gibi meclis karşısında sorumlu olmalıdır. Bu ağır bir ödevdir. Zira sorumluluk hem meclisi hem de icra heyeti başkanlığından doğmaktadır.

6.Reissiz bir hükümet vücuda getirmek zarureti içindeyiz. Çünkü Padişah-Halife hem Osmanlıların, hem de bütün Müslümanların başı olmakla beraber zor ve tehdit altındadır. Bu sebeple geçici dahi olsa, Anadolu'da bir hükümet reisliği veya bir padişah vekilliği kurmak doğru olmaz. Maksat Padişah-Halifenin kurtarılmasıdır. Seçimle iş başına gelen Meclise sınırlı yasama yetkileri vermekten ziyade, onu milli iradenin yegâne merkezi yapmak, böyle tanımak gerekir. O halde, Meclisten daha üstün bir hukuki ve siyasi kuvvet(milli egemenliği kullanacak daha üstün bir organ)bulunmayacaktır.

7.Türkiye'nin siyasi tarihinde, taklit hükümet rejimleri vardır. İstibdatlar vardır. Teklif bu olaylardan alınan derslere göre yapılmaktadır. Karar, Meclis Umumi Heyetindedir. Fakat dağılma ve yıkılma tehlikesi vardır. Devlet işleri mercisiz kalmıştır. Bu olağanüstü durum süratle hareket edilmesini gerektirmektedir.”²⁰

Mustafa Kemal Paşanın hükümetin teşkili hakkında verdiği yukarıda ki teklif, rastgele verilmiş bir teklif değildi. Memleketin geçirdiği zor dönem, günün koşulları ve Mecliste bulunan mebusların ruhi durumu göz önüne alınarak yapılmış ve herkesin kabullenebileceği bir özellik taşıyordu. Milletvekilleri tarafından coşkuyla karşılanmış ve aynı gün genel kurul tarafından kabul edilmiştir.

Büyük Millet Meclisi aynı günün beşinci oturumunda, Meclis Reisi, İkinci Reis ve Reis Vekilleri seçimine geçilmiştir. 120 mebusun katıldığı oylamada Mustafa Kemal Paşa 110 oyla Meclis Başkanlığına seçilmiştir. Celâlettin Arif Bey 109 oyla İkinci Reisliğe seçilmiştir.²¹

Büyük Millet Meclisine karşı yıkıcı faaliyetlerin artması üzerine 25 Nisan 1920 tarihli toplantıda bir beyanname hazırlanmış ve millete beyan edilmiştir. Bu beyannamede Büyük Millet Meclisinin Halife-Padişahı düşman baskısından,

---

²⁰ Yavuz Aslan, **TBMM Hükümeti, Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001. s. 26–27.

²¹ **ZC**, D.I.C.I, s.38.

memleketi büyük devletlerinin işgalinden kurtarmanın amaç olduğu belirtiliyor ve milletten kışkırtmalara kanmamaları yönünde anlayış isteniyordu.²²

28 Nisan 1920 tarihli toplantı da ise, Meclisteki istekler üzerine Başkanlık Divanı tarafından hazırlanan padişaha bağlılığın anlatıldığı telgraf Hamdullah Suphi Bey tarafından kürsüden okunmuştur. Telgrafta, Meclisin İstanbul işgal altında olduğu için Ankara’da toplandığı, amaçlarının saltanatın ve milletin geleceğini sağlamak olduğu ve bunun asla padişaha, hilafete bir isyan niteliği taşımadığı belirtilmiştir. Ayrıca saltanat ve hilafetin mutlaka kurtarılacağı da belirtilmiştir.²³

30 Nisan 1920 tarihinde de BMM başkanı sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa, Avrupa devletlerinin dış işleri bakanlarına TBMM’nin kurulduğunu açıklayan bir yazı gönderir.²⁴

2 Mayıs’ta Layiha Encümeni’nce hazırlanan İcra Vekillerinin İntihabına Dair 3 numaralı kanun kabul edildi.²⁵ 3 ve 4 Mayıs tarihlerinde ise seçimler yapılarak, ilk TBMM İcra Vekilleri Heyeti belirlenmiştir.²⁶

İlk Meclis, ülkedeki karışıklıkları önlemek için bir dizi kararname ve kanun hazırlamıştır. İlk birkaç günlük faaliyetleri bunlardan ve bu kanunlar çıkarılırken yapılan tartışmalardan oluşur. Bir numaralı kanun, halkı mustarip eden hayvan vergisinin yükseltilmesini önlemişti. İki numaralı kanun ise iç isyanları bastırmak için çıkartılan Hıyanet-i Vataniye Kanun’uydu. Bunları, iç düzeni sağlayan diğer kanunlar izlemiştir. Mecliste ilk günlerde her şey tartışılmıştı. 4 kadınla evlenilmesi, içkinin yasak edilmesi, ithal kumaşın yurda getirilmesinin durdurulması gibi. Yapılan tartışmaların en ilginç, bir grup mebusun 150 yıldır giyilen fesin kaldırılıp yerine milli mücadeleyi temsil eden kalpağın kullanılması üzerine başlayan tartışmalardı. Bu tartışmalar sırasında bir grup milletvekilinin “Yaşasın Kalpak” diye slogan attığı duyuldu. Ancak bu fikrin imparatorluğun diğer bölgelerinde hoş karşılanmayacağı düşünüldüğünden ve karışıklık çıkmasından korkulduğundan ertelendi.

Meclisin açılmasıyla birlikte milli irade tecelli etmiştir. Meclis ve hükümet milli amaçlara bağlı olarak ilk günden itibaren çalışmalarına başlamıştır. Günün

---

²² Beyanname hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: İhsan Ezherli **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusan’ı 1887-1920**, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara 1998 s.41-43.

²³ Yüzgeç, **a.g.t.**, s.41.

²⁴ Doğan, **a.g.e.**, s.76.

²⁵ **ZC**, D.I.C.I, s.186.

²⁶ **ZC**, D.I.C.I, s.198.

basınına da olaylar aynı şekilde yansımıştır. Devrin gazeteleri meclis üyelerini vatanperverler olarak nitelendirmiştir. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, İrade-i Milliye'nin Kuvveti adlı makalesinde” milli esaslara bağlılık her vatanperverin görevidir. Bunlara katılmayan haindir” der.²⁷

Kanun tasarıları görüşülürken sürekli tartışmalar yaşanmıştır, bu durum beraberinde rejim tartışmalarını da getirmiştir. Kanun-i Esasi ise yaşanan bu tartışmaların çözümüne cevap vermekten uzaktı. Dolayısıyla milli mücadele şartlarında oluşan bu yeni yapıya ilişkin kuralları düzenleyecek bir anayasa mevzuatına olan ihtiyaç iyice ortaya çıkmıştı. Bu nedenle 20 Ocak 1921 tarihli ve 85 sayılı yasayla yirmi üç maddeden oluşan Teşkilat-ı Esasiye kanunu kabul edilmiştir. Böylece, yeni rejimin en önemli adımı 1921 Anayasası olarak kabul edilen bu kanunla atılmıştır. Bu anayasanın en önemli özelliği, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti’nde milli iradeyi layıkıyla temsil eden bir Meclis tarafından yapılmış olan tek anayasa olmasıdır. Aynı zamanda egemenliğin millete ait olduğunu belirten bir geçiş ve uyum anayasası olduğu gibi meclisin meşruluğunu ve üstünde bir güç olmadığını belgeleyen ve “Meclis Hükümeti” sistemini ön gören bir içeriğe sahiptir. Osmanlı anayasacılığından Türk anayasacılığına geçişin de en önemli belgesidir. Bu geçiş, eski sistemden esaslı bir kopuş olduğundan devrimci karakter taşımaktadır. Bu nedenle, 1921 Anayasasına Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu anayasasıdır da denilebilir.²⁸

1.4 BİRİNCİ MECLİSE SEÇİLEN MİLLETVEKİLLERİNİN EĞİTİM, YAŞ VE MESLEKİ ÖZELLİKLERİ

Doğuşunun görünürde ki nedeni dış istilaya karşı milli mücadele olan Birinci TBMM gerçekte dış mücadeleden çok, iç mücadele yaptı ve ilk günden itibaren milletinden özünden kopup gelmiş olduğunu gösterdi. TBMM gücünü, içten ve dıştan gelen baskılar ve darbelerle yok edilmek istenen bir milletin dövüşmek ve kalkınmak azminden alıyordu.²⁹ Yeni Türk Devletinin kurucusu olan bu meclis

---

²⁷ Yüzgeç, **a.g.t.**, s.41.

²⁸ Doğan, **a.g.e.**, s.79.

²⁹ Samet Ağaoğlu, **Kuvayı Milliye Ruhü**, Ankara: TBMM Yayınları, 1974, s.49.

üyeleri, çeşitli mesleklere ve toplumsal kesimlere mensup kişilerdi. Çiftçi, tüccar, avukat, gazeteci, bankacı, memur, asker, tarikat şeyhi, belediye başkanı, aşiret reisi, hekim, mühendis ve işçi gibi toplumumuzun çeşitli kesimlerini ve farklı meslek dallarını temsil eden milletvekilleri vardı. Bu kişiler arasında okuma yazma bilmeyenden, birkaç fakülte bitirmiş ve yurtdışında eğitim görmüş kimselere kadar birçok milletvekili vardı. Meclis, halkımızın o günkü yapısını olduğu gibi temsil ediyordu. Aynı sıralarda bir küçük kaza memurunun yanında bir imparatorluk nazırının, bir mahalle imamının yanında gene sarıklı bir münevver ve âlim hocanın, Bektaşî babasının yanında Konya çelebisinin, bir mülazımın yanında bir generalin... Yan yana oturduğu görülmüştür.³⁰ Yine bu milletvekillerinin Osmanlı Devleti'nin son dönemini yaşamış ve dönemin düşünsel akımları ve siyasal mücadeleleri içinde yoğrulmuş kimseler oldukları görülmektedir.³¹

1.4.1 Milletvekillerinin Eğitim Düzeyi ve Mesleki Dağılımları

İTBMM üyelerinin dönemin şartları içerisinde yüksek bir eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. İmparatorluğun son döneminde, geleneksel eğitim kurumlarının yanında batı tipi eğitim veren okulların açılmasıyla eğitimde çeşitlilik oluşmuş ve bu çeşitlilik, Meclisteki milletvekillerine de yansımıştır. Birçoğu, birkaç eğitim kurumunu birden bitirmiştir. Örneğin, medrese öğreniminin yanında rüştiye veya idadiyi bitirenlerin oranı bir hayli fazladır. Mecliste, Avrupa okullarını hatta birkaç üniversiteyi bitirmiş doktora yapmış milletvekilleri vardır. Milletvekillerinin %25,4'ünün yükseköğrenim, %20,8'nin rüştiye,%18,8'inin medrese eğitimi,%8,78'inin idadi,%2,3'ünün Sultani,%1,6'sının meslek okulu,%6,9'nun harbiye mezunudur; %7,3'ünün ise özel eğitim görmüş kişilerden oluşmuştur. Herhangi bir eğitim kurumunu bitirmeyen ya da eğitim düzeyleri hakkında bilgi bulunmayan mebusların oranı da %14,6'dır.³² İhsan güneşe göre ise 228 Yüksek eğitim,94 Ortaöğrenim,21 Meslek ve özel eğitim,6 Sultani mezunu,2 İptida mezunu,65 Rüştiye mezunu,23 idadi mezunu,155 Kolej mezunu,73 medrese

³⁰ Yüzgeç, **agt**,s.66.

³¹ İhsan Güneş, **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünsel Yapısı (1920-1923)**, Eskişehir :Anadolu Üniversitesi Yayınları 1985, s. 69.

³² Ahmet Demirel, **Birinci Meclis'te Muhalefet (İkinci Grup)**, İstanbul, 1995.s.144.

mezunu,11 özel okul mezunu,10 meslek okulu mezunu vardı. Bunlar o dönemin koşullarına göre Meclisin eğitim seviyesinin normalin üstünde olduğunun göstergesiydi. ³³ Mecliste bulunan milletvekillerinin içlerinden %60'ı en az bir yabancı dil bilmekteydi. Bunlardan %42'de ikinci bir yabancı dil daha konuşmaktaydı. Birçok mebus da birkaç yabancı dile birden sahiptir. Fransızca, Arapça ve Farsça bilinen yabancı diller içinde başta gelmektedir.

Tüm Meclis üyelerinin bildikleri yabancı dillere göre dağılımı şu şekilde idi: Fransızca bilenler %23,8, Arapça bilenler %19,2, Farsça bilenler de %13,5 oranında idi. Bu üç dili birden konuşanlar olduğu gibi %4,8'lik bir oranda da İngilizce ve Almanca konuşanlar mevcuttur.³⁴

Büyük Millet Meclisi üyelerinin meslekleri bakımından ayırmakta, bu organın siyasi ve hukuki zihniyetini tayin de müspet unsurlar verebilir. Bu konuda yazılmış önemli bir eser “TBMM'nin 25'inci Yıldönümü Açılış Albümüdür. Fakat bu albümde de her mebusun mesleği ve kimliğine ait bilgiler tam değildir. Sonra da bilhassa, ilmiye sınıfı mensuplarının devlet memuriyetleri, öğretim ve adalet işlerinde görevlendirildikleri de dikkate alınınca ayırım ve tasnif hayli güçleşmektedir.

Meclisteki en büyük meslek gruplarından birisi serbest meslek sahipleri oluşturmaktadır. Tarık Zafer Tunaya Meclisteki serbest meslek sahiplerinin sayısını yaklaşık 120 mebus (ticaretle uğraşan 40 mebus, çiftçi ve ziraatçılar 32 mebus, avukatlar 20 mebus, gazeteciler 11 mebus,2 mühendis, birde amele) olarak gösterirken, İhsan Güneş bu sayıyı 102 olarak vermekte, ancak bazı meslek gruplarını serbest meslek kategorisinden ayrı ele almaktadır.

Mecliste devlet memurlarının sayısı da oldukça fazladır. Bunların sayısında da yazılan eserlerde farklılıklar mevcuttur. Tarık Zafer Tunaya devlet memuru mebusların sayısını tahmini 125 olarak kaydetmiştir. İhsan Güneş ise bu sayının 42 idareci, 39 memur, 30 öğretmen, 7 yargıç, 4 emniyet mensubu ve bir diplomat olmak üzere 133 olduğunu tespit etmiştir.

---

³³ Güneş, **a.g.e.**, s. 70.

³⁴ Demirel, **a.g.e.**, s.146.

Ayrıca 52 asker, 32 din adamı(16 müftü, 9 müderris ve 7 şeyh),16 sağlıkçı(15 doktor,1 eczacı), 7 aşiret reisi ve 2’de reji görevlisi Mecliste bulunmakta idi.³⁵

1.4.2 Milletvekillerinin Yaş Grupları ve Kültürel Yapıları

Büyük Millet Meclisindeki milletvekillerinin düşünce eğilimlerini yönlendirmede yaş önemli bir etkidir. Yaşlı insanlarda tutucu eğilimlerin artmasına karşılık, gençler çoğunlukla değişimden yanadır. 1920’de Mustafa Kemal Paşa ve etrafındaki genç subaylarla yeni bir kuşak iktidara kavuşuyordu. Bu bir anlamda genç kuşağın ihtilaliydi. Mecliste oldukça genç bir yaş yapısı vardı.³⁶ Ahmet Demirel, 335 milletvekili üzerinden yaptığı değerlendirmede, milletvekillerinin yaş ortalamasını 42,8 olarak hesaplamıştır. Refik Turan ise yaşları tespit edilen 312 üye üzerinden yaptığı hesaplamada milletvekillerinin yaş ortalamasının 43 olduğunu belirtmektedir. İhsan Güneş de mecliste 30 yaş grubunda bulunanların %39, 40 yaş grubunda bulunan üyelerin oranının ise % 35 olduğunu ifade etmektedir. Meclisin en yaşlı üyesi 75 yaşında ki Sinop milletvekili Şerif Bey, en genç üyesi ise 27 yaşındaki Trabzon milletvekili Hafız Mehmet Bey idi.³⁷

Değişik çevrelerden, meslek gruplarından gelen ve farklı yaşlarda olan bu milletvekilleri ortak hedeflerinin yanı sıra kendi düşüncelerinin ve ülkeyle ilgili görüşlerinin savunucusu olmuşlardır. Meclis içerisinde Türkçülük ile Osmanlıcılık, İrkçılık ile Ümmetçilik görüşleri çarpışmakta idi.³⁸ Meclisi oluşturan milletvekillerinin hemen hepsi 1908 öncesini, II. Meşrutiyet’in çeşitli olaylarla dolu yıllarını, mütarekenin adaletsizliklerini görmüş geçirmiş yaşta kimselerdi. Hatta Abdülhamit idaresine karşı mücadele etmiş Jön Türkler de vardı. İçlerinde Meşrutiyet yıllarının siyasi partilerine mensup olanlar çoktu: İttihat ve Terakki Katip-i Mesulleri, Hürriyet ve İtilaf kurucusu gibi...Mütareke devresinin irili ufaklı siyasi fırkalarının listelerine girmiş olanlar da vardı. Mecliste bilhassa Çiftçiler Cemiyeti, Milli Türk Fırkası, Türkiye Mesai Fırkası, Milli Ahrar-Ahali İktisad Fırkalarının müşterek listelerine girmiş olanlarda vardı. İlk Meclise katılan

---

³⁵ Aslan, **a.g.e.**, s.20-21.

³⁶ Yüzgeç, **a.g.t.**, s.69.

³⁷ Doğan, **a.g.e.**,s.84.

³⁸ Ağaoğlu, **a.g.e.** , s. 51.

milletvekillerinin seçim menşeleri ne olursa olsun, onlar birer partili değillerdir; hemen hepsi “Misak-ı Milli” gayesi etrafında toplanmış Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin üyesi olmuşlardı.³⁹

Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasına öncülük eden bu Mecliste esas olan, vatani kurtarma düşüncesi ve farklı tarzda üretilen kurtuluş çareleri olmuştur. Farklı fikirlere sahip kişilerin de, değişik çevrelerden gelmiş olması ve farklı kültürel yapıyla beslenmesi doğaldır. Bunu Velidedeoğlu’nun şu sözleri çok güzel açıklamaktadır.

“Bir yandan vatan sevgisi, öte yandan bu yazgı birliği milletvekillerinin düşüncelerinde saklıydı ki, aralarında bulunan eğitim, yaş ve görüş ayrılıklarına karşı onları böyle birleştiriyordu.”⁴⁰

1.5 BİRİNCİ MECLİSİN NİTELİKLERİ

Büyük Millet Meclisini, Türk siyasi tarihi içerisinde ne kendisinden önce gelen ne de kendisini izleyen diğer dönemlerdeki Meclislere benzemektedir. Öncelikle Türk anayasa tarihinde benzeri olmayan bir şekilde çift seçimle (1919–1920) üyelerini belirleyerek iş başına gelmiştir. Tarık Zafer Tunaya, ise Meclis hakkında şu değerlendirmede bulunmaktadır;

“Bir meclisin iki genel seçim neticesinde kurulmuş olması, Dünya Anayasa Tarihi’nde ender rastlanan bir olaydır ve bu olay Türk İnkılabının organı olan Meclise gerçek bir özellik vermiştir.”⁴¹

Bu Meclis diğer dünya parlamentolarında pek görülmeyen, çok geniş yetkilerle donatılmış bir meclisti. Bilinen parlamenter sistemlerden farklı bir temel noktası vardı. Yasama ve yürütme yetkilerini Meclisin kendisinde toplamış olması en belirgin ve ayırt edici özelliği idi. Her konuda karar alan ve bu kararlar doğrultusunda sürekli ve aralıksız çalışan bir meclis hüviyetinde idi. TBMM’nin sürekli toplanması ve gece-gündüz çalışması ülkenin içerisinde olduğu zor durumdan

---

³⁹ Aslan, a.g.e., s.21-22.

⁴⁰ Yüzgeç, agt,s.70.

⁴¹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasi Partiler(1859,1952)**, İstanbul 1952, s.230.

kaynaklanmıştır. Ayrıca” Müdafaa-i Vatan” düşüncesi etrafında bir araya gelen kişilerden oluşan çok farklı düşünce ve kanaatlerin Mecliste temsil edildiği bir kurum olmuştur.⁴²

1.5.1 Kurucu Meclis Özelliği

Büyük Millet Meclisi, daha önce görev yapmış olan Meclis-i Mebusan gibi olmadığını, teşrii kudretine icra yetkilerini de ekleyerek, memleketin ve milletin mukadderatına fiilen el koyması ile bunu göstermiştir. Meclis, kurucu bir meclis olarak düşünülmüş ve bu şekilde oluşturulmuştur. Ayrıca kuruculuk özelliği mecliste her fırsatta vurgulanmıştır. Müfit Efendi mecliste yaptığı bir konuşma sırasında, “Biz kendimize Mebus diyoruz, hâlbuki mebus değiliz, Müessisiz, Müessis olacağız. Bu milletin atisini biz tesis edeceğiz” diyerek bu özelliği açıkça ortaya koymuştur.⁴³ Fakat dönemin şartları itibariyle bu hakikati Türk kamuoyuna açıklamak uygun görülmemiş. Mustafa Kemal Paşa, Nutuk’ta bu konu hakkında;

“ Bu konu üzerinde iki gün kadar komutanlarla makine başında görüşerek düşüncelerini öğrendim. Ben ilk yaptığım karalamada “ Kurucu Meclis” deyimini kullanmıştım. Amacım da toplanacak meclise devletim yönetim biçimini değiştirme yetkisi verilmesini ilk anda sağlamak idi. Ama bu terimin kullanılmasındaki amacı gereği gibi açıklayamadığım için, ya da açıklamak istemediğim için, halkın alışkın olmadığı bir terimdir diye, Erzurum ve Sivas’tan uyarıldım. Bunun üzerine “ olağanüstü yetkili bir meclis” demekle yetindim.”⁴⁴

diyerek meclisin aslında kurucu bir meclis olduğunu fakat dönemin şartları itibariyle dile getirilmediğini vurgulamıştır.

1.5.2 Meclis Hükümeti sistemi

Yasama ve yürütme kuvvetleri yasama organında toplanırsa ortaya Meclis hükümeti sistemi ortaya çıkar. Bu sistemde, kuvvetlerin karışımı vardır, daha doğrusu seçimle kurulu tek organ olan yasama meclisi, yürütme ve yargının

---

⁴² Doğan, a.g.e., s.87.

⁴³ Yüzgeç, agt., s.63-64.

⁴⁴ Nutuk , a.g.e., s.287-288.

üstündedir. Onlara hâkimdir ve onları her çeşit idari organlar haline getirir. Kuvvetlerin karışımı zaten yürütmeyi bağlı duruma sokar. Milli egemenliğin temsilcisi ve kullanıcılığı tekeline kurar. Böylece yasama ve yürütme, ne fiilen ne de hukuken iki eşit otorite olamaz. Yürütme, meclisin ajanı durumundadır. Onun saptadığı politikayı sadece ve yine onun direktifleri ile uygular.⁴⁵ Meclis hükümeti sisteminde, “devletin bütün fonksiyonları yasama organı olan parlamentoda toplanır. Devletin adeta parlamentodan başka organı yok gibidir. Yürütme tamamıyla parlamentoya bağlanmıştır. Parlamento yasama, yürütme ve yargı fonksiyonunu yapar. Bu tip devlet idaresi rejimine, meclis hükümeti sistemi denir.”⁴⁶

Meclis hükümeti aynı zamanda bir mecburiyet hükümetidir. Bilinen meclis tanımlarına uymasa da, devrin şartları göz önüne alındığında farklı fonksiyonlara sahip olması kaçınılmaz görünmektedir. Bu sistemin en önemli özelliği meclis ile hükümet yani yasama ile yürütme otoritesi arasındaki ilişkidir. İstisnai durumlarda, yürütme ve yasama yetkisinin Meclise verildiği sistem, bir Meclis Hükümetidir.

TBMM, Teşkilat-ı Esasiye Kanununun 2. Maddesindeki “*İcra kudreti ve teşri salahiyeti milletin yegane ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.*” *Hükümüyle kuvvetler birliği ilkesini benimsemiştir. “ Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti, Büyük Millet Meclisi Hükümeti unvanını taşır.”* Şeklindeki üçüncü maddesi de TBMM’nin bir meclis hükümeti olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.⁴⁷

1.5.3 Meclisteki gruplar

Türk siyasal hayatının çok kritik bir döneminde önemli bir görev üstlenen ve üstlendiği bu görevi başarıyla yerine getiren Birinci Büyük Millet Meclisi, üyelerinin tamamının Müdafaa-i Hukuk hareketinden gelmesine karşın, homojen bir yapıya sahip değildir. Ancak söz konusu bu yapı, Milli Mücadelenin hedefinde herhangi bir sapmaya yol açmamıştır. Çünkü önce Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin ve daha sonra da Meclisin birinci varlık nedeni Milli Mücadeleyi başarıya ulaştırmaktır.

---

⁴⁵ Aslan, **a.g.e.**, s.35.

⁴⁶ Yüzgeç, **a.g.t.**, s.49.

⁴⁷ Doğan, **a.g.e.**, s.91.

İlk Meclis'in üyeleri, söz konusu hedefe varabilmek için özellikle siyasi fikirlerini ve daha önceki siyasal faaliyetlerini önemli ölçüde bir yana bırakarak her türlü ayrılığa karşı set çekmek istemişlerdir. Bu amaçla yapacakları yeminde bile, daha önce de Sivas Kongresi'nde olduğu gibi particiliğin reddedilmesi ifadesine yer verilmesi yönünde öneriler vermişlerdir. Buna rağmen Meclis içinde grupların oluşmasına engel olunamamıştır. Mustafa Kemal Paşa, ilk gruplaşmaların, 1920 yılının ortalarında başladığını ve bu grupların amacının Meclis görüşmelerinde düzeni sağlamak ve oyların dağılmasını önlemek olduğunu, ancak tersine bir sonuç verdiğini belirtmektedir.⁴⁸

Mecliste oluşan grupları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz; Genellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne mensup kişiler tarafından oluşturulan Tesanüt Grubu, Çoğunluğunu gençlerin ve devrimci askerlerin oluşturduğu, kendisini ileri görüşlü, hamleci ve Mustafa Kemal hayranı olarak niteleyen İstiklal Grubu, İttihatçıların çoğunluğunun üye olduğu sol eğilimli bir grup Halk Zümresi, Osmanlı Devleti içerisinde reform yapan gruplarca ve İttihatçılar tarafından oluşturulmuş muhafazakâr eğilimli bir grup olan Islahat Grubu, Dinini korumak ve devrimcilere karşı mücadele edilmesi gerektiğini savunan Muhafaza-i Mukaddesat Cemiyeti, Grup üyelerinin genellikle Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin üyeleri arasından oluşan Mustafa Kemal Paşanın önderliğinde I. Grup ve muhafazakâr milletvekillerinin ağırlıkta olduğu II. Grup vb. oluşumlardır. Yukarıda sayılan gruplar içerisinde en etkin gruplar I. Ve II. Gruplar olmuştur.

Birinci Grup, İnkılapçılığı ve iktidarı temsil ederek ülkeyi Osmanlı devlet düzeninden daha çağdaş bir düzene götürmeye çalışmış, İkinci grup ise muhafazakârlığı ve muhalefeti temsil ederek, saltanat ve hilafet makamlarının savunucusu olmuş, millet egemenliğini bu makamların korunduğu meşruti monarşik bir rejim olarak değerlendirmişlerdir. Emre Kongar da, Birinci TBMM'nin tarihinin bu iki grup arasındaki çekişmelerin tarihi olduğunu, padişahтан yana ve Mustafa Kemal'den yana olan gruplar olarak ayrıştıklarını ifade etmektedir.⁴⁹

---

⁴⁸ Baştuğ, a.g.t., s.34.

⁴⁹ Doğan, a.g.e., s.96-97.

II. BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE'DE İÇEL

Milli Mücadele döneminde İçel, Silifke'den geçip Akdeniz'e dökülen Göksu ırmağının batısında Ermenek, Gülnar, Anamur ilçelerinin bulunduğu, doğusunda Mut ilçesi de dâhil Alata'ya kadar olan bölgeyi içine alan ve kuzeyi Toroslar, güneyi Akdeniz'le çevrili bir ilimizdir. Fatih Sultan Mehmet'in oğlu İkinci Beyazıt zamanında yapılan idari teşkilatta merkezi Ermenek olmak üzere kurulan sancağa "İçel" adı verilerek Karaman eyaletine bağlanmıştır. 1868 de Sultan Abdülaziz zamanında yapılan teşkilatta İçel Sancağı aynen bırakılmış ise de bir süre sonra, Sancak merkezi' Ermenek'ten Silifke'ye nakledilmiştir. Daha sonra 1919 da 'Ermenek ilçesi Silifke'den ayrılarak Konya iline bağlanmıştır. 1918 de, Çukurova'nın düşmanlar tarafından işgali üzerine Silifke müstakil Sancak haline getirilerek doğrudan doğruya İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. 1924 de Sancak teşkilatı kaldırılmış olduğundan merkezi yine Silifke olmak üzere "İçel ili" kurulmuştur.¹ 1931 de, ekonomik nedenlerin de etkisi ile merkezi Mersin olmak üzere yeni bir "İçel İli" kurulmuş, Silifke, Mut, Gülnar, Anamur, Tarsus ve daha sonradan ilçe olacak Erdemli, Aydıncık ve Bozyazı bu ile bağlanmıştır 28 Haziran 2002 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan 4764 sayılı Kanunla da İl'in ismi Mersin olarak değiştirilmiştir.

---

¹ **Kurtuluş Savaşı'nda İçel**, (Kurtuluş Savaşında İçel Tarihini Yazma Komitesi), İstanbul 1971. s. 11

Millî Millî mücadele dönemindeki İçel vilayeti, merkezi Silifke olmak üzere Mut, Gülnar ve Anamur kazalarından teşekkül etmektedir.

Millî mücadele döneminde İçel, düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmemiş olmasına rağmen, İçel'in merkezi, Silifke ve Mersin'e kadar İçel'e bağlı kasaba ve köyler işgal tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak İçel Kuva-yı Milliye Teşkilatı, İçel'i işgalden korumaktan öteye düşman işgalindeki Mersin ve Tarsus'u kurtarmak amacıyla teşekkül etmiştir.

İçel ve havalisindeki Müdafaa-i Hukuk faaliyetlerinin başlangıcı Sivas Kongresi sonrasına tekabül etmektedir. Dolayısıyla Kongre kararları ve kongrenin bütün vilayetlere gönderdiği teşkilatlanma hakkındaki beyannamenin bu teşkilatlanmadaki etkisi önemlidir. Mersin, Tarsus ve havalisinin işgali ve İçel'deki teşkilatlanmanın resmen başlaması arasında yaklaşık bir yıllık süre vardır. Bu bir yıllık süre içinde işgal dışında kalan ancak her an işgal edilmeyi bekleyen Silifke Sancağı, Mut, Gülnar, Anamur kazalarının halkı işgali nefretle karşılamışlardır. Bu nefrete rağmen işgal bölgesine olan yakınlığın tesiriyle fiili bir hazırlığa girme cesareti gösterilmemiştir. Dolayısıyla bir yıllık süre içinde bütün olup bitenler sineye çekilmiş ve özellikle azınlıkların her türlü taşkınlıklarına katlanılmak durumunda kalmıştır. İçel'de Müdafaa-i Hukuk ve Kuva-yı Millîye teşkilatlarının teşekkülünde Sivas'taki Komutanlar toplantısı doğrultusunda Konya'daki 12. Kolordu Komutanlarının büyük tesirleri olmuştur.

Kısacası İçel'deki Müdafaa-ı Hukuk ve Kuva-yı Millîye teşkilatları 12.Kolordunun eseridir. İçel Kuva-yı Millîyenin ve Müdafaa-ı Hukuk teşkilatlarının kuruluşunda 12. Kolordunun bu tesiri dolayısıyla teşkilatlanmış Konya'ya en yakın kaza olan Mut'tan başlamıştır. İçel'deki ilk Müdafaa-ı Hukuk teşkilatı Mut'ta kurulmuş ve diğer teşkilatların kuruluşu da Mut'tan yönlendirilmiştir.²

---

² Cihat YILDIRIM, "Millî Mücadele Döneminde İçel Sancağı"(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1998, s.109

2.1 MUT MÜDAFAA-I HUKUK CEMİYETİ VE FAALİYETLERİ

12.Kolordu Topçu Komutanı Yarbay İzzet Bey'in, Sivas'ta Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyesinden aldığı talimat gereğince, Mut'ta özgürlük ateşi 19 Mayıs 1919 sonrası hemen yanmaya başlamıştı. 4–11 Eylül 1919 Sivas Kongresi'nin hemen sonrası Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin nizamnamesinin bir sureti ve cemiyetin talimatnamesi Mut'a da getirilmiştir. Bu nizamname ve talimatname Mut Belediyesinde Mut'un ileri gelenlerine de okunmuş, onlar da bunu çok büyük bir içtenlikle onaylamışlardı. Daha sonra bu evrak, Mut Müftüsü Nadir Efendi'ye teslim edilerek, ondan bu evrakı evine götürmesi ve her gece orada toplantı yaparak, Mut'ta gizlice kurulması kararlaştırılan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine yeni üye kaydetmesi istenmiş, Müftü Nadir Efendi de bu vazifeyi büyük bir şevk ve heyecanla yerine getirmişti. Cemiyetin gizli kurulmasının nedeni, Mut kaymakamı Mehmet Ali Bey ile Mut'un bağlı olduğu İçel (Silifke) Mutasarrıfı Mehmet Esat Rauf Bey'in İstanbul Hükümeti adına Müdafaa-i Hukukçulara uyguladıkları sıkı takipti.³

Kuruluşunun ilk zamanlarında yukarıda saymış olduğumuz nedenlerle gizli tutulan bu cemiyet, 12. Kolordu topçu komutanı Yarbay İzzet Bey'in, Sivas'ta Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyesinden aldığı talimat gereğince Mut'a gelmesi ve burada Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtını kurması ve 1 Kasım 1919'da cemiyetin kuruluş beyannamesini kaymakamlığa vermesi ile resmen teşkil etmiştir. Sonradan yapılan bazı değişiklikler ile Mut Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyeti şu zatlardan kurulmuştur:

Asil üyeler

1 – Başkan: Mahmut Beyoğlu Mirza Bey

2 – İkinci Başkan: Müftü Nadir Bey

Üyeler

3 – Abdullah Beyzade Yakup Bey

---

³ Ensar Köse, Doğan Atlay , **Mut Claudiopolis**, İstanbul 2005, s.512.

4 – Kale Mahallesinden Naip Ali Bey (ilk devrede Silifke milletvekili)

5 – Reji memuru İsmail Bey

6 – Hüseyin Efendi zade Tahsin Bey

7 – İzmirli Ahmet Bey

8 – Hacı İbrahimzade İbrahim ‘Bey

9 – Abdullah Beyzade Ahmet Bey

Yedek üyeler

1 – Müftüzade Hüseyin Efendi

2 – Doktor Hamdi Bey

3 – Sarı Kavaktan sabık müdür Hakkı Bey

4 – Binbaşı Ziya Bey

5 – Sabık mal müdürü Emin Bey

6 – Çakır Hüseyin Usta

7 – Posta müdürü Ali Haydar Bey

8 – Uzun Ali Efendi

9 – Ermenekli Hacı Ahmet Efendi.⁴

Cemiyet ilk kararında Mut'ta daha önce var olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin adı geçen Mutlular tarafından yeniden kurulduğunu, Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri genel merkezinden gelen kongre kararları, telgraflar, nizamname ve diğer evrakların devir ve tesliminin yapılmasını; esas, karar, yevmiye ve müsvedde olarak

---

⁴ K.S.İ: a.g.e., s.113. Ali Çiftçi, **Milli Mücadele Döneminde Mersin ve Havalisinde İz Bırakanlar**, Mersin 2002, s.31-32. Ensar Köse, Doğan Atlay , a.g.e., s.514.

dört defter bulundurulmasını; yolluk, aylık gider ve diğer ayrıntıların bu deftere işlenmesini kararlaştırmıştır.⁵

Bu şekilde idare heyetini oluşturan cemiyet hemen nizamname doğrultusunda çalışmalara başlamıştır. Cemiyet, üyeliğe başvuran her kişiden bir lira “giriş ödeneği” almak suretiyle bir bütçe oluşturmaya çalışmıştır. Başlangıçta pek kısıtlı imkânlar ve fakir bir bütçeye sahip olan cemiyet nahiye ve köy teşkilatlarını yaygınlaştırıp iane toplamaya başlayınca kısa zamanda zengin bir bütçeye kavuşmuştur. Cemiyet bu şekilde bütçe meselesini düzenlerken diğer yandan ve aynı zamanda askerî faaliyetlere başlayarak İçel Kuva-yı Millîyesinin ilk nüvesini teşkil edecek olan Mut Bölüğünü kurmuştur. Bölüğün kuruluşu ile birlikte hemen gönüllü kayıtlarına başlanmıştır.⁶

2.1.1 Mut Bölüğü Kuruluyor

Müdafaa-i Hukuk heyeti, Yarbay İzzet Bey’den aldıkları direktife dayanarak cemiyetin köylerde de şubelerinin kurulmasına başladı. Müftü Nadir ve Abdullah Beyzade Ahmet Beyler Mut köylerinde teşkilata memur edildiler. Bu kişiler birer birer köyleri dolaştılar. İyi bir hatip olan, Müftü Nadir Efendi açık, seçik ve halkın anlayacağı bir dille konuşarak halkı heyecana getiriyordu. Kısa bir zaman içerisinde her köyün Nüfusuna göre bir veya iki gönüllü kaydedildi. Bunları birer aylık erzakı da kendi köyleri tarafından sağlanarak Mut’a gönderdiler. Bu suretle 130 mevcutlu Mut bölüğü kurulmuş oldu. Diğer taraftan başkan Mirza Bey bu yeni gönüllülerden 5 kişi alarak Çömelekli Hacı Ali Efendi ile birlikte Mağara nahiyesi köylerinde teşkilat kurmaya ve gönüllü yazmaya başladı. Bu faaliyetten haberdar olan İstanbul Hükûmeti taraflısı Silifke mutasarrıfı Esat Rauf Bey bu harekât ve teşkilatı önlemek maksadıyla köylere yayınlar yaptıysa da muvaffak olamadı. Şehir içi ve dışı zamanla tamamen teşkilâta girdi.⁷ Mut Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kısa sürede büyümesi nahiye ve köy teşkilatının kurulması ayrıca Mut Bölüğü’nün nefer sayısı bakımından güçlenmesi yeni problemler doğurmuştur. Bu problemlerin en başında silah ve

⁵ Ensar Köse, Doğan Atlay , **a.g.e.**, s.514.

⁶ Yıldırım, **a.g.t.**, s.112-114.

⁷ K.S.İ, **a.g.e.**, s.121-122.

cephane ihtiyacı gelmektedir. Cemiyet silah ve cephanenini temin için Mut Jandarma deposundaki silah ve cephanenin kaymakamdan talep edilmesi yolunda karar almış ve bu iş için Müftü Nadir Bey görevlendirilmiştir.

Cemiyetin konu ile ilgili kararının örneğini ve dilekçeyi alan Müftü Nadir Bey doğru Kaymakam Ali Bey'e gitmiş ve ilgili evrakları takdim ederek isteklerini dile getirmiştir. Bu görüşme esnasında ilgili dilekçeyi ve kararı okuyan kaymakam Ali Bey biraz tebessüm etmiş, Müftü Nadir Bey de Kaymakam'a tebessümünün sebebini sormuştur. Bunun üzerine Kaymakam Ali Bey:

“Belinde tek tabanca, boynu kayıştan görünmez diye bir söz vardır. Onu hatırladım da güldüm. Biz Alman ve Avusturyalılar ile ittifak halinde iken galip devletlere yenildik. Anadolu yalnız başına bu devletlerle nasıl uğraşacak? Onu düşünüyorum” der.

Müftü Nadir Bey de cevaben:

“Beyefendi meselenin dıştan görünüşü gerçekten buyurduğumuz gibidir. Ancak kelleyi koltuğuna alan bir milletle hiçbir kuvvet başa çıkamaz. Dayanağımız milletimiz ve onun sarsılmaz imanındır.” demiştir.

Arada geçen bu konuşmaların neticesinde kaymakamı ikna eden Müftü Nadir Bey depodaki silahların cemiyete verilmesini temin etmiştir.⁸

5 Kasım 1919'da, Mut Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından Karaman'da 139. Fırkada mevcut 200 adet atıl Rus tüfeği ve 21 sandık (30 000 adet) cephanenin alınması kararlaştırılmış ve bunun için tanesi iki liradan 18 deve kiralanmış; bu silahların getirilmesi için Müftü Nadir Efendi ve İzmirli Ahmet Efendi'ye 5 500 kuruş harcırah ödenmiş, onlar da bu silahları 20 gün süren bir uğraştan sonra Mut'a getirmeye muvaffak olmuşlardı.⁹ Karaman'dan getirilen silahlar makbuz karşılığı toplanan gönüllülere dağıtıldı. Her silaha 150 de fişek verildi. Bu sırada Mut'ta bulunan jandarma yüzbaşılığından ayrılma Mazhar Paşa torunu Yaşar Bey 31 Aralık 1919 tarihli kararla ve 1 Ocak 1920'den muteber olmak üzere Mut bölüğü komutanlığına Müdafaa-i Hukuk Heyetince tayin edildi.

⁸ Yıldırım, **a.g.t.**, s. 114-115. K.S.İ, **a.g.e.**, s.125.

⁹ Kemal Çelik, **Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi(1918-1922)**, Ankara 1999, s.17.

4 kola ayrılan bölüğün takım komutanlıklarına da;

1 – Sarıkavak takım komutanlığına Çukurbağ'dan Yedek Subay Abdullah Tabak

2 – Sinanlı takım komutanlığına Alaçam köyünden Yedek Subay Hacı Halimzade Halil

3 – Yayla kolu takım komutanlığına Göme köyünden Yedek Subay Hacı Ömer Ağazade Ahmet

4 – Merkez takım komutanlığına Göktepe köyünden Yedek Subay Güdük Oğlu Osman Efendiler tayin edildiler.

Teşkil edilen bölük erlerinin toplu bir halde ve hep bir arada oturmaları sakıncalı görüldüğünden bunlar takımlar halinde kasabanın muhtelif semtlerine yerleştirildiler. Bilhassa doğu güneyden Mağara istikametinde gelmesi muhtemel tehlikeye karşı tedbir alındı. Silâh ihtiyacı arttığı için yapılan yazışma sonunda yeniden 200 silahla 30 bin fişek verilmesi emredildiğinden bunlar da üyelere Ali Haydar Bey tarafından getirilerek Müdafaa-i Hukuk Heyetine teslim edildi. Resmen Kuva-yı Milliye kaydedilen gönüllülerden başka Müdafaa-i Hukuk Heyeti üyeleri ile güvenilir kimselere de istendiği zaman arızasız ve noksansız teslim edilmek şartıyla ve Yarbay İzzet Bey'in emriyle silah ve cephaneye dağıtıldı.¹⁰

Yukarıda kuruluş sürecinden bahsettiğimiz Mut Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Millî Mücadele tarihinde özel bir konuma sahiptir. Bunun nedenleri bu cemiyet ilk teşekkül eden cemiyet olması yanında İçel'deki diğer cemiyetlerin kuruluşunun da Mut'ta planlanması ve Mut heyetinin gönderdiği kişilerce kurulmasındandır. Ayrıca İçel'de Kuvayı Millîye müfrezelerini teşkil ile görevlendirilen Yüzbaşı Emin Resa Bey de önce Mut'a gelmiş ve buradan hareketle işgal mıntıkasına doğru ilerlemeye başlamıştır. Bir başka hususiyet de İçel'deki cemiyetlerin bir kısmının Kuva-yı Millîyenin ileri harekâtı sayesinde kurulmuş olmasıdır.¹¹

---

¹⁰ K.S.İ, a.g.e., s. 124.

¹¹ Yıldırım, a.g.t., s.118

2.1.2 Kuva-yı Milliye Mağara'da

4500 nüfusu bulunan ve Silifke merkezine bağlı olan Mağara (Kırobası) halkının dörtte üçü Ermeni ve Rum'du. Bunların Mersin'le ve işgal makamları ile temasları olduğu bilindiğinden önce burasının elde bulundurulması ve temasın kesilmesi uygun görüldü. Fedai müfrezesinin Mut'a geldiklerinde olduğu gibi, coşkun gösterilerle başlarında Müdafaa-i Hukuk Başkanı Mirza Bey olduğu halde 2 Şubat 1920 günü Mağara istikametinde harekete geçti ve geceyi Çukurbağ'da geçirdi. 3 Şubat 1920 gecesi baskın şeklinde Mağara'ya varıldı. Etrafı çevrildi; dışarı ile, bilhassa Silifke ile, bağlantısı kesildi. Bucak merkezinde ve bucağa bağlı köylerde daha önce Mirza Bey ve arkadaşları tarafından Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtı yapılmış, tüzük ve talimat verilmiş olduğundan bucak müdürü, belediye başkanı ve ileri gelenler fedai müfrezeyi sevinçle karşıladılar ve hemen yerleşmelerini sağladılar. İlk iş olarak 8 Şubat 1920'de Mağara Müdafaa-i Hukuk Heyet'i kuruldu. Heyet şu isimlerden oluşmakta idi:

- 1 – Başkan: Sarı Aydın Aşiretinden Hacı Osman, (Kanlı Hacı Osman)
- 2 – Üye: Belediye Reisi Hüseyin Bey
- 3 – Üye: Binbaşızade Hüseyin Bey
- 4 – Üye: Kavaklı köyünden Hoca Emin Efendi
- 5 – Üye: Nahiye Müdürü Hüseyin Rıza Bey (Veznedar)
- 6 – Üye: Kara Hıdırlı Hacı Mehmet Efendi(Katip).¹²

2.1.3 Kuva-yı Milliye Yağda Bucağı Merkezi Keloluk'ta

9 Şubat 1920 de akşamı Mirza Bey başkanlığındaki bir müfreze Yağda bucağının merkezi olan Keloluk (Bugünkü adı: Güzeloluk) köyüne vardı. Buradaki medresenin müderrisi olan çevrenin ünlü âlimlerinden “Yazar Hoca” diye anılan Mehmet Emin Hoca'nın dairesi önünde Hoca ve arkadaşı Ahmet Refik Bey

---

¹² Çiftçi, a.g.e., s.34.

tarafından karşılandılar. Buraya daha önce tüzük ve Müdafaa-i Hukuk beyannameleri gönderilmiş olduğundan yedek subay Ahmet Refik Beyin önderliğinde bir korunma teşkilâtı kurulmuştu. Mirza Beyin gelmesi üzerine Müdafaa-i Hukuk teşkilatı da kuruldu.

Bucak Müdafaa-i Hukuk Heyeti Şu kişilerden oluşmaktaydı:

1 – Başkan: Hacı Hasan Beyzade Mehmet Emin Bey (Yazar Hoca)

2 – İkinci Başkan: Süleyman Sırrı Özbek (Halen Erdemli Müftüsü)

3 – Üye: Selim Kaya Bey

4 – Sarıkavaklı Mehmet Emin Efendi

5 – Üye: Hüseyin Yağda

6 – Üye: Molla Mustafa (Harfelli)

7 – Ahmet Güldeş.¹³

Yağda bucağı işgal bölgesine sınırdaş olmak hasebiyle ve halkın devamlı yardımlarıyla Kuva-yı Milliye'nin gelişmesinde değerli hizmetlerde bulunmuş, Mağara istikametinden gelip işgal bölgesine giren fedailerin ihtiyaçlarını sağlamış bu arada hastalananların tedavisi içinde üç yataklı bir revir kurulmuştur. Bucak Müdafaa-i Hukuk Heyeti kurulduktan sonra teşkilatın genişletilmesi kararlaştırılmış, biri Mirza Bey'in, diğeri fedai müfrezeler birinci bölük komutanı Kozanlı Yedek Teğmen Mustafa Nail'in başkanlığında olmak üzere kurulan heyetler iki koldan harekete geçerek bucağın köylerinin teşkilatını da tamamlamıştır.

2.2 GÜLNAR MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ

12. Kolordu Komutanlığı Topçu Yarbay İzzet Bey, İçel'de Müdafaa-i Hukuk Teşkilatının kurulması için Binbaşı Emin Bey'i görevlendirmiş ve İçel'de uygulanmasını isteği bir talimat vermiştir. Bu talimatnamenin beşinci maddesinde

---

¹³ K.S.İ, a.g.e., s. 129.

“Gülнар, Anamur ve Ermenek’te teşkilatların” kurulması emredilmiştir. 20 Ocak 1920’de Gülнар’a varan Binbaşı Emin Bey bu talimatname gereğince, kazanın ileri gelenler ile görüşerek Müdafaa-i Hukuk teşkilatının kurulmasını sağlamıştır. Ayrıca 1 nolu fedai müfrezeler süvari komutanı Süleyman Bey de bir müfreze ile Gülнар’a gitmiş ve bir takım gönüllü de hazırlanmıştır.

Gülнар Müdafaa-i Hukuk Heyeti şöylece kurulmuştur:

- 1 – Başkan: Müftü Mehmet efendi (Altın)
- 2 – Üye: Müderris Mustafa Fevzi Efendi (Kırıt Hoca)
- 3 – Üye: Zeybekzade Hüseyin Efendi
- 4 – Üye: Tathacı Mehmet Efendi
- 5 – Hüseyin Kâhya
- 6 – Mirzaların Ali Efendi
- 7 – Sipahizade Osman Efendi.¹⁴

Müdafaa-i Hukuk teşkilatı bu şekilde kurulduktan sonra cemiyet gönüllü kaydına ve yardım toplamaya başlamıştır. Yapılan gönüllü kayıtları neticesinde Karargâhı Mut’ta bulunan İçel Kuva-yı Millîyesine bağlı bir takım teşkil edilmiştir. Binbaşı Emin Bey Gülнар’daki faaliyetlerini tamamladıktan sonra Silifke’ye hareket etmiş ve faaliyetleri hakkında Konya’da bulunan Topçu K. Yarbay İzzet Bey’e 26 Ocak 1920 de bir telgraf çekerek bilgi vermiştir. Bu telgrafta Gülнар’la ilgili olarak: “Gülнар’da Müftü Mehmet Efendi Başkanlığında heyeti teşkil asker ve iane hakkında talimat vererek Silifke’ye geldim " demektedir. Böylelikle Gülнар’daki teşkilat ikmal edilmiş ve gönüllü kaydı ve iane toplamakla meşgul olmaya başlamıştır.¹⁵

Bu dönemde, Mustafa Kemal Paşa Ankara’dan: Heyet-i Temsiliye adına 11 Şubat 1920’de fedai müfrezeler komutanı Emin Arslan Bey’e şu telgrafi göndermiştir:

---

¹⁴ Çelik, a.g.e. , s.321.

¹⁵ Yıldırım, a.g.t., s.138.

“Mağaraya gelmiş olan Kuva-yı Milliye komutanlarından Emin Arslan Bey’e,

Fransızlar teslim ettikleri Ermenilerle beraber bütün tahtı işgâllerinde bulunan muntıkada icrayı mezalim eylemekle iktifa etmeyerek Maraş’ta bulunan dindaşlarımızı katliam yapmaktadırlar. Maraş ahali islâmiyesi düşmanın faikiyetine rağmen kemali şeref ve namus ile mukavemet ve müdafaa etmektedirler. Urfa civarındaki İslam ahali de müdafaa-i hukukları için Maraş zülüm didelerine muavenet etmek üzere ilâni husumet ile Fransız kuvvetlerini kasabanın haricinde Guraba hastahanesinde mahsur bulundurmaktadırlar. Birecik halkı dahi Urfa ve Ayıntap mezalimine karşı teheyüç ederek silahlı müdafaaaya sarılmak üzeredir. Fransızların Maraş’taki kuvvetlerini takviye ile mezalimi teşdide devam etmekte oldukları anlaşıldığından Maraş’a muavenet etmek üzere bilumum Adana, Antep Maraş menatiki meşgulesin de teşebbüsâtı ciddiye ve katiye icrasına mecburiyet hasıl olmuştur. Binaenaleyh:

1 – Hemen Mersin üzerine hareket edeceksiniz.

2 – Müteferrik bir halde tesadüf edilecek Ermeni ve Fransız kuvvetleri bertaraf olunmazsa muvaseleleri katedilerek tazyik ve imha olunacaktır.

3 – Düşman kıtâtı askeriyesi ile meşkük cephe muharebesi icrasına lüzum yoktur. Mütemadi çete muharebatı ve düşmanın muvaselesinin katı maksadın teminine kâfidir.

4 – Mümkün olursa düşmanın Mersin limanından istifadesinin menine çalışılacaktır.

5 – Şimendifer hattı ehemmiyetli bir surette tahrip edilecektir.

6 – Dahil olacağınız muntıkadaki ehli islâmiyeyi her tarafta kıyam ettirmek nazarı dikkatten dûr tutulmamalıdır.

7 – İcraât raporlarınızı merbut olduğunuz makama vermekle beraber Ankara’da Heyet-i Temsiliyeye de bildirmelisiniz.”

Bu emir üzerine fedai müfreze komutanı birliğini derhal düzenliyor. Mevcut kuvveti üç bölüğe ayırıyor ve bir de karargâh kuruluyor.

Karargâh:

Komutan: Milis Yüzbaşı Emin Arslan Bey,

Yaver: Adanalı Niyazi Bey,

Emir subayı: Emin Arslan oğlu Şinasi Bey,

İaşe Subayı: Adanalı Hacı Ali Bey,

Birinci Bölük Komutanı: Yedek Teğmen Kozanlı Mustafa Nail Bey,

İkinci Bölük Komutanı: Başçavuş Adanalı Hasan Tahsin Bey (Şahin Efe),

Üçüncü Bölük Komutanı: Yedek Teğmen Ali Rıza Timurtaş Bey,

Süvari Komutanı: Çerkez Süleyman Bey,

Makineli tüfek Komutanı: Yedek Teğmen Adanalı Tevfik Bey Genç İzzet Bölgen)

Bu suretle hazırlanan kadro hazır olan görevliler tarafından da imzalanmış ancak Mustafa Nail Yağda teşkilatında bulunduğu için dönüşünde imzalanmıştır.¹⁶

2.3 SİLİFKE MÜDAFAA-I HUKUK TEŞKİLATI

Mut Teşkilatını teşekkülünü temin edip gerekli talimatları veren 12. Kolordu Topçu komutanı Yarbey İzzet Bey Mut'tan Silifke'ye gelmek suretiyle Silifke'de teşkilatın kurulması çalışmalarına başlamıştır. Silifke eşrafının katılımı ile kurulan Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin idare heyeti şu şahıslardan teşekkül etmiştir.

Reis: Maarif Müdürü Besim Bey

Aza : Mebus-u Sabık Hafız Emin Bey

Aza : Meclis-i İdare Azası Sadık Bey

Aza : Hacı Hulusi Efendi

Aza: Yusuf Efendizade Hacı Ahmet Efendi

Aza: Yahşizade Emin Efendi

Aza: Hakkak Emin Efendi

---

¹⁶ İzzet Aslan, **Silifke Tarihi**, Adana 1988, s.285.

Aza: Helvacızade Mustafa Efendi

Aza: Hacıpaşazade Halil Efendi

Aza: Rıza Efendizade Sami Efendi

Aza: Ali Efendi Oğlu Mehmet Akil Efendi

Aza: Mehmet Ağa Oğlu Hüseyin

Cemiyet 9 Kasım 1919'daki ilk toplantılarında Kuva-yı Millîye'nin teşkili tertibatı maliye ve ianenin toplanması ve amaçları ortaya koyan bir mazbata hazırlanmıştır. Söz konusu mazbatayı Konya Müdafaa-ı Hukuk-ı Millîye Heyet-i Merkeziyesine hitaben yazılmak suretiyle Yarbay İzzet Bey'e takdim etmişlerdir.¹⁷

Bu mazbataya göre İçel Kuva-yı Millîye'si şu esaslar üzerinde şekillenmiştir:

“a- Merkezi Silifke olmak ve liva namına nefsi Silifke, Mut, Gülnar, Anamur kazaları millî bölüklerinden tereküp etmek üzere 4 bölüklü bir alay teşkil edilecek ve ayrıca Adana hududunda Lamaslı Şihman Ağazade Hüsnü Efendi kumandasında bir Adana hudut taburu bulunacak ve tabur komutanı Hüsnü Efendi Silifke Heyet-i Merkeziyesi ve Alay Kumandanı ile irtibat tesis edecektir.

b- Millî Bölüklerin silah ve cephanesi kısmen ahali yedinde bulunan ve hariçten tedarik edilecek olan ve kısmen de Jandarma deposundaki tüfekleriyle kolordunun (12. Kolordu) Karaman deposundan ita ve temin edilecektir.

c- Millî bölükler lâakal yüz nefer mevcudunda ve takımdan mürekkep olarak ve ihtiyat cephane ve eşyayı sairesini esna-yı harekette nakil için mekâr-ı hayvanatı kaza heyetlerince temin ve ihzar edilecektir.

d- Millî bölükler efradının hal-i içtimada veya bir vazife ifası için herhangi bir mahalle şevklerinde gerek iaşelerin ve gerekse hanelerindeki ailelerinin temin-i infakı kaza heyetlerince temin edilecektir.

e- Efrada verilecek yevmiye miktarı; yevmiye birer çift ekmekle beraber neferler yirmişer, çavuşlara kırk takım kumandanlarına altmış ve bölük kumandanlarına yüz kuruştur.

---

¹⁷ Yıldırım, a.g.t., s.120-121.

f- Millî Bölükler efradının elbiselerinin yeknesaklığı ve kaffesinin birer fişekliği bulunması lazımdır. Bu husus kaza heyetlerince temin edilecektir.

g- Herhangi bir vazife hengamında millî bölükler efradından mecruh olacaklara derecesine göre mükâfat olarak elli, yüz ve şehit olanların ailesine iki yüz lira verilecektir.

Görüldüğü üzere Silifke Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İçel Kuva-yı Millîye 'sinin dört bölüklü bir Millî alay halinde teşkilatlanmasını öngörmüş ve bu mazbatada Millî Müfrezelerin ihtiyaçlarının ne suretle karşılanacağı tespit edilmiştir. İçel Kuva-yı Millîye 'si bu mazbatanın hazırlanıp imzalanması neticesinde resmîyette kurulmuştur.¹⁸

Silifke Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı resmîyette kurulmuş olmasına rağmen, Mut Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'i gibi aktif bir şekilde çalışmamıştır. Bu duruma sebep olarak, Silifke'nin gerek Taşucu ve gerekse Susanoğlu istikametinden bir işgal tehdidi altında olması ve Mutasarrıf Esat Rauf'un Milli Mücadeleye karşı olumsuz tavrıdır. Halk Müdafaa-i Hukuk çalışmalarına ve Kuva-yı Millîye ye katıldığı takdirde şehrin işgal edileceği endişesini taşımaktadır. Silifke bu ve benzeri nedenlerle teşkilatlanmada ve diğer hizmetlerde özellikle Mut'a göre iki üç ay geride kalmıştır.

İzzet Bey, Mut ve Silifke'de Müdafaa-i Hukuk Teşkilatlarını kurup Konya'ya dönmeden önce, Müdafaa-i Hukuk teşkilatının aktif bir şekilde faaliyetlerine devam etmesi için Binbaşı Emin Bey (Mengenli)'in Silifke Askerlik Şubesi Başkanı olarak atanmasını sağlamıştır. 26 Ocak'ta Silifke'ye gelen Binbaşı Emin Bey aynı gün tarihli Yarbey İzzet Bey'e çektiği telgrafında Silifke ile ilgili izlenimini şöyle ifade etmektedir: “*Silifke'nin hususi vaziyetindeki mazereti, halkın korkak ve ürkekliği, mutasarrıfın ifadesine göre Fransızlardan kuşkulunmaları , durgunluk, uyusukluk ve şahsi menfaatlerle uğraşmaktayım. Gizli olarak çalışmak zorunda kaldım. Müspet neticelere varacağıma ümitliyim.*”

Silifke'de bir müddet gizlice teşkilat işleri ile ilgilenen Binbaşı Emin Bey Şubat ayı içerisinde tekrar Mut'a dönmüş ve 24 Şubat'ta Mut Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti idare heyeti ile bir durum değerlendirmesi yapmış ve gerek Silifke'de

¹⁸ Yıldırım, a.g.t., s.172-174.

teşkilatın faal hale getirilmesi ve gerekse İçel Kuva-yı Millîyesinin ileri hareketi ile ilgili kararlar almışlardır.¹⁹

24 Şubat 1920'de yapılan toplantıda şu kararlar alınmıştır:

“ 1 – İleri harekâta geçilmek üzere olduğundan, geriden gelecek malzeme ve yardımların cepheye Mut – Mağara – Güzeloluk yolundan gönderilmesinin güçlüğü dikkate alınarak Silifke’de de teşkilât kurulması;

2 – Bunun için Mut’tan hazırlanacak 100 kişilik bir kuvvetin Mirza Bey komutasında 6 Mart 1920 günü öğleden sonra Silifke’ye batıdan girmesi;

3 – Gülnar takımının da Silifke, Mut yolu kavşağında bu müfrezeye katılması;

4 – Diğer taraftan Mağara’da bulunan fedai müfrezelerden ileri işgal bölgesine doğru sürülen kuvvetlerden arta kalanın da aynı şekilde doğudan Silifke’ye girerek inzibati sağlaması;

5 – Bu kuvvetler hükümet alanında bir miting yapacak, konuşmalardan sonra Hacı Paşa otelinde karargâh kurularak gönüllü asker kaydına başlanmakla beraber müdafaa-i Hukuk teşkilâtı kurulacak;

6 – Mağara’ya yakın Çömelek ve Kavak köylerinde bulunan Mut Bölüğü de toplu bir halde Yağda üzerinden Alata istikametinde ileri harekete geçecek;

7 – Mağara’da bulunan kuvvetten bir müfreze Susanoğlu ve Kızkulesi istikametinde hareketle Silifke Mersin şosesini kontrol altına alacak ve Mersin’e girişi engelleyecek;

8 – Alınan kararlar derhal ilgililere duyurulacak ve komutanlık karargâhı Mut’ta bulunacaktır.²⁰

Bu kararların alınması ile birlikte ayın gün Binbaşı Emin Mengenli Bey Silifke Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesine hitaben yayınladığı bildiriye, Silifkelileri Milli Mücadeleye var güçleriyle katılmaya çağırıyordu. Mengenli Emin Bey’in bildirisi şu şekildedir:

---

¹⁹ Yıldırım, **a.g.t.**, s.128.

²⁰ Köse, Atlay,**a.g.e.** , s.527. K.S.İ, **a.g.e.**, s. 135-136.

“Silifke Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesine;

Şu mazlum, mağdur milliyeti Osmaniye ve Devleti İslâmiyeyi kalbinden başka her tarafı yaralanmış ve parçalanmış ve yürekleri ancak vatan ve millete vurulan darbe ile yanan aydın ve vatanperverlerden mürekkep Türk gençliğini milli irade ve milli hakimiyet adıyla yayılan ve nihayet kısa zamanda teşkilatlanarak, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adıyla kendini gösteren şark güneşi, bulutların sıyrılması ile İçel sancağında biraz geççe görünmüş ise de Mut'tan itibaren seyrane başlayarak düşmanların gözlerini kamaştıracak derecede olduğu açık seçik kasabanızı ziyarete gelen Mut heyeti muhteremesi ve süvari ihtiyat bölüğünün işte görünüşüyle de zahirdir. Kalbi sönmeyen ve sönmesi Kudretli İlahiyyeye tevafuk etmediğinden söndürülmesi mümkün olmayan ve olamayacak olan Türk ve Müslüman milletinin bu husustaki azmi ne mertebede olduğunu dost ve düşman görsün, işitsin, anlasın dinlemeye de mecbur olsun ve dinlesin.

Türk, Müslüman ne istiyor? Mevcudiyetini, bekasını ve hakkını talep ediyor. Bu talebi silahsız is'af edilmeyince, mevcut silahına sarılıyor. O da kifayet etmezse topuzuna, sopasına sarılacak, onlar da elinden alınırsa dişile, tırnağıyla fiilen müdafaada bulunacak, bu işe tam yürek ve kalb ile başlamış olduğundan mutlaka bir netice istihsal edinceye kadar dilinin döndüğü, avazının çıktığı kadar da ağzını açarak alemi insaniyete doğru hak, adalet diye bağıracak, hak sözü işitmek için alemi insaniyetin kulaklarını kapatmak ve kapattırmak suretiyle adaletsizlik gösteren mütagallibe hükümetlerin bir gün olup nihayet kuvvet ve kudretleri kesilecek mazlumların ahi zalimlerde kalmayacak, mağdurların magsup malları gasıplardan alınacak, işte o zaman hak ve adalet yerini bulacak, tam bir medeniyet ve insaniyet güneşi doğacaktır.

Rica ederim, şu Mut heyeti ilk ve ikinci hatta çalışmağa hazır amade bulunan kuvvetlerin üçüncü hat olarak ihtiyatını teşkil eden ve ekserisi ihtiyarlardan mürekkep olan şu kuvvet görülsün. Görülsün de muhterem hakşinas Fransız münevveranı ve Fransız Milleti diye öteden beriden muhtelif milletlerden devşirme usulile toplayıp salhaneye hayvan götürür gibi milletleri ihtirasati siyasîye ve menfaati hissiyelerini kurban etmek suretile yekdiğerine saldırıp boğazlattıran anut bir zümreyi kalile ve hem pek kalile, bundan ibret alarak utansın. İnsafa gelsin. Gelmezse getirilsin. Utanmazsa utandırılsın. Âlemi insaniyete bağıryoruz, yahu biz mağduruz, mazlumuz, bizim dinimizden, bizim milletimizden, bizim vatanımızdan ne istiyorlar? En aziz olan hayatını, bu uğurda fedaya azmeden dini ve namusu üzerine buna ahdeden, haklı olduğu güneş gibi aşikar bulunan bir milletle

uğraşmaktan insan ve hem de medeni insan namı mübeccelini takman insanlar ne lezzet alabildiği havsala-i beşere sığar bir keyfiyet değildir.

Ne duruyorlar, bizim İzmir'imizde, Adana'mızda hatta diğer Türk ve Müslüman memleketlerimizde ne duruyorlar. Buraları Harbi Umum-i'de akan sel gibi kanlar kafi gelmediği zehab ile daha kanlara mı boyamak istiyor? Her ne şekil ve suretle tasvir ve tasavvur edilirse edilsin, bütün milletlerin taptığı ve tanıdığı hak ve mabut buna razı mıdır? Hiçbir şey tanımayan insanlarda dahi bir kalp vardır, ellerini kalplerine koysunlar, bizim isteklerimizi dinlesinler, anlasınlar; o zaman bakalım kalpleri nasıl çarpar.

Ey muhterem heyetler!

Vatanlarından sürülmüş ve kovulmuş, Silifke'ye sığınmış Adana, Mersin ve Tarsus münevveran, eşraf ve halkı, rica ederim toplanınız, insaniyet âlemine bağırınız, seslerinizi işitsinler. Resmi makamlara (bizim olsun ecnebi olsun) yazınız, bütün matbuata yazınız, Adana'da ve Mersin'de bulunan Fransız işgal askerî kumandanlarına da bir protestoname yazınız. Mümessillerine de yazınız. İsterseniz benim bu yazdığımдан suret alınız gönderiniz. Hatta matbuata dahi gönderiniz. Korkmayınız. Hak bizdedir. Hak zulme daima galebe çalar. Yalnız hakkı bulmak için, hakkını istemek ve isteyebilmek ve istemenin usulünü bilmek lazımdır. Ağlamayan çocuğa, değil yabancı, anası bile meme vermez. Anası uykuda olan bozuk sesli bir çocuk boğazını ayıklayıp haykırmayınca anası da duymaz. Haykırırsa katı yürekli olsa bile hayır sahibi hane halkından birisi veya komşusu anasını uyandırır, çocuk memesini alır, emer karnını doyurur. Biz ise çocuk değil rüştünü ispat etmiş, yaş ve kemale ermiş adamlarız.

Yahu, uyanık Arap Müslüman kardeşlerimiz bizden henüz ayrıldıkları halde bunlar bile bizden çabuk uyandılar. İğfalata kapılan bir çok Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarımız bile işbu hareketin doğruluğuna imanları gibi kandılar. Güneşi görmek istemeyen, karanlıkta yaşamağı aydınlığa tercih eden ve inadından gözlerini bile çıkaracak, aydınlığa vedaa etmek arzu eden kısmı kalile sözüüm yok. Tabii bunlar istisna hallerdir. Beşparmağın beşi de bir değildir. Bunun için nura doğru yürümek lazımdır. Allah'ın selamı ve yardımı üzerinize olsun"²¹

Bildiri Silifke'de büyük etki yapmıştır. Bildiride ilgi çeken bir konu vardır. Silifke değinilen günlerde Çukurova'nın sürgün yeridir. Komutanın uyardığı gibi Adana-

²¹ K.S.İ, a.g.e., s. 135-136. Yıldırım, a.g.t., s.130-133. Köse, Atlay,a.g.e. , s.528-529.

Mersin-Tarsus'un önder kişileri Fransızlar tarafından Silifke'ye sürgün edilmişlerdir. Bu insanlar ancak 1921 Ankara Anlaşmasından sonra yurtlarına dönebileceklerdir.²²

Yukarıdaki bildirinin Silifke'ye gönderilmesinin hemen ardından, Mut Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkezi ile 4. Mıntika Komutanı ve Silifke Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Emin Bey'in de aralarında bulunduğu Müdafaa-i Hukuk kuvvetleri yukarıda belirtilen hususları gerçekleştirmek için Silifke üzerine hareket etmişlerdir. Mut Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'i Başkanı Mirza Bey başkanlığında, Çukurbağlı Yedek Subay Abdullah Tabak'ın yönetiminde 100 mevcutlu bir müfreze 4 Mart 1920'de Mutluların gösterileri ile Silifke'ye uğurlanmıştır. 1. Gün Mut'un Kışla Köyünde, 2. Günde Silifke'nin Keben Köyü'nde konaklayan kabile 3. Gün Gülnar Takımı ile buluşacağı yere geldi. Bura da gerekli olan buluşma gerçekleşmeyince Mut Müfrezesi Gülnar takımını beklemeden emniyet tertibatı olarak birkaç koldan muntazam suretle Silifke'ye girmiştir.

Hükümet meydanında toplanan Silifke halkı müfrezeyi sevgi gösterileri ve tezahüratlarla karşılamıştır. Silifke Hükümet Meydanındaki Mitingde "Mut Kadısı Hüseyin Tahsin Bey bir konuşma yaparak millî davanın esasları hakkında geniş izahlarda bulunduktan sonra Silifke halkının da İstiklal ve vatanın kurtuluşunu amaç edinen bu davaya katılacaklarından şüphe etmediğini ve bunun hepimize düşen bir farz olduğunu anlattı." Bu güzel konuşmayı coşkun bir şekilde Silifke halkı alkışlarken hükümet erkani bu mitingi hükümet konağının balkonundan izlemiştir.²³

Müfreze Mirza Bey'in hanına yerleştirildi. Aynı günün gecesini Gülnar'dan hareket eden Havacı Üsteğmen Nuri Bey komutasındaki 35 kişilik Gülnar müfrezesi de Silifke'ye ulaşmış ve yerleştirilmişti. Yeni alınan karar ve verilen direktif gereğince Mağara'da bulunan fedai müfrezeler komutanı Emin Arslan Bey de 5 Mart 1920'de Mağara'dan hareketle akşam Uzuncaburç'a geldi. Beraberinde bulunan Yedek subay Adil Bey komutasındaki 4. Bölük Silifke – Mersin ulaşımını kesmek üzere Susanoğlu ve Kızkalesi istikametine gönderildi.²⁴

---

²² Aslan, **a.g.e.**, s.288.

²³ K.S.İ, **a.g.e.**,s.139-140. Köse, Atlay,**a.g.e.** , s.530.

²⁴ Aslan, **a.g.e.**,s.288.

Silifke’de Hacı Paşa oteli karargâh yapılarak gönüllü kaydına başlandı. İlk kaydedilen, Yedek Subay Kaymakamzade Nuri Bey gönüllü grubuna komutan tayin edildi. İki gün süren kayıt sonunda 130 kişilik bir Silifke bölüğü oluşturulmuştur. Silifke bölük komutanlığına atanan Üsteğmen Nuri Bey, Jandarma deposunu basarak Kuva-yı Milliyeci olan Silifke jandarma kumandanı olan Hüseyin Hüsnü Bey’inde yardımı ile silah ve cephanelere el koymuştu. İkinci gün yapılan müsamerede Silifke Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine 2000 lira toplanmış aynı müsamerede müzayede ye çıkarılan bir buket çiçekte üç bin liraya satılarak cemiyete önemli bir gelir temin edilmiştir. Kısa zamanda toplanan bu yardımlar Silifkelilerin millî mücadele davasına olan bağlılıklarını ve fedakârlıklarını ortaya koymasından bakımından takdire şayandır.²⁵

Diğer yandan Binbaşı Emin Bey’in Komutasındaki Kuva-yı Millîye Komutanlığı Merkezi Mut’tan Silifke’ye nakledilmiş ve Binbaşı Emin Bey’de birlikte Silifke’ye taşınmıştır. Böylece İçel ve Havalisi Kuva-yı Millîye Komutanlığı, Silifke’yi merkez yaparak cepheye daha yakın olmuştur. Kuva-yı Millîye’ye yapılan bu katılımdan sonra Silifke Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde yeni bir teşkilatlanma söz konusu olmuş ve yenilenen Cemiyetin idare heyeti şu şahıslardan teşekkül etmiştir.²⁶

1 – Başkan: Hafız Emin (İnankur) Bey

2 – İkinci Başkan: Sami (Arkan) Bey

3 – Üye: Boz Hacıoğlu Hacı Ahmet Bey

4 – Üye: Sami (Açıkbaş) Bey

5 – Üye: Efezâde Mehmet Bey

6 – Üye: Çıtaklı Müftü Mehmet Emin Bey

7 – Üye: Tüccar Veysel Bey

8 – Üye; Rahmi (Hakkakoğlu) Bey

---

²⁵ K.S.İ, a.g.e., s.140. Köse, Atlay,a.g.e. , s.531.

²⁶ Yıldırım, a.g.t., s.136.

9 – Üye: Halil (Göksü) Bey

Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı tamamlandıktan sonra müfreze komutanı Emin Arslan, Mut Müdafaa-i Hukuk Başkanı Mirza, Mut Müftüsü Nadir ve Kadı Hasan Tahsin Bey'ler Mutasarrıfı makamında ziyaretle İstanbul hükûmeti ile ilgisini kesmesini ve Ankara'da bulunan Heyet-i Temsiliye'yi tanımasını tavsiye ettiler. Mutasarrıf, heyeti ve tavsiyelerini sükûnetle karşıladı. Heyet de kendisine teşekkür ederek ayrıldı.²⁷

Silifke Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti gerek Silifkelilerin ve gerekse idare heyetinin gayretleri ile önemli çalışmalar yapmış ve Kuva-yı Millîyeye mühim kaynaklar temin etmiştir. Cemiyetin bu faaliyetlerinden haberdar olan Mersin'deki işgal kuvvetleri komutanlığın Cemiyet üyelerini de takibe almışlardır. Hatta bir defasında Cemiyetin reisi Emin Bey ve arkadaşları Mersin'e yaptıkları bir ziyaret esnasında tutuklanıp hapsedilmişlerse de Mutasarrıfın araya girmesiyle düşmanların elinden kurtulmuşlardır. Bu durum ne kadar zor şartlar altında ve ne çileler çekilmek suretiyle hizmet edildiğinin de bir işaretidir.²⁸

Arslan Köy ve Sorkun Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kuruluşuyla İçel Vilayeti örgütlenmesi tamamlanmıştır.

Yukarıda kuruluş süreçlerini açıklamaya çalıştığımız Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, Kuva-yı Millîye Müfrezelerini teşkil edilmesi ve bu müfrezelere gönüllüler arasından nefer takviyesi yapılmasını sağlamışlardır. Bu faaliyetlerine ek olarak harp esnasında Kuva-yı Millîye Müfrezelerinin bütün ihtiyaçlarını temin etmekle de mükellef olmuşlardır. Dolayısı ile cemiyetlerin faaliyetlerini iâşe ve ibate temini, sağlık hizmetleri, istihbarat ve propaganda faaliyetleri olarak sınıflandırabiliriz.²⁹

İçel Vilayetinde Kuva-yı Milliye'nin kuruluşunda önderlik edenleri sayacak olursak, şu kişileri saymadan geçemeyiz.

²⁷ K.S.İ, a.g.e., s.140. Yıldırım, a.g.t., s.134-135.

²⁸ Aslan, a.g.e., s.290.

²⁹ Yıldırım, a.g.t., s.136-137.

1 – Topçu Yarbayı İzzet Bey: Kuva-yı Milliye'nin ilk kuruluş günlerinde Konya'da on ikinci kolordu topçu komutanı olan Yarbayı İzzet Bey verdiği emir ve direktiflerle kuruluşun askerî yönden teşkilâtlanmasını sağlamıştır.

2 – Binbaşı Hüseyin Hüsnü Bey: 12. Kolordu emrinde bulunan Binbaşı Hüseyin Hüsnü Bey, Konya Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi Başkanı olarak ilk Kuva-yı Milliye kuruluşunun meydana gelmesini sağlamıştır. Bir başka deyimle; Yarbayı İzzet Bey Kuva-yı Milliye'nin askerlik bakımından güçlenmesine çalışıyor, İçel'de ilk teşkilatın çekirdeğini hazırlayıp atmış bulunuyordu. Binbaşı Hüseyin Hüsnü Bey ise Konya, Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi başkanı sıfatıyla Kuva-yı Milliye'nin sivil (milis-gerilla) yönünü tanzimle görevli bulunuyordu.

3 – Binbaşı Emin (Mengenli) Bey; Koçhisar'da Müdafaa-i Hukuk Başkanı olarak teşkilâta memur edilen aynı görevle Silifke Askerlik Şube Başkanlığına atanan Binbaşı Emin Bey, Mut, Gülnar ve Silifke'de Kuva-yı Milliye'nin kuruluşunda birinci derecede rol almış, Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliye'si emri ile dördüncü mıntaka komutanlığı, Ermenek, Mut ve Gülnar, Anamur, Silifke havalisi Kuva-yı Milliye komutanlığı ve mevki komutanlığında vazife görmüştür.

4 – Milis Yüzbaşı Emin Resa (Arslan) Bey: Birinci Cihan Savaşında Teşkilât-ı Mahsusa'da görevli olan Milis Yüzbaşı Emin Resa Bey, Iğın'da Kuva-yı Milliye teşkilatına memur bulunduğu sırada Mersin'e tertiplenecek Kuva-yı Milliye müfrezeleri komutanlığında çalıştırılmak üzere Binbaşı Hüseyin Hüsnü Bey tarafından Konya'ya çağırılmış ve görevlendirilmişti.³⁰

---

³⁰ Aslan, a.g.e., s.291.

III. BÖLÜM

BİRİNCİ DÖNEM BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İÇİN İÇEL'DE SEÇİMLERİN YAPILMASI, SEÇİLEN MİLLETVEKİLLERİ VE ÖZGEÇMİŞLER

3.1 İÇEL'DE SEÇİMLERİN YAPILMASI

Heyet-i Temsiliye Reis'i Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'un haksız ve mesnetsiz yere işgali karşısında Anadolu halkının ve Milli mücadelemizin geleceği hususunda birkaç gün fikir alış verişinde bulunduktan sonra 19 Mart 1920'de bütün vilayetlere müstakil sancaklara ve kolordu kumandanlıklarına aşağıdaki genelgeyi göndererek Ankara'da Olağanüstü yetkilere sahip bir meclis açılacağını tüm yurda haber vermiştir.

“ 1- Memleket işlerini idare etmek ve denetlemek üzere, Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclis toplanacaktır.

2- Bu meclise üye olarak seçilecek kimseler, milletvekilleri ile ilgili yasa hükümlerine bağlıdırlar.

3- Seçimlerde sancaklar esas alınacaktır.

4- Her sancaktan beş üye seçilecektir.

5- Seçim her sancakta, o sancağın kendi ilçelerinden çağıracağı ikinci seçmenlerle, sancak merkezinden seçilecek ikinci seçmenlerden, sancak idare ve belediye meclisleriyle Müdafaa-i Hukuk yönetim kurullarından; illerde, il merkez kurullarıyla, il yönetim kurullarından, il merkezindeki belediye meclisinden, il merkezi ile merkez ilçesi ve merkeze bağlı ilçelerin ikinci seçmenlerinden oluşturulmuş bir kurul tarafından aynı günde ve aynı oturumda yapılır.

- 6- Bu meclis üyeliğine, her parti, zümre ve dernek tarafından aday gösterilmesi mümkün olduğu gibi, her ferdin de bu kutsal mücadeleye fiilen katılması için bağımsız olarak adaylığını istediği yerden koyma hakkı vardır.
- 7- Seçimlere her bölgenin en büyük sivil yöneticisi başkanlık edecek ve seçim güvenliğinden sorumlu olacaktır.
- 8- Seçim, gizli oyla ve salt çoğunluk esasına göre yapılacaktır; oylar, kurulun kendi içinden seçeceği iki kişi tarafından ve kurul önünde sayılacaktır.
- 9- Seçim sonunda, bütün kurul üyelerinin imzalayacakları veya kendi mühürleri ile mühürleyecekleri, üç nüsha tutanak düzenlenecek; bir tanesi yerinde alıkonularak öteki iki nüshadan biri seçilen şahsa verilecek, diğeri Meclis'e gönderilecektir.
- 10- Üyelerin alacakları ödenek daha sonra Meclis'çe kararlaştırılacaktır. Ancak, geliş yollukları seçim kurullarının zaruri masraflar olarak uygun görecekları miktar üzerinden mahalli idarelerce karşılanacaktır.
- 11- Seçimler en geç on beş gün içinde Ankara'da çoğunlukla toplanmayı sağlayacak şekilde tamamlanarak, üyeler hareket edecek ve sonuç üyelerin adlarıyla birlikte derhal bildirilecektir.
- 12- Telgrafın alındığı saat bildirilecektir.”¹

Heyet-i Temsiliye'nin 19 Mart 1920 tarihli yukarıdaki tamimi 139. Alay Kumandanı Şemseddin Bey imzası ile umumi İçel Kuvayı Milliye kumandanı Yüzbaşı Emin Resa Bey'e yazılmıştır.² Tamimin Silifke'ye ulaşmasından sonra 29 Mart 1920 Pazartesi günü,³ Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti idare Heyetinin Mutasarrıfın ve halkın iştirakiyle Hükümet Konağında⁴ seçimler yapılmıştır. Bu seçimlere 21 kişi katılmış olup oy dağılımı şu şekilde oluşmuştur.⁵

---

¹ Nutuk, a.g.e., s.288-289.

² Yıldırım, a.g.t., s.355.

³ TBMM Arşivi, İçel Livası Seçim Mazbatası.

⁴ Arslan. İzzet. Atatürk Silifke'de, Adana 1981. s. 17.

⁵ TBMM Arşivi, İçel Livası Seçim Mazbatası.

Seçime Katılan Milletvekili Adayları	Aldıkları Oy Sayısı
Gülнарlı Şevki Efendi	111
Tarsus kadı-ı Sabıkı Hacı Ali	95
Silifkeli Alırıza Zade Sami Efendi	90
Anamurlu Kadızade Naim Efendi	78
Adanalı İsmail Safa Bey	73
Silifkeli Haydar Bey	57
Hacı Ali Efendi Zade Hafız Emin Efendi	57
Anamurlu Ömer Feyzi Efendi	53
Liva Müdde-i Umumisi(Savcı)Lütfi Bey	29
Mashar Paşa Torunu Yaşar Bey	28
Mutlu Mirza Bey	10
Tatarzade Hacı Ahmet Efendi	5
Anamurlu Sait Efendi	2
Gülнар Müftüsü Mehmet Efendi	2
Ziraat Memuru İbrahim Bey	1
Müftüzade Mehmet Efendi	1
Doktor Hasan Ali Bey	1
Maarif Müdür Vekili	1
İshakzade İsmail Efendi	1
Hacı Ali Efendi	1
Hacı Caferzade Sami Efendi	1

Yukarıdaki oy dağılımına göre Şevki Bey, Hacı Ali Efendi, Sami Efendi, Naim Efendi ve İsmail Safa Bey'in milletvekili seçilmeleri gerekirken İsmail Safa Bey ve Hafız Emin Efendinin sağlığını mazeret göstererek istifa etmeleri üzerine Haydar Bey beşinci kişi olarak Mebus seçilmiştir.⁶

Seçim Mazbatasının tutanağında seçimin ne şekilde yapıldığı şu şekilde ifade edilmiştir;

⁶ TBMM Arşivi, İçel Livası Seçim Mazbatası.

“Ankara’da Müdafaa-i Hukuki Milliye Heyet-i Temsiliyesi namına Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine(Okunamadı) müşarünileyhadan tebliğ edilen 19 Mart 1336 tarihli telgrafname-i Aliyesinde, Ankara’da içtima-ı mukarrer Meclis-i fevkaladeye livamızdan beş zatın intihabı iş’ar buyurulmasına ve tayin olunan 29 Mart 1336 pazartesi günü Meclis-i idare ve Beledi ve Merkez Müdafaa-i Hukuk ve heyet-i merkez muhabbet tesiri içtima ederek reyî hafî ile intihabı icra olundu. Merkez ve çevreden telgrafla bildirilen reyler tasnif edildi. Yukarıda gösterildiği üzere mutlak çoğunluk ile ihraz-ı ekseriyet edenlerden Hafız Emin Efendi ile Adanalı İsmail Safa Bey’in Heyet-i Müctemia-i müntehibe huzurunda mazereti sıhhiye dermeyanıyla istifaları vuku bulmuş ve şu halde, İntihabı iktiza eden beş azalığa, Gülnarlı Şevki 111 ,Gülnarlı Kadı sabıkı Hacı Ali 95, Silifkeli Ali Rıza Efendizade Sami Bey Efendi 90, Anamurlu Hacızade Naim Efendi 78 ve Silifkeli Haydar Bey’in 57 rey ile İntihap edilmiş olduklarına mübeyyin bu mazbata üç nüsha olarak tanzim kılındı.”⁷

Seçilen Milletvekillerine ek olarak Mebusan Meclisine seçilen Mutlu Ali Rıza Efendi(ATAIŞIK) nin de Ankara’ya gelmesi ile İçel Vilayeti Milletvekili sayısı altıya çıkacaktır.

---

⁷ TBMM Arşivi, İçel Livası Seçim Mazbatası.

3.2 BİRİNCİ DÖNEM İÇEL MİLLETVEKİLLERİNİN ÖZGEÇMİŞLERİ

3.2.1 Ahmet Şevki Bey(GÖKLEVENT)

1886' (1302) da Gülnar doğumlu olan Şevki Bey'in babasının ismi Hüseyin annesinin ismi de Fatma'dır.⁸ İlk ve orta öğrenimini Silifke İbtidai Mektebi ve Rüştüyesinde tamamladıktan sonra ayrıca Medresede öğrenim ve eğitim gördü.¹⁰ Mart 1905'te Gülnar Tahrirat Kalemünde Kâtip olarak devlet hizmetine girdi. 11 Şubat 1910'da Tensik Komisyonunca açığa alınmasıyla aidatla İlçe Maliye Tahsildarı oldu. 27 Ağustos 1910'da Bidayet Mahkemesi Mukavelat Muharrirliği (Noterlik) ne getirildi. 13 Mart 1914'te Bidayet Mahkemesi Üyeliğine seçildi. 13 Temmuz'da İlçe Tahrirat Kalemindeki ilk görevine döndü. 17 Eylül 1914'te Bidayet Mahkemesi Zabıt Kâtipliğine atandı. Ocak 1920'de bu görevinden istifa ederek millî mücadeleye katıldı.⁹ Silifke Müdafaayı Hukuk Teşkilatında çalıştı. TBMM'nin I inci Dönemi için yapılan seçimlerde 21 adayın arasından 111 oyla en fazla oy alarak İçel Milletvekili olarak 26 Nisan 1920'de Meclise katıldı.¹⁰ Adalet, Millî Savunma, Defter-i Hakâni (Tapu-Kadastro) ve PTT Komisyonlarında çalıştı. III üncü Toplantı yılında PTT Komisyonunun Başkanlığını yaptı.¹¹

25 Kasım 1920'de Pozantı, 29 Ocak 1923 te Elcezire (Diyarbakır) istiklal Mahkemesine üye seçildi.¹² Dönem içinde (2)'si gizli oturumda kürsüde (22) konuşma yaptı. (3) soru önergesi ve (1) kanun önerisi verdi. Beş Kendisinin verdiği Takrir, üçte İmzasının bulunduğu takriri vardır. TBMM'nin açılışının I inci Yıldönümünde, bu günün bayram sayılması hakkında Başkanlığa verdiği önergesi, Refik Şevket Bey (Saruhan) ve 11 arkadaşının verdiği önerge ile birleştirilerek 23 Nisan günü Ulusal Bayram sayıldı.¹³

---

⁸ TBMM Arşivi,204 NSD, Tercüme-i Hal Kağıdı.

⁹ Çoker ,I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri,C.3,s.481

¹⁰ TBMM Arşivi, İçel Livası Seçim Mazbatası

¹¹ Çoker ,I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri,C.3,s.481

¹² ZC, D.I, C.27 s.183.

¹³ ZC, D.I, C.10 s.70.

Milletvekilliğinin sona ermesi Üzerine, memleketine dönerek ticaretle meşgul oldu. 12 Temmuz 1955'te öldü. Gülpınar'da toprağa verildi. Evli olup, beş çocuk babasıydı.¹⁴

3.2.2 Mehmet Sami Bey (ARKAN)

1887' (1303) de Silifke'de doğan Sami Bey'in Babasının adı Ali Rıza, Annesinin ismi Ayşe'dir.¹⁵ İlk ve orta öğrenimini Silifke İbtida-i Mektebi ve Rüştüyesinde tamamladıktan sonra İdadiden mezun oldu. Bir süre de İzmir Yüksek Ticaret Okulunda öğrenim gördü. Ticaret ve tarımla meşgul oldu. I inci Dünya Savaşı Mütarekesinden sonra bölgenin düşman işgaline uğraması üzerine millî mücadeleye katılmıştır.¹⁶ Silifke Müdafaayı Hukuk Cemiyetinin kurucuları arasında yer alan Sami Bey, cemiyetin ikinci başkanlığını yapmıştır.¹⁷

TBMM I inci Dönemi için yapılan seçimlerde 21 aday arasından 90 oyla İçel Milletvekili seçilerek, 26 Nisan 1920'de Meclise katıldı.¹⁸ Bütçe, İktisat ve Orman-Madenler Komisyonlarında çalıştı.¹⁹ Millî Müdafaa Vekâletince gösterilecek vatan hizmetleri için 18 Temmuz 1921'de izinli sayıldı.²⁰ Dönem içinde kürsüde (14) konuşma yaptı. Üç kendisinin verdiği, beş de imzasının bulunduğu tahrir bulunmaktadır. Milletvekilliği bu dönemde sona erince memleketine dönerek ticaret ve tarımla uğraşısını sürdürdü.1949-1950 yıllarında Silifke Belediye Başkanlığı yaptı. 2 Aralık 1963'te öldü. Asrî Mezarlıkta toprağa verildi. Evli olup çocuğu yoktu.²¹

---

¹⁴ **TBMM Arşivi**, 204 NSD, Tercüme-i Hal Kağıdı; Meclis arşivinde bulunan Tercüme-i Hal Kağıdın da beş çocuğunun olduğu bilgisi bulunmakta iken, Çoker Şevki Bey'in çocuk sayısını altı olarak vermektedir.

¹⁵ **TBMM Arşivi**,203 NSD, Tercüme-i Hal Kağıdı

¹⁶ Çoker ,**I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**,C.3,S.488.

¹⁷ Ali Çiftçi, **Millî Mücadele Döneminde Mersin ve Havalisinde İz Bırakanlar**, Mersin 2002, s.36

¹⁸ **TBMM Arşivi**, İçel Livası Seçim Mazbatası

¹⁹ Çoker ,**I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**,C.3,S.488.

²⁰ **ZC,D.I,C.11**,s.312.

²¹ Çoker ,**I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**,C.3,S.488.

3.2.3 Mehmet Alim (Naim) Efendi (ULUSAL)

1874' (1290) de İçel - Anamur İlçesinde doğdu. Babasının ismi Ali Rıza, Annesinin ismi Hatice'dir.²² İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Medresede öğrenim ve eğitim gördü. Silifke'de Dava Vekilliği yaparken TBMM'nin I inci Dönemi için yapılan seçimlerde 78 oy alarak İçel Milletvekili seçildi. 26 Nisan 1920'de Meclise katıldı.²³ Adalet, Dilekçe ve Malî Kanunlar Komisyonlarında çalıştı.²⁴

Dönem içinde (1) soru önergesi, (1) kanun önerisi, (4) de tahrir vermiştir. Milletvekilliği bu dönemde sona erince memleketine dönerek Dava Vekili olarak çalışmasına devam etti. 14 Ocak 1938'de öldü. Evli olup altı çocuk babası idi. Mecliste (Naim Efendi) olarak anılmasına ve kayıtlara da adı bu şekilde geçmesine rağmen nüfus kaydında adı (Mehmet Alim) olarak yazılıdır.²⁵

3.2.4 Haydar (Lütfi) Bey (ASLAN)

1885' (1301) te İçel - Gülnar İlçesinde doğdu. Eski Mülkiye Kaymakamlarından Lütfi Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra 1897'de babasının memuriyette bulunduğu Trablusşam İdadisinden, 29 Eylül 1909'da İstanbul Darülfünun Hukuk Şubesinden diploma aldı. 8 Kasım 1909'da Kosova İli Yeni Pazar Savcı Yardımcılığı ile adliye hizmetine girdi. 28 Kasım 1910'da Salt İlçesi Savcı Yardımcılığına nakledildi.

2 Haziran 1912'de Humus Bidayet Mahkemesi Başkanlığına yükseltildi. 3 Nisan 1913'te açığa alındı. 13 Temmuz 1914'te Hayfa Bidayet Mahkemesi Başkanlığına, 12 Mayıs 1916'da Beyrut Sulh Hâkimliğine getirildi. Kasım 1918'de Beyrut'un Fransızlar tarafından işgali üzerine görevinden ayrılarak Silifke'ye geldi ve

²² TBMM Arşivi, 202 NSD, Tercüme-i Hal Kağıdı

²³ TBMM Arşivi, İçel Livası Seçim Mazbatası

²⁴ Çoker ,I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri,C.3,S.487

²⁵ Çoker ,I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri,C.3,s..487

avukatlık yapmaya başladı. Ayrıca çevrede oluşan Müdafaa-yı Hukuk Teşkilatında çalıştı.²⁶

TBMM'nin I inci Dönemi için yapılan seçimlerde, 21 aday arasından Hacı Ali Efendizade Emin Efendi ile birlikte 57 oy alarak 6. Sırada kalmışlardır. Beşinci sıradaki İsmail Safa Bey ve Hacı Ali Efendizade Emin Efendi'nin sağlıklarını mazeret göstererek istifa etmeleri üzerine Haydar Lütfi Bey milletvekili seçilerek 26 Nisan 1920'de Meclise katıldı.²⁷ Adalet, Anayasa, Malî Kanunlar komisyonlarında ve Memurin Muhakemat-ı Tetkik Kurulunda çalıştı. II nci Toplantı yılında 2 nci Şubenin Kâtipliğini, III üncüde Tetkik Kurulunun Başkanlığını yaptı.²⁸

Dönem içinde iki kendisinin verdiği taktır, 12'de imzasının bulunduğu taktiri vardır.

Mecliste Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Grubunun kurulmasından sonra muhalefetteki II nci Grupta yer aldı. Milletvekilliği bu Dönemde sona erince memleketine dönerek Mersin'de avukatlık yapmaya başladı. 22 Mart 1930'da Silifke Hazine Avukatlığına atandı. Bu görevden 1 Aralık 1938'de istifa suretiyle ayrılarak serbest avukatlığını sürdürdü. 1946'da Demokrat Partinin kurulmasından sonra bu partide tekrar politikaya girdi. VIII inci Dönemde İçel'den Milletvekili seçildi. II nci Toplantı yılında DP'den istifa ederek Müstakil Demokrat Grubuna geçti. Sonra bu gruptan da ayrıldı. Yasama görevini dönem sonuna kadar bağımsız olarak tamamladı.1950'de politikadan tamamen çekilerek avukatlığını sürdürdü. 20 Nisan 1963'te Silifke'de öldü. Asrî Mezarlıkta toprağa verildi. Evli olup altı çocuk babası idi. Nüfus kaydında adı (Haydar) olup Mecliste (Haydar Lütfi Bey) olarak anılmıştır.²⁹

---

²⁶ Çoker, **I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**, C.3,s.485

²⁷ **TBMM Arşivi**, İçel Livası Seçim Mazbatası; İçel Livası seçim mazbatasın da, "Hafız Emin Efendi ile Adanalı İsmail Safa Bey'in, Heyet-i Müctemia-i Müntebibe huzurunda mazereti sıhhiye dermeyanıyla istifaları vuku bulmuştur" denilmesine rağmen, Çoker, İsmail Safa Bey'in Mersin Milletvekilliğini tercih etmesinden dolayı istifa ettiğini yazmaktadır. İsmail Safa Bey'in I. Mecliste Mersin Milletvekili olarak görev almasından yola çıkarak, Çoker'de geçen bilginin daha gerçekçi olduğu görüşü hâsıl olmuştur.

²⁸ Çoker, **I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**,C.3,s.486

²⁹ Çoker, **I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**,C.3,s.486

3.2.5 Ali Sabri Efendi(GÜNEY)

1885' (1301) te İçel - Mut İlçesi, Çömelek Köyünde doğdu. Babasının ismi Hacı Ahmet, annesinin ismi Hatice'dir.³⁰

İlk ve orta öğrenimini Silifke'de tamamladıktan sonra İstanbul Darülfünunu Hukuk Şubesine devam ederek diploma aldı. Tarsus Kadısı iken millî mücadeleye katıldı. TBMM'nin I inci Dönemi için yapılan seçimlerde İçel'den Milletvekili olarak 26 Nisan 1920'de Meclise katıldı. Mecliste Anayasa, Adalet, Bütçe ve Defter-i Hakanî (Tapu-Kadastro) Komisyonlarında çalıştı. Mecliste Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Grubunun kurulmasında muhalefetteki II nci Grupta yer aldı.³¹ Dönem içinde birisi gizli oturumda olmak üzere (2) konuşma yaptı. (2) kanun önerisi iki de imzasının bulunduğu taktir vardır.

Milletvekilliği bu Dönemde sona erince memleketine dönerek avukat olarak meslek yaşamını sürdürdü.1946 başında Demokrat Partinin kuruluşunda bu partide yeniden politikaya girdi.³²

15 Eylül 1947'de Mersin'de öldü. Evli olup iki çocuk babası idi. Mecliste (Hacı Ali Efendi) olarak anılmıştır.³³

3.2.6 Ali Rıza Efendi(ATAIŞIK)

1865' (1281) te Antalya - İbradı İlçesinde doğan Ali Rıza Bey'in babasının ismi Veliyüddin, annesinin ismi ise Ayşe'dir.³⁴ İlk ve orta öğrenimini Mut Rüştüyesinde tamamladıktan sonra ayrıca Konya Medresesinde öğrenim ve eğitim gördü. Mut Kadı Naipliği, Mahkeme Başkâtipliği, Hassa Kadılığı ve Mut Belediye Başkanlığı yaptı. Adana İl Genel Meclisi ve Daimî Encümen Üyesi iken Osmanlı

³⁰ TBMM Arşivi, 200 NSD, Tercüme-i Hal Kağıdı

³¹ Çoker, I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, C.3,s.484

³² Çoker, I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, C.3,s.484

³³ TBMM Arşivi, 200 NSD, Tercüme-i Hal Kağıdı; Çoker'in adı geçen eserinde, Ali Sabri Efendi'nin beş çocuğunun olduğu ve 15 Eylül 1947'de öldüğü yazmaktadır. Tercüme-i Hal kağıdında ise iki çocuk babası olduğu ve 15 Eylül 1946'da vefat ettiği yazmaktadır.

³⁴ TBMM Arşivi, 199 NSD, Tercüme-i Hal Kağıdı.

Mebusan Meclisinin son dönemine Silifke(İçel) Milletvekili olarak seçildi.³⁵ Meclisin feshinden sonra Heyet-i Temsiliye'nin talimatına uyarak Ankara'ya geldi ve 31 Temmuz 1920'de TBMM Genel Kuruluna İçel Milletvekili olarak takdim edildi.³⁶ Dönem içinde (1) konuşma yaptı. (7) kanun teklifinde bulundu.(1)Kendisinin verdiği Takrir, (2) adet te İmzasının bulunduğu takrirleri vardır.

Mecliste Şer'iyeye, Kanuni Esasi ve iktisat encümenliklerinde bulunmuştur. 31 Ocak 1920'de Başkomutanlığın emri ile Konya İstiklâl Mahkemesi Üyeliğine atandı ise de, 20 Temmuz 1922'de görevine son verildi. Milletvekilliği bu dönemde sona erince Mut'a döndü. Tarım ve ticaretle uğraşmakla beraber CHP'de Mutemet ve İlçe Başkanı olarak politika yaşamını sürdürdü.³⁷

24 Temmuz 1942'de öldü.³⁸ Evli olup dört çocuk babasıydı.³⁹

---

³⁵ Çoker, **I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**, C.3,s.483

³⁶ ZC, D.I, C.3 s.4.

³⁷ Çoker, **I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**, C.3,s.483

³⁸ TBMM Arşivi,199 NSD, Tercüme-i Hal Kağıdı; Çoker'in adı geçen eserinde ölüm tarihi 29 Ağustos geçmektedir

³⁹ Çoker, **I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**, C.3,s.483

IV. BÖLÜM

BİRİNCİ DÖNEM İÇEL MİLLETVEİLLERİNİN YASAMA ÇALIŞMALARI

4.1 AHMET ŞEVKİ BEY (AHMET ŞEVKİ GÖKLEVENT)

4.1.1 Kanun Teklifleri

1.Meclisin 15 Kasım 1921 tarihli oturumunda Şevki Bey, Arkadaşı İçel Mebusu Ali Efendi ile birlikte Müfettiş-i Umumilik hakkında verdiği kanun teklifi Meclis Genel Kurulu tarafından dâhiliye Encümenine gönderilmiştir.¹

4.1.2 Takrirler

1. Meclisin 14 Ekim 1920 tarihli oturumunda aşağıdaki önergeyi veren Şevki Bey, izinli olduğu halde kendisinden gündelik kesilmemesini istemiş ve bu isteğini içeren aşağıdaki takriri Meclis Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir.²

“ Acizleri 23 Nisan 1920 tarihinde Meclisi Aliye katılıp sonra seçim bölgemizce görülen lüzum üzerine yerel halkı yüce meclisimizin ulvi hedeflerinden haberdar etmek ve bilgilendirmek ve bayram bitiminde dönmek üzere arkadaşım Naim Efendi ile beraber izinli olarak 3 Ağustos 1920 tarihinde yola çıktık. izin süremiz ise 23 Ağustos 1920'de Son

---

¹ ZC, D.I.C.14, s.220.

² ZC, D.I.C.5, s.59.

bulacağına nazaran 31 Ağustos 1920 tarihine kadar Heyeti Umumiye'nin kararıyla izinli bulunduğum gibi izin süremi bitiminde vaki olan müracaatım üzerine 12 Eylül 1920 tarihinde bir ay uzatılmış İse de Reis Pasa Hazretlerinin gerek bizzat gerek Hükümet vasıtasıyla telgrafla tebliğ edilen emirlerinde iznimi bitirmeden gelmemin istenmesi üzerine mezuniyetimin bitmesine on sekiz gün kaldığı halde Ankara'ya geldim. İzinli olduğum 20 Ağustostan 6 Eylül 1920 arasındaki tazminat devresine ait on bir günlük izinli süremden gündelik kesilmesine teşebbüs olduğundan on sekiz gün de izin süremden iznim olduğu halde geldiğim cihetle iznimi aşmış olarak kabul ettikleri on bir günün diğer arkadaşlarımda olduğu gibi izinli kabul edilerek süreyi tamamlamak suretiyle telafi olunması adaleti hakkaniyetli olan heyeti celilenizden istirham eylerim olabada.”

2.Şevki Beyle arkadaşları, 14 Ekim 1920 tarihli oturumun da tahsisat devresine izin sürelerini aşan mebuslardan gelmedikleri her gün için para kesilmemesine dair aşağıdaki tavrı vermişlerdir. Mecliste yapılan görüşmeler sonucu tavrı Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.³

“Büyük Millet Meclisi azasından Meclisin açılışında hazır bulunmayarak sonradan Meclise katılanlara dört aya mahsus ödeneği alabilmek için dört ayı ikmal etmesi şart ittihaz kılınmış olduğu halde Meclisin ilk toplanmasında hazır bulunarak bu dört ay içinde izin alarak memleketine gitmiş ve bazı mazeret sebebiyle izin sürelerini aşmış olanlara da bu geçirilmiş günleri tamamlattıktan sonra ödeneğin tamamen verilmesi eşitliğe uygun ve adil bulunmuşken bu gibilerden tahsisata ait yevmiye hesabıyla kesinti yapılmaktadır. Halbuki bu muamelede fevkalade eşitsizlik mevcuttur. Bunların izinlerinden aştıkları günlerin tamamlanması ve ancak bu zamana ait tazminat alamaması yoksa Meclisin açılışında hazır bulunmayanlar nasıl ki dört ayı tamamlamaya mecbur ise ilk toplantıda hazır bulunup ta izin süresini her nasılsa aşmış, bulunanların ödeneğinden kesinti yapılması Meclisin açılışında hazır bulunmalarının sebep olduğu manasını ifade eden şu muamele hakka, adalete ve eşitliğe aykırıdır. Bunun düzeltilmesini teklif ederiz.”

3.Şevki Bey Meclisin 23 Nisan 1921 tarihli oturumunda, 23 Nisanın milli bayram kabul edilmesine dair kanun teklifi üzerine verdiği tavrı; 23 Nisan da Büyük Millet Meclisinin açılarak milletin mukadderatına el koyduğunu, böyle mutlu bir

---

³ ZC, D.I, C.5, s.62.

günün milletin gönlünde yüceltilmesi için adı geçen tarihin resmi günlerden sayılmasını istemiştir.⁴

4. Şevki Bey ve arkadaşları, Meclisin 6 Şubat 1922 tarihli oturumunda verdikleri önergede; Telsiz telgraf ve edevatını satın almak üzere Almanya'da bulunan Nuri Bey tarafından bir milyon lira alındığını ve bu para ile maksadı temine yetecek kadar edevat satın alarak buraya da resmen bildiğinden yola çıkarak, sırf dişlerini tedavi ettirmek vesilesi ile Almanya'ya gidecek olan Posta ve Telgraf Genel Müdürü Sabri Bey'e aynı edevat için yüz bin lira ve diğer malzemeler için de kırk bin lira ki, toplam yüz kırk bin lira verilerek memur edilmesinden vazgeçilerek milletin parasının israf edilmemesini istemişlerdir.⁵

Mecliste yapılan görüşmeler sonucunda tahrir kabul edilmemiştir.⁶

5.Meclisin 17 Haziran 1922 tarihli oturumunda şark vilayetlerini kapsayan, Yangın sel, deprem ve istilâdan dolayı ortaya çıkan yıkımların tamir ve inşasına lüzum görülen meskenler ve mektepler ve medreseler ve mabetler için gerekli kerestelerin devlet ormanlarından ücretsiz kesilmesi için verilen kanun lâyihası ve Kavanin-i Maliye ve Muvazene-i Maliye encümen mazbatalarının görüşüldüğü oturumda Şevki Bey ve Saruhan Mebusu Avni Bey Aşağıdaki tahriri vermişlerdir ama tahrirleri genel kurul tarafından kabul edilmemiştir.⁷

“Yangın, sel, deprem vb. yer ve gök afetleri ile istilâdan dolayı tamir ve inşasına lüzum görülen meskenler ve mektepler ve medreseler ve mabetler için memalik-i milliyemizin her noktasındaki memleketlerde bu gibi ihtiyaçlar olacağından işbu müzakere olunan kanunun ülkenin tamamına uygulanmak suretiyle kabulünü teklif eylerim.”

4.1.3 İmzasının Bulunduğu Tahrirler

1. Meclisin 5 Kasım 1921 tarihli oturumunda Mersin Mebusu Selahaddin Bey'le arkadaşlarının; İşgal altından kurtulan Adana ve çevresi halkından harp

---

⁴ ZC, D.I, C.10 s.70.

⁵ ZC, D.I, C.16 s.230.

⁶ ZC, D.I, C.16 s.233.

⁷ ZC, D.I, C.20.s.475.

musibetleri dolayısıyla muhtelif mahallerde bulunan göçmenlerin bir an evvel memleketlerine sevklerinin temin edilmesi, mevsimin uygunluğundan faydalanarak yetim çocuklar ve aciz kadınların evlerine yerleştirilmesi ve karınlarını doyurabilmeleri için çalıştırılmalarının temin edilmesi, ordu evinde bulunan her nevi hayvanat ve Hükümet depolarında bulunan yiyecek, tohumluk ve ziraat aletlerinin halka verilerek Çukurova'nın tekrar canlandırılması için gerekli çalışmaların yapılmasının gerektiğine dair takirde Şevki Bey'inde imzası vardır. Takrir Heyeti Vekile ye havale edilmiştir.⁸

2. Canik mebusu Nafiz Beyle arkadaşlarının Meclisin 25 Kasım 1920 tarihli oturumunda, Konya hadisesini tahkik İçin Meclisten seçilecek yedi kişilik bir heyetin gönderilmesine *dair* aşağıdaki takririnde Şevki Bey'inde imzası vardır.⁹

“ Konya ve çevresinde ehemmiyetli bir isyan zuhur etmişti. Hükümet şayanı şükran bir süratle isyanı bastırdı, yapanlar layık oldukları cezaları gördüler. Fakat ne yazık ki bu arada birçok masum kimselerde mağdur edilmiştir. Bugün Konya muhitinde bir sürü yetimin derin bir ah ve eninden başka bir şey kalmamıştır. Yine şayanı teessüftür ki böyle feci bir manzara karşısında değersiz menfaat peşinde birçok suiistimaller de vuku bulduğu güvenilir kaynaklardan haber alınmıştır. Hükümetin hayatına kast ve gayesini ihlâl edenleri bütün şiddetle haddini bildirmesi ve cezalandırması ne derece vazifesi ise masum iken mağdur edilenlerin de hukukunu koruması, müsebbiplerini aynı ceza ile cezalandırması o mertebe hikmeti Hükümet ve muktazayı şefakat bulunduğu müstağni! arzdir.

Binaenaleyh :

1. — *Konya isyan hadisesinin esbap ve nedenleri v e tertibata ne suretle ve ne zamandan beri başlanıldığı bilgisinin Meclisi Ali nazariyle tahkik ve bu önemli meselenin mühim safhalarının ayrıntılı bir vesika ihzarı*
2. — *Biten olaya karışıp da hatır için veya değersiz menfaatler için cezasız kalanlarla buna müsaade ve mutlaka işbu hâdisede suiistimale cesaret edenlerin İstiklâl mahkemesine tevdii.*
3. — *İsyan hadisesine karışmadığı veyahut idamı mucip bir hareket görülmediği halde hissiyata dayanarak mağdur edilenler varsa müsebbiplerinin İstiklâl mahkemesine tevdii vazifeleriyle mükellef ve Meclisi Aliden intihap edilecek yedi zattan mürekkep bir heyetin süratle gönderilmesini ve bu maddenin çeşitli meselelere tercihan müzakeresini teklif eyeriz.”*

---

8 ZC, D.I, C.14,s.87.

9 ZC, D.I, C.6, s.41.

4.1.4 Vekâletlere Sorular ve Cevaplar

1.Şevki Bey, Meclisin 11 Mayıs 1922 tarihli oturumunda Mersin Mutasarrıfı Fahri Bey hakkında Dâhiliye Vekâletine sual tavriri vermiştir. Şevki Bey'in tavriri Dâhiliye vekâletine gönderilmiştir.¹⁰

2.Meclisin 2 Şubat 1922 tarihli oturumunda Şevki Bey, iç meselelerle ilgili Dâhiliye Vekâletine sual tavriri vermiştir.¹¹

Şevki Bey'in sual tavririne verilen cevap meclisin 29 Mayıs 1922 tarihli oturumunda gündeme gelmiş fakat Şevki Bey'in olmamasından dolayı okunmamıştır.¹²

3.Şevki Bey, Meclisin 9 Şubat 1922 tarihli oturumunda Konya valisi hakkında Dâhiliye Vekâletine soru önergesi vermiştir. Tavriri genel kurul tarafından Dâhiliye Vekâletine havale edilmiştir.¹³

Şevki Bey, Meclis Faaliyetlerine değişik konularda 20 defa söz alarak aktif bir şekilde katılmış olmasına rağmen, aynı aktifliği kanun teklifleri, tavrirlerde göremiyoruz. Yukarıda da görüldüğü üzere bir kanun teklifi, yedi tavriri ve üç adet vekâletlere sorularla meclis çalışmalarına katılmıştır.

4.2 MEHMET SAMİ BEY (ARKAN)

a. Tavrirler

1. Sami Bey Meclisin 18 Temmuz 1921 tarihli oturumunda cepheye gitmesine izin verilmesine dair verdiği tavriri;

“Cepheye gidecek saygıdeğer arkadaşlar arasında bulunmak lığına müsaade edilmesini arz ve rica ederim.” demiştir.

Tavriri Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.¹⁴

---

¹⁰ ZC, D.I, C.20, s.20.

¹¹ ZC, D.I, C.16, s.195.

¹² ZC, D.I, C.21, s.164.

¹³ ZC, D.I, C.16, s.260.

2. Meclisin 21 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Halife-i Müslim'in Hazretlerine Türkiye Büyük Millet Meclisi namına şer'i şerif gereği bağlılığı bildirmek ve tebrik etmek ve mukaddes emaneti teslim etmek üzere İstanbul'a gidecek heyete ikişer yüz lira verilmesine dair Divanı Riyaset kararı üzerine Sami Bey, İstanbul'a gidecek heyeti kirama masrafları için yüz lira verilmesini isteyen tahrir vermiştir. Sami Bey'in tahriri genel kuru tarafından kabul edilmemiştir.¹⁵

3. Meclisin 24 Ocak 1923 tarihli oturumunda, "Hariçten ithal edilecek çift ve damızlık hayvanat ile ziraat makinalarında istimal edilecek benzin, benzol, petrol, mazot vesairenin Gümrük Resminden istisna edilmesine dair lâyiha ve teklifi kanunun" görüşmeleri esnasında söz alan Sami Bey kanunun 1. Maddesinin aşağıdaki gibi değiştirilmesini teklif etmiştir.

*" Tarımsal ihtiyaçlar için çiftçilerle bağcılara pay edilerek dağıtılmak üzere Ziraat Bankasının hariçten getireceği makine yağ ve kayışlarıyla yedek aksamı ve makinelere gerekli benzin, petrol ve benzol ve karboniyeti sud (Sodyum) ve karboniyeti potas(Potasyum), göztaş ve demir sülfat ve kükürt'ün Gümrük ve tüketim vergileri, çiftçi ve bağcılara yardım ismiyle Maliye bütçesinde belirlenecek ödenek miktarı bütçe komisyonunca tespit olunacak özel hükümle gelir ve gider suretiyle mahsup olunur. "*¹⁶

Teklif Muvazene-i Maliye Encümenine havale edilmiştir.¹⁷

4.2.2 İmzasının Bulunduğu Tahrirler

1. Meclisin 13 Mayıs 1920 tarihli oturumunda İçel Mebusu Ali Efendi ile arkadaşları, Kilikya harekâtı hakkında o havali mebuslarının Meclisi bilgilendirmelerine dair aşağıda ki tahriri vermişlerdir. Tahrirde Sami Bey'inde imzası bulunmaktadır.

"Kilikya yöresinde Fransız işgalinden beri ortaya çıkan mezalim ve musibet ile hala oralardaki vaziyetimizin derecesi hakkında Heyeti Muhtereme den bir çoklarımızın esaslı

---

¹⁴ ZC, D.I.C.11, s.312.

¹⁵ ZC, D.I.C.25, s.28.

¹⁶ ZC, D.I.C.26, s.493.

¹⁷ ZC, D.I.C.26, s.500.

malûmatlarımız yoktur. Bundan dolayı, bu hususta Kilikya'nın muhtelif yörelerinden gelen yani Mersin, Adana, Maraş, Urfa, Kozan mebuslarının Meclisi bilgilendirmelerini teklif ederiz.”

Takrir genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.¹⁸

2. Meclisin 5 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, Ali Sabri Efendi ve arkadaşlarının memur olan mebusların isimlerini içine alan bir cetvelin Heyet-i Vekileden talep edilmesine dair Mehmet Sami Bey’inde imzasının bulunduğu takrirde,

“Meclisi Ali gerekli vazifesini hakkıyla ifa edebilmek için ahengi ihlâl edecek en ufak bir ihtimalden uzak hareket tarzını kati düstur olarak kabul etmelidir. Bazı tecrübelerle de ortaya çıkması gerekli noktalar uzun müddet ümit ederek beklemek katlanılabilir bir durum değildir. Heyet-i Vekileye sunulan karar mucibince azalıkla her hangi bir memuriyet tek kişi uhdesinde içtima edip edemeyeceği Meclisi Alice biran evvel halledilmek üzere Muhterem Heyet-i Vekileden, şimdiye kadar muhterem arkadaşlardan kaç kişiyi ne gibi memuriyetlere tayin etmiş ve bu gibilerin evvelce ne gibi bir memuriyet ve meslekte bulduklarını bildiren bir cetvelin ve Başkanlık Kurulunda her hangi bir memuriyette iken Meclise aza seçilen muhterem arkadaşların memuriyetlerini bildiren bir cetvelin acele bir şekilde Meclise sunulmasını teklif ederiz.” denilmiştir.

Takrir Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.¹⁹

3. İçel Mebusu Ali Sabri Efendi ve arkadaşları Meclisin 5 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, şimdiye kadar azil ve atanmış memurinin bir listesinin Heyet-i Vekileden talep edilmesine dair takririnde Sami Bey’inde imzası bulunmaktadır. Bu takrirde;

“Hedeflenen gaye sırf vatanın kurtarılması ve müdafası bulunmasına nazaran bütün maddi ve manevi kuvvetlerimizi o hedefe yöneltmek lazımken İcra Vekâletlerinin bazılarınca memur azil ve tayinle ve lüzumundan fazla teşkilât ile iştilal edilmekte olduğu müşahede ve haber alıyoruz. Binaenaleyh, İcra Vekâletlerinin teşekkülünden bu ana kadar

---

¹⁸ ZC, D.I, C.11, s.292.

¹⁹ ZC, D.I, C.2, s.177-178.

bu Mevzuda ki İcraatları aşağıda belirtilen maddeler ürerine Meclisi aydınlatmalarını teklif ederiz

Madde 1. — Her vekil şimdiye kadar ne gibi sebep ve esaslara dayanan ne kadar memur ve azil ve tayin ve terfi ve tahvil etmiştir. Bu hususta elde mevcut kanunlara ne dereceye kadar riayet olunmuştur? İsimleriyle geçmiş ve yeni derece-i memuriyetlerini bildiren bir cetvel ile durumun izahı

Madde 2. — Memurinin azil ve tayin, terfi ve tahvilleri için iktiza eden harcırah ödemelerine maliye gelirlerimizin tahammülü var mıdır ve bu babda harcanan masarif ne miktardadır? Efradı milletin aynı düşüncede birleşmesi ve yardımlaşmasını daha ziyade arttırılması hususunda idare ve İnşadatta ne gibi tedabir ittihaz edilmiştir?” demişlerdir.

Takrir Bakanlar Kuruluna havale edilmiştir.

4. Meclisin 31 Mart 1921 tarihli oturumunda, Konya Mebusu Ömer Vehbi Efendi ile arkadaşlarının, Mecellede bulunan cezai hükümlerin düzenlenmesine dair önergesinde Sami Bey’inde imzası bulunmaktadır. Bu takrirde mecellenin içindeki cezai hükümlerin ulemadan oluşan bir heyet oluşturularak şartlara uygun yeniden düzenlenmesi teklif edilmektedir. Takrir Şer’iyye Vekâletine havale edilmiştir.²⁰

5.Meclisin 27 Kasım 1922 tarihli oturumunda meclis gündemine gelen, Mersin Mebusu Selahaddin Beyle arkadaşlarının, Yenigün gazetesinde yayınlanan bir başmakaleye dair aşağıdaki takririnde Sami Bey’in de imzası bulunmaktadır.²¹

“Yenigün Gazetesinin 26 Kasım 1922 tarihli nüshasında (Yeni bir kavga devri) başlıklı başmakale de Meclisi Âlide bir kavga devri açıldığına, Büyük Millet Meclisinin görmeye sorumlu olduğu işleri gördükçe hakikaten Büyük Millet Meclisi olduğuna ve fakat yetki ve gücünün kaynağını unutarak baskı devresine geçmek isterlerse mevcudiyetleri esasen bir şekilden ibaret olarak şekille sınırlı olmaya mahkûm olduğuna, bu işte, hürriyet ve serbesti olmadığını milletin emrettiğine, Büyük Millet Meclisi azasından bulunulsa bile düşünce hürriyeti olmadığına, onların kanları içinde boğulacağına ve kafaları kesileceğine dair altı işaretli satırlar görüldü. Makale sahibi; bazı fikirleri savunanların olabileceğinden hareketle Fikirlere saygı düşünce hürriyetinin gereğidir. Fakat Milli Mecliste yeni bir cihat safhası açıldığına; Milli meclisin mevcudiyeti esasen şekilden ibaret olarak şekille sınırlı

²⁰ ZC, D.I.C.9, s.281-282.

²¹ ZC, D.I.C.25, s.95.

kalmaya mahkûm olduğuna, bu işte hürriyet ve serbesti olmadığını milletin emrettiğine dair ifadeler, Meclisi Âlinin haysiyet ve şerefine ve milletin kürsüsünün zorbalık ve baskı ve tehdit altında olduğuna ve kimsenin kanaatlerini ve fikrini söylemesine müsaade edilmeyeceğine ve inkılâp uğruna yapılan kanlı safhaların tekerrür edeceğine dair, saldırıdan ibaret ve barış görüşmeleri esnasında yapılan bu yayın Meclisin meşruiyet ve hakisi hakkında şüphe ve tereddüt uyandırma ihtimaline nazaran, ne durum itibariyle, ne siyaseten, ne nezaketen kabul edilebilir mahiyette olmadığından Divanı Riyasetçe kanun gereği ve haysiyetin ifasını veya İcra Riyasetine durumun bildirilmesini teklif ederiz.”

4.3 ALİ RIZA EFENDİ (ATAIŞIK)

4.3.1 Kanun Teklifleri

1. Ali Efendi, İçel sancağında bazı nahiyelerin kaza haline dönüştürülmesine dair kanun teklifi vermiş ve bu teklif meclisin 8 Eylül 1920 tarihli oturumunda Layiha Encümenine havale edilmiştir.²²

Meclisin 26 Eylül 1920 tarihli oturumunda layiha encümenini kararı gündeme gelmiştir. Layiha Encümeni bu konunun İcra Vekilleri Heyetinin yetkisinde olduğundan oraya havale edilmesi gerektiğini vurgulanmış. Mecliste yapılan oylamada hiçbir havaleye gerek görülmeden Genel Kurul tarafından reddedilmiştir.²³

2. Ali Efendinin Anamur'un Ermenek kazası ve Silinti nahiyelerinin birleştirilmesi ile bağımsız bir Liva haline getirilmesi için verdiği kanun teklifi görüşülmüştür. Ali Efendinin bu teklifi Dâhiliye Encümenine havale edilmiştir. Dâhiliye Encümenininin mazbatası Meclisin 12 Şubat 1921 tarihli oturumunda gündeme gelmiştir. Mazbatada ” nüfusu pek az olan bu iki kaza ile yakın zamanda, kazaya dönüştürülen adı geçen Silinti nahiyesi birleştiği takdirde ancak nüfus İtibariyle vasat derecede bir kaza vücuda gelmiş olacaktır. Bundan dolayı nüfusu yüz bini geçen Anamur ve büyük kazalar mevcut iken yetmiş bin nüfuslu bir liva, oluşturulmasının katiyen doğru olamayacağı” mütalâasında bulunarak Ali Efendinin

---

²² ZC, D.I, C.4, s.6.

²³ ZC, D.I, C.4, s.359.

teklifine olumsuz görüş belirtmiştir. Yapılan oylamada teklif genel kurul tarafından reddedilmiştir.²⁴

3.Meclisin 22 Ekim 1921 tarihli oturumunda Ali Efendi ve arkadaşları, Baltalık Kanununun 1. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi vermiştir. Teklif Layiha Encümenine gönderilmiştir.²⁵

Ali Efendi ve arkadaşlarının teklifi, Meclisin 10 Kasım 1921 tarihli oturumunda tekrar gündeme gelmiştir. Teklifin Layiha Encümeni tarafından uygun görülmesi üzerine, İktisat Encümenine havale edilmiştir.²⁶

4.Meclisin 12 Kasım 1921 tarihli oturumunda Ali Efendi, Tedrisatı İptidaiye Kanununun 15 inci maddesinin kaldırılmasına ve bu maddeye dayanarak halktan alınan gergilerin iade edilmesini dair kanun teklifi vermiştir. Teklif Layiha Encümenine havale edilmiştir.²⁷

Meclisin 5 Aralık 1921 tarihli oturumunda, Ali Efendinin teklifinin reddedilmesi gerektiğine dair Layiha Encümeni Mazbatası okunmuştur. Mazbatanın görüşmeleri esnasında mecliste yoğun tartışmalar yaşanmış ve tartışmalar sonrası kanun teklifi Maarif Encümenine gönderilmiştir.²⁸

Meclisin 17 Aralık 1921 tarihli oturumunda Maarif Encümeninin, bu kanun teklifinin Maarif Vekâletindeki Komisyonu Mahsusa 'ya havale edilmesini içeren mazbatası görüşülmüş ve istenilen yere havale edilmiştir.²⁹

5. Meclisin 15 Kasım 1921 tarihli oturumunda Ali Efendi, Mut Kazasının Kale mahallesinde bulunan eski hamamın Belediyeye karşılıksız terkine dair Aşağıdaki Kanun teklifini vermiştir. Teklif Layiha Encümenine havale edilmiştir.

“İçel sancağı dâhilinde Mut kazasının kale mahallesinde hemen iki kubbesi görünür ve üzerinden yol geçer ve pek eski zamana ait bir hamam harabesi mevcuttur. Mahalle halkının dörder gün bütün güçlerini kullanmak suretiyle devam eden yardımları ve belediye

---

²⁴ ZC, D.I, C.8, s.193.

²⁵ ZC, D.I, C.13, s.219.

²⁶ ZC, D.I, C.14, s.144.

²⁷ ZC, D.I, C.14, s.175.

²⁸ ZC, D.I, C.15, s.27.

²⁹ ZC, D.I, C.15, s.121.

tarafından sarf edilen kırk dört bin kuruş sayesinde yeraltında bulunan adı geçen hamam meydana çıkarılarak pek mükemmel bir surette tamir ve onarılmış ve tarafı hükümetten gelip de vergiye bağlanılarak müddeti ve fire vergiyi seferisi vermek ve belediye tarafından tasarruf edilmekte iken istibdat devri bütün uygulamalarından olarak kasaba ahalisinden bir ferdin haber ve malûmatı olmaksızın milli emlaktan olduğundan bahs ile tapu idaresince ve Hükümet namına tapu senedine kaydedilmiş bu sırada meseleden haberdar olan belediye heyetinin vaki olan müracaat ve haklı feryadına binaen olbaptaki tapu senedi hükmünün fesih ve iptaliyle adı geçen hamamın eskisi gibi belediye namına kaydedilmesi kaza idare meclisi tarafından mazbata ile merkez sancağa ve sancak meclisi idaresi tarafından Dahiliye Nezaretine mazbata ile arz ve Dahiliye Nezaretinden Şûrayı Devlete(Danıştay) havale edilmiş ise de; İstanbul'un işgali münasebetiyle bir netice ortaya çıkmamış on seneden beri dava konusu olmasından dolayı gerek Maliye ve gerekse hükümet ve belediye tarafından bakılmamış ve bu sahihsizlik yüzünden adı geçen hamam bütün bütüne harap olmaya yüz utmuş olarak ahalinin bunca emekleri belediyenin yüzlerce lira masrafı mahvedilmiştir. Merkezi kazada bundan başka hamam olmadığından ve halkın hamama ihtiyacı aşikâr bulunduğu ve belediyenin hakkı hukuka uygun olduğundan ahalinin şu azîm ihtiyacı bertaraf edilmek ve belediyece yeniden inşa ve tamir olunmak üzere adı geçen hamam arsasının belediye namına karşılıksız olarak terkini arz ve teklif eylerim. olbaptaki emir ve irade efendim hazretlerindedir. ”³⁰

Layiha Encümeninin olumlu görüş belirtmesi üzerine tasarı Kavanin-i Maliyeye Encümenine gönderilmiştir.³¹

Kavanin-i Maliye Encümeninin Ali Efendinin teklifinin reddedilmesine dair mazbatası meclisin 12 Ocak 1922 tarihli oturumunda gündeme gelmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda Kavanin-i Maliye Encümeninin mazbatası reddedilerek Ali Efendini teklifi genel Kurul tarafından 138 lehte 34 aleyhte oylarla kabul edilmiştir.³²

6. Ali Efendi, Meclisin 11 Eylül 1920 tarihli oturumunda düşmana karşı “Umuru şer ‘iye vekâletince fetvayı şerife yayınlanması ve cihadi umumi ilânı ve Büyük

---

³⁰ ZC, D.I, C.14, s.220.

³¹ ZC, D.I, C.14, s.391.

³² ZC, D.I, C.16, s.29-50.

*Millet Meclisinin cephe gerilerinde açılması vesaireye dair” kanun teklifi vermiştir. Teklif genel Kurul tarafından Layiha Encümenine gönderilmiştir.*³³

Meclisin 30 Ekim 1920 tarihli oturumunda Layiha Encümeni Vatanın Bağımsızlığının savunulması için alınması lâzım bütün tedbirler ve bununla birlikte fetvayı şerif yazılması ve cihadı umumi ilânı gibi tedbirlerin gerekli olduğu takdirde Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından alınacağına, bu nedenle de bahsedilen teklif hakkında görüş ortaya konulmasına gerek olmadığına dair görüş belirterek teklifin reddini istemiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda teklif genel kurul tarafından reddedilmiştir.³⁴

4.3.2 Takrirler

1. Ali Efendi, Meclisin 15 Kasım 1922 tarihli oturumunda Baltalık kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine dair verdiği kanun teklifinin öncelikli olarak görüşülmesine dair aşağıdaki takriri vermiş fakat genel kurul tarafından kabul edilmemiştir.

*“Bundan on bir ay önce Baltalık Kanununun birinci maddesinin değiştirilmesi hakkında bir kanun maddesi teklif etmiştim. Lâyiha ve İktisat encümenlerinden çıkararak Heyeti Umumiye ye arz edildiği halde hala sonuçlandırılmamıştır. Bu sebepten dolayı ahali arasında pek çok arbede zuhur eylemekte ve halk mağdur olmaktadır. Sorunlu maddenin müstaceliyet kararıyla görüşme programına alınmasını arz ve teklif eylerim efendim”.*³⁵

4.3.3 İmzasının Bulunduğu Takrirler

1. Meclisin 13 Mayıs 1920 tarihli Otumunda İçel Mebusu Ali Efendi ile arkadaşları, Kilikya Harekâtı hakkında o havali mebuslarının Meclisi bilgilendirmelerine dair aşağıdaki takriri vermişlerdir. Takrir Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.

---

³³ ZC, D.I, C.4 s.77.

³⁴ ZC, D.I, C.5 s.240.

³⁵ ZC, D.I.C.24,s.509-510.

“Kilikya yöresinde Fransız işgalinden beri ortaya çıkan mezalim ve musibet ile hala oralardaki vaziyetimizin derecesi hakkında Heyeti Muhtereme den birçoklarımızın esaslı malûmatlarımız yoktur. Bundan dolayı, bu hususta Kilikya'nın muhtelif yörelerinden gelen yani Mersin, Adana, Maraş, Urfa, Kozan mebuslarının Meclisi bilgilendirmelerini teklif ederiz.”³⁶

2. Ali Efendi ile arkadaşları, Meclisin 2 Şubat 1922 tarihli oturumunda, milletin selameti için önemli gördükleri İdare-i Kura ve Nevahi Kanunu Lâyihasının görüşülmesi için daha önce iki günün tahsis edildiğini fakat görüşme yapılmadığını belirterek aşağıdaki tavrı vermişlerdir ve tavrı genel kurul tarafından kabul edilmiştir.³⁷

“ Milletlin selâmet ve saadetini Nahiyeler Kanununun vaktiyle tamamlanması ve uygulamaya konmasında görmekte olduklarımızdan dolayı bu esaslar dairesinde ve haftada iki gün bu kanunun müzakeresine ayrılmasına karar verildiği halde, aylardan beri bu hayırlı iş kemaliyle terk edilmiş olduğu teessüfle görülmesine ve bunun bu yolla emrin tamamlanmasın mümkün olamayacağı ortaya çıkmasına dayanarak bir an evvel tamamlanmak üzere gerekli karar için adı geçen kanunun müzakeresine tahsis edilen iki günün eskisi gibi ana hasrı ve imkân müsait ise Pazar günlerinin dahi bu kanunun müzakeresine tahsisi hususunun Heyeti Umumiye ce bir karara bağlanmasını arz ve teklif eyeriz.”

4.4 ALİ SABRİ EFENDİ (GÜNEY)

4.4.1 Kanun Teklifleri

1.Meclisin 5 Mayıs 1921 tarihli oturumunda İçel Mebusu Ali Sabri Efendi ve arkadaşlarının nakliyatı ticariye de faydalanılacak yük otomobil ve kamyonlarının İthalât vergisinden istisnası hakkında kanun teklifi vermişlerdir. Teklif Layiha Encümenine havale edilmiştir.³⁸

---

³⁶ ZC, D.I, C.1 s.292.

³⁷ ZC, D.I, C.16 s.192-193.

³⁸ ZC, D.I.C.10,s.236.

2.Meclisin 18 Haziran 1921 tarihinde gündeme gelen Layiha encümeni Mazbatasında

“Sırf kişisel menfaat ve ticaretini temin için sureti hususiye de tüccarlar ve eşhas tarafından getirilen bu gibi vesaitin adı geçen vergiden istisnası Hazine gelirlerini azaltacağı ve binlerce lira harcamayla elde edilecek adı geçen vesaitler için de sahibi tarafından cüzi bir verginin ihtiyari zarureti bilindiği cihetle encümenimizce faydalı görülmeyen adı geçen teklifin reddine karar verilmiştir.” denilmektedir.³⁹

Layiha Encümeni mazbatası Genel Kurul tarafından reddedilerek Ali Sabri Efendi ve Arkadaşlarının teklifi, Kavanin-i Maliye Encümenine havale edilmiştir.⁴⁰

4.4.2 İmzasının Bulunduğu Takrirler

1.Meclisin 5 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, Ali Sabri Efendi ve arkadaşlarının memur olan mebusların isimlerini içine alan bir cetvelin Heyeti Vekileden talep edilmesine dair Mehmet Sami Bey’inde imzasının bulunduğu takrirdir;

“Meclisi Ali gerekli vazifesini hakkıyla ifa edebilmek için ahengi ihlâl edecek en ufak bir ihtimalden uzak hareket tarzını kati düstur olarak kabul etmelidir. Bazı tecrübelerle de ortaya çıkması gerekli noktalar uzun müddet ümit ederek beklemek katlanılabilir bir durum değildir. Heyet-i Vekileye sunulan karar mucibince azalıkla her hangi bir memuriyet tek kişi uhdesinde içtima edip edemeyeceği Meclisi Alice biran evvel halledilmek üzere Muhterem Heyet-i Vekileden, şimdiye kadar muhterem arkadaşlardan kaç kişiyi ne gibi memuriyetlere tayin etmiş ve bu gibilerin evvelce ne gibi bir memuriyet ve meslekte bulduklarını bildiren bir cetvelin ve Başkanlık Kurulunda her hangi bir memuriyette iken Meclise aza seçilen muhterem arkadaşların memuriyetlerini bildiren bir cetvelin acele bir şekilde Meclise sunulmasını teklif ederiz.” denilmiştir.

Takrir Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.⁴¹

---

³⁹ ZC, D.I, C.10,s.384.

⁴⁰ ZC, D.I, C.10,s.390.

⁴¹ ZC, D.I, C. 2, s.177-178.

2.İçel Mebusu Ali Sabri Efendi ve Arkadaşları Meclisin 5 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, şimdiye kadar azil ve atanan memurinin bir listesinin Heyeti Vekileden talep edilmesine dair tahrir vermişlerdir. Bu tahrirde;

“Hedeflenen gaye sırf vatanın kurtarılması ve müdafaası bulunmasına nazaran bütün maddi ve manevi kuvvetlerimizi o hedefe yöneltmek lazımken İcra Vekâletlerinin bazılarınca memur azil ve tayinle ve lüzumundan fazla teşkilât ile iştilal edilmekte olduğu müşahede ve haber alıyoruz. Binaenaleyh, İcra Vekâletlerinin teşekkülünden bu ana kadar bu Mevzudaki icraatları aşağıda belirtilen maddeler üzerine Meclisi aydınlatmalarını teklif ederiz.

Madde 1. — Her vekil şimdiye kadar ne gibi sebep ve esaslara dayanan ne kadar memur ve azil ve tayin ve terfi ve tahvil etmiştir. Bu hususta elde mevcut kanunlara ne dereceye kadar riayet olunmuştur? İsimleriyle geçmiş ve yeni derece-i memuriyetlerini bildiren bir cetvel ile durumun izahı

Madde 2. — Memurinin azil ve tayin, terfi ve tahvilleri için iktiza eden harcırah ödemelerine maliye gelirlerimizin tahammülü var mıdır ve bu babda harcanan masarif ne miktardadır? Efradı milletin aynı düşüncede birleşmesi ve yardımlaşmasını daha ziyade arttırılması hususunda idare ve İnşadatta ne gibi tedbir ittihaz edilmiştir? Demişlerdir. Tahrir Bakanlar Kuruluna havale edilmiştir.⁴²

4.5 MEHMET ALİM (NAİM) EFENDİ (ULUSAL)

4.5.1 Kanun Teklifi

1.Meclisin 18 Aralık 1920 tarihli oturumunda Naim Efendi, ihtiyat ve koruma sınıflarından olup da hizmeti askeriye celp ve davet edilmeksizin aşar iltizam eden mükelleflerin bütün aşarın tahsili ve Hazine-i Maliye taksitleri ödeninceye kadar tecillerinin gerektiğine dair kanun teklifi vermiştir.⁴³

---

⁴² ZC, D.I.C.2,S.178-179.

⁴³ ZC, D.I.C.6,S.401-402.

Kanun teklifi Layiha encümeni tarafından reddedilmesi istenmiş ve genel kurulda yapılan oylamada teklif reddedilmiştir.⁴⁴

4.5.2 Takrirler

1.Naim Efendinin 28 Kasım 1920 tarihli meclis oturumunda, Gülnar Kazasında ki askerlik şubesinin Anamur kazasına iadesine dair verdiği temenni takririnde:

“Anamur Redif Taburu merkezi olarak yirmi sene kadar kaldığı halde geçen seferberlik münasebetiyle 1916 senesi başlarında Anamur’un deniz sahilinde bulunması mahzuruna binaen sonradan askerlik şubesi haline dönüştürülen adı geçen tabur , merkezi dâhilinde bulunan Gülnar kazası merkezi Anaypazarı'na (Gülnar) nakledilmişti. İşbu şube-i askeriye dairesi ittihaz olunan Anamur ve Gülnar kazalarından şimdiki şubenin bulunduğu mahal işbu dairenin tam kenarında ve Silifke hududuna dört, beş saatlik kadarlık bir mesafede bulunması ve Anamur'un hududu müntehası ise şube merkezine an az kırk saat mesafede bulunması ve buralardan ta şube merkezine kadar gidip gelmeğe mecbur olan zayıflar ve iş göremez durumdaki askerler ve çeşitli resmi işi olanların kudreti kabiliyeleriyle ters orantılı ve halkı rahatsız etmekte ve hükümet işlerini olumsuz etkilemekten başka bir faide temin edemeyeceğinden adı geçen şubenin her iki kazaca mesafe itibariyle ortasında ve nüfusça Gülnar kazasının iki misli derecesinde bulunan Anamur kazasına iade buyurulması mahallî belediye ve ahalisi tarafından da Müdafaa-i Milliye Vekâleti Celilesine yapılan müracaatta da müsaade edilmesi isteği arz olunduğundan işbu takriri verme maruzatım üzere gereğinin yapılması için Müdafaa-i Milliye Vekâleti Celilesine havale edilmesini rica ederim, olbapta ferman hazreti menlehülemrindir.” demiştir.

Takrir genel kurul tarafından reddedilmiştir.⁴⁵

2. Meclisin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda Naim Efendi, Hilâli Ahmer Cemiyetine(Günümüzde Kızılay) yardım yapılması için mebusların seçim bölgelerin de teşvikler de bulunmasına dair aşağıdaki takriri vermiştir.

---

⁴⁴ ZC, D.I,C.7,S.166.

⁴⁵ ZC, D.1,C.7,S.95-96.

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine Seçim Bölge ve memleketim olan İçel Sancağının Anamur Kazası ahalisi namına belediye Başkanlığından aldığım bir telgrafta Anamur ahalisinin arzularıyla Hilâliahmer (Kızılay) menfaatine olmak üzere kazanın en verimli olan mahallindeki kendi tarlalarının 200 dönüm miktarına tohumları kendilerinden karşılanarak imece suretiyle kışlık mahsulü ettikleri ve bir kaç ay sonra bu mahsulden birkaç bin liralık bir menfaat geleceğini beyan ile Büyük Millet Meclisi Alisine arzına ve umum Anadolu halkının nazarı dikkatlerini celb ile bu gibi hayır işlerine yönlendirilmeleri için evrakı havadisle de ilânını temenni etmişler ve şayet bu hususta kendilerine düşen bir durum ortaya çıkarsa daha bir bu kadar yere yazlık susam ve mısır mahsullerinin ekimi ile hayır yarışında birinciliği muhafaza etmeye çalışacaklarını bildirmiş olmalarına dayanarak âcizleri de adı geçen telgraf içeriğini ajans ve gazetelerle ilân ettirmiş olduğumdan Mebusan-ı Kiramın da bu hususta seçim bölgelerindeki halkının nazarı dikkatlerini çekecek çalışmalarda bulunmalarını vatanımızın menfaatleri için temenni ederim olabta.” demiştir.

Takrir genel Kurul tarafından Divanı Riyasete havale edilmiştir.⁴⁶

3.Naim Efendi, Meclisin 18 Eylül 1922 tarihli oturumunda, İstiklâl Madalyası Kanununun tatbiki ahkâmı hakkında takrir vermiştir. Takrir Maliye Vekâletine havale edilmiştir.⁴⁷

4.Meclisin 20 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, “Müecceliyet-i Askeriye Vergisi Kanununu Muaddil Kanun” un görüşmeleri esnasında Naim Efendi , birinci maddedeki ziraat erbabı ile mevaşi ve hayvanat ashabının vergi mükellefiyetlerinin asgari 50, azami 150 lira olmasını teklif eden bir takriri vermiştir. Takrir genel Kurul tarafından Kabul edilmiştir.⁴⁸

---

⁴⁶ ZC, D.I.C.9, s.83.

⁴⁷ ZC, D.I.C.23, s.98.

⁴⁸ ZC, D.I.C.21, s.446.

4.5.3 Sual Takriri

1.Meclisin 6 Ekim 1920 tarihli oturumunda Naim Efendi, mahalli zabıtasından Şikâyetlerini içeren bir sual takriri vermiştir. Takrir, Dâhiliye Vekâletine gönderilmiştir.⁴⁹

4.6 HAYDAR (LÜTFİ) BEY (ASLAN)

4.6.1 Takrirler

1.Meclisin 19 Ağustos 1920 tarihli oturumunda “ *Hukuku esasiye ve tahsisat hakkında Hukuku esasiye encümeninin teklifi kanunisi ve mazbatası*” nın görüşmeleri esnasında Ali Haydar Bey aşağıdaki takriri vermiştir.

“Heyeti umumiye içtimainin hitamında, Kanunu esasiye taallük eden ahval müstesna olmak üzere, aynı hukuk ve salâhiyeti haiz olmak, senei içtimaiye nihayetine kadar ifayı vazife etmek üzere her daire-i intihabiyeden Heyeti umumiye intihabı ile tefrik edilecek ikişer azadan daimi heyet teşkil ve bu daimi heyet intihabı her sene tecdit olunur. Her daire-i intihabiye azaları Heyeti daime intihabını teshilen kendi aralarından iki ve daha ziyade namzet gösterebilirler. Daimi heyet azasından her biri heyete dahil olmayan ve daire-i intihabiyesinden bulunan rüfekasından birisini, Heyeti Umumiyeye arz ve kendi makamına ikame edebilir. Heyeti umumiye tarafından intihap edilmeyen mebuslara devam ettikleri müddetçe tazminat verilebilir, İntihap edilmeyen veya intihap olunup da mazereti meşruasına binaen yine aharını ikame edip de gaybubet eden mebuslar gaybubetleri müddetince tazminat alamazlar.”

Haydar Bey in teklifi Genel Kurul tarafından reddedilmiştir.⁵⁰

2.Meclisin 6 Kasım 1922 tarihli oturumunda Haydar Lütfi Bey, Memurin Muhakemat Encümeni Memurin Kadrosunun Arttırılması Hakkındaki Kanun

---

⁴⁹ ZC, D.I.C.2,s.548.

⁵⁰ ZC, D.I.C.3,s.356.

teklifinin hızlı bir şekilde müzakere edilmesine dair takrir vermiştir fakat genel kurul tarafından kabul edilmemiştir.⁵¹

4.6.2 İmzasının Bulunduğu Takrirler

1. Meclisin 1 Mayıs 1920 tarihli oturumunda, İcra Vekillerinin seçim şekillerine dair kanun teklifinin görüşülmesi esnasında Ali haydar Bey ve arkadaşları aşağıdaki takriri vermişlerdir.

*“Büyük Millet Meclisinin seçeceği İcra Vekillerine dair olan Kanun haddizatında bir kanunu esasi şekli mahiyetinde olmak ve her zaman tebdil ve tadili caiz görülememek noktainazarından işbu kanunun gerek bütün maddelerinin ve gerek her bir maddesinin veyahut yeniden ortaya çıkacak değişikliklerin (İsim tespiti ve üçte iki çoğunluk) ile kabulünü arz ve teklif ederiz.”*⁵²

Takrir genel Kurul tarafında kabul edilmiştir.⁵³

2. Ali Haydar Bey ve arkadaşları, meclisin 1 Mayıs 1920 tarihli oturumunda Riyaseti Aliye ye icra Vekillerinin sureti intihabına dair olan lâyihanın isminin *“Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Sureti İntihap ve Vazائفine Dair Kanun.”* Şeklinde değiştirilmesini teklif etmişlerdir. Teklif oylamaya sunulmuş fakat ekser çoğunluk bulunamamıştır.⁵⁴

3. Meclisin 1 Mayıs 1920 tarihli oturumunda Ali Haydar Bey ve arkadaşları İcra Vekillerinin seçim şekillerine dair kanun teklifinin üçüncü maddesinin görüşmeleri esnasında aşağıdaki takriri vermişlerdir.

“Üçüncü madde zaten her vekilin dâhilden ve hariçten bilgi isteme hakkı tabiat en bulunmak dolayısıyla gereksizdir. Binaenaleyh madde şeklinde tespitine lüzum yoktur. Kaldırılmasını teklif ederiz.”

---

⁵¹ ZC, D.I, C.24 s.399-400.

⁵² ZC, D.I.C.1,s.159.

⁵³ ZC, D.I.C.1,s.161.

⁵⁴ ZC, D.I.C.1,s.163.

Teklif Genel Kurul tarafından reddedilmiştir.⁵⁵

4. Meclisin 13 Mayıs 1920 tarihli oturumunda İcel Mebusu Ali Efendi ile arkadaşları, Kilikya harekâtı hakkında o havali mebuslarının Meclisi bilgilendirmelerine dair aşağıda ki takriri vermişlerdir. Takrirden Lütfi Bey’inde imzası bulunmaktadır.

“Kilikya yöresinde Fransız işgalinden beri ortaya çıkan mezalim ve musubet ile hala oralarda ki vaziyetimizin derecesi hakkında Heyeti Muhteremeden birçoklarımızın esaslı malûmatlarımız yoktur. Bundan dolayı, bu hususta Kilikya'nın muhtelif yörelerinden gelen yani Mersin, Adana, Maraş, Urfa, Kozan mebuslarının Meclisi bilgilendirmelerini teklif ederiz.”

Takrir genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.⁵⁶

5.Meclisin 4 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, Çorum Mebusu Dursun Beyle refikinin, İcra Vekillerine ve resmi makamlara gönderilecek bütün yazışmaların sansürden istisnasına dair takririnin görüşmeleri esnasında Haydar Lütfi Bey ve arkadaşları Sansürün lağvı hakkındaki tekliflerin isim okunarak reye konulmasını teklif eden bir takrir vermişlerdir.⁵⁷

6.Meclisin 4 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, Çorum Mebusu Dursun Beyle refikinin, İcra Vekillerine ve resmi makamlara gönderilecek bütün yazışmaların sansürden istisnasına dair takririnin görüşmeleri esnasında Haydar Lütfi Bey ve arkadaşları Mebusan mektuplarının sansürden istisnası hakkındaki kararın tayini esami ile reye konulmasını içeren bir takrir daha vermişlerdir.⁵⁸

7.Meclisin 5 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, Ali Sabri Efendi ve arkadaşlarının memur olan mebusların isimlerini içine alan bir cetvelin Heyeti Vekileden talep edilmesine dair Lütfi Bey’inde imzasının bulunduğu takrirden,

“Meclisi Ali gerekli vazifesini hakkıyla ifa edebilmek için ahengi ihlâl edecek en ufak bir ihtimalden uzak hareket tarzını kati düstur olarak kabul etmelidir. Bazı tecrübelerle

---

⁵⁵ ZC, D.I.C.1, s.174.

⁵⁶ ZC, D.I.C.11, s.292.

⁵⁷ ZC, D.I.C.2, s.170.

⁵⁸ ZC, D.I.C.2, s.170.

de ortaya çıkması gerekli noktalar uzun müddet ümit ederek beklemek katlanılabilir bir durum değildir. Heyeti Vekileye sunulan karar mucibince azalıkla her hangi bir memuriyet tek kişi uhdesinde içtima edip edemeyeceği Meclisi Alice biran evvel halledilmek üzere Muhterem Heyeti Vekileden, şimdiye kadar muhterem arkadaşlardan kaç kişiyi ne gibi memuriyetlere tayin etmiş ve bu gibilerin evvelce ne gibi bir memuriyet ve meslekte bulduklarını bildiren bir cetvelin ve Başkanlık Kurulunda her hangi bir memuriyette iken Meclise aza seçilen muhterem arkadaşların memuriyetlerini bildiren bir cetvelin acele bir şekilde Meclise sunulmasını teklif ederiz.” denilmiştir. Takrir Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.⁵⁹

8.İçel Mebusu Ali Sabri Efendi ve Arkadaşları Meclisin 5 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, şimdiye kadar azil ve atanan memurinin bir listesinin Heyeti Vekileden talep edilmesine dair takrir vermişlerdir. Lütü Bey’inde imzasının bulunduğu bu takrirden;

“Hedeflenen gaye sırf vatanın kurtarılması ve müdafaası bulunmasına nazaran bütün maddi ve manevi kuvvetlerimizi o hedefe yöneltmek lazımken İcra Vekâletlerinin bazılarınca memur azil ve tayinle ve lüzumundan fazla teşkilât ile iştilgal edilmekte olduğu müşahede ve haber alıyoruz. Binaenaleyh, İcra Vekâletlerinin teşekkülünden bu ana kadar bu Mevzuda ki İcraatları aşağıda belirtilen maddeler üzere Meclisi aydınlatmalarını teklif ederiz.

Madde 1. — Her vekil şimdiye kadar ne gibi sebep ve esaslara dayanan ne kadar memur ve azil ve tayin ve terfi ve tahvil etmiştir. Bu hususta elde mevcut kanunlara ne dereceye kadar riayet olunmuştur? İsimleriyle geçmiş ve yeni derece-i memuriyetlerini bildiren bir cetvel ile durumun izahı

Madde 2. — Memurinin azil ve tayin, terfi ve tahvilleri için iktiza eden harcırah ödemelerine maliye gelirlerimizin tahammülü var mıdır ve bu babda harcanan masarif ne miktardadır? Efradı milletin aynı düşünceyle birleşmesi ve yardımlaşmasını daha ziyade arttırılması hususunda idare ve İnşadatta ne gibi tedabir ittihaz edilmiştir? demişlerdir.

Takrir Bakanlar Kuruluna havale edilmiştir.⁶⁰

---

⁵⁹ ZC, D.I.C.2,s.177-178.

⁶⁰ ZC, D.I.C.2,s.178-179.

9. Meclisin 25 Kasım 1920 tarihli oturumunda Canik mebusu Nafiz Beyle arkadaşlarının, Konya hâdisesini tahkik İçin Meclisten seçilecek yedi kişilik bir heyetin gönderilmesine dair aşağıdaki tavrında Şevki Bey’inde imzası vardır.

“Konya ve çevresinde ehemmiyetli bir isyan zuhur etmişti. Hükümet şayanı şükran bir süratle isyanı bastırdı, yapanlar layık oldukları cezaları gördüler. Fakat ne yazık ki bu arada birçok masum kimselerde mağdur edilmiştir. Bugün Konya muhitinde bir sürü yetimin derin bir ah ve eninden başka bir şey kalmamıştır. Yine şayanı teessüftür ki böyle feci bir manzara karşısında değersiz menfaat peşinde birçok suiistimaller de vuku bulduğu güvenilir kaynaklardan haber alınmıştır. Hükümetin hayatına kast ve gayesini ihlâl edenleri bütün şiddetle haddini bildirmesi ve cezalandırması ne derece vazifesi ise masum iken mağdur edilenlerin de hukukunu koruması, müsebbiplerini aynı ceza ile cezalandırması o mertebe hikmeti hükümet ve muktazayı şefakat bulunduğu müstağni! arzır.

Binaenaleyh :

1. — Konya isyan hadisesinin esbap ve nedenleri v e tertibata ne suretle ve ne zamandan beri başlanıldığı bilgisinin Meclisi âli nazariyle tahkik ve bu önemli meselenin mühim safhalarının ayrıntılı bir vesika ihzarı

2. — Biten olaya karışıp da hatır için veya değersiz menfaatler için cezasız kalanlarla buna müsaade ve mutlaka işbu hâdisede suiistimalle cesaret edenlerin İstiklâl mahkemesine tevdi.

3. — İsyân hadisesine karışmadığı veyahut idamı mucip bir hareket görülmediği halde hissiyata dayanarak mağdur edilenler varsa müsebbiplerinin İstiklâl mahkemesine tevdi vazifeleriyle mükellef ve Meclisi Aliden intihap edilecek yedi zattan mürekkep bir heyetin süratle gönderilmesini ve bu maddenin çeşitli meselelere tercihan müzakeresini teklif eyeriz.⁶¹

10. Meclisin 21 Ağustos 1922 tarihli oturumunda görüşülen, Yozgat Mebusu Feyyaz Âli Beyle arkadaşlarının, Sıhhiye Vekâleti bütçesinin acele bir şekilde görüşülmesine dair aşağıdaki tavrında Haydar Lütfi Bey’inde imzası bulunmaktadır.

---

⁶¹ ZC, D.I.C.6, s.41.

“Bulaşıcı hastalıkların çoğalmakta olduğu haber alınmasına binaen genel sağlığı ilgilendirmesi hasebiyle Maliye bütçesini takiben Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye (Sosyal Yardım) bütçesinin diğerlerine tercihan müzakere ve bitirilmesini teklif eyleriz.”

Teklif genel kurul tarafından kabul edilmiştir.⁶²

11. Meclisin 20 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Sinop Mebusu Hakkı Hami Beyle arkadaşlarının, bir içtima evvel Başkanlık makamında bulunan Dr. Adnan Beyin, Vahdeddin Efendinin Halifelikten alınmasından sonra yeni halifenin seçilmesi ve biat icrası hakkında bazı noktaları içine alan takrirlerin açık celsede birkaç defa teklifte bulunulmasına rağmen okutturulmaması ve isim okunması talebini içine alan takrirlerin iç tüzüğün içinde açıklanmasına rağmen reye konmayarak diğer muameleye geçilmesinin, meclis iç tüzüğüne aykırı olduğunun tespiti ve bir daha tekrar etmemesi amacıyla verilen takrirden Haydar Lütfü Bey’inde İmzası vardır.⁶³

12. Meclisin 27 Kasım 1922 tarihli oturumunda meclis gündemine gelen, Mersin Mebusu Selahaddin Beyle arkadaşlarının, Yenigün gazetesinde yayınlanan bir başmakaleye dair aşağıdaki takririnde Haydar Lütfü Bey’inde de imzası bulunmaktadır.

“Yenigün Gazetesinin 26 Kasım 1922 tarihli nüshasında (Yeni bir kavga devri) başlıklı başmakalede Meclisi Âlide bir kavga devri açıldığına, Büyük Millet Meclisinin görmeye sorumlu olduğu işleri gördükçe hakikaten Büyük Millet Meclisi olduğuna ve fakat yetki ve gücünün kaynağını unutarak baskı devresine geçmek isterlerse mevcudiyetleri esasen bir şekilden ibaret olarak şekille sınırlı olmaya mahkûm olduğuna, bu işte, hürriyet ve serbesti olmadığını milletin emrettiğine, Büyük Millet Meclisi azasından bulunulsa bile düşünce hürriyeti olmadığına, onların kanları içinde boğulacağına ve kafaları kesileceğine dair altı işaretli satırlar görüldü.

Makale sahibi; bazı fikirleri savunanların olabileceğinden hareketle fikirlere saygı düşünce hürriyetinin gereğidir. Fakat Milli Mecliste yeni bir cihat safhası açıldığına; Milli meclisin mevcudiyeti esasen şekilden ibaret olarak şekille sınırlı kalmaya mahkûm olduğuna, bu işte hürriyet ve serbesti olmadığını milletin emrettiğine dair ifadeler, Meclisi Âlinin haysiyet ve şerefine ve milletin kürsüsünün zorbalık ve baskı ve tehdit altında

---

⁶² ZC, D.I.C.22,s.251.

⁶³ ZC, D.I.C.25,s.8.

olduğuna ve kimsenin kanaatlerini ve fikrini söylemesine müsaade edilmeyeceğine ve inkılâp uğruna yapılan kanlı safhaların tekerrür edeceğine dair, saldırıdan ibaret ve barış görüşmeleri esnasında yapılan bu yayın Meclisin meşruiyet ve hakisi hakkında şüphe ve tereddüt uyandırma ihtimaline nazaran, ne durum itibariyle, ne siyaseten, ne nezaketen kabul edilebilir mahiyette olmadığından Divanı Riyasetçe kanun gereği ve haysiyetin ifasını veya İcra Riyasetine durumun bildirilmesini teklif ederiz.”

V. BÖLÜM

İÇEL MİLLETVEKİLLERİNİN KATILDIKLARI OYLAMALAR VE KULLANDIKLARI İZİNLER

5.1 KATILDIKLARI OYLAMALAR

5.1.1 Kanun Oylamaları

1. Meclisin 15 Ağustos 1920 tarihli oturumunda, Ereğli ve Zonguldak Kömür Madenlerinden Alınacak Rüsuma Dair Kanun:

Ali Efendi(Ali Rıza Ataişık) kabul

Ali Sabri Efendi: kabul

Haydar Lütfi: kabul.¹

2.Meclisin 17 Ağustos 1920 tarihli oturumunda, Aşarın Tesliye Raptı Hakkında Kanun:

Ali Efendi(Ali Rıza Ataişık) : Kabul

Ali Sabri Efendi: Kabul

Haydar Lütfi: Kabul

Sami Bey: Kabul.²

---

¹ ZC, D.I, C.3,s.257-258

² ZC, D.I, C.3,s.289-290

3.Meclisin 22 Ağustos 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Anadolu Hattı Memurlarının Mütedahil Maaşlarının Tesviyesi hakkında Kanun;

Şevki Bey: Ret

Ali Efendi(Ali Rıza Ataişık) kabul

Ali Sabri Efendi: kabul

Naim Efendi: Ret

Haydar Lütfi: Ret

Sami Bey: Kabul.³

4. 22 Ağustos 1920 tarihli oturumunda, Kabul edilen; Bağdat Demiryolu Maaşatı Hakkında Kanun:

Ali Efendi(Ali Rıza Ataişık): Kabul

Haydar Lütfi: Ret

Sami Bey: Kabul.⁴

5. 23 Ağustos 1920 tarihli oturumunda, Kabul edilen; Anadolu Şimendifer Tahsisatı Hakkındaki Kanun

Ali Efendi(Ali Rıza Ataişık):Kabul

Haydar Lütfi: Ret

Sami Bey: Kabul.⁵

6. 23 Ağustos 1920 tarihli oturumunda, Kabul edilen; Memalik-i Müstahlasa Ahalisinden Temettü ve Akarat Vergilerinin ve Tehcirden Avdet Edenlerden Temettü ve Akar ve Emlak ve Arazi Vergileri ile Küsürat-ı Münzammanın istifası Hakkında Kanun:

Ali Efendi(Ali Rıza Ataişık):Kabul

Haydar Lütfi: Ret.⁶

---

³ ZC, D.I, C.3,s. 406-408

⁴ ZC, D.I, C.3,s.418-419

⁵ ZC, D.I, C.3,s.458

⁶ ZC, D.I, C.3,s.459

7. Meclisin 5 Eylül 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Nisabı Ekseriyet Kanununu:

Ali Efendi(Ali Rıza Ataişik): Ret

Haydar Lütfi: Kabul

Sami Bey: Kabul.⁷

8. Meclisin 29 Eylül 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Damga Vergisinin Tezyidi Hakkında Kanun:

Şevki Bey: Kabul.⁸

9. Meclisin 29 Eylül 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Edayı deyneden Aşar Mültezimleri Hakkındaki Kanun :

Şevki Bey: Kabul.⁹

10. Meclisin 30 Eylül 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Kibrit İstihlâk Resminin Tezyidi Hakkındaki Kanunu:

Şevki Bey: Kabul.¹⁰

11. Meclisin 6 Ekim 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Mekteb-i Harbiye Talebesine Verilecek Maaş Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul.¹¹

12. Meclisin 6 Ekim 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Ziraat Harikası Muvakkat Bütçe Kanununun Rey Pusulaları kanunu:

Naim Efendi: Kabul.¹²

---

⁷ ZC, D.I, C.3, s. 565

⁸ ZC, D.I, C.4, s. 445

⁹ ZC, D.I, C.4, s. 446

¹⁰ ZC, D.I.C.4, s. 484

¹¹ ZC, D.I.C.4, s. 575

¹² ZC, D.I.C.4, s. 575

13.Meclisin 11 Ekim 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Baltalık Kanunu:
Şevki Bey: Kabul
Naim Efendi: Kabul.¹³

14. Meclisin 25 Ekim 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen;
Müslümanlardan Bedeli Nakdi Ahzına Dair Kanunu:
Şevki Bey: Kabul
Naim Efendi: Kabul.¹⁴

15. Meclisin 27 Ekim 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Memalik-i
Müstevliye Memurinine Verilecek Harcırah Hakkındaki Kanun:
Şevki Bey: Ret.¹⁵

16. Meclisin 30 Ekim 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Teşrinisani ve
Kânunuevvel Aylarına Mahsus Muvakkat Bütçe Kanunu:
Şevki Bey: Kabul
Naim Efendi: Ret.¹⁶

17. Meclisin 9 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Emlak ve Arazi
ve Temettü Vergi Tezkereleri Harcının Tezyidi Hakkındaki Kanunu:
Naim Efendi: Kabul
Şevki Bey : Kabul.¹⁷

18. Meclisin 20 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Moskova
Sefaret Heyeti Harcırahları Hakkındaki Kanun:
Şevki Bey: Kabul
Naim Efendi : Kabul.¹⁸

---

¹³ ZC, D.I.C.5, s.31

¹⁴ ZC, D.I.C.5, s.195

¹⁵ ZC, D.I.C.5, s.225.

¹⁶ ZC, D.I.C.5, s.252.

¹⁷ ZC, D.I, C.5, s.341.

¹⁸ ZC, D.I.C.5, s.468.

19. Meclisin 20 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Hariciye Bütçesine Tahsisatı Mesture Tertibimden 15 Bin Liranın Zammına Dair Kanun:

Şevki Bey : Ret

Naim Efendi :Kabul.¹⁹

20. Meclisin 20 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Sovyet Hükümeti Nezdinde Gönderilecek Heyeti Sefaretle Diğer Şehbenderlik ve Mümessillikler Maaşat ve Muhassasatları Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi :Kabul.²⁰

21. Meclisin 20 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Hariciye Bütçesine Tahsisatı Mesture Tertibimden 15 Bin Liranın Zammına Dair Kanun:

Naim Efendi :Kabul.²¹

22. Meclisin 20 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Memalik-i Ecnebiye de Bulundurulacak Zabitan ve Ataşemiliterle Maiyetlerindeki Efrat Muhassasatı Hakkında Kanun:

Naim Efendi Kabul.²²

23. Meclisin 20 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Şark'a Tetkikatı İlmiyede Bulunmak Üzere Gönderilecek Heyetin Muhassasatı Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Şevki Bey: Ret.²³

24. Meclisin 27 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Ağnam Resminin Tezyidi Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul.²⁴

---

¹⁹ ZC, D.I.C.5, s.468-469.

²⁰ ZC, D.I.C.5, s.469.

²¹ ZC, D.I.C.5, s.470.

²² ZC, D.I.C.5, s.470.

²³ ZC, D.I.C.5, s.470-471.

25. Meclisin 27 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Oyun Kâğıtlarından Alınan Verginin Arttırılmasına Dair 30 Eylül 1920 Tarihli Kanuna Müzeyyel Kanun:
Naim Efendi: Kabul.²⁵

66. Meclisin 28 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Hudut sıhhiye Resminin Tezyidine Dair Kanun:
Naim Efendi : Kabul.²⁶

27. Meclisin 28 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Dâhili Posta Paketleri Kanunu:
Naim Efendi: Kabul.²⁷

28. Meclisin 28 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Nüfus harçlarının tezyidi hakkındaki kanun:
Naim Efendi: Kabul.²⁸

29. Meclisin 28 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Harbiye Bütçesine Üç Milyon Liranın İlâvesine Dair Kanun:
Naim Efendi Kabul.²⁹

30. Meclisin 8 Ocak 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Maden Kömürü İhracı Hakkındaki Kanun;
Haydar Lütfi Bey: Kabul
Sami Bey: Kabul.³⁰

31. Meclisin 24 Ocak 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Ankara - Sivas Hattı Tahsisatı Munzamması Hakkındaki Kanun:

---

²⁴ ZC, D.I.C.6, s. 74.

²⁵ ZC, D.I.C.6, s.75.

²⁶ ZC, D.I.C.6, s.112.

²⁷ ZC, D.I.C.6, s.112.

²⁸ ZC, D.I.C.6, s.113.

²⁹ ZC, D.I.C.6, s.221

³⁰ ZC, D.I.C.7, s.236

Sami Bey: Kabul.³¹

32. Meclisin 7 Mart 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Nisabı Müzakere Kanununun Tadiline Dair Bayezid Mebusu Doktor Refik Beyle arkadaşlarının Teklifi Kanunisi:

Sami Bey: Kabul

Naim Efendi: Ret.³²

33. Meclisin 19 Mart 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Sevkiyat Efrat ve Küçük Zabitanına Verilecek Yevmiye hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul.³³

34. Meclisin 19 Mart 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Bozkır Kaymakamı Demir Asaf Bey Ailesine Maaş Tahsisine dair Kanun:

Naim Efendi: Kabul.³⁴

35. Meclisin 26 Mart 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Fukarayı Ahaliye Tevzi Edilmek Üzere Ormanlardan Kat' Olunacak Mahrukat Hakkındaki Lâyiha-i Kanuniye:

Naim Efendi: Kabul

Ali Efendi: Kabul.³⁵

36. Meclisin 9 Nisan 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Şimendifer Tarifesinin Altı Misline İblâğı Hakkındaki Kanun:

Ali Efendi: Kabul

Şevki Bey: Kabul

---

³¹ ZC, D.I.C.7, s.369

³² ZC, D.I.C.5, s.44

³³ ZC, D.I.C.9, s.163

³⁴ ZC, D.I.C.9, s.164

³⁵ ZC, D.I.C.9, s.259

Naim Efendi: Kabul.³⁶

37. Meclisin 28 Nisan 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Ordu Maaşatıyla Cephe Zamlarının Sureti Tesviyesini Mübeyyin Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret

Şevki Bey: Ret

Sami Bey: Ret.³⁷

38. Meclisin 28 Nisan 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Erzurum - Erzincan ve Samsun - Havza şimendifer hututunun inşaatı ve Kızılırmak Nehrinin masarifi istikşafiyesi hakkındaki Kanun:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Şevki Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul

Ali Bey: Kabul.³⁸

39. Meclisin 28 Nisan 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Zonguldak ve Ereğli Havzai Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-i Umumiyesine Olarak Furuhtuna Dair Kanun:

Ali Efendi: Kabul

Şevki Bey: Kabul.

Naim Efendi: Kabul.³⁹

40. Meclisin 30 Nisan 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; 28 Şubat ve 24 Mart 1337 Tarihli Avans Kanunlarına Müzeyyel Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Haydar Bey. Ret

Ali Efendi: Ret.⁴⁰

---

³⁶ ZC, D.I.C.9, s.441-442

³⁷ ZC, D.I.C.10, s.146-147

³⁸ ZC, D.I.C.10, s.148

³⁹ ZC, D.I.C.10, s.149

⁴⁰ ZC, D.I.C10, s.189

41. Meclisin 30 Nisan 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Ordu - Sivas Tarikinin Truku Umumiye Meyanına İthaline Dair Kanun:

Ali Efendi: Kabul

Naim Efendi: Ret

Şevki Bey: Ret.⁴¹

42. Meclisin 7 Mayıs 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Gümrük Tarifesinin (B) ve (D) Cetvelleri Hakkındaki kanun:

Naim Efendi: Kabul

Şevki Efendi : Kabul

Ali Rıza Ataişık : kabul

Hacı Ali Efendi : Ret.⁴²

43. Meclisin 30 Mayıs 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Posta ve Telgraf Ücretlerinin Tezyidi Hakkında kanun:

Haydar Lütfi Bey: Kabul.⁴³

44. Meclisin 20 Haziran 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Hekimhan Kazası Namiyle Bir Kaza Teşkiline Dair Kanun Lâyihası:

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey: Ret

Haydar Lütfi Bey: Ret.⁴⁴

45. Meclisin 25 Haziran 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Muhacirinin Sevkleri İçin Yüz Elli Bin Liranın Avans Olarak İtası Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.⁴⁵

---

⁴¹ ZC, D.I.C.10, s.190

⁴² ZC, D.I.C.10, s.258

⁴³ ZC, D.I.C.10, s.378

⁴⁴ ZC, D.I.C.10, s.448-449

⁴⁵ ZC, D.I.C.11, s.50

46. Meclisin 2 Temmuz 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; 2 Temmuz 1921 Tarihli Avans Kanununun:

Naim Efendi: Kabul

Sami Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret.⁴⁶

47. Meclisin 16 Temmuz 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Hudut Sıhhiye İdaresiyle Tekaüt Sandığına Ait Rüsümün Tezyidi Hakkındaki 28 Kasım 1920 Tarihli Kanuna Muaddil Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.⁴⁷

48. Meclisin 16 Temmuz 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Nüfus Vukuatının Altı Ay Müddetle Cezayi Nakdîden Muafiyetine Dair Kanun:

Naim Efendi: Ret

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.⁴⁸

49. Meclisin 21 Temmuz 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Muafiyeti Askeriye Vergisi Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret.⁴⁹

50. Meclisin 21 Temmuz 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Türkiye - Afgan Muahedenamesi Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: kabul.⁵⁰

---

⁴⁶ ZC, D.I.C.11, s.121

⁴⁷ ZC, D.I.C.11, s.306

⁴⁸ ZC, D.I.C.11, s.307-308

⁴⁹ ZC, D.I.C.11, s.341-342

⁵⁰ ZC, D.I.C.11, s.343

51. Meclisin 21 Temmuz 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Türkiye - Rusya Muahedenamesi hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul.⁵¹

52. Meclisin 21 Temmuz 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Türkiye ile Rusya Beyninde Münakit Üsera Mukavelenamesi Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.⁵²

53. Meclisin 3 Ağustos 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; İhracat Resminin ilgası hakkındaki Kanun:

Sami Bey: Kabul.⁵³

54. Meclisin 5 Ağustos 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık Tevcihine Dair Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey : Kabul

Haydar Lütfi Bey : Kabul.⁵⁴

55. Meclisin 11 Ağustos 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Elviye-i Selâsede Vergilerin Sureti Cibâyetine Dair Kanun:

Sami Bey : Kabul

Haydar Lütfi Bey : Kabul.⁵⁵

---

⁵¹ ZC, D.I.C.11, s.344

⁵² ZC, D.I.C.11, s.345-346

⁵³ ZC, D.I.C.11, s.414

⁵⁴ ZC, D.I.C.12, s.21

⁵⁵ ZC, D.I.C.12, s.65-66

56. Meclisin 1 Ekim 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Ağustos 1335 Tarihli Tahsili Emval Kanununun 3 ncü Maddesinin Tadili Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey : Kabul

Haydar Lütfi Bey : Kabul

Ali Efendi: Kabul.⁵⁶

57. Meclisin 15 Ekim 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Amasya'da Şefkati İslâmiye Yurdu İçin Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Bütçesine Beş Bin Lira Tahsisat Kabulüne Dair Kanun:

Ali Efendi: Kabul.⁵⁷

58. Meclisin 24 Ekim 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Hıyaneti Vataniye İle Mahkûm Yenişehirli Ethem Paşanın Affı Hakkındaki Kanun:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Ali Efendi: Kabul

Sami Bey : Ret.⁵⁸

59. Meclisin 3 Aralık 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Dâhiliye Vekâletinin 1337 Senesi Bütçesinin 151 inci Faslıının Birinci Memurin Harcırahı Maddesine Otuz Bin Lira Tahsisat İtasına Dair Kanun:

Ali Efendi: Kabul

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret.⁵⁹

60. Meclisin 8 Aralık 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Gaziantep Ahalisine Muavenet Hakkındaki Kanun:

Ali Efendi: Kabul

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.⁶⁰

---

⁵⁶ ZC, D.I.C.13, s.82

⁵⁷ ZC, D.I.C.13, s.157

⁵⁸ ZC, D.I.C.13, s.274-275

⁵⁹ ZC, D.I.C.15, s.12

⁶⁰ ZC, D.I.C.15, s.78

61. Meclisin 19 Aralık 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Hıyaneti Vataniye Mücriminin Bir Kısmının Aflarına Dair Kanun:

Ali Efendi: Kabul

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi: Kabul

Sami Bey: Ret.⁶¹

62. Meclisin 19 Aralık 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Umum Jandarma Kumandanlığının Sene-i Hafîye Bütçesine Zammedilen Tahsisat Hakkındaki Kanun:

Hacı Ali Efendi: Kabul

Ali Efendi: Kabul

Şevki Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul.⁶²

63. Meclisin 20 Aralık 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Emniyeti Umumiye Bütçesine Zamaim İcrasına Dair Kanun:

Ali Efendi: Ret

Şevki Bey: Kabul.⁶³

64. Meclisin 20 Aralık 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Nafia Bütçesine Zamaim İcrasına Dair Kanun:

Ali Efendi: Kabul

Şevki Bey: Kabul.⁶⁴

65. Meclisin 22 Aralık 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Adana leylî Sultanisi ile Gaziantep'teki Ticaret İdadisi İçin Maarif Vekâletinin 1337 Bütçesine Tahsisat İlâvesine Dair Kanun :

Şevki Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul.⁶⁵

---

⁶¹ ZC, D.I.C.15, s.155

⁶² ZC, D.I.C.15, s.156

⁶³ ZC, D.I.C.15, s.186

⁶⁴ ZC, D.I.C.15, s.187

⁶⁵ ZC, D.I.C.15, s.215

66. Meclisin 22 Aralık 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Münhasıran Gümrük Muamelâtım Teftiş İçin Maliye Vekâletinde 4 Müfettişlik İhdası Hakkındaki Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul.⁶⁶

67. Meclisin 7 Ocak 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Sülusanı Müddeti Cezaiyelerini İkmal Eden Mahkûminin Aflarına ve İşgal Olunan Mahaller Ahalisinden Maznun ve Müttehim Olan Cünha ve Cinayet Erbabı Haklarındaki Hukuku Umumiye Dâvasının Teciline Dair Kanun:

Ali Bey(Ali Rıza Ataişık): Ret

Şevki Bey: Kabul.⁶⁷

68. Meclisin 14 Ocak 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Mut Kazasının Kale Mahallesinde Vaki Mamüştemilât Bir Kıta Hamam Arsasının Mut Kazası Belediyesine Terkine Dair Kanun :

Ali Bey(Ali Rıza Ataişık): Kabul

Şevki Bey: Kabul.⁶⁸

69. Meclisin 21 Ocak 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Tecili Takibat Hakkında Kanun:

Ali Bey(Ali Rıza Ataişık): Kabul

Şevki Bey: Ret.⁶⁹

70. Meclisin 23 Ocak 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 1337 Senesi Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiye si Bütçesine 40 Bin Lira Tahsisatı Munzama İtasına Dair Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Ali Bey(Ali Rıza Ataişık): Kabul.⁷⁰

---

⁶⁶ ZC, D.I.C.15, s.216

⁶⁷ ZC, D.I.C.16, s.7

⁶⁸ ZC, D.I.C.16, s.51

⁶⁹ ZC, D.I.C.16, s.111-112

⁷⁰ ZC, D.I.C.16, s.134

71. Meclisin 23 Ocak 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Buhara Mümessili ve Maiyeti Erkânı Maaş ve Tahsisatı Karşılığı Olarak Hariciyenin 1337 Bütçesine Zamaim İcrasına Dair Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Ali Bey(Ali Rıza Ataişık): Kabul.⁷¹

72. Meclisin 28 Ocak 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Konya Darüleytamı İçin Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Bütçesine Zamaim İcrasına Dair Kanun:

Ali Efendi: Kabul.⁷²

73. Meclisin 30 Ocak 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Müdafaa-i Milliye Bütçesine İki Milyon Liralık Avans İtası Hakkındaki Kanun:

Ali Efendi: Kabul.⁷³

74. Meclisin 6 Şubat 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 1337 Senesi Hariciye Vekâleti Bütçesine 160 Bin Lira Tahsisatı Munzamma İlâvesine Dair Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Ali Efendi (Ali Rıza Ataişık) : Kabul.⁷⁴

75. Meclisin 7 Şubat 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Sene-i Haliye Dahiliye Vekâleti Bütçesinin 151 inci Faslıının Dördüncü Tahsisatı Muhtelif Maddesine İlâveten Dört Bin On Lira Tahsisat İlâvesine Dair Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Ali Efendi (Ali Rıza Ataişık): Kabul.⁷⁵

---

⁷¹ ZC, D.I.C.16, s.135

⁷² ZC, D.I.C.16, s.165-166.

⁷³ ZC, D.I.C.16, s.186

⁷⁴ ZC, D.I.C.16, s.245

⁷⁵ ZC, D.I.C.16, s.256

76. Meclisin 26 Şubat 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Zahire İthalâtından Alınmakta Olan Gümrük Resmi Hakkındaki Kanun:
Şevki Bey: Çekimser.⁷⁶

77. Meclisin 26 Şubat 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Koçgiri Hâdisesinde Duçar-ı Sefalet Olanlara Tohumluk ve Yemeklik Verilmesine Dair Kanun:
Şevki Bey: Kabul.⁷⁷

78. Meclisin 26 Şubat 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 1337 Senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu:
Şevki Bey: Kabul.⁷⁸

79. Meclisin 28 Şubat 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 1338 Senesi Avans Kanunu :
Şevki Bey: Kabul.⁷⁹

80. Meclisin 14 Mart 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Zabitanından Kıdemli Yüzbaşı ve Memurin ve Mensubin-i Askeriyeden Maaşları Muadilleri İçin Melbusat ve Teçhizat Bedeli İtası Hakkındaki Kanun :
Şevki Bey: Kabul.⁸⁰

81. Meclisin 8 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Harbi Umumi Esnasında Kura Ahalisine Zimmet Kaydedilen Aşarın Sureti Cibayeti Hakkındaki Kanun:
Şevki Bey: Kabul.⁸¹

---

⁷⁶ ZC, D.I.C.17, s.158

⁷⁷ ZC, D.I.C.17, s.159

⁷⁸ ZC, D.I.C.17, s.162

⁷⁹ ZC, D.I.C.17, s.192

⁸⁰ ZC, D.I.C.18, s.232

⁸¹ ZC, D.I.C.19, s.72

82. Meclisin 8 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Hariciye Vekaleti Bütçesine Vazife-i Mahsusa ile Ukrayna'ya Gidecek Olan Heyetin Masarifi Seferiye ve Zaruriye sine Karşılık Olmak Üzere Zam İcrası Hakkındaki Kanun : Şevki Bey: Kabul.⁸²

83. Meclisin 11 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Bayezid Livasına İthal Olunacak Zahair Hakkındaki Kanun : Şevki Bey: Kabul.⁸³

84. Meclisin 15 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Merakibi Bahriyeden Alınacak Rüsüm Hakkındaki Kanun : Şevki Bey: Kabul.⁸⁴

85. Meclisin 16 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Sigara Kâğıdı İstihlâk Resminin Tezyidi Hakkındaki Kanun : Şevki Bey: Ret.⁸⁵

86. Meclisin 16 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Kibrit istihlâk Resminin Tezyidi Hakkındaki Kanun : Şevki Bey: ret.⁸⁶

87. Meclisin 16 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Zabıta-i Saydiye Nizamnamesini Muaddil Kanun: Şevki Bey: ret.⁸⁷

88. Meclisin 18 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Mükellefiyeti Nakliye-i Askeriye Kanun: Şevki Bey: Kabul.⁸⁸

---

⁸² ZC, D.I.C.19, s.74

⁸³ ZC, D.I.C.19, s.137

⁸⁴ ZC, D.I.C.19, s.191

⁸⁵ ZC, D.I.C.19, s.229

⁸⁶ ZC, D.I.C.19, s.230

⁸⁷ ZC, D.I.C.19, s.232

⁸⁸ ZC, D.I.C. 19, s.298

89. Meclisin 20 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Memalik-i Müstahsaladan Firar Veya Gaybubet Eden Ahalinin Emvali Menkule ve Gayrimenkullerinin İdaresi Hakkındaki Kanun:

Şevki Bey: Kabul.⁸⁹

90. Meclisin 25 Nisan 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Vazife-i Mahsusa ile Ukrayna'ya Gidecek Heyetin Masarifi Zaruriyesine Karşılık Olmak Üzere 1338 Senesi Hariciye Vekaleti Bütçesine Mevzu Tahsisat Kanununa Müzeyyel Kanun:

Şevki Bey: Kabul.⁹⁰

91. Meclisin 2 Mayıs 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Müecceliyet-i Askeriye Vergisi Kanun :

Şevki Bey: Kabul.⁹¹

92. Meclisin 6 Mayıs 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Başkumandanlık Müddetinin 5 Mayıs 1338 Tarihinden İtibaren 3 mah Daha Temdidi Hakkındaki Kanun :

Naim Efendi: Kabul

Şevki Bey: Kabul.⁹²

93. Meclisin 6 Mayıs 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 1338 senesi İkinci Avans Kanunu:

Naim Efendi: Kabul.⁹³

94. Meclisin 18 Haziran 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Zahire İthalâtından Alınan Gümrük Resminin Temdidi Meriyetine Dair Kanun:

Şevki Bey: Kabul

---

⁸⁹ ZC, D.I.C. 19, s.336

⁹⁰ ZC, D.I.C. 19, s.413

⁹¹ ZC, D.I.C. 19, s.507

⁹² ZC, D.I.C. 19, s.529

⁹³ ZC, D.I.C. 19, s.531

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul.⁹⁴

95. Meclisin 18 Haziran 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Meccanen Kereste Kat'ına Müsaade Edilmesi Hakkındaki Kanun :

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul.⁹⁵

96. Meclisin 2 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Elviye-i Selâse'de Vergilerin Sureti Cibayeti Hakkındaki Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul.⁹⁶

97. Meclisin 3 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 1338 Senesi Üçüncü Avans Kanunu:

Naim Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.⁹⁷

98. Meclisin 6 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Ziraat Bankası Bütçe Kanunu:

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul.⁹⁸

---

⁹⁴ ZC, D.I.C.20, s.497-498

⁹⁵ ZC, D.I.C.20, s.498

⁹⁶ ZC, D.I.C.21, s.226-227

⁹⁷ ZC, D.I.C.21, s.266

⁹⁸ ZC, D.I.C.21, s.309

99. Meclisin 8 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; İcra Vekillerinin Sureti İntihabı Hakkındaki Kanun:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul.⁹⁹

100. Meclisin 20 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Müecceliyet-i Askeriye Vergisi Kanununu Muaddil Kanun:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul.¹⁰⁰

101. Meclisin 26 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; İktisat Vekâleti Bütçesine 30 Bin Lira İlâvesine Dair Olan Kanun:

Sami Bey: Kabul.¹⁰¹

102. Meclisin 21 Ağustos 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Dördüncü Avans Kanunu:

Naim Efendi: Kabul

Ali Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹⁰²

103. Meclisin 24 Ağustos 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Mâlûlini Guzatın Terfih ve İkdarı Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Ali Efendi: Çekimser

Haydar Lütfi Bey: Çekimser.¹⁰³

---

⁹⁹ ZC, D.I.C. 21,s.341

¹⁰⁰ ZC, D.I.C. 21,s.459

¹⁰¹ ZC, D.I.C. 21,s.502

¹⁰² ZC, D.I.C. 22,s.273

¹⁰³ ZC, D.I.C. 22,s.358-359

104. Meclisin 7 Eylül 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Beşereli Mustafa, Efendinin Affı Hakkındaki Kanun :

Hacı Sabri Efendi: Kabul

Naim Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret

Sami Bey: Çekimser .¹⁰⁴

105. Meclisin 9 Eylül 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 1338 Senesi Dahiliye Bütçesinin Harcırah Faslına Otuz Bin Lira İlâvesine Dair Olan Kanun :

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret .¹⁰⁵

106. Meclisin 11 Eylül 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 28 Şubat 1338 Tarihli Avans Kanununun Üçüncü Maddesinin İlgasına Dair Kanun :

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey: Ret

Haydar Lütfi Bey: Ret

Hacı Ali Efendi: Ret.¹⁰⁶

107. Meclisin 20 Eylül 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Beşinci Avans Kanunu :

Naim Efendi: Kabul

Hacı Ali (Ali Sabri Efendi) : Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ ZC, D.I.C. 22,s.563

¹⁰⁵ ZC, D.I.C. 22,s.603-604

¹⁰⁶ ZC, D.I.C. 22,s.622

¹⁰⁷ ZC, D.I.C.23, s.130-131

108. Meclisin 25 Eylül 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Düşmandan İstihlâs Edilmiş ve Edilecek Mahallere Muavenet Hakkındaki 31 Teşrinievvel 1337 Tarihli Kanuna Müzeyyel Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Ali Rıza Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹⁰⁸

109. Meclisin 9 Ekim 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Sinop'ta Tersane Namıyla Mevcut Arazinin Belediyeye Terkine Dair Kanuna Zeyil Kanun:

Hacı Ali (Ali Sabri Efendi) : Kabul

Naim Efendi: Kabul

Ali Rıza Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹⁰⁹

110. Meclisin 11 Ekim 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Altıncı Avans Kanunu:

Naim Efendi: Kabul

Ali Rıza Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹¹⁰

111. Meclisin 14 Ekim 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Boğazlıyan Kaymakamı Esbakı Kemal Bey'in Ailesine Hidematı Vataniye Tertibinden Maaş Tahsisi Hakkında Kanun

Hacı Ali (Ali Sabri Efendi) : Kabul

Naim Efendi: Kabul

Ali Rıza Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹¹¹

---

¹⁰⁸ ZC, D.I.C.23,s.181-182

¹⁰⁹ ZC, D.I.C. 23,s.324

¹¹⁰ ZC, D.I.C. 23,s.356

¹¹¹ ZC, D.I.C. 23,s.416-417

112. Meclisin 14 Ekim 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Ankara Mebusu sabıkı Atıf Bey'e Hidematı Vataniye Tertibinden Bin Kuruş Maaş Tahsisi Hakkındaki Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Ali Rıza Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹¹²

113. Meclisin 16 Ekim 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Nisabı Müzakere Kanununun Yedinci Maddesini Muaddil Kanun:

Naim Efendi: Kabul

Hacı Ali (Ali Sabri Efendi) : Ret

Ali Rıza Efendi: Ret

Sami Bey: Ret.¹¹³

114. Meclisin 18 Ekim 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Hasbellüzum Bir Mahalle İzam Kılınacak İmalâtı Harbiye Sivil Ustalarıyla Levazımatı Umumiye Fabrika ve Müessesatı Sanatkârlarına Harcırah İtası Hakkındaki Kanun:

Ali Rıza Efendi: Kabul.¹¹⁴

115. Meclisin 19 Ekim 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Yahya Kaptan'ın Ailesine Hidematı Vataniye Tertibinden Bin Kuruş Maaş Tahsis Edildiğine dair Kanun :

Hacı Ali (Ali Sabri Efendi):Kabul

Ali Rıza Efendi: Ret

Sami Bey: Ret

Naim Efendi: Çekimser.¹¹⁵

---

¹¹² ZC, D.I.C. 23,s. 418

¹¹³ ZC, D.I.C. 23,s. 434

¹¹⁴ ZC, D.I.C. 24,s.22

¹¹⁵ ZC, D.I.C. 24,s.48

116. Meclisin 8 Kasım 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Anadolu - Bağdat ve Uşak Afyonkarahisar Demiryolları Tarifeleri Hakkındaki Kanun:

Hacı Ali (Ali Sabri Efendi) : Kabul

Naim Efendi: Kabul

Ali Rıza Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Şevki Bey: Kabul.¹¹⁶

117. Meclisin 13 Kasım 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; İstiklalzedelere Tavizen Verilecek Tohumluk Bedeli Hakkındaki Kanun:

Hacı Ali (Ali Sabri Efendi) : Kabul

Naim Efendi: Kabul

Ali Rıza Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Şevki Bey: Kabul.¹¹⁷

118. Meclisin 20 Kasım 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Yunanlılardan Tahlis Olunan Mahallerde Menhubat Komisyonlarının Sureti Teşkiliyle Vazaifine Dair Kanun :

Ali Rıza Efendi: Ret

Haydar Lütfi Bey: Ret.¹¹⁸

119. Meclisin 9 Aralık 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 3 milyon Liralık Avans Kanunu:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Hacı Ali (Ali Sabri Efendi) : Kabul

Şevki Bey: Kabul.¹¹⁹

---

¹¹⁶ ZC, D.I, C. 24,s.433

¹¹⁷ ZC, D.I, C. 24,s.501

¹¹⁸ ZC, D.I, C. 25,s.19

¹¹⁹ ZC, D.I, C. 25,s.311

120. Meclisin 14 Aralık 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; 3 Milyon Liralık Avans Kanunu:

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret.¹²⁰

121. Meclisin 20 Aralık 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Evkaf Vekâletinin Hidemat-ı Umumiyesinin İfası İçin Avans İtasına Dair Kanun :

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹²¹

122. Meclisin 27 Aralık 1922 tarihli oturumunda, kabul edilen; Sulh Heyeti Murahhasası Masarifatı İçin Tahsisatı Munzamma İlâvesine Dair Kanun :

Şevki Bey: Kabul.¹²²

123. Meclisin 11 Ocak 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Müsakkafat Vergisini ve Ağnam Resmiyle Gümrük Tarifesinin Tadiline ve 15 Ağustos 1338 Tarihli Kanununun İlgasına ve Memalik-i Müstahlâsa Aşar Muamelâtına ve Aşar Mültezimlerinden Edayı Deyn Edenlerin Emlâki Merhune ve Mütefavvızalarının İadesine ve Aşar Nizamnamesine ve Vilâyetlerin Hisse-i Menafi ve Maarifine Tömbekiler Bey'iyeye ve İstihlâk Resmine ve 9 Kânunuevvel 1338 Tarihli Avans Kanununa Bir Madde İlâvesine Dair Kanun :

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹²³

124. Meclisin 13 Ocak 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; İstanbul Avans Kanununa Müzeyyel Kanun :

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Sami Bey: Ret.¹²⁴

---

¹²⁰ ZC, D.I.C. 25,s.400-401

¹²¹ ZC, D.I.C. 25,s.49

¹²² ZC, D.I.C.26,s.80

¹²³ ZC, D.I, C.26,s.307

¹²⁴ ZC, D.I, C.26,s.348-349

125. Meclisin 15 Ocak 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; İstihlâs Edilen Mahallerdeki Ziraat Bankaları Varidat ve Masarifatına Dair Kanun :

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfî Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul.¹²⁵

126. Meclisin 18 Ocak 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Meclis Bütçesine Zamaim İcrasına Dair Kanun :

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfî Bey: Kabul

Sami Bey: Ret.¹²⁶

127. Meclisin 25 Ocak 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; İstanbul Vilâyetiyle İstihlâs Edilen Mahallerin Aşar Hisse-i İanesi Hakkındaki Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfî Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul.¹²⁷

128. Meclisin 31 Ocak 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Memurin Muhakematına Mütâallik Vazâifin Sureti İfası Hakkındaki 4 Temmuz 1337 Tarihli Kanununun 4 üncü Maddesinin Tadiline Dair Kanun:

Şevki Bey: Çekimser

Haydar Lütfî Bey: Ret

Sami Bey: Kabul.¹²⁸

---

¹²⁵ ZC, D.I, C.26,s.377-378

¹²⁶ ZC, D.I, C.26,s.428

¹²⁷ ZC, D.I,C.26, s.513

¹²⁸ ZC, D.I, C.27, s.98-99

129. Meclisin 31 Ocak 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Dâhiliye Vekâleti Bütçesine Zamaim İcrasının a Dair Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret

Sami Bey: Ret.¹²⁹

130. Meclisin 7 Şubat 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Jandarma Muhassasatının Tezyidi Hakkındaki Kanun:

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret

Sami Bey: Ret.¹³⁰

131. Meclisin 12 Şubat 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Ceza Kanununun Birinci Babının Beşinci Faslına Müzeyyel Mevad hakkındaki Kanun:

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹³¹

132. Meclisin 12 Şubat 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; 9 Kânunuevvel 1338 Tarihli İstanbul Avans Kanununa Müzeyyel Kanun :

Sami Bey: Kabul.¹³²

133. Meclisin 21 Şubat 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Evkaf Vekâleti Hidematı Umumiyesinin İfası İçin 20 Kânunuevvel 1838 Tarihli Avans Kanununa Verilmiş Olan Yedi Yüz Elli Bin Liralık Tahsisata İlâveten Dört Yüz Bir Bin Doksan Dokuz Liranın Avans Olarak İtasına Dair Kanun:

Haydar Lütfi Bey: Ret.¹³³

---

¹²⁹ ZC, D.I, C.27, s.99-100

¹³⁰ ZC, D.I,C. 25,s.400-401

¹³¹ ZC, D.I, C.27, S.312

¹³² ZC, D.I, C.27, S.314

¹³³ ZC, D.I, C.27, S.423

134. Meclisin 28 Şubat 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; 1339 Senesi Birinci Avans Kanunu :

Sami Bey: Kabul.¹³⁴

135. Meclisin 8 Mart 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesine Altmış Bin Lira İlâvesi Hakkındaki Kanun :

Sami Bey: Ret.¹³⁵

136. Meclisin 8 Mart 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Havali-i Şarkiyeye Demiryollarının 1339 Senesi Bütçe Kanunu ile Nafia Vekaleti Bütçesine İki Yüz Bin Lira Tahsisat Vaz'ına Dair Kanun :

Sami Bey: Kabul¹³⁶

137. Meclisin 8 Mart 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Nisabı Müzakere Kanununun Altıncı ve Sekizinci Maddelerini Muaddil Kanun:

Sami Bey: Ret.¹³⁷

138. Meclisin 28 Mart 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Evkaf Vekâletinin 1339 Senesi Üç Aylık Muvakkat Bütçesi Hakkındaki Kanun :

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹³⁸

139. Meclisin 3 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Havali-i Şarkiyeye Muhacirlerinin İadesi ve Mesakininin Tamir ve İnşası İçin Tahsisat İtasına Dair Kanun :

Sami Bey: Ret.¹³⁹

---

¹³⁴ ZC, D.I, C.27,S.550

¹³⁵ ZC, D.I, C.28,s.75.

¹³⁶ ZC, D.I, C.28,s.76.

¹³⁷ ZC, D.I,C.28, s.78.

¹³⁸ ZC, D.I, C.28, s.223

¹³⁹ ZC, D.I, C.28,s.350.

140. Meclisin 5 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen; Meclis Bütçesine Tahsisatı Munzamma İtasına ve İstanbul Gayrifaal Memurlarına Dair Kanun :

Sami Bey: Ret.¹⁴⁰

141. Meclisin 7 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, Darüleytam Müdüriyeti Umumiyesi İçin Avans İtasına Dair Kanun :

Sami Bey: Kabul.¹⁴¹

142. Meclisin 7 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, Ziraat Bankası İçin Avans İtasına Dair Kanun :

Mehmet Sami Bey: Kabul.¹⁴²

143. Meclisin 7 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, Emniyet Sandığı İçin Avans İtasına dair Kanun :

Sami Bey: Kabul.¹⁴³

144. Meclisin 7 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, Seyrisefain İdaresi İçin Avans İtasına Dair Kanun :

Sami Bey: Kabul.¹⁴⁴

145. Meclisin 8 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, İdare-i Vilâyat Kanuniyle Tedrisatı İptidaiye Kararnamesinin Tadiline Dair Kanun :

Sami Bey: Kabul.¹⁴⁵

---

¹⁴⁰ ZC, D.I, C.28, s.384.

¹⁴¹ ZC, D.I, C.28,s.426.

¹⁴² ZC, D.I, C.28,s.428.

¹⁴³ ZC, D.I, C.28,s.429.

¹⁴⁴ ZC, D.I, C.28,s.431.

¹⁴⁵ ZC, D.I, C.28,s.516.

146. Meclisin 9 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, Şarki - Anadolu demiryolları hakkındaki Kanun :

Sami Bey: Ret.¹⁴⁶

147. Meclisin 12 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, Düyunatı Sabıkannın Sureti Tediye hakkındaki Kanun :

Sami Bey: Kabul.¹⁴⁷

148. Meclisin 12 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, Ziraatta Müstamel Olup Hariçten İthal Edilecek Mevaddın Gümrük ve İstihlâk Resmine Dair Kanun :

Sami Bey: Kabul.¹⁴⁸

149. Meclisin 12 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, Hariçten İthal Edilecek Hayvanatın İki Sene Müddetle Gümrük Resminden Muafiyetine Dair Kanun :

Sami Bey: Kabul.¹⁴⁹

150. Meclisin 12 Nisan 1923 tarihli oturumunda, kabul edilen, İkinci Avans Kanunu:

Naim Efendi: Kabul.¹⁵⁰

---

¹⁴⁶ ZC, D.I, C.29,s.25.

¹⁴⁷ ZC, D.I, C.29,s.98.

¹⁴⁸ ZC, D.I, C.29,s.99.

¹⁴⁹ ZC, D.I, C.29,s.100.

¹⁵⁰ ZC, D.I, C.29,s.194.

Milletvekilinin İsmi	Katıldığı Oylama Sayısı	Kabul Oy Sayısı	Ret Oy Sayısı	Çekimser
Sami Bey	68	51	16	1
Şevki Bey	67	55	10	2
Haydar Lütfi	61	41	19	1
Ali Sabri Efendi	14	11	3	-
Ali Efendi(ATAIŞIK)	44	37	6	1
Naim Efendi	61	55	5	1

Yukarıdaki tablodaki bilgilere bakarak aşağıdaki değerlendirmeleri yapabiliriz. İçel milletvekilleri Mecliste 338 oylamadan 150 oylamaya katılmışlardır.

Meclisinde kabul edilen kanunlara, İçel milletvekillerinin katılım oranı şu şekilde olmuştur:

Sami Bey'in Meclisin yasama süresince kabul ettiği 338 kanuna katılım oranı %20'dir. İçel milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı ise % 45,3'tür. İçel milletvekillerinin katıldığı 150 oylamanın 18 tanesine Sami Bey tek başına katılmıştır.

Şevki Bey'in Meclisin yasama süresince kabul ettiği 338 kanuna katılım oranı %19,8'dir. İçel milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı ise % 44,6'dır. İçel milletvekillerinin katıldığı 150 oylamanın 21 tanesine Şevki Bey tek başına katılmıştır.

Haydar Lütfi Bey'in Meclisin yasama süresince kabul ettiği 338 kanuna katılım oranı %18'dir. İçel milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı ise % 40,6'dır. İçel milletvekillerinin katıldığı 150 oylamanın 3 tanesine Haydar Lütfi Bey tek başına katılmıştır.

Ali Sabri Efendi Meclisin yasama süresince kabul ettiği 338 kanuna katılım oranı %4,1'dir. İçel milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı ise % 9,3'tür. İçel milletvekillerinin katıldığı 150 oylamanın hiç birisine Ali Sabri Efendi tek başına katılmamıştır.

Ali Rıza ATAIŞIK Meclisin yasama süresince kabul ettiği 338 kanuna katılım oranı %13'tür. İçel milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı ise % 29,3'tür. İçel milletvekillerinin katıldığı 150 oylamanın 5 tanesine Ali Efendi tek başına katılmıştır.

Naim Efendi Meclisin yasama süresince kabul ettiği 338 kanuna katılım oranı %18'dir. İçel milletvekillerinin katıldığı oylama sayısına oranı ise % 40,6'dır. İçel milletvekillerinin katıldığı 150 oylamanın 14 tanesine Naim Efendi tek başına katılmıştır.

İçel Milletvekillerinin katıldığı 150 oylamanın 61'inde sadece bir milletvekili katılmış, geriye kalan 89 oylamada ise an az iki milletvekili ve üzeri katılım gerçekleşmiştir. İçel Milletvekilleri 150 oylamanın sadece iki tanesine tam kadro yani altı kişi ile katılmıştır.¹⁵¹

5.1.2 Mecliste Katıldıkları Diğer Oylamalar

1.Meclisin 9 Kasım 1920 tarihli oturumunda, kabul edilen; Zonguldak'ta Bir Hastane Küşadı Hakkında Kararname
ŞEVKİ Bey: Kabul .¹⁵²

2.Meclisin 17 Şubat 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Büyük Millet Meclisi Aza-yi Kiramının Muhassasatlarının Tezyidi Hakkındaki Divanı Riyaset Kararı:
Naim Efendi: Kabul
Sami Bey: Kabul.¹⁵³

3.Meclisin 21 Nisan 1921 tarihli oturumunda, Cebelibereket Mebusu Faik Beyin Tedavi Esnasında Tahsisatının Tam Olarak Verilmesi Oylaması:

---

¹⁵¹ ZC, D.I,c.24,s.433,501

¹⁵² ZC, D.I, C.5,s,342

¹⁵³ ZC, D.I, C.8,s,295

Şevki Bey : Kabul

Ali Rıza Ataişık : Ret

Hacı Ali Efendi : Ret

Naim Efendi: Ret.¹⁵⁴

4.Meclisin 7 Mayıs 1921 tarihli oturumunda, kabul edilen; Mebusların Vefat Eden Ailelerine Verilecek Tahsisata Dair:

Naim Efendi: Kabul

Şevki Efendi : Kabul

Ali Rıza Ataişık : Ret

Haydar Lütfi Bey: Ret

Hacı Ali Efendi : Ret.¹⁵⁵

5.Meclisin 18 Haziran 1921 tarihli oturumunda, Bütçelerde Yapılan Tenkisin 1 Temmuz 1337'den İtibaren Tatbiki Oylaması:

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret.¹⁵⁶

6. Meclisin 8 Ekim 1921 tarihli oturumunda, Karesi Mebusu Vehbi Beyle Arkadaşlarının Maliye Vekili Hasan Beye İtimat Beyan Edilmesine Dair Olan Takrir Oylaması:

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Ali Efendi : Kabul.¹⁵⁷

7.Meclisin 1 Kasım 1921 tarihli oturumunda, Düşmandan İstirdat Edilen ve Edilecek Olan Mahaller Ahalisine Muavenet Oylaması:

---

¹⁵⁴ ZC, D.I, C.10, s,64-65

¹⁵⁵ ZC, D.I, C.10, s,257-258

¹⁵⁶ ZC, D.I, C.10, s,414-415

¹⁵⁷ ZC, D.I, C.13,s,128

Naim Efendi: Kabul

Ali Efendi : Kabul

Şevki Efendi : Kabul.¹⁵⁸

8.Meclisin 21 Kasım 1921 tarihli oturumunda, Nafia Vekili Rauf Beyin İstifanamesinin Reddi Hakkındaki Oylama:

Sami Bey: Kabul

Hacı Ali Efendi: Kabul

Şevki: Kabul

Haydar Lütü Bey: Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul.¹⁵⁹

9. Meclisin 4 Şubat 1922 tarihli oturumunda, Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beye İtimat Edilmesi Hakkındaki Oylama:

Şevki: Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul¹⁶⁰.

10. Meclisin 25 Şubat 1922 tarihli oturumunda, Ergani Mebusu Emin Beyin Mezun Bulunduğu Müddet Zarfında Tahsisatının Tam Olarak Verilmesi Hakkındaki Divanı Riyaset Kararına Dair Oylama:

Şevki: Ret.¹⁶¹

11.Meclisin 28 Şubat 1922 tarihli oturumunda, Avans Kanunu Lâyihasının On Üçüncü Maddesinin Tayyî Hakkındaki Takririn Oylaması:

Şevki Bey: Çekimser.¹⁶²

---

¹⁵⁸ ZC, D.I, C,14, s,28

¹⁵⁹ ZC, D.I, C.14, s,289

¹⁶⁰ ZC, D.I, C.16, s,225.

¹⁶¹ ZC, D.I, C.17, s.194

¹⁶² ZC, D.I, C.17, s.194

12.Meclisin 27 Mart 1922 tarihli oturumunda, Adliye Vekili Refik Şevket Bey'e İtimat Oylaması:
Şevki Efendi: Ret.¹⁶³

13. 25 Nisan 1922 tarihli meclis oturumunda, İktisat Vekili Sırrı Beye Beyanı İtimat Edilmesine Dair Takririn Oylaması:
Şevki Efendi: Kabul.¹⁶⁴

14.Meclisin 10 Haziran 1922 tarihli oturumunda Dahiliye Vekili Ali Fethi Bey'e İtimat Oylaması:
Şevki Efendi: Kabul
Sami Bey: Ret
Haydar Lütfi Bey: Ret
Naim Efendi: Çekimser.¹⁶⁵

15. Meclisin 3 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, Dahiliye Vekaletiyle Ona Mülhak Devairin 1338 Senesi Bütçeleri oylaması:
Sami Bey: Ret
Lütfi Bey: Ret
Naim Efendi: Kabul.¹⁶⁶

16. Meclisin 24 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, Çorum Mebusu Ferit Bey'in Tam Tahsisatla Mezuniyeti Hakkındaki Oylama:
Naim Efendi: Kabul
Sami Bey: Ret.¹⁶⁷

17. Meclisin 24 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, Nihat Paşa Hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatası Oylaması:
Haydar Lütfi Bey: Kabul
Naim Efendi: Kabul
Sami Bey : Kabul .¹⁶⁸

---

¹⁶³ ZC, D.I.C.18,s,385

¹⁶⁴ ZC, D.I.C.19,s,414

¹⁶⁵ ZC, D.I.C.20,s,335-336

¹⁶⁶ ZC, D.I.C.21,s,266

¹⁶⁷ ZC, D.I.C.21,s,490-491

18. Meclisin 29 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, Hıyanet-i Vataniye Mücriminin Bir Kısmının Affına Dair Af Kanununun Tefsiri Hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası Oylaması:

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹⁶⁹

19. Meclisin 4 Eylül 1922 tarihli oturumunda, Seriyeye Vekâletinin 1338 Senesi Bütçesinin İkinci Defa Reye Vaz'ı Neticesi Oylaması:

Sami Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret.¹⁷⁰

20. Meclisin 28 Eylül 1922 tarihli oturumunda, Memalik-i Müstahlasaya Gönderilecek İstiklâl Mahkemeleri Hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatasının Maddelerine Geçilmesi Hakkındaki Takririn İkinci Defa Reye Vaz'ının Oylaması:

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul

Sami Bey: Ret

Hacı Ali Efendi: Ret

Haydar Lütfi Bey: Ret.¹⁷¹

21. Meclisin 28 Eylül 1922 tarihli oturumunda Memalik-i Müstahlasaya Gönderilecek İstiklâl Mahkemeleri Hakkındaki Kanununun İkinci Maddesinin Tayyî Hakkındaki Takrir Oylaması:

Hacı Ali Efendi: Ret

Sami Bey : Kabul

Naim Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Ret.¹⁷²

---

¹⁶⁸ ZC, D.I, C.21,s,492

¹⁶⁹ ZC, D.I,C.22,s,65

¹⁷⁰ ZC, D.I, C.22,s,506-507

¹⁷¹ ZC, D.I, C.23,s,245

22. Meclisin 7 Ekim 1922 tarihli oturumunda, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesinin 1338 Senesi Bütçe Oylaması:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Ret.¹⁷³

23. Meclisin 19 Ekim 1922 tarihli oturumunda, Büyük Millet Meclisi 1338 senesi bütçe Oylaması:

Sami Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul.¹⁷⁴

24. Meclisin 21 Ekim 1922 tarihli oturumunda, Cami Beyin Müstafi Addedilmesi Hakkındaki Karar Oylaması:

Naim Efendi: Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul

Sami Bey : Ret.¹⁷⁵

25. Meclisin 21 Ekim 1922 tarihli oturumunda, Meclis Memurininin Askere Gidenlerin 1337 Senesi Maaşatı Karşılığı Olmak Üzere Avans Mevkufatından Sarfiyat İcrası Hakkındaki Mazbata Oylaması:

Naim Efendi: Çekimser

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul

Sami Bey : Ret .¹⁷⁶

26. Meclisin 24 Ekim 1922 tarihli oturumunda, Sıhhiye Vekâleti Bütçe Oylaması:

---

¹⁷² ZC, D.I, C.23,s,246

¹⁷³ ZC, D.I,C.23, s,310-311

¹⁷⁴ ZC, D.I,C.24, s,49

¹⁷⁵ ZC, D.I,C.24, s,89-90

¹⁷⁶ ZC, D.I,C.24, s,91

Naim Efendi: Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul

Sami Bey: Kabul .¹⁷⁷

27. Meclisin 26 Ekim 1922 tarihli oturumunda, Muaveneti İçtimaiye Bütçesi Oylaması:

Sami Bey : Kabul

Naim Efendi: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul.¹⁷⁸

28. Meclisin3 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Sulh Murahhası Rıza Nur Bey'in Mezuniyeti Oylaması:

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul

Naim Efendi: Kabul

Şevki Bey: Kabul

Hacı Ali Efendi: Ret

Sami Bey: Ret.¹⁷⁹

29. Meclisin 3 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Sulh Murahhası Hasan Beyin Mezuniyeti Oylaması:

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul

Naim Efendi: Kabul

Şevki Bey :Kabul

Hacı Ali Efendi: Ret

Sami Bey : Ret.¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ ZC, D.I.C.24, s,136-137

¹⁷⁸ ZC, D.I.C.24, s,209

¹⁷⁹ ZC, D.I.C.24, s,378-379

¹⁸⁰ ZC, D.I.C.24, s,379-380

30. Meclisin3 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Şer'iyye Vekili Abdullah Azmi Efendinin Tahsisatı Oylaması:

Hacı Ali Efendi: Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul

Sami Bey : Ret

Naim Efendi: Ret.¹⁸¹

31. Meclisin3 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Sulh Heyeti Murahhası Müşaviri Adana Mebusu Zekâi Bey'in Mezuniyeti Oylaması:

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul

Naim Efendi: Kabul

Şevki Bey :Kabul

Sami Bey : Ret

Haydar Lütfi Bey: Ret.¹⁸²

32. Meclisin3 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Sulh Heyeti Murahhası Müşaviri Burdur Mebusu Veli Beyin Mezuniyeti Oylaması:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Şevki Bey :Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Kabul

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey : Ret.¹⁸³

33. Meclisin 3 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Sulh Heyeti Murahhasa Müşavirlerinden Saruhan Mebusu Mahmut Celâl Bey'in Mezuniyeti Oylaması:

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK):Ret

Naim Efendi: Ret

Sami Bey: Ret.¹⁸⁴

---

¹⁸¹ ZC, D.I.C.24, s.381

¹⁸² ZC, D.I.C.24, s.382

¹⁸³ ZC, D.I.C.24, s.383-384

34. Meclisin 3 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Sulh Heyeti Murahhasa Müşaviri Diyarbekir Mebusu Zülfi Bey'in Mezuniyeti Oylaması:

Şevki Bey :Kabul

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey : Ret

Haydar Lütfi Bey: Ret

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK): Çekimser.¹⁸⁵

35. Meclisin 9 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Nisabı Müzakere Kanununu Muaddel 272 Numaralı Kanunun Tefsiri Hakkındaki Mazbata Oylaması:

Naim Efendi: Kabul

Sami Bey : Ret.¹⁸⁶

36. Meclisin 27 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Telgrafname-i Hilâfetpenahinin Kaimen İstimai Hakkındaki Takrir Oylaması:

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK): Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Şevki Bey :Ret.¹⁸⁷

37. Meclisin 27 Kasım 1922 tarihli oturumunda, İstanbul'a Giden Heyeti Mebusanın Harcırahı Hakkındaki Divanı Riyaset Kararı Oylaması:

Şevki Bey :Kabul

Haydar Lütfi Bey:Kabul

Ali Efendi(Ali Rıza ATAIŞIK): Kabul hem de çekimser geçmektedir

Sami Bey : Ret.¹⁸⁸

---

¹⁸⁴ ZC, D.I,C.24, s.384-385

¹⁸⁵ ZC, D.I,C.24, s.385

¹⁸⁶ ZC, D.I,C.24, s.445-446

¹⁸⁷ ZC, D.I,C.25, s.106-107

¹⁸⁸ ZC, D.I,C.25, s.107-108

38. Meclisin 4 Aralık 1922 tarihli oturumunda, Memalik-i Müstahlasaya İzam Edilecek Mahakimi Fevkalade Hakkındaki Lâyihanın Heyeti Umumiyesinin Reddine Dair Takririn Oylaması:

Şevki Bey :Kabul.¹⁸⁹

39. Meclisin 13 Aralık 1922 tarihli oturumunda, Nafia Vekili Feyzi Bey'e İtimat Oylaması:

Ali Sabri Efendi: Kabul

Şevki Bey : Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret

Şevki Bey: Ret.¹⁹⁰

40. Meclisin 13 Aralık 1922 tarihli oturumunda, Antalya Belediye Reisi Akif Bey Hakkındaki İstida Encümeni Mazbatasını Oylaması:

Şevki Bey: Kabul.¹⁹¹

41. Meclisin 21 Aralık 1922 tarihli oturumunda, Fırarî Asker Ailelerini Nefyedenler Hakkında Anket Yapılması Hakkındaki Takrir Oylaması:

Sami Bey : Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret

Şevki Bey: Ret.¹⁹²

42. Meclisin 4 Ocak 1923 tarihli oturumunda, Fırarî Asker Ailelerini Nefyedenler Hakkında Anket Yapılması Hakkındaki Takrir Oylaması:

Haydar Lütfi Bey: Kabul.¹⁹³

43.Meclisin 18 Ocak 1923 tarihli oturumunda, Bayezid Mebusu Hacı Mehmet Efendinin Altı Ay Tam Tahsisatla Mezuniyeti Hakkındaki Oylama :

Şevki Bey: Ret

---

¹⁸⁹ ZC, D.I,C.25, s.205

¹⁹⁰ ZC, D.I,C.25, s.371-372

¹⁹¹ ZC, D.I,C.25, s.372

¹⁹² ZC, D.I,C.25, s.513-514

¹⁹³ ZC, D.I,C.26, s.196

Haydar Lütfi Bey: Ret.¹⁹⁴

44.Meclisin 18 Ocak 1923 tarihli oturumunda, Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin Kanun Teklifinin Maddelerine Geçilmesi Hakkındaki Takrir Münasebetiyle:

Şevki Bey: Çekimser

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Sami Bey: Ret.¹⁹⁵

45.Meclisin 25 Ocak 1923 tarihli oturumunda, Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin Kanun Teklifinin Maddelerine Geçilmesi Hakkındaki Takrir Oylaması:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Sami Bey: Ret.¹⁹⁶

46. Meclisin 29 Ocak 1923 tarihli oturumunda, Yeni Gün Gazetesinin Makalesi Hakkındaki Divanı Riyaset Kararı Oylaması:

Şevki Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Ret

Sami Bey: Ret.¹⁹⁷

47. Meclisin 12 Şubat 1923 tarihli oturumunda, Kars Mebusu Fahreddin Beye Tam Tahsisatla Mezuniyet İtasına Dair Divanı Riyaset Kararı Üzerine Yapılan Oylama:

Haydar Lütfi Bey: Ret

Sami Bey: Ret.¹⁹⁸

---

¹⁹⁴ ZC, D.I.C.26, s.427

¹⁹⁵ ZC, D.I.C.26, s.429-430

¹⁹⁶ ZC, D.I.C.26, s.514

¹⁹⁷ ZC, D.I.C.27, s.63-64

¹⁹⁸ ZC, D.I.C.27, s.311

48. Meclisin 26 Şubat 1923 tarihli oturumunda, Nısab-ı Müzakere Kanununun Bazı Maddelerinin Tadili Hakkındaki Lâyiha-i Kanuniyenin Müstacel Ruznameye Alınması Hakkındaki Takrir Oylaması:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul.¹⁹⁹

49. Meclisin 21 Mart 1923 tarihli oturumunda, Bolu Mebusu Fuat Beyi'n Tam Tahsisatla Mezuniyeti Hakkındaki Divanı Riyaset Kararı Oylaması:

Haydar Lütfi Bey: Kabul.²⁰⁰

50. Meclisin 26 Mart 1923 tarihli oturumunda, Gümüşhane Mebusu Mehmet Şükrü Beyin Tam Tahsisatla Mezuniyeti Hakkındaki Divanı Riyaset Kararının İkinci Defa Oylanması:

Haydar Lütfi Bey: Çekimser.²⁰¹

51. Meclisin 3 Nisan 1923 tarihli oturumunda, İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanunun Sekizinci Maddesinin Tadili Hakkındaki Takririn Oylaması:

Haydar Lütfi Bey: Ret

Sami Bey: Ret.²⁰²

52. Meclisin 5 Nisan 1923 tarihli oturumunda, Mebuslara Nisabı Ekseriyete Halel Gelmemek Üzere İzin Verilmesine Dair Divanı Riyaset Kararı Hakkında Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyin Takririnin Oylaması:

Sami Bey: Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul.²⁰³

---

¹⁹⁹ ZC, D.I.C.27, s.503

²⁰⁰ ZC, D.I.C.28, s.112

²⁰¹ ZC, D.I.C.28, s.190

²⁰² ZC, D.I.C.28, s.349

²⁰³ ZC, D.I.C.28, s.384

53. Meclisin 11 Nisan 1923 tarihli oturumunda, Kabul Edilen, Mülkiye Tekaüt Kanununun Tadili Hakkındaki Çorum Mebusu Ferit Bey'in Teklifinin Dördüncü Maddesinin Tayyı Hakkındaki Tahrir Oylaması:

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Naim Efendi: Kabul.²⁰⁴

54.Meclisin 12 Nisan 1923 tarihli oturumunda, Belediye Reislerinin Sureti İntihabına Dair Kanunun Tefsiri Hakkındaki Mazbata Oylaması:

Hacı Ali (Sabri Efendi): Kabul

Haydar Lütfi Bey: Kabul

Sami Bey: Kabul.²⁰⁵

İçel Milletvekilleri Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere kanun oylamaları dışında 54 oylamaya daha katılmışlardır. Bu oylamaları aşağıdaki şekilde tablo haline getirebiliriz.

Milletvekilinin İsmi	Katıldığı Oylama Sayısı	Kabul Oy Sayısı	Ret Oy Sayısı	Çekimser
Sami Bey	35	17	18	-
Şevki Bey	26	18	6	2
Haydar Lütfi	31	17	13	1
Ali Sabri Efendi	9	3	6	-
Ali Efendi(ATAIŞIK)	22	16	5	1
Naim Efendi	25	20	3	2

İçel Milletvekillerinden bu oylamalara Sami Bey 35 katılımı ile en fazla, Ali Sabri Efendi ise 9 oyla en az katılımcı olarak dikkat çekmektedir... İçel milletvekillerinin geneli oylamalarda kabul yönünde hareket etseler de, Ali Sabri Efendi bu genellemenin dışına çıkarak oylamalarda ret oyunun fazlalığı noktasında öne çıkmaktadır.

²⁰⁴ ZC, D.I,C 29, s.97

²⁰⁵ ZC, D.I,C.29, s.58

5.2 KULLANDIKLARI İZİNLER

5.2.1 Ahmet Şevki Bey (Ahmet Şevki GÖKLEVENT)

1.Meclisin 31 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, Şevki Bey ve Naim efendinin iki ay izinli sayılmaları için aşağıdaki izin takrirleri Meclis gündemine gelmiş ve genel kurul tarafından kabul edilmiştir.²⁰⁶

“Bizler diğer arkadaşımızla beraber Meclisi Ali-i Milinin açılışından beri gerek bayram ve gerek çeşitli sebeplerden dolayı hiç bir tarafa gitmeyip bize verilen vazifemizi ifa etmeye çalışıyoruz. İstanbul Mebusu olan diğer refikimiz Ali Efendinin de bir haftaya kadar geleceğine dair telgrafını aldık. Binaenaleyh sancağımız namına altı mebus bulunuyoruz demektir. Seçim Bölgemiz ki İçel sancağı Akdeniz sahilinde Kıbrıs adasıyla Mersin cephesi arasında bulunur. Sancak merkeziyle kazalarında Hıristiyan unsurların mevcudiyeti hasebiyle vatan düşmanlarımız en ücra köşelerimize varıncaya kadar nifak tohumları ekip ve fesatta bulunuyorlar. Hüdanegerde sadedil olan ahalimizin akıllarını çelme ihtimali kavisi nazarı teemmüle alındığından milletimiz arasında hem ciddi bir bilgilendirmede bulunmak ve bu vesile ile evlât ve ayalimizin medarı maişetini teşkil eden hasat ve sair umuru zatiyelerimizi de gözden geçirmek ve bu veçhile arkadaşımızla münavebe suretiyle gidip gelerek Meclisi Ali-i Millinin de ekseriyetini muhafaza ve temin etmek üzere seçim bölgemizin buudiyet ve vesaiti nakliyenin müşkülâtını dahi nazarı itibare alarak ikimize iki ay müddetle mezuniyet itasına Büyük Millet Meclisi Alisince müsaade buyurulmasını istirham eyleriz olbapta.”

2.Meclisin 12 Mayıs 1921 tarihinde gündeme gelen bazı vekillere izin verilmesini içeren Divan-ı Riyaset kararı ile Şevki Bey’e üç ay süreyle izin verilmiştir.²⁰⁷

3.Meclisin 25 Haziran 1922 tarihli oturumunda, bazı mebuslara izin verilmesine dair Divan-ı Riyaset kararına göre Şevki Bey’e üç ay izin verilmiştir.²⁰⁸ Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere Şevki Bey toplamda sekiz ay izin kullanmıştır.

---

²⁰⁶ ZC, D.I.C.3, s.7

²⁰⁷ ZC, D.I.C.10,s.281

²⁰⁸ ZC, D.I.C.21,s.39

5.2.2 Mehmet Sami Bey (Sami ARKAN)

1.Meclisin 13 Eylül 1920 tarihli oturumunda, Yirmi günden beri sıtma hastalığından mustarip olduğundan dolayı üç ay müddetle izin verilmesini talep etmiş ve Sami Bey'in talebi genel kurul tarafından kabul edilmiştir.²⁰⁹

Sami Bey'in izin tavrı şu şekildedir.

“Yirmi günden beri malaryadan mustaribim. Tedavi için tebdilhavaya şiddetle muhtaç bulunduğumdan üç ay müddetle mezuniyet itasına müsaade buyurulması maruzdur efendim.”

2.Meclisin 18 Temmuz 1921 tarihli oturumunda, Sami Bey'in cepheye gitmek için izin talebini içeren tavrı gündeme gelmiş ve Sami Bey'e izin verilmiştir.²¹⁰

3.Meclisin 1 Aralık 1921 tarihli oturumunda bazı milletvekillerine izin verilmesine dair Divan-ı Riyaset kararıyla Sami Bey'e üç ay süre ile izin verilmiştir.²¹¹

Sami Bey toplamda yedi ay izin kullanmıştır. Bu yönüyle İçel milletvekilleri arasında en az izin kullanan milletvekilidir. Cepheye gitmek için meclis tarafından verilen izin süresinin ne kadar olduğuna ulaşamamıştır

5.2.3 Ali Rıza Efendi (Ali Rıza ATAIŞIK)

1.Büyük Millet Meclisin 11 Eylül 1920 tarihli oturumunda, bazı milletvekillerine izin verilmesini içeren Divan-ı Riyaset kararı görüşülmüştür. Bu kararlar Ali Rıza Efendiye iki ay izin verilmiştir.²¹²

---

²⁰⁹ ZC, D.I.C.4, s.108

²¹⁰ ZC, D.I.C.11,s.312

²¹¹ ZC, D.I.C.14,s.418

²¹² ZC, D.I.C.4, s.75

Meclisin 25 Kasım 1920 tarihli oturumunda Ali Rıza Bey'in izin süresinin uzatılması talebini içeren aşağıdaki tavrı görüşülmüş ve Ali Rıza Bey'e dört ay daha izin verilmiştir.²¹³

“ Müddeti mezuniyetim son bulmaktadır. Hal bu ise Karaman'da zuhur eden isyan dolayısıyla Ermenak'i muhasara ve Mut üzerine taarruza teşebbüs eden asilerin def'i ve cezalandırılmaları uğrunda bugüne kadar dahilden toplayıp bizzat adı geçen asileri derdest ve takip etmekle Hükümeti mahalliye ile beraber uğraşmakta ve Karaman asilerinden artakanlar olup Mut kazası civarında toplanmağa çalışan adı geçen alçakların yuvalarını dağıtmak çarelerine aramak için mahalli kuvvetlerin başında koştuktayım. Bu gibi vatanın yıkılması için yürüyen canilerle çarpışıp anları ortadan kaldırma ve cezalandırma zaruretiyle meşgul bulunduğumdan, buralarca milletin selameti temin edilene kadar" çalışmak üzere müddeti mezuniyetimin dört ay uzatılmasına müsaade buyurulmasını Büyük Millet Meclisimizin himem-i fedakâri ve vatanperverilerinden rica ederim olabta.”

2.Yine Meclisin 12 Mayıs 1921 tarihli oturumunda, Ali Rıza Efendi'ye, bir ay izin verilmiştir.²¹⁴

3.Meclisin 8 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Mebuslardan bazılarında izin verilmesine dair Divanı Riyaseti kararı üzerine Ali Rıza Efendi ye üç ay süreyle izin verilmiştir.

4. 8 Mart 1923 tarihli oturumda gündeme gelen Divan-ı Riyaset kararı ile, bir ay izinli sayılmıştır.²¹⁵

Ali Rıza Efendi, toplamda on bir ay izin kullanmış olup bu yönüyle İçel Milletvekilleri arasında Hacı Ali Efendi ile birlikte en çok izin kullanan milletvekili olmuştur.

---

²¹³ ZC, D.I.C. 6, s.33

²¹⁴ ZC, D.I.C.10, s.281

²¹⁵ ZC, D.I.C.28, s.40

5.2.4 Hacı Ali Efendi (Ali Sabri GÜNEY)

1.Meclisin 2 Mayıs 1921 tarihli oturumunda Ali Sabri Efendiye, Divan-ı Riyaset kararı ile iki ay süre ile izin verilmiştir.²¹⁶

2.Meclisin 1 Aralık 1921 tarihli oturumunda bazı milletvekillerine izin verilmesine dair Divan-ı Riyaset kararıyla, Hacı Ali Efendi'ye dört ay süre ile izin verilmiştir.²¹⁷

3.Meclisin 7 Haziran 1922 tarihli oturumunda, tabip raporuna dayanılarak 26 Nisan 1922 den geçerli olmak üzere iki ay izin verilmiştir.²¹⁸

4.Meclisin 13 Aralık 1922 tarihli oturumunda, Mebuslardan bazılarına izin verilmesine dair Divan-ı Riyaset kararı üzerine üç ay izin verilmiştir.²¹⁹

Hacı Ali Efendi, on bir aylık izin kullanmış olup, izin süresi açısından İçel milletvekilleri arasında Ali Rıza Bey'le birlikte en çok izin kullanan milletvekilidir.

5.2.5 Mehmet Alim (Naim) Efendi (Naim ULUSAL)

1.Meclisin 31 Temmuz 1920 tarihli oturumunda İçel Milletvekilleri Naim Efendi İle Şevki Bey'in iki ay izinli sayılmalarına dair aşağıdaki takrirleri gündeme gelmiş ve takrir Genel Kurul tarafından kabul etmiştir.²²⁰

“Bizler diğer arkadaşımınla beraber Meclisi Ali-i Milinin açılışından beri gerek bayram ve gerek çeşitli sebeplerden dolayı hiç bir tarafa gitmeyip bize verilen vazifemizi ifa etmeye çalışıyoruz. İstanbul Mebusu olan diğer refikimiz Ali Efendinin de bir haftaya kadar geleceğine dair telgrafını aldık. Binaenaleyh sancağımız namına altı mebus bulunuyoruz demektir. Seçim Bölgemiz ki İçel sancağı Akdeniz sahilinde Kıbrıs adasıyla Mersin cephesi arasında bulunur. Sancak merkeziyle kazalarında Hristiyan unsurların mevcudiyeti hasebiyle vatan düşmanlarımız en ücra köşelerimize varıncaya kadar nifak tohumları ekip ve fesatta bulunuyorlar. Hüdanegerde sadedil olan ahalimizin akıllarını çelme ihtimali kavisi

²¹⁶ ZC, D.I,C.10, s.196

²¹⁷ ZC, D.I,C.14, s.418

²¹⁸ ZC, D.I,C.20, s.214

²¹⁹ ZC, D.I,C.25, s.348

²²⁰ ZC, D.I,C.3, s.7

nazarı teemmüle alındığından milletimiz arasında hem ciddi bir bilgilendirmede bulunmak ve bu vesile ile evlât ve ayalimizin medarı maişetini teşkil eden hasat ve sair umuru zatiyelerimizi de gözden geçirmek ve bu veçhile arkadaşımızla münavebe suretiyle gidip gelerek Meclisi Ali-i Millinin de ekseriyetini muhafaza ve temin üzere seçim bölgemizin buudiyet ve vesaiti nakliyenin müşkülâtını dahi nazarı itibara alarak ikimize iki ay müddetle mezuniyet itasına Büyük Millet Meclisi alisince müsaade buyurulmasını istirham eyleriz olbapta.”

2.Meclisin 1 Kasım 1921 tarihli oturumunda, bazı milletvekillerine izin verilmesine dair Divan-ı Riyaset kararıyla Naim Efendiye dört ay süre ile izin verilmiştir.²²¹

3.25 Ekim 1922 tarihli meclis oturumunda, Naim Efendi’ye üç ay izin verilmiştir.²²²

4.Naim Efendi yukarıdaki üç aylık izin süresini bir ay geçirmiştir. Bu bir aylık aşımın 1923 senesi izninden düşülmesine dair Divan-ı Riyaset kararı Meclisin 15 Nisan 1923 tarihli oturumunda gündeme gelmiş ve genel kurul tarafından kabul edilmiştir.²²³

Naim Efendi toplamda dokuz ay izin almış olup, son iznini bir ay geçirmek suretiyle on ay izin kullanmıştır. Naim Efendinin bir aylık izin aşımının 1923 senesi izninden düşülmesi noktasında genel kurul tarafından 15 Nisan da karar alınmış olsa da, Meclisin yenilenmesinden dolayı kesinti kararı uygulanamamıştır.

---

²²¹ ZC, D.I, C.14, s.27

²²² ZC, D.I, C.24, s.143

²²³ ZC, D.I, C.29, s.157

5.2.6 Haydar Lütfi Bey (ARSLAN)

1.Meclisin 11 Eylül 1920 tarihinde gündeme gelen, bazı vekillere izin verilmesini içeren Divan-ı Riyaset kararı ile Haydar Lütfi Bey'e üç ay süreyle izin verilmiştir.²²⁴

Meclisin 21 Aralık 1921 tarihli oturumunda Haydar Lütfi Bey'in izni iki buçuk ay daha uzatılmıştır.²²⁵

2.Meclisin 1 Aralık 1921 tarihli oturumunda, bazı milletvekillerine izin verilmesine dair Divan-ı Riyaset kararıyla Haydar Lütfi Bey'e üç ay süre ile izin verilmiştir.²²⁶

Haydar Lütfi Bey toplamda sekiz buçuk ay izin kullanmıştır.

---

²²⁴ ZC, D.I,C.4, s.75

²²⁵ ZC, D.I,C.6, s.460

²²⁶ ZC, D.I,C.14,s.418

VI. BÖLÜM

BİRİNCİ DÖNEM İÇEL MİLLETVEKİLLERİNİN MECLİSTE YAPTIKLARI KONUŞMALAR

6.1 AHMET ŞEVKİ BEY (AHMET ŞEVKİ GÖKLEVENT)

6.1.1 Kanun teklifleri üzerine konuşmalar

1.Meclisin 25 Ekim 1920 tarihli oturumunda “*Bu seferberlik müddetiyle sınırlı olmak üzere fiili hizmetler, tedbirler ve müstahfiz efradından bedeli nakdî alınmasına dair kanun tasarısı ve bütçe komisyonu mazbataları*” münasebetiyle söz alan Şevki Bey;

“*Şimdi Rumların askerlik hizmetiyle yükümlü olanlarından bedel alınmasını kabul buyuruyorsunuz. Fakat, bedeli nakdi veremeyenlerine ne yapacağız. Kanunun herkese uygulanması icap eder. Meclis-i Aliniz adaletin sağlanmasına memurdur. Bütün kriterleri kaldırarak herkesten eşit alınsın. Bu yöntem üzere muamele edilirse daha uygun bir prensip tatbik edilmiş olur.*”

diyerek bedeli nakdî kabul edilmesine dair kanun tasarısında değişiklik istemiştir. ¹

---

¹ ZC, D.I,C.5 s.157.

2. Meclisin 9 Mayıs 1921 tarihli oturumunda Kütahya Mebusu Besim Atalay Beyin, Köyhocasısı ve Sebilürreşat mecmualarının meclisten bir yasa çıkarılarak köylere ücretsiz olarak gönderilmesi ve bu sayede köylerde yaşayan vatandaşların İslam'ın gereklerini, toplumun ahlakını ve iktisadiyatını öğrenmesi için çalışılması noktasında ki kanun teklifi ve layiha encümeni mazbatasının görüşülmesi esnasında Şevki Bey söz alarak :

“Hakikaten tenviri efkâr edilmesi için bu köy hocasının köylere kadar gönderilmesi hususunda Besim Atalay Bey arkadaşımızı bu gibi vesâyaya müracaat ettiklerinden dolayı kendileri şayanı teşekkürdür. Fakat diğer rüfekayı kiram da burada söylediler, bunlar vilâyet gazeteleri gibi gidecek, hepsi kasabalar da şehirlerde kalacaktır. Köylere gidecek bir şey olsa büyük istifadeler temin edecektir. Binaenaleyh böyle buhranlı bir zamanımızda bizim ne bunları köylere kadar göndermek için vesaiti nakliyemiz ve ne de vesaiti maliyemiz vardır. Bunun için bendeniz bu hususun reddini teklif ediyorum.”

Diyerek Kanun teklifinin reddini istemiştir.²

Besim Atalay Bey'in Bu mecmuaların köylere gönderilerek okunmasının çok faydalı olacağını, böyle durumlarda paradan kaçılmaması gerektiği noktasında ki konuşmasına cevaben Şevki Bey:

“Bendeniz vilâyet gazetesi acentesi oldum. Köylülere parasız vermiş olduğum halde katiyen almadılar. Bu gitmesin demiyorum, gitmez ve aynı zamanda almazlar efendim” diyerek gönderilmemesi noktası görüşlerinin arkasında durmuştur.³

3.Meclisin 12 Mayıs 1921 tarihli oturumunda Merzifon - Çorum – Çalathı yolunun türkü umumiye meyanına ithaline dair kanun layihasının 1.maddesinin görüşülmesi esnasında Şevki Bey mazbata muharririnin izahat vermesini istemiştir. Şevki Bey'in isteği kabul görmemiştir.⁴

4.Meclisin 5 Kasım 1921 tarihli İdare-i Kura ve Nevahi Kanunu Layihası ve Dâhiliye Encümeni Mazbatasının görüşüldüğü oturumunda Söz Alan Şevki Bey Bu

---

² ZC, D.I, C.10 s.265.

³ ZC, D.I, C.10 s.266.

⁴ ZC, D.I, C.10 s.283.

kanununla Nahiye Meclis Azalığına seçilebilmek için tahsili ibtidaiyi bitirme şartının getirilmesine, her nahiyede ibtidaiyi bitiren insan bulanamayabileceğinden yola çıkarak karşı çıkmıştır ve şu konuşma ile kanunda değişiklik istemiştir.

“ Nahiye meclis azalığına seçilebilmek için tahsili iptidaiyi ikmal etmek şartı var, bu her yerde bulunamaz. Çünkü tahsili iptidaisini ikmal etmiş köylülerimiz pek azdır. Hatta hiç mesabesindedir. Binaenaleyh bendeniz bu maddenin yirmi bir yaşını ikmal etmiş olmak ve tahsili iptidaisini ikmal edenlerin veya okur yazar takımlarının tercihan seçilmesi tarzında değiştirilmesini teklif ederim.” demiştir.

Yapılan görüşmelerde kanun, Tahsili iptidaiyi ikmal etmiş olanlardan sonra (Veya okuyup yazanlardan) Fıkrasının ilave edilmesi ile Şevki Bey'in istediği değişiklik gerçekleşmiştir.⁵

5.Meclisin 28 Kasım 1921 tarihli oturumunda Heyet-i Vekilenin vazife ve mesuliyetine dair kanun teklifinin görüşülmesi esnasında Şevki Bey söz alarak bugün Nevahi Kanununu görüşelim Cumartesi ve Perşembe günleri de Heyet-i Vekilenin vazife ve mesuliyetine dair kanun teklifini müzakere edelim teklifinde bulunsa da kabul edilmemiştir.⁶

6. Aralık 1921 tarihli meclis oturumunda İçel Mebusu Ali Efendinin, Tedrisatı iptidaiye Kanununun 15. maddesinin ilgasına dair değişiklik teklifi ve Lâyiha Encümeninin bu teklifin reddedilmesine dair mazbatasının görüşmeleri esnasında Şevki Bey söz alarak aşağıdaki açıklamaları yapmış teklifin kabul edilmesi noktasında görüş belirtmiştir.

“Arkadaşım Ali Efendinin vermiş olduğu Tedrisatı İptidaiye Kanununun değiştirilmesine dair teklif pek isabetli bir tekliftir. Tedrisatı İptidaiye Kanununun 15. maddesi, bir köyde inşa edilecek mektebin ve o köye gönderilmesi lâzım gelen muallimlerin masrafları, maaşları vesairesini tamamen, o köye yüklemiştir. Bunun ne dereceye kadar uygulanabilir olduğunu bir kere tatbikatında gördük. O köye gönderilen muallimlerin, meselâ altı dershaneli bir mektebe tayin edilen üç muallimin maaşları; zorunlu masrafları

⁵ ZD, D.I, C.14 s.79-85-86.

⁶ ZC, D.I, C.14 s.369.

ile beraber farz edelim ki 1600 lira, o köyden tahsil ediliyor. Memleketin müdafası için yirmi sınıf halk silah altında bulunuyor ve bunların geride bıraktıkları ailelerine terk etmiş oldukları nafaka ve iaşelerine ait koyunlar, büyükbaş hayvanlar, zahireler vesaire satılmak suretiyle o üç muallimin maaşları ve masrafları temin ediliyor ki, bu şekil tahsil, memlekette pek fena bir hoşnutsuzluk meydana getiriyor.

Efendiler bu maddenin uygulanma aşamasında son derece müşkülât görülmüştür.

Hatta tahsildarlar kovulmuş, Hükümetle halk arasında, yekdiğerine taban tabana zıt vuruşmalar, hatta isyana kadar mukavemetler husule gelmiştir. Bu kanunu; İstanbul (ki her bir hususatta teşkilâtı muntazam olduğu halde) Meclisi Umumisi 1919 senesinde tatbik karar verdiği halde, tatbik edilememiştir. Rica ederim elli haneli bir köyde; yirmisi Harbi Umumide şehit olmuş diğeri de şimdi vatan müdafasına koşmuş, geride kalmış on hane. On haneye sahip olan bir köyden bin beş yüz liralık vergilerin tahsiline kalkılırsa; o köyden bu bin beş yüz lirayı almak için ne yapmalı?”⁷

Konya Mebusu Vehbi Efendinin köyü satmalı sözü üzerine konuşmasına devam eden Şevki Bey;

“Evet, köyü satmak lâzım geliyor. Yani bu dereceye kadar ileri varılıyor. Köylünün bu yüzden arazisi satılıyor, Koyun, keçi ve bütün hayvanları satılıyor ve bu suretle fevkalâde hoşnutsuz insanlar ortaya çıkarılıyor. İkincisi gönderilen muallimler kimlerdir? Efendiler biz böyle bütün köylere muallim gönderecek kadar bir müessese meydana getirmemişiz... Nerede öğretmen okulları? Muallim diye falan efendinin ve falan efendinin tavsiye ettiği birini veya bir daire kaleminden bir efendiyi alıyorlar gönderiyorlar ve askerden adam kurtarmak için yeni yeni mektep ihdas ediliyor. Mektepten köylünün haberi olmaksızın, para almak için köylüye bir yük yükletiliyor. Her halde arkadaşımın verdiği taktir pek isabetlidir. Bir an evvel bu verginin kaldırılması ve ilgası Meclisi Âlinin en güzel bir tedbiri olacaktır”⁸

Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey 15. maddeyi desteklediğini bu verginin de kişilerin gelirlerine göre köylerdeki zenginlerden alınacağını söyleyerek, eğer bu tür konularda fedakarlık yapılmazsa memleket nasıl ilerleyecek diyerek kanunun değiştirilmeden kalmasını istemiştir. Şevki Bey Besim Bey’e bir köyde okulun

⁷ ZC, D.I, C.15, s.28 -29.

⁸ ZC, D.I, C.15, s.29.

masraflarını karşılayacak kaç zengin adam bulunabileceğini sorarak görüşlerinde ısrar etmiştir.⁹

Yapılan görüşmeler sonucunda Maarif encümenine havale edilmişti.

7. Meclisin 16 Nisan 1922 tarihli Akarat (gayrimenkul)Vergisinin arttırılması hakkındaki kanun teklifinin görüşülmesi esnasında söz alan Şevki Bey ;

“Arkadaşlar, Şüun ve hâdisat bir taraftan bünye-i milleti kemirirken diğer taraftan da biz tekâlif vergileri getirdikçe altundan kalkılmaz bir kesif yükün altında millet ezilip gidiyor. Şimdi emlak Vergisinden başka herkese ait gelir getiren pansiyonlara ve kısmen kiraya verilen hususi hanelere bir senelik kira bedelinin yüzde onu nispetinde bir vergi daha getiriliyor. Hâlbuki evvelce yüzde beş nispetinde gelir getiren mallara zamlar yapılmıştır. Bundan dolayı sıradan bir dükkâna iki yüz lira kira veriliyor. Bu bakkal o dükkâmı tuttuğu zaman yüz lira pay veriyor. Sermayesi üç yüz lira olan bir bakkal bir senede imha ediliyor. Geçen sene Konya'dan gelirken gördüm, yüz seksen tane küçük bakkal esnafi vergilerin ağırlığından dükkânlarını kapatmışlardır”

diyerek kanun teklifine karşı çıkmıştır.¹⁰

8.Meclisin 17 Nisan 1922 tarihli oturumunda Mükellefiyeti Nakliye-i Askeriye Kanununun görüşmeleri esnasında söz alan Şevki Bey aşağıdaki konuşmayı yaparak kanunun uygulanabilirliğinin olmadığını savunmuştur.

“Efendim, şuun ve hâdisat bize daima gösteriyor ki, böyle acele ile kanunlar yaptığımız halde yine tahsile muvaffak olamıyoruz. Martta Ağnam Resmiyle bütün vergilerin hemen tahsili için bir kanun yaptık. Nisanda bile tahsil edemedik. Böyle uygulanabilirliği olmayan kanunlar yapılmasın. Hiç olmazsa buna üç ay bir müddet vermek lâzımdır. Bunun itiraz edilebilir yönleri vardır. Yoksa bunu hemen tahsil etmek mümkün değildir. Bu olamayacaktır. Nesi var da köylünün, nesini alacaksınız? Bu parayı veremeyecektir. Malını kimseye satamayacaktır. Çünkü para yoktur. Kimse alamaz. Telgraflar vardır efendim, mebuslara çekiyorlar. Ağnam çarşılarda bekliyor, alan yoktur, diyorlar. Rica ederim bunu imkânı olacak bir tarzda yapınız. Alınmaz, alınmak lazım gelirse alınsın. Fakat hemen olmaz ve bunun uygulanabilirliği yoktur.”¹¹

⁹ ZC, D.I.C.15, s.31.

¹⁰ ZC, D.I.C.19, s.204.

¹¹ ZC, D.I.C.19, s.267.

9.Meclisin Muinsiz efrat aileleri maaşatı hakkındaki kanun lâiyhasının görüşüldüğü 17 Haziran 1922 tarihli oturumunda söz alan Şevki bey aşağıdaki açıklamayı yaparak kanunun görüşülmesinin anlamsız olduğı noktasında görüşlerini belirtmiştir.

“Efendim muinsiz efrat maaşatı (askere alındığında ailesine bakacak kimsesi olmayanlara verilen maaş) katiyen verilmiyor. Bütçede de bunun yeri yoktur, konulmamıştır. Bütçede bir maaş mevcut olmadığı halde dağıtılması için müzakere, münakaşa etmek doğru değildir. Bu maaş kesilmiştir. Yalnız şüheda ailesi maaşatı vardır. Bunlar evvelce mal sandıklarından veriliyordu. Köylerden üç saat, on saat uzak mevkilerden kadın, çocuk yeden beyed almak için gelir ve Hükümet civarında toplanırlardı. Üç gün, beş gün beklerler, almanın imkânı yok, nihayet kovulurlar ve giderlerdi. Nihayet mahallerinin bildirmesi üzerine İstanbul Hükümeti o vakit emir verdi. Bunların paralarını karyelerinde tahsildarlar makbuz mukabilinde kendilerine versin, bu minval üzere kendilerine veriliyordu. 1337 senesinde bu kesildi. Şimdi bu maaş verilmiyor. Verilmeyen bir maaş hakkında müzakere cereyan etmekten bendeniz bir şey anlayamıyorum.”¹²

6.1.2 Takrirler üzerine Yaptığı Konuşmalar

1.Meclisin 14 Ekim 1920 tarihli oturumunda 'Büyük Millet Meclisi azasından Meclisin ilk toplanmasında hazır bulunan ama daha sonraları izin alarak memleketine gitmiş ve bazı mazeret sebebiyle izin süresini geçirmiş olanların da , bu geçirilmiş günleri tamamladıktan sonra ödeneklerini kesinti yapılmadan tam olarak alması gerektiği noktasında ki takrirlerinin görüşülmesi esnasında söz alan Şevki Bey; *“Ben de söyleyeceğim...Üç ay, dört ay sonra gelenler, nasıl ki dört ayı tamamlamak suretiyle ödeneklerini alıyorlarsa, üç ay burada bulunmuş, gitmiş, fakat üç beş gün meşru mazeretine dayanarak gelmemiş olanlar da o dört ayı tamamlayanlar gibi ödeneklerini almalıdırlar.”*

Diyerek takrirlerini savunmuştur, fakat önergeleri kabul edilmemiştir.¹³

---

¹² ZC, D.I.C.20 s.457.

¹³ ZC, D.I.C.5, s.63.

2. Meclisin 27 Ekim 1920 tarihli oturumunda Mazbatasının tasdiki hakkında bir karar alınmasına dair Mersin Mebusu Yusuf Ziya Beyin tavrının görüşmeleri münasebetiyle söz alan Şevki Bey:

“Efendim, bu ki arkadaşımızın seçimleri hakkında biraz sizi meşgul edeceğim, affınızı İstirham ederim. Hüsnü Bey evvelce Konya'da Kuvayı Milliye kumandanı bulunuyordu. Tertip etmiş olduğumuz Kuvayı Milliye Mersin üzerine hareket edeceği zaman, bunun Silifke'ye gönderdiği bir adam ki Emin Resa namında Edirneli bir zattır. Hüsnü Beye hoş görünmek İçin, Mersin'den mebus seçildiniz, diye bir telgrafla gelip, Silifke Mutasarrıfına der ki: Hüsnü Bey seçildi. Esası yok. Bilâhare, buradan, Makamı Riyasetten de telgraf verirler. Hüsnü Beyin bir şeyden haberi yok. Hüsnü Bey mebus oldum diye buraya getir. Buradan, Makamı Riyaset tarafından beş attı defa Mazbatasını gönderiniz diye telgraf gönderilir, orası mazbatayı göndermez. İntihap yok ki, göndersinler. Başlangıçta beş mebus intihap edilir. Müderris Emin Efendi gelmekten çekimser kalıyor. Buradan ısrar edildiği zaman, ya mebus gönderiniz, yahut seçim yapıp, gönderiniz deniyor. O Emin Efendi istifa ediyor. Bu Yusuf Ziya Bey Mersinlidir. Oranın grup kumandanı idi. Bunu Mersin, Tarsus ahalisi seçiyorlar. Vali Vekili İsmail Safa Bey de hazır oldukları halde... Bu da malûmu âliniz seçim meselesidir, öyle bir günde, beş günde bitecek gibi değildir. Bütün Mersin'in, Tarsus'un ve nahiyelerin bütün seçmenlerinin toplanıp bir araya gelmeleri bir aya mütevakkıftır. Mazbatasını on beş Eylül'den İtibaren yaparlar. Hâlbuki Çoğunluk için gerekli sayının belirlendiği kanununda tarih gösterilmemiştir. Bir kanunun yayın tarihi gösterilmediği takdirde, Kanunlar ve umumi kaideler gereğince yürürlüğe girmesi İçin altmış bir gün geçmesi gerekir. Bunun üzerine arkadaşımız gelmiştir. Hüsnü Beyin katiben mazbatası yoktur.”

diyerek Yusuf Ziya Bey'in Vekilliğinin meclis tarafından onaylanmasını istemiştir.¹⁴

3.Şevki Bey, İzmir mebusu Mahmut Esat Beyle arkadaşlarının, 25 Kasım 1920 tarihli meclis oturumunda verdikleri aşağıda ki tavrının gizli celsede görüşülmesini istememiş ama isteği kabul edilmemiştir.¹⁵

---

¹⁴ ZC, D.I.C.5, s.213.

¹⁵ ZC, D.I.C.6, s.43.

“Biz Aydın vilâyeti ve civarı mebusları güzel İzmir’imizi alçakçasına düşmana teslim eden Aydın valisi müteveffa Kambur İzzet’in polis müdürlüğünü ifa etmek üzere onunla birlikte İzmir’e gelerek hizmetini ve iştiraki mesaiyi kabul eden ve memuriyeti esnasında eylem Bilecik mebusu Hamdi Beyi tevkif ve İktisat vekili Celâl Beyi takip ve hanesini tazyik ve mirimümaileyhi derdest için İzmir ve civarı köylerini korku ve tehdit eden Fikri Beyin Genç mebusu sıfatıyla Büyük Millet Meclisine iltihak etmiş olduğunu öğrenmekle içimiz kan ağlamıştır. Ahvali mesrudenin meçhul kalması hasebiyle mazbatasını kabul edilmiş olan ve gerçek kimliği sonradan ortaya çıkan mumaileyh hakkında iktiza eden muamelenin tahtı karara alınmasını rica ederiz. “

6.1.1 Adliye Encümeni Mazbataları üzerine yaptığı konuşmalar

1.Meclisin 14 Ekim 1920 tarihli oturumunda, Sorgun Nahiyesi eski Müdürü Halil Recai hakkında yargılama kararı alınmış olmasına rağmen nahiyeye müdürünü yargılayacak makam olan Şurayı Devlet(Danıştay) in müteşekkil olmamasından dolayı kendisi ile ilgili bir kararın meclis tarafından verilmesini talep eden Halil Recai Bey’in isteği üzerine hazırlanan Arzuhal Encümeni(dilekçe komisyonu) mazbatasını münasebetiyle söz alan Şevki Bey;

“Efendim, Danıştay teşkilatı arkadaşların da söylediği gibi İstanbul teşkilâtını tamamen Anadolu’ya getirmek gibi bir haldir. Bundan dolayıdır ki bir önergede bendeniz verdim. Büyük Millet Meclisi mademki, burada sürekli toplantı halindedir. Her şubeden seçilmiş üçer azadan oluşan bir heyet teşekkül ederek o heyet, Danıştay vazifesini ifa edecek olursa, hem memurin yargılanması sürüncemede kalmaz, yüzlerce masumun evrakı sonuçlanmış olur, hem de bir çok mağdurun rahatlama sağlanmış olur.”

Diye görüş belirterek konuşmasında belirttiği hususları içeren aşağıdaki takriri vermiştir ama kabul edilmemiştir.¹⁶

---

¹⁶ ZC, D.I, C.5,s.69.

6.1.4 Layiha Encümeni Mazbataları Üzerine

1.Meclisin 9 Mayıs 1921 tarihli oturumunda Kütahya Mebusu Besim Atalay Beyin'in Verdiği Milli Hükümetin nüfuz ve hâkimiyeti altında bulunan ve unvanı hazırı itibariyle İslâmiyet ve Türklükle alakalı olmayan birtakım köy, kasaba, şehir, liman isimlerinin millî ve tarihî unvana tebdili lüzumuna dair kanun teklifi hakkında ki Layiha encümeni mazbatasının görüşülmesi esnasında söz alan Şevki Bey; İsim değiştirme yetkisinin Vilayet Nizamnamesi uyarınca mahalli meclislere verildiğini bu tür değişikliklerin oralarca yapılmasının uygun olacağını teklif ederim demiştir.¹⁷ Şevki Bey'le Paralel olarak Malatya Mebusu Mustafa Bey'in verdiği aşağıdaki teklifin kabulü ile görüşmeler sonlandırılmıştır.

*“Vilayet Meclis-i Umumiyesince bu mesele nazarı dikkate alınmak üzere teklifin hükümete tebliğini ve müzakerenin kifayetini teklif eylerim.”*¹⁸

2. Meclisin 9 mayıs 1921 tarihli oturumunda, Kırşehir Mebusu Sadık Beyin; Memurin Muhakematı Kanununun tadili hakkındaki kanım teklifi ve Lâyiha Encümeninin bu teklifinin reddi hakkında ki mazbatanın görüşülmesi esnasında söz alan Şevki bey: “Efendim usulü müzakere hakkında söyleyeceğim. Her ne kadar bu takririn leh ve aleyhinde söz söylenmesi icabetse de yine Adliye Encümenine gitmesi lâzım gelir. Onun için şimdi söylenilen sözleri zait görüyorum.” diyerek Adliye encümenine havale edilmesini istemiştir.¹⁹ Ve Konya Mebusu Refik Bey'in 9 mayıs 1921 tarihinde konunun adliye encümenine havale edilmesine dair teklifinin kabul edilmesi üzerine Şevki Bey'in isteği de kabul edilmiştir.²⁰

3. 14 Aralık 1922 tarihli meclis oturumunda 33 milyon liralık avans itasına, Temettü, Gümrük ve Ağnam resimleriyle Ferağ ve İntikal harçları hakkındaki kanunlarda tadilât yapılmasına dair kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının görüşülmesi esnasında söz alan Şevki Bey;

“İçel Mebusu Ali Rıza Efendi tarafından Emlâk ve Arazi vergilerinin, Müsakkafat Vergisi de dâhil olduğu halde tamamen nahiyelere terk edilmesi hakkında, geçen celse bir

¹⁷ ZC, D.1, C.10, s.269.

¹⁸ ZC, D.1, C.10, s.271.

¹⁹ ZC, D.1, C.10, s.273.

²⁰ ZC, D.1, C.10, s.277.

teklif kabul olunmuştu. O teklif encümeninize havale edilmiş. Nahiye'nin bir gelire sahip olabilmesi o muhitten elde edilebilecek olan bir vergiye bağlıdır.”²¹

Açıklamasını yapmıştır.

6.1.5 Bütçeler üzerine yaptığı konuşmalar

1. 1922 senesi Umum Jandarma Kumandanlığı bütçesinin görüşüldüğü 12 Haziran 1922 tarihli meclis oturumunda, Muvazene-i maliye mazbatasını okuyan ve bu mazbata noktasında açıklamalarda bulunan Mersin mebusu Selahaddin Bey'in Konuşması esnasında söz alan Şevki bey; “Efendim, jandarmaya gönüllü efrat alınacak mı?” diye sormuştur.²²

Selahaddin Bey Gönüllü efrat alınmayacağını aksine 2300 olan gönüllü jandarma sayısının 2000 e indirileceğini söylemiştir. Selahaddin Bey'in Jandarma efradının yaşam standartlarının yükseltilmesi gerektiği noktasındaki açıklamaları esnasında tekrar söz alan Şevki Bey Jandarmanın zengin insanlara şahsi minnettarlığının ortadan kaldırılmasını istemiştir.²³

Selahaddin Bey Şahsi minnetin kaldırılabilmesi için jandarmanın yerel zenginlere muhtaç olmayacak bir gelire sahip olması gerektiğini , bunun olabilmesi içinde jandarmanın maaşlarında iyileştirme yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

2.Meclisin 19 Haziran 1922 tarihli oturumunda 1922 senesi Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü bütçesinin görüşülmesi esnasında söz alan Şevki Bey;

“Arkadaşlar evvelce 1920 bütçesinin tasdiki esnasında birtakım küçük memurlara zam yapılmış ve zamlar sekiz yüz kuruştan aşağı olanlara hasredilmiş, on beş senelik memurların maaşı sekiz yüz kuruş olduğundan bu memurların maaşları olduğu gibi kalmıştır. .Bu ikinci kısım hakkında birtakım arkadaşların gösterdikleri çalışma neticesi olarak elli imzalı bir tahrir verilmiştir. Bu tahrir de birtakım zamlar icrasını gösteriyor. Bununla pek isabetli bir tedbir kabul etmiş oluyorlar. Çünkü vilâyet başmüdürlerinin görevlerinde olmadıklarında başkâtipler vekâlet eder. Başkâtiplerin esasen almış oldukları maaş bin kuruştan ibarettir. Bin kuruş maaş alan bir başkâtip icabında bir başmüdürün

²¹ ZC, D.1,C.25, s.394.

²² ZC, D.1,C.20, s.378.

²³ ZC, D.1,C.20, s.386.

vekâletini ifa ediyor ve aylarca icabı halinde o vekâlet sandalyesinde kalıyor. Bundan dolayı o zamlardan istifade edemeyen birçok memurlar vardır. Telgraf memurlarının gerek Harbi Umumide ve gerekse bu defaki Kuvayı Milliye'nin oluşturulması anında göstermiş oldukları fevkalâde hizmetlerine mükâfaten Heyeti Celileniz de gösterilmiş olan tezahürat neticesi olarak bir miktar zam yapılması daha uygundur. Bu tahririn kabulüyle bu kısma dâhil bütün memurlara ve zam yapılmamış olan çalışanlara bir miktar zam lütf buyrulursa muhaberatın mutlu olmasına yeteceğini zannediyorum.” diyerek Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğünün de çalışan ve zam alamamış memurlara zam yapılmasını istemiştir.²⁴

6.1.6 Tezkereler üzerine yaptığı konuşmalar

1. Meclisin 31 Mart 1921 tarihli oturumunda İtalya'ya demir yolları idaresi için yağ vb. gerekli malzemeler almak için dört görevli memur ve iki milletvekilinin gönderildiği ve bu heyet içerisinde bulunan iki mebusun oraya gitmek için izinlerinin bulunmadığı meclisin onayı olmadan Nafia vekilinin izni ile orada buldukları için derhal ülkeye dönmeleri ve bu mebuslar hakkında cezai işlem yapılması gerektiği noktasında ki mecliste ki tartışmalarda Nafia vekili Ömer Lütfi Bey bu heyetin şu an İtalya da olduklarını hatta bazı gerekli malzemeli alıp ülkeye gönderdiklerini bu nedenle işlerini bitirdikten sonra dönmelerinin daha doğru olacağı noktasında görüş belirtti.

Konya Mebusu Vehbi Bey Lazistan mebusu Osman Bey gibi vekiller mebusların ülkeye dönmeleri gerektiği noktasında görüş belirtmişlerdir. Bu tartışmalar devam ederken Sinop Mebusu Hakkı Hami Bey İtalya'da bulunan milletvekillerinin hiçbir suçunun olmadığını suçun onları meclisten nasıl olsa izin alırım diye oraya gönderen Nafia Vekilinin olduğu noktasındaki görüşlerine karşılık İçel Mebusu Şevki Bey Korsika adasında seyahat eden adama millet para veremez diyerek bu vekillerin izin almaları gerektiği noktasındaki görüşlerini açıklamıştır.²⁵

---

²⁴ ZC, D.1, C.20, s.527.

²⁵ ZC, D.1, C.9, s.284-289.

6.1.7 Değişik konularda yapmış olduğu konuşmalar

1.Divanı Riyaset için iki Kâtip seçiminin yapıldığı 27.11 1922 tarihli meclis oturumunda yapılan oylamada şu sonuçlar çıkmıştır. “ Kitabet intihabına 182 kişi iştirak etmiş. O halde mutlak çoğunluğun 92 olması lâzım. Sırrı Bey Yozgat (91) rey, Şevki Bey İçel (71), Şevket Bey Bayezit (17), Kadri Bey Siirt (10), Osman Bey Lâzistan (25), Cevdet Bey Kütahya (2) rey almışlar. Üç kişi de çekimser.” Çıkan bu sonuçların mecliste okunmasından sonra söz alan Şevki Bey ; “Reis Bey, bendenizde za’fi basar(Miyopluk) olduğundan dolayı arkadaşlardan rica ediyorum. Bendenize rey vermesinler. Bendeniz bu gibi müşkül vazifeyi üstlenmede mazurum, bu gibi müşkül vazifeye cüret edemeyeceğim.” Açıklamasını yapmıştır.²⁶

h. Gizli Celselerde Yaptığı Konuşmalar

1.Meclisin 24 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, Büyük Millet Meclisine katılan milletvekillerinin harcırah ve tahsisatları hakkındaki Encümeni Mahsusa mazbatasının görüşülmesi esnasında Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey’in, meclisin aldığı paranın hakkını veremediği ne dair eleştiriler olduğu noktasında ki açıklaması üzerine söz alan Şevki Bey,
“Biz buraya Milli birliği temin etmek için gelmişiz. Milletın bizden hiçbir haberi yoktur. Bunları anlatmak için milleti irşat etmek lâzımdır. Meclisin almış olduğu istihkaka diyecek yoktur efendiler.” Diyerek Suphi Bey’in bahsettiği eleştirilere karşı çıkmıştır.²⁷

2.Meclisin 16 Şubat 1922 tarihli oturumunda, Gümüşhane Mebusu Hasan Fehmi Beyin Şubat 1338 maaşatının vaktinde edasını temin için 20 ve Müdafaayı Milliye ihtiyacına sarf olunmak üzere 5 milyon lira avans Verilmesi hakkındaki tavrı münasebetiyle söz alan Şevki Bey; “Bu teklifte memurların Şubat maaşı da mevzubahis ediliyor. Ne veriyorsunuz ki, ne keseceksiniz?” Diyerek taktire karşı çıkmıştır.²⁸

---

²⁶ ZC, D.1, C.25,s.90.

²⁷ GCZ, D.I, C.2, s.1114.

²⁸ GCZ, D.I, C.2,s.823.

Şevk Bey'in Meclis Konuşmalarını, konuştıkları konular noktasında ayırarak bir tablo yapmak gerekirse aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

Konusu	Konuşma Sayısı	Konuşmalarının içeriği
<i>Kanun Teklifleri</i>	9	Bedeli Nakdi Alınmasına Dair Kanun, Köyhocası ve Sebilürreşat mecmualarının Köylere Ücretsiz - Gönderilmesine Dair Kanun Teklifi, İdare-i Kura Ve Nevahi Kanunu Heyeti Vekilenin vazife ve mesuliyetine dair kanun Tedrisatı İptidaiye Kanununun 15. maddesinin ilgasına dair değişiklik teklifi Akarat Vergisinin arttırılması hakkındaki kanun Mükellefiyeti Nakliye-i Askeriye Kanununun Meclisin Muinsiz efrat aileleri maaşatı hakkındaki kanun
<i>Takrirler</i>	3	Tahsilat devresinde tecavüzü müddet ettiren mebuslardan kıstalyevm icra edilmemesine dair takriri Mazbatasının tasdiki hakkında bir karar alınmasına dair Mersin Mebusu Yusuf Ziya Beyin takriri Genç mebusluğuna intihap edilen Fikri Faik Bey hakkında iktiza eden muamelenin ifasına dair takriri
<i>Encümen Mazbataları</i>	3	Sorgun Nahiyesi eski Müdürü Halil Recai hakkında Ecnebi isim taşıyan şehir adlarının tebdili hakkındaki kanun teklifine müteallik Lâyiha Encümeni mazbatası Memurin Muhakemat-ı Kanununun tadili hakkında ki kanım teklifi ve Lâyiha Encümeni 33 milyon liralık avans itasına, Temettü, Gümrük ve Ağnam resimleriyle Ferağ ve İntikal harçları hakkındaki kanunlarda tadilât yapılmasına dair kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası
Bütçe	2	Umum Jandarma Kumandanlığı bütçesinin Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü bütçesi
Tezkereler	1	İtalya'da bulunan mubayaa heyeti hakkında bir karar ittihaz' olunmasına dair Nafia Vekâleti tezkeresi
Değişik Konularda	1	Divanı Riyaset için iki Kâtip seçimi
Gizli Oturumlar	2	Büyük Millet Meclisine katılan milletvekillerinin harcırah ve tahsisatları hakkındaki Encümeni Mahsusa mazbatası 1338 maaşatının vaktinde edasını temin için 20 ve Müdafaayı Milliye ihtiyacına sarf olunmak üzere 5 milyon lira avans Verilmesi hakkındaki takrir

Şevki Bey Tablodan da anlaşılacağı üzere kanun teklifleri, Mazbatalar, Takrirler, gizli oturumlar, bütçeler vb. birçok konuda söz alarak I. Meclisin fikir

zenginliğine katkıda bulunmuştur. Konuşmalarının çoğunluğunu kanun teklifleri, takrirler ve Mazbatalar üzerine yaptığı anlaşılmaktadır.

6.2 Mehmet Sami Bey (Sami ARKAN)

6.2.5 Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1. Meclisin 10 Ocak 1923 tarihli oturumunda , “ *İstanbul vilâyetiyle vekâletlere bağlı müesseseler ve kıtaatta bilfiil müstahdem memurin ile emekli ve işten çıkarılmışların, yetim ve dulların maaşlarınının 9 Aralı 1922 tarihli Avans Kanununun beşinci ve altıncı maddelerindeki Kayıtların dikkate alınmak şartıyla tam olarak verilmesini ve İstanbul'da açıkta kalan erkân ve ümera ve zabitan ile memurin ve mensubini askeriyeden Tahdidi sin Kanununa tevfikan emekliye sevk edilemeyen ve Müdafaa-i Milliye Vekâletince istihdam olunmasına cevaz verilenlere üçte bir maaş ve üçte bir tahsisat verileceğine dair*” İstanbul Avans Kanununa Müzeyyel Kanun’un 2. Maddesinin görüşmelerine başlanmıştır. Bu görüşmeler esnasında Muvazene-i Maliye Encümenin Görüşünün sorulması üzerine, Muvazene-i Maliye Encümeni Üyesi olduğu için söz alan Sami Bey, Meclis oturumunu yöneten ikinci başkan Ali Fuat Paşaya Hitaben,

”Reis Paşa bunun hakkında Muvazene-i Maliye Encümeninin fikri iki kısımdır. Muvazene-i Maliyenin çoğunluğu buna muhaliftir ve bu ekseriyet, tedvin ettikleri maddeye taraftardır. Binaenaleyh bu hususu izahat vermelidirler” demiştir.²⁹

Meclis Başkanının, Muvazene-i Maliye Encümeninin ikinci maddesinin yerine kaim olmak üzere Hükümetin teklif ettiği ikinci maddenin müzakere edilmesine dair bir teklifin görüşülmesini istemesi üzerine söz alan Sami Bey, “ Paşam, görüşme konusu olan madde komisyonun hazırlayıp ve Genel Kurula sevk ettiği ikinci maddedir. Encümenin sevk ettiği ikinci maddenin görüşülmesi esnasında, onun amaçlanı gerçekleştirmek için yeterli olmadığı anlaşılırsa Genel

---

²⁹ ZC, D.I.C.26, s.276.

Kuruldan her hangi bir arkadaşın bu ikinci maddeyi değiştirir şekilde vereceği değişiklik teklifi reye konulur.

2. Meclisin 11 Ocak 1923 tarihli oturumunda, “9 Aralık 1922 tarihli Avans Kanununa müzeyyel kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının ikinci maddesine karşı çıkararak şu açıklamalarda bulunmuştur.

“Bendeniz, memleketteki memurlar arasında ikilik ihdas ettiği için bu kanun teklifinin tamamına muhalifim. Bu muhalefetime encümende uzun uzadıya zikir ve tadadetmişim. Yalnız şimdi zikredeceğim bir nokta kaldı ki o da; İstanbul'un hâdisei işgalini müteakip mevkii iktidarda kalan Ferit Hükümeti zamanında, birçok memurinin azliyle yerine âmâli meşruamıza muhalif, kendi âmâl ve arzusuna muvafık eşhasın memuriyete getirildiği Heyeti Celilelerince malûm bir keyfiyet olduğundan ibarettir.

Binaenaleyh kanunun tamamı bu noktada açıklık getirmemektedir. Kanunun son fıkrası, maluliyet ve tekaüde kesbi istihkak etmeyen memurine üçte bir nispetinde maaş verilmesine amir olduğuna göre, bunların, yani Kuvayı Milliye ve teşkilâtı milliye aleyhinde Ferit Paşanın getirmiş olduğu memurun zümresinin şu kanunun son fıkrasından istifade edeceği katiyen anlaşılıyor. Binaenaleyh bunlara bir kısıtlayıcı hüküm koymadıkça Ferit Paşanın bizi ezmek, bizi atmak, bizi mahvetmek için kendisine destekçi olarak getirmiş olduğu şahıslara, Meclisi Âlinin kendi mevcudiyetini yıkmak isteyenlere para vermeyi katiyen kabul etmiyorum. Binaenaleyh bu meseleyi bir kısıtlayıcı hükümle halletmelidir.”

demiştir.³⁰

Oturumu yöneten başkanın bu konu hakkında hükümetinde bir teklifi var isterseniz onu da okuduktan sonra görüşmelere devam edelim demesi üzerine tekrar söz alan Sami Bey;

“Bu ikinci madde görüşülmeden önce doğrudan doğruya Hükümetten verilen, yani Maliye Vekâletinin vermiş olduğu değişiklik teklifi veya her hangi bir arkadaşın teklif ettiği madde görüşülürse ikinci maddenin müzakeresi yapılamaz. Bu konu müzakere edilmek istenildiği takdirde komisyon bu maddeyi alır. Tekrar o madde üzerinde konuşur, ondan sonra Heyeti Celileye sevk eder” demiştir.³¹

İzmit Mebusu Sırrı Bey'in, Müdafaa-i Milliye Vekâletince olumlu görüş belirtilenlere 2. Maddeye dayanılarak para verilmesi düşünüldüğü halde, Niçin

---

³⁰ ZC, D.I.C.26, s.304.

³¹ ZC, D.I.C.26, s.277.

Mülkiye Memurlarına böyle bir paranın verilmesinin düşünülmediği sorması üzerine Sami Bey tekrar söz alarak,

“Ben cevap vereceğim; müsaade buyrulur mu Paşa Hazretleri. Açıkta kalan yüksek rütbeli komutanlar ve subaylar ve askerliğe mensup olanların bir şekli hususisi vardır. Açıkta kalan zabitan mevcut ve Meclisi Alinin tedvin etmiş olduğu bir kanun mucibince, yarım maaş, tam tahsisat verilir” Demiştir.

İstanbul Mebusu Ali Rıza Bey’in “ yarım maaş üçte iki tahsisattır.” demesi üzerine sözlerine devam eden Sami Bey,” Evet üçte iki tahsisattır. Şimdi bu halde İstanbul’daki bütün subaylar doğrudan doğruya Müdafaa-i Milliye Vekâletinin emri altındadır ve şu emir altında olmasına göre, bizim yapmış olduğumuz kanun hükümlerinden istifade edecekleri için yüz yirmi beş bin lira gibi ek masraf ortaya çıkacaktır. Bu masrafı azaltabilmek ve bu kanun hükümleri yürürlükte oldukça mecburen o parayı tenzil edebilmek için, Muvazene Maliye Encümeninin ekseriyeti, şu kısmı değiştirmek suretiyle bu masrafı 30 - 40 bin lira sınırına kadar indirmiştir ve bundan 80 küsur bin liraya yakın tasarruf yapılmıştır. Encümen bu itibarla yapmıştır. Eğer Encümen ve genel kurul, ciheti askeriye hakkında yürürlükte olan kanun hükümlerinin memurun hakkında da uygulanmasına taraftar ise ben de, kendi şahsım, kendi namım itibariyle buna, razıyım.” demiştir.

Sami Bey’in Açıklamaları üzerine tekrar söz alan İzmit Mebusu Sırrı Bey Şu açıklamalarda bulunmuştur.

“Müdafaayı dinledim; çok doğrudur. Yani zabitan, erkân ve ümera hakkında bu müsaade gösterilmelidir. Sualim, zaten bu cevabı almak içindi. Fakat Mücahede-i Milliyeye iştirak etmeyen askerler, tahsisat alsın da, neden dolayı yarım maaş alan o zavallı memurini mülkiye de bu müsaadeye mazhar olmasınlar? Bunu nazarı insafımıza arz ediyorum. Bunların kabahati, yalnız üniformalarının olmaması mıdır? Burasını nazarı insafınıza tekraren arz ediyorum. Siz yalnız bir ciheti; bir sınıfı mazharı adalet etmek için burada oturmuyorsunuz. Umumiyetle sizin amalinize hadim olan insanları düşünmekle mükellefsiniz. Ben Heyeti Umumiyenin itilafına müracaat ediyorum. Şu sözüm ürerine ne karar verirseniz adalet ondadır.” Demiştir.³²

---

³² ZC, D.I.C.26,s.278.

9 Kânunuevvel 1338 tarihli Avans Kanununa Müzeyyel Kanun lâyihası,meclisin13 Ocak 1923 tarihli oturumunda genel kurul tarafından kabul edilmiştir.³³

3. Meclisin 24 Ocak 1923 tarihli oturumunda, “Hariçten ithal edilecek çift ve damızlık hayvanat ile ziraat makinalarında istimal edilecek benzin, benzol, petrol, mazot vesairenin Gümrük Resminden istisna edilmesine dair lâyiha ve teklifi kanuni hakkında” yapılan görüşmelerde söz alan Sami Bey,

“Memlekete ithal edilen benzin ve benzol ve buna benzer eşyadan alınan verginin toplamı bütçede üç milyon liraya karşılık geliyor. Bu üç milyon lirayı açık kapı suretinde memleketin Gümrük Resminden ve dolayısıyla bütçenin gelirlerinden çıkarttığımız takdirde bu üç milyon lirayı bütçeye, yine bir para bulmak için korumakla yükümlü bulunduğunuz çiftçinin ve köylünün üzerine bu üç milyon lirayı yükleyeceğimize ne dersiniz Beyefendi? Böyle yine açık kapı bırakırsanız bu parayı yine o köylü vermeyecek midir? Üç buçuk köylünün getireceği bir parça şey için açık kapı bırakarak üç buçuk milyon lirayı yine o köylünün üzerine yükletiyorsunuz. Bütçeden kısacak olduğunuz bu üç milyon lirayı telâfi için halka yeniden vergi yüklemeyecek misiniz?” diye sorarak bu teklife karşı çıkmıştır.³⁴

4.Meclisin 31 Ocak 1923 tarihli oturumunda, Jandarma ödeneğinin arttırılması hakkındaki Kanun münasebetiyle hazırlanan Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatasının görüşmeleri esnasında söz alan Sami Bey,

“Muvazene-i Maliye Komisyonunun şu mazbatadaki kararına muhalifim. Muhalif olma sebeplerimi burada arz edeceğim. Heyeti Aliye müsaade ederse kısa söyleyeceğim. Hata var beyefendi. Muvazene-i Maliye Encümeni yedi yüz bin lira olarak göstermiştir. Ben bu hatayı izah edeceğim. 1 980 000 liradır. Müsaade buyurunuz izah edeyim” demiştir.

Encümen adına olmaz itirazları üzerine Sami Bey,

“Encümendeki azınlık namına söz istiyorum. Memleketin muhtaç olduğu asayiş ve iç düzeni temin edecek olan jandarmaların rahatlamasını arzu etmeyen, arkadaşlarımızın içerisinde zannederim bir fert yoktur. Bendeniz de bunların içerisindeyim. Fakat rahata ermelerini düşünürken biraz bütçemizi nazarı dikkate almak ve tabiri mazur görünüz yorganımıza göre ayağımızı uzatmak lazım gelir.

³³ ZC, D.I.C.26, s.318.

³⁴ ZC, D.I.C.26, s.493.

Efendim, Şu kanun tasarısının bütçemizde karşılık geldiği toplam miktar Hükümetin teklif ettiği kanun teklifinde tespit edilen rakamlara göre üç milyon liradır. Muvazene-i Maliye Encümeninin benim muhalefet etmemle çıkarmıŐ olduğu kanun teklifi jandarma mevcudunun kırk bin olmasına nazaran hesap edildiği takdirde 1 980 000 lira zammı tahsisat yapmak mecburiyetindeyiz. Bu meseleyi esaslı bir surette halletmek Őüphesiz memleketin en ziyade; ihtiyacı olan asayiŐi temin edeceği için tabiatıyla bunu esasından düşünmek zarureti vardır. Fakat bu zarureti bugünden mi düşünelim, yoksa 1923 senesinde mi düşünelim? Efendiler, ben bunu Şöyle görüyorum. Bugün bunu düşünmek 1923 senesinde bundan geri dönmeyi gerektirecektir. Efendiler sulha girdiniz mi? Sulha girmediğiniz takdirde ne olacağı malûm olmayan Şu zamanda Şu anki duruma göre tanzim edilecek ve Heyeti Aliye'nizden istenilecek olan tahsisat yekûnu yüz on beş milyon liraya karşılık geliyor. Memleketimizin genel gelirleri yetmiş beş milyondan ibarettir. Bu parayı kimden alacaksınız ve kime vereceksiniz?

Jandarmanın muhtaç olduğu düzenlemeleri sırf maaş meselesinde görmek, yani maaŐını arttırmakta görmek, zannederim, o kadar makul olmasa gerektir. Efendiler, Şu kanun teklifi ile jandarmanın maaŐına zam yapmak istediğiniz üç lira ile beş lira ile bir jandarmayı rahata kavuŐturma imkânı kesinlikle yoktur ve eski Şekil ne ise yine o Şekil bakidir. Binaenaleyh esaslı olarak halledeceğimiz bu meseleyi 1923 senesi bütçesine bırakmak memlekette hakiki bir muvazene, hakiki bir bütçe tanzim etmek üzere bu meselenin Őimdilik ertelenmesi, bırakılması zarureti vardır. Tehir etmediğiniz takdirde yarın ne olacağı malûm değildir. Bundan dolayı bugün yaparsınız, yarın veremeyeceğiniz bu parayı bugün yapmakla onları aldatmış oluruz” demiştir.

Saruhan Mebusu Avni Bey'in “Millet bugün de verir, yarın da verir” Sözü üzerine Sami Bey,

“Avni Beyefendinin yarın da verir dediğine göre, efendiler, bendeniz his üzerine yürümüyorum, bilgi üzerine yürüyorum. Evet, memleket yarın da verir, hisle verilecek olduktan sonra yüz on milyon değil, iki yüz on milyon da verir Nasıl verilir” demiştir.

Sam Bey devamla,

“1923 senesi için mülkiye daireleri bütçesi olarak altmış milyon lira istiyorlar. Sulha girdiğimiz takdirde Milli Savunma bütçesi yirmi beş milyon liradır. Asgari olmak üzere. Muvazene-i Maliye Encümeninin İhtilaf noktası hakkında söylüyorum.

Bu meseleyi esaslı bir surette halletmek ve hakikaten jandarmanın rahatlatılması lâzım olduğuna inanmam itibariyle buna düzgün bir Şekil verebilmek için böyle geçici tedbirlerle buna çare bulmaya çalışmak değil 1923 senesinde buna daha esaslı bir Şekil vererek jandarma kuvvetini, memleketin asayiŐi nokta-i nazarından fevkalâde mühim olan bu

*bölümü tamamlamak zarureti vardır. Bundan dolayıdır ki bu meselenin 1923 senesinde mevzu olması taraftarıyım” demiştir.*³⁵

Meclisin 3 Şubat 1923 tarihli oturumunda bu kanunla ilgili tekrar söz alan Sami Bey, Hakkâri Milletvekiline hitaben, “ Mazhar Müfid *Bey*; bir noktayı izah edeceğim. Maalesef bütçelerin tetkik edilmemesi dolayısıyla bütçe nedir, varidat nedir, masraf nedir? Bunlar hakkında Heyeti Umumiye nin bir fikir ve kanaati olmaması Heyeti Umumiye de, böyle zamları gerektiriyor” demiştir.³⁶ Sami Bey’in karşı görüşlerine rağmen kanun Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.³⁷

5.Meclisin 14 Şubat 1923 tarihli oturumunda “ Zirai ihtiyaçlar için çiftçilerle bağcılara ihtiyaçlarına göre dağıtılmak üzere Ziraat Bankasının hariçten celp ve ithal edeceği tırpanlar ve makine kayışları ve yedek aksamı ve makinelere gerekli vakum, gres, benzin, benzol ve petrol ile karboniyeti potas(potasyum), karboniyetisud (Sodyum), göztaşı, demirsülfat ve kükürdün ve nakliyata elverişli her nevi otomobillerin Gümrük ve tüketim vergilerinin, ithal edileceği zaman Ziraat Bankası namına zimmet kaydedilerek iktisat Bütçesinde çiftçi ve bağcılara yardım adıyla açılacak bir özel bütçeden karşılanmasına ve Ziraat Bankasından aldığı Maddeleri ziraat de kullanmayıp da dışarıya satanlardan on liradan yüz liraya kadar cezai nakdî alınmasına” dair kanun teklifinin görüşmelerinde söz alan Sami Bey,

“Efendim, burada cezayı nakdî kısmı on liradan yüz liraya kadar tespit edilmiştir. Halbuki bu madde benzin muamelâtında suiüstimalin önüne geçecek bir şekilde tanzim edilmiş bir madde değildir. Çünkü her hangi ziraat ehlinde olan bir adam ziraat edeceği on bin dönüm arazide kullanacağı benzin miktarı, yirmi bin kilo benzin kullanacağım, diye müracaatla, yirmi bin kilo benzini Gümrük Resminden muaf tutarak getirmesini temin ettiğine nazaran, benzinin Gümrük Resmi yüz lira, beş yüz lira değil, bin liradır. Hatta bin lirayı da geçer.

Binaenaleyh, bin liralık gümrükten istifade eden bu adam benzini dışarıya satmak suretiyle vereceği yüz lira cezadan hiçbir suretle çekinmez. Bu itibarla ceza kâfi değildir ve

---

³⁵ ZC, D.I.C.27, s.94-95.

³⁶ ZC, D.I.C.27, s.155.

³⁷ ZC, D.I.C.27, s.218.

suiistimalin önüne geçmeyi bu temin edemez. Onun için ithal etmiş olduğu benzin miktarının tâbi olduğu Gümrük Resminin iki veya üç misli şeklinde madde tadil edilirse bu suiistimalin önüne geçebilmek imkânı temin edilmiş olur. Aksi takdirde madde eksiktir. Bin lira kazanan adam yüz lirayı seve seve verir”

diyerek kanun teklifinin ikinci maddesinde ki ceza miktarının arttırılmasını istemiştir.³⁸

6. Meclisin 17 Şubat 1923 tarihli oturumunda “Hariçten ithal olunacak binek, mekkâri ve kosuma elverişli ester, merkep ve develerle hayvanatı feresiye ve bakariyenin Gümrük Resminden muafiyetine dair kanun lâyihası” münasebetiyle söz alan Sami Bey,

“Bu kanun maddesinde Durak Beyin teklif etmiş olduğu değişiklik teklifi üzerine otomobillerin Gümrük Resminden istisnası esas Meclisi Âlice kabul edilmişti. Fakat benzeniz burada bir mahzur görüyorum. Dâhilde teşekkül edecek şirketlerin yabancı memleketlerden ithal edecek olduğu otomobil ve vesaiti nakliyenin Gümrük Resminden istisnası bir dereceye kadar muvafık olabilirse de fakat yabancı şirketlerin dâhilde tesis etmiş oldukları müesseseye getirtecekleri vesaiti nakliyenin ve onun için sarf edecekleri yakıtlarında Gümrük Resminden muafiyeti şekli zahir oluyor. Bu ise doğru değildir. Açık kapı bırakmak demektir. Şu zamanda açık kapı bırakmak hiç doğru değildir. Onun için bu madde Meclisi Âlinin tamamıyla tebellür eden kanaatinin esaslarına kâfil değildir, Binaenaleyh esaslı surette tespit ve tedvini için maddenin ait olduğu encümene havalesi muvafık olur fikrindeyim”

diyerek yabancı şirketlere gümrük muafiyetine karşı çıkmıştır.³⁹

7. Sami Bey Meclisin 28 Şubat 1923 tarihli oturumunda “1923 senesi Birinci Avans Kanunu” nu görüşmeleri esnasında söz alarak, Avans Kanununun “Un ve buğday stoklarından Ortaya çıkacak stokçuluğa karşı lüzumu anında 6 Ağustos 1916 tarihli Kararname hükümleri tatbik Olunur içerikli 5. maddesine karşı çıkmış ve değiştirilmesi noktasında aşağıdaki görüşlerini dile getirmiştir.

“Efendim, encümende tespit ettiğimiz esaslar hakkında görüş belirteceğim. Encümende bu madde hakkında görüşmeler Devam ederken diğer maddelerin müzakeresi için geçen zamana nispetle bu madde üzerinde yapılan görüşme süresi çok fazladır.

---

³⁸ ZC, D.I.C.27, s.335.

³⁹ ZC, D.I.C.27, s.364-365.

Encümen bu madde üzerinde uzun uzadıya düşündü. Stokların birçok suiistimale ve belki de stok malları ellerinde tutan beş on kişiyi milyoner yapmaya neden olacağı esasını düşünmüş ve bu hususta acil tedbirler alınmasına mecbur kalmıştır. Bu noktada bendeniz stokların da beş misli Resme tâbi tutulmasını, yani bir misli alınmış, dört misli daha Resim alınmasını ileri sürmüştüm. Fakat İstanbul Hükümeti zamanında çıkarılmış olan geçici bir kararname ile bu konuda stokçuluk yapacak şahısların malını müsadereye de yetki verildiği ve o yetki üzerine ve o kararnameye dayanarak stoklar hakkındaki kanun önüne geçmek esbabını komisyon etraflıca düşünmüştür. Bendeniz bu noktaya muhalifim. Muhalefet sebeplerim; stokların Gümrük Resmine tâbi tutulması esasındaydı. Ben bunu kabul ediyordum. Çünkü efendiler malın hangisi stok maldır, hangisi değildir ayrımını yapmanın imkânı yoktur. Bu itibarla gelecek mal ile mevcut stoklar arasında suiistimale yol açacaktır. Stokları saklayacaklar, yeni gelen maldır diyecekler. Bunu ispat için Hükümeti yeni yeni birçok işlere sevk edeceklerdi. Bu itibarla stoklar üzerinde yapılacak suiistimalin önüne geçmek bu eski madde ile imkân haricindedir. Bu itibarla son teklif benim bakış açımaya uygundur. Diğer encümen arkadaşlarım zannederim ki, öne çıkan bu kanaat karşısında bunu kabul edeceklerdir. Bundan dolayıdır ki stokların dört misli vergiye tâbi tutulmasını teklif ederim.”⁴⁰

Aynı Kanunun “Ankara ile İzmir gelir Kanunu uyarınca, birinci sınıf ticaret merkezlerinden Kabul edilmesine dair 8. maddesinin görüşülmesi esnasında söz alan Sami Bey,

“Osman Bey arkadaşımızın söylediği fikirler, bu meselede geçerli değildir. Beyefendiler, encümende bu meseleyi uzun uzadıya münakaşa ettik. Oy eşitliği husule geldi. Onun için Genel Kurula sevkine mecburiyet hâsıl oldu. Fakat esas itibariyle düşünülecek olursa Genel Kurulun inceleyerek komisyona sevk etmiş olduğu o kanun, gelir Kanununa uygun bir şekil vermek esasına dayanır. Hâlbuki Ankara'nın ve İzmir'in mevkiî, ticaret dolayısıyla ilerlemiştir. Binaenaleyh, öbür tarafta bir kaza merkezi Gelir Vergisi olarak altmış bin lira verirken ticari vaziyeti değişmiş ve genişlemiş olan bir yerin yalnız otuz bin lira Gelir Vergisi vermesi, adaletle uygun düşen bir durum olmasa gerektir. Binaenaleyh, kanunun genelini değiştiren ve uygun bir şekil ile Heyeti Umumiye ye gelinceye kadar bu adaletsizliğin ve bu nispetsizliğin devamını Heyeti Celile uygun görmez. Binaenaleyh,

---

⁴⁰ ZC, D.I.C.27, s.540.

adaleti temin için buranın birinci sınıf ticaret merkezi olarak kabul ederseniz nispeten adalete yakınlaşmış olursunuz.” diyerek teklifi desteklemiştir.⁴¹

6.2.2 Takrirler Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1. Meclisin 20 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Sinop Mebusu Hakkı Hami Beyle arkadaşlarının, bir içtima evvel Başkanlık makamında bulunan Dr. Adnan Beyin, Vahdeddin Efendinin Halifelikten alınmasından sonra yeni halifenin seçilmesi ve biat icrası hakkında bazı noktaları içine alan takrirlerin açık celsede birkaç defa teklifte bulunulmasına rağmen okutturulmaması ve isim okunması talebini içine alan takrirlerin iç tüzüğün içinde açıklanmasına rağmen reye konmayarak diğer muameleye geçilmesinin, meclis iç tüzüğüne aykırı olduğunun tespiti ve bir daha tekrar etmemesi amacıyla verilen takririn görüşmeleri esnasında söz alan Sami Bey,

“Yalnız bir noktada bilgi sahibi olmak istiyorum. İsim okunması takririni reye koymamasında belki haklı olabilirdi. Çünkü seçim yapılmasından sonra da tayini esami takriri reye sunulsa bir şey kaybedilmiş olmazdı. Fakat seçim şekline ait bir takririn Heyeti Umumiye ye sunulmasından önce; Seçimin reye sunulmasıyla karar çıkartmak Makamu Riyaset, iç tüzüğünün hangi hükümlerine dayanarak icra etmiştir?”

Diyerek uygulamanın yanlışlığını vurgulamıştır.⁴²

2. Sami Bey, Meclisin 13 Aralık 1922 tarihli oturumunda Konya Mebusu Abdülhalim Çelebi Efendinin, şimendiferler umuru hakkındaki istizah takriri münasebetiyle söz alarak

“Beyefendi, bendeniz Karaköy ile Bilecik arasındaki yolcuların ve ticaret eşyalarının vaziyetini yakinen gördüm ve tetkik ettim. Bu elim vaziyetin ortaya çıkmasının yegane sebebi, hattın Bilecik'in öte tarafındaki kısmına amir olan Fuat Ziya Beyle Karaköy hududuna amir olan zatla ki ismi alisi hatırıma gelmedi - Miralay Behiç Bey arasındaki ihtilafı nazardır. Bu hal yolcuların elim vaziyetini arttırmaktan başka bir şeye sebebiyet vermiyor. Yakinen bunu tetkik ettim. Karaköy'den de Bilecik'e gelen yolcuların, İstanbul'a gidecek trenin hazır

---

⁴¹ ZC, D.I.C.27, s.544.

⁴² ZC, D.I.C.25, s.9.

olmaması hasebiyle her türlü ikametgâhtan, barınacak yerden ve her türlü ihtiyacı teminden mahrum olan bir yerde elim vaziyetlerini Nafia Vekâleti düşünmüş müdür? ve bu iki şey arasında antant kalmak suretiyle bu ulaştırma işlerini temin ve bu ulaştırma işlerindeki yolsuz, fena şartları ortadan kaldırmak için girişimlerde bulunmuş mudur? Bu çok fecidir. Memleketin iktisadiyatı bundan dehşetli zararlar görüyor. Bundan dolayıdır ki vekâlet buna ait bir şey düşünmüş müdür?” Diye sormuştur.

Sami Bey’in yukarıdaki açıklaması ve sorusu üzerine Nafia Vekili Feyzi Bey,

“ Efendim, buyurduğunuz hakikaten doğrudur. Bunun ortadan kaldırılması için gerek vekâlet ve gerek genel müdürlük çalışmaktadır. Merkez santralinin Eskişehir'e nakli ve İstanbul'dan Haydarpaşa'dan kalkan trenlerin oraya mutlaka gündüz 8,5 ta varması ve sonra yine Karaköy'e sabahleyin saat 8 de ulaşacak surette Ankara'dan treni tahrik ile yolcuların geceyi oralarda geçirmeyecek tarzda nakilleri için özellikle çalışacak en mütehasıs mühendislerden üç kişi oraya gönderilmiştir.”

Diye açıklama yapması üzerine Sami Bey, “*Ne vakit*” diye sormuştur.

Nafia Vekili Feyzi Bey’in

“ Kendileri geçen gün burada idiler. Gittikleri vakit bunu tanzim ettiklerini bildirdiler ve bize yazdıkları rapordan bu aksaklıkların aralarında ki ihtilâftan çıkmış olduğunu ben deniz hissetmişimdir. Biliyorsunuz ki Genel Müdürlük müstakildir. Kumpanya namına hareket ediyorlar, o da bir şube müdürüdür. Fakat şimdiye kadar bunlara engel olan en ziyade Haydarpaşa'daki İngiliz Garnizonudur. Haydarpaşa'dan lokomotifleri vaktiyle verip halkı buraya vaktiyle yetiştirmeyip zarar vermek için yapıyorlar. Son aldığım malûmatta da teşebbüslerde bulunulduğunu öğrendim. Buradan Karaköy'e 8,20 de tren hareket edecek ve bu suretle yolcular beş saat zarfında aktarma edeceklerdir.”

Diye açıklama yapması üzerine tekrar söz alan Sami Bey,

“Beyefendi Vekâleti Âlinizi aldatıyorlar. Her iki tren arasında birleşme yapıldı diye ilân edileli iki ay oldu. Ambarlar yoktu, tüccarın eşyası sokak ortasında çamurlar içerisinde bozulup berbat olup gitmektedir. Yalan söylüyorlar. Bilhassa sizi aldatıyorlar.” Demiştir.⁴³

---

⁴³ ZC, D.I.C.25,s.359.

6.2.3. Bütçeler Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1.Meclisin 8 Mart 1923 tarihli oturumunda “Şark Dolayları Demiryolları İdaresinin 1923 senesi Bütçe Kanununun 2. Maddesinin görüşmeleri esnasında, Amasya Milletvekili Lütfi Beyin, demiryolu çalışanlarına işlerinin ehemmiyetine paralel olarak zam yapılması gerektiği noktasındaki görüşleri üzerine söz alan

Sami Bey,

“Efendim bu konuyu, bütçe komisyonunda arkadaşlar bendenize bıraktılar. Ve bendeniz tetkik ettim. Evvelâ Ömer Lütfi Beyin görüşlerine cevap vermek isterim. Heyeti Aliye'nize sevk ve bütçe komisyonuna gelmezden evvel bayındırlık komisyonunca tetkik edilen kadrolar, Hükümetin, teklifine Nafia Encümenince eklemeler yapılmak suretiyle bütçe komisyonuna iade edilmişti. Bu zamların genel toplamı yedi bin lirayı geçiyordu. Bu gibi fennî bir müesseseyi idare edecek ellerin her halde kıymetli şahıslar ve kıymetli kişiler olmasına göre bunların da mevcuda göre ücretlerinin arttırılmasını düşünmek zarureti vardır. Maaşlarını yüksek verelim. Rahatlatalım. Kimi tayin edeceksiniz? Mevcut nedir? Hangi demiryolu idarelerinde istihdam edeceksiniz? Binaenaleyh yirmi liraya çalışacak olan veyahut yetmiş liraya çalışacak olan mühendislerin kıymeti ilmiyesi, kıymeti fennîyesi bu yetmiş lira ile ölçülebilir mi? Buna yüz kırk lira vermekle bir şey temin etmiş olmayacağımıza kaani olan encümeniniz mecburiyet hissetmiştir.”

Amasya Milletvekili Lütfi Bey'in “ Mantık mıdır bu” diye sorması üzerine Sami Bey,

“Mantıktır. Efendiler, bendeniz yüz kırk lira değil iki yüz elli lira verilmesine taraftarım. Fakat kimi getireceksiniz? demiştir.

Amasya Milletvekili Ömer Lütfi Bey'in “Vardır efendim, bu hatta vardır. Şimdi arzu edilirse on tane getiririm.” demesi üzerine tekrar söz alan Sami Bey,

“Efendim, mütehasısımız var. Fakat yetmiş lira verdiğimiz mütehasıs var. Buna yüz kırk lira vermekle kıymeti ilmiyesini tezyid edeceksiniz. Bu itibarla Hükümetin teklifatını encümeniniz musip görmüş ve bazı da tadilât yaparak Heyeti Aliyenize sevk etmiştir.”

diyerek Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatasını Savunmuştur.⁴⁴

---

⁴⁴ ZC, D.I.C.28, s.57-58.

6.2.4 İstida Encümeni Mazbataları Üzerine Konuşmalar

1. Meclisin 11 Aralık 1922 tarihli oturumunda, Antalya Belediye Reisi Akif Beyin istisnaiyeti askeriyesine dair İstida Encümeni Mazbatası görüşülmüştür.

1914 tarihinde çıkarılan Mükellefiyeti Askeriye Kanununun 147 inci maddesi; askerlik hizmeti ile yükümlü olup da askerliğini bedel en veya bedenen ifa etmemiş 1887 ila 1893 doğumlu kişileri bir sene süre ile askerlik hizmeti ile mükellef tutmuştur. Antalya Belediye Reisi 1890 doğumlu Akif Bey işbu kanunun neşri tarihi olan 1914 senesinden itibaren hizmeti askeriyesini yapmaya mecbur iken Ziraat Müdürü olması itibariyle vazifesinde münferit olduğu ve silâh altına alındığı takdirde yerine vekil tedarikinde müşkülât görüleceği nazarı dikkate alınarak Ziraat Müdürlüğünde bulunduğu müddetçe askerliği ertelenmiştir. Akif Bey 5 Nisan 1922 tarihinde Antalya belediye başkanlığına seçilmesinden dolayı ziraat müdürlüğünden ayrılmıştır. Akif Bey'in ziraat müdürlüğünden ayrılmasından sonra, Antalya askerlik şubesi kalem reisi kaymakam Tahir Bey, Mükellefiyeti Askeriye Kanununun 1887, 1888, 1889, 1900. 1901, 1902, 1903 doğumlu mükelleflerden olup da her ne sebebe mebni olursa olsun askerlik hizmetlerini bedel en veya bedenen ifa ettirilmemiş olanlar tecil nedenleri ortadan kalkar kalkmaz askere alınmalıdırlar hükmünden yola çıkarak Akif Bey'i askere sevk etmiştir. Akif Bey'in Ziraat Müdürlüğünden ayrılmış olsa dahi uhdesinde Mükellefiyeti Ziraiye Heyeti Azalığı ve Ulûmu Riyaziye Muallimliği vazifelerini bulundurması hasebiyle askerliğinin tecil edilmesine devam edilmesi gerektiğine dair meclise verdiği dilekçe için hazırlanan İstida Encümeni Mazbatasının görüşmeleri esnasında mecliste şiddetli tartışmalar yaşanmıştır.

Yapılan bu görüşmeler esnasında iki mazbata okunmuştur. Bunlardan ilki İstida Encümeni Mazbatasıdır ki bu mazbataya göre Akif Bey'e yapılan muamelenin Antalya askerlik şubesi başkanı Tahir Bey'in art niyetinden kaynaklandığı ve Akif Bey'in askerliğinin tecil edilmesi gerektiğine dair mazbatadır.⁴⁵ İkinci mazbata ise Müdafaa-i Milliye Encümeni Mazbatasıdır ki, bu mazbatada Akif Bey'in askere alınmasının haklı olduğu noktasında görüş belirtilmektedir.⁴⁶

---

⁴⁵ ZC, D.I.C.25, s.317.

⁴⁶ ZC, D.I.C.25, s.325.

İstanbul Milletvekili Ali Rıza Bey, Sivas Milletvekili İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf Bey, Akif Bey'in Askere alınmasının doğru olduğu noktasında görüş belirtmişlerdir. Karahisari Sahib Milletvekili Mehmet Şükrü Bey, Gaziantep Milletvekili Yasin Bey, Erzurum Milletvekili Salih Efendi, Karahisari Sahip Milletvekili Ömer Lütfü Bey, Sinop Milletvekili Hakkı Hami Beyler ise Akif Bey'e yapılan muamelenin haksız olduğu noktasında görüş belirtmişlerdir.

Bu görüşmeler esnasında söz alan Sami Bey,

“Ertelemesi kesintiye uğradıysa askerliği de pek tabiidir. Bunu kabul etmekle beraber Mükellefiyeti Ziraiye Kanununun yayınlandığı vakit onun hükmü 1881 doğumlulara kadardı. Bu yönü Heyeti Celilenizin vicdanına havale ederim. Efendiler ben size soruyorum, derhal hissiyatınızı izhar buyurunuz Sorduğum sual budur. Binaenaleyh bu kanunun yayınlanma maksadı nedir? Eğer 1881 doğumlulara kadar olan kişiler istifade etmeyecek ise, adı geçen kanunun konulmasına mahal yoktur. Yoksa 1881 doğumlulardan yukarı olanlar, yani silâh altına celp ve davet edilmeyen kişilerin istifadesi için neşredilmiş ise bu kanunun ilânına lüzum yoktur. İleri gelenlerin silahaltına davet edilmiş olmasına nazaran Mükellefiyeti ziraiye Kanununu neşreden Meclisi Âlinin beklentisi ne idi ki bu kanunu ilân etti? 1881 doğumlulara kadar kişiler silâh altına alındıktan sonra istisna edilmeyeceğine nazaran kanunun yayınlanması gereksizdi. Bundan dolayı Meclisi Âli gereksiz işle meşgul olmuştur ve kanunun on dördüncü maddesi gayet açıktır. Eğer bu kanunla 1881 doğumlulardan yukarı, yani Hükümetin silâh altına celp ve cemetmek istemediği bir sınıf halkını istifade ettirmek istiyorsa kanunun maddesi açıktır. Bu adamın ifadesine nazaran istifade etmesi lâzım gelir”⁴⁷

diye görüş belirtmiştir. Yapılan Oylamada Akif Bey'in haksızlığa uğradığı noktada da ki İstida Encümeni Mazbatası kabul edilmiştir.⁴⁸

6.2.5 Divanı Riyaset Kararları Üzerine

1.Meclisin 21 Kasım 1922 tarihli oturumunda, Halifei Müslimîn Hazretlerine Türkiye Büyük Millet Meclisi namına şer'i şerif gereği Bağlılığı bildirmek ve tebrik etmek ve mukaddes emaneti teslim etmek üzere İstanbul'a gidecek heyete ikişer yüz

⁴⁷ ZC, D.I.C.25, s.323.

⁴⁸ ZC, D.I.C.25, s.372.

lira verilmesine dair Divanı Riyaset kararı üzerine yapılan görüşmelerde söz alan Sami Bey,

“Efendim, İstanbul’la gidecek heyeti kirama verilecek olan paranın her halde bunların ihtiyaçlarına karşılık olduğu şüphesizdir. Fakat bu ihtiyaçlarını harcamalarıyla kıyas etmek zarureti de vardır. İşittiğimize göre gidecek heyeti kiramın belediye tarafından misafir edileceği ve kendilerinin her türlü masrafları İstanbul’ca temin edileceği söyleniyor. Bu hal böyle olduktan sonra onların orada yapacak hiçbir masrafı yoktur. Müsaade buyurunuz, elbise yapacaklarsa aldığı elbiselerini sonra giyecektir. Ankara’dan İstanbul’a kadar bir defa tiren ücreti yoktur. Paso ile gideceklerdir ve İstanbul’da ise hiçbir vesaiti nakliyyeye para sarf etmeyeceklerdir. Paso ile gideceklerdir. Aynı zamanda belediyede misafir olacaklarına nazaran iâşe için de beş para vermeyecekleri açıktır. Verilecek para nedir? Anlamıyorum.” diyerek 200 liralık ödeneğe karşı çıkmış ve konuşmasına

“Binaenaleyh oraca yapılacak ufak tefek masraflarına ve kendilerinin elbiselerinin aynı olmaları için bu paranın yüz lira olmak üzere kabulünü teklif ederim. Bu para kâfidir” diye açıklama yapmıştır.⁴⁹

2.İzmir Mebusu Yunus Nadi Bey Yenigün Gazetesinin 26 Kasım 1922 tarihli nüshasında (Yeni bir cidal devri) başlıklı başmakale yayınlamıştır. Bu makalede Yunus Nadi, Meclisi Millide yeni bir cihat safhası açıldığına; Milli meclisin mevcudiyeti esasen şekilden ibaret olarak şekille sınırlı kalmaya mahkûm olduğuna, bu işte hürriyet ve serbesti olmadığını milletin emrettiğine, Meclisi Âlinin haysiyet ve şerefine ve milletin kürsüsünün tahakküm ve baskı ve tehdit altında olduğuna ve kimsenin kanaatlerini ve fikrini söylemesine müsaade edilmeyeceğine ve inkılâp uğruna yapılan kanlı safhaların tekerrür edeceğine dair düşüncelerini dile getirmiştir. Mersin Mebusu Selahaddin Beyle arkadaşları, Yunus Nadi Bey için kanunlar ne emrediyorsa onların yapılması için Divan-ı Riyaset’e tahrir vermişlerdir.

Meclisin 29 Ocak 1923 tarihli oturumunda, Divan-ı Riyaset’in Yunus Nadi Bey’in Makalesinin düşünce ve ifade hürriyeti içerisinde değerlendirilmesi gerektiğine dair kararının görüşmeleri esnasında söz alan Sami Bey,

“Meclisi Alinin azasından bulunan arkadaşımız Yunus Nadi Bey kendi gazetesinde Meclis aleyhinde zanna göre bir makale yayınlamıştır. Başkanlık Makamı bu makale

---

⁴⁹ ZC, D.I.C.25, s.27.

hakkında, yapmış olduğu incelemede kanuni takibata mahal olmadığından bahsediyor. Heyeti Aliye kanuni takibata gerek olmadığına dair karar verirse mesele yoktur.

Divanı Riyaset kararı ki, takibata mahal olmadığından bahistir. Reddedilmediği takdirde Yunus Nadi Bey'in Meclisi Âlinin bir ferdi, bir azası bulunmak sıfatıyla hakkında yapılacak muamele ve takibatın icrası için meselenin doğrudan doğruya şubeye gitmesi gerekir. Bundan dolayı Divanı Riyaset kararı reddedildiği takdirde ki, Suçun varlığına Meclisi Âli kanaat getirmiş demektir... Müsaade buyurunuz tamamlayayım. Bu benim kanaatimdir. Mebusan bu gibi bir cürümle zan altında bırakılmış olduğu halde haklarında ön inceleme yaparak huzura getirmek için doğrudan doğruya bir şubeye gitmesi lâzımdır. Binaenaleyh Divan kararının reddi halinde şubeye gitmesi lâzımdır” Şeklinde konuşmuştur.⁵⁰

6.2.6 Diğer Konular Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1. Sami Bey, Meclisin 20 Kasım 1922 tarihli oturumunda 20 Aralık 1922 tarihli ikinci celsenin zaptı sabıkı hakkında söz alarak,

“Efendim Heyeti Aliye'nin geçen gün konu olan mesele hakkında tabii bilgileri vardır. Burada seçimin yapılmasından önce verilmiş birçok tahrirler vardı. Örnek olarak bunlardan önce tayini esami tahriri mevcut idi. Tayini esami tahririnin zorunlu olarak başkanlık makamını işgal eden zat tarafından reye konulması gerekirken konulmamıştır. Şimdi farklı bir yorum ile o tahrirlerin oylamaya sunulması imkânı olduğundan bahsediliyor.” diye görüş belirtmiştir.

Meclis başkanının “*yorum değil, hakikattir*” diye açıklama yapması üzerine tekrar söz alan Sami Bey,

“Hakikaten böyle, fakat verilen tahrirler arasında seçimin şekil ve yapılma tarzı hakkındaki tahrir okunmamıştır. Bundan dolayı tahririn reye konulmaması dolayısıyla ve seçiminde yapılması itibariyle o tahrir ne olacak efendiler?” demiştir.

Erzurum Mebusu Salih Efendinin, “*Geri alacağız o tahriri.*” Demesi üzerine Sami Bey,

---

⁵⁰ ZC, D.I.C.27, s.53.

“Efendiler seçimin yapılış şekline ait tahrir okutturulmamıştır. Bundan dolayı muamele tamam değildir. Zabıt düzeltilmeli ve Yüce Heyetinizin başkanlık makamının nazarı dikkatini çekmesini rica ederim” demiştir.⁵¹

2. Meclisin 27 /11 1922 tarihli oturumunda 6 katip üyenin izinli olması hasebiyle yeni katip üye seçilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Yapılan tartışmalarda seçilecek katip üyelerin geçicimi yoksa devamlımı olacağı tartışmaları yaşanmış ve Sami Bey,

“Efendim, Tüzüğün Başkanlık divanı kâtiplerinin seçimlerine dair olan hükümleri, İstanbul Meclisi Mebus anına aittir. Meclisi Âli devamlı surette toplandığına göre tabiidir ki, izin meselesi ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı, izinli bulunan arkadaşların yerine seçim yapılması kısaca zaruridir. Komisyonlardan seçim bölgelerine izinli giden arkadaşlarımızın yerine nasıl seçim yapılıyorsa, yani yerine diğeri nasıl seçiliyorsa bunlarda öylece olur. Bundan dolayı , gerek katiplerin gerekse idare heyetine mensup olanların yerine böyle seçim yapılmalıdır.” Demiştir.

Sami Bey’in görüşleri genel kurul tarafından dikkate alınarak katip seçimleri yapılmıştır.⁵²

---

⁵¹ ZC, D.I.C.25, s.4-5.

⁵² ZC, D.I.C.25, s.88.

Sami Bey'in Konuşmalarını zabıt ceridelerinden yola çıkarak tablo halinde aşağıdaki şekilde gösterebiliriz.

Konusu	Konuşma Sayısı	Konuşmalarının içeriği
<i>Kanun Teklifleri</i>	6	Avans Kanununa Müzeyyel Kanun'un 2. Maddesinin görüşmeleri Hariçten ithal edilecek çift ve damızlık hayvanat ile ziraat makinalarında istimal edilecek benzin, benzol, petrol, mazot ve sairenin Gümrük Resminden istisna edilmesine dair lâyiha ve teklifi kanuni hakkında Jandarma ödeneğinin arttırılması hakkındaki Kanun münasebetiyle Hariçten ithal olunacak binek, mekkâri ve kosuma elverişli ester, merkep ve develerle hayvanatı feresiye ve bakariyenin Gümrük Resminden muafiyetine dair kanun lâyihası" 1923 senesi Birinci Avans Kanunu Ziraatte müstamel olup hariçten ithal edilecek mevaddın Gümrük ve İstihlâk Resmine dair Kanun münasebetiyle
<i>Takrirler</i>	2	Dr. Adnan Beyin Riyasette iken nizamnameye muhalif hareketinden şikâyeti mutazammın Sinob Mebusu Hakkı Hami Bey tarafından verilen takrir münasebetiyle Şimendiferler umuru hakkındaki istizah takriri münasebetiyle
<i>Encümen Mazbataları</i>	1	Antalya Belediye Reisi Akif Beyin istisnaiyeti askeriyesine dair İstida Encümeni Mazbatası
Bütçe	1	Şark Dolayları Demiryolları İdaresinin 1923 senesi Bütçe Kanununu
Divanı Riyaset Kararları Üzerine	2	Halifei Müslimîn Hazretlerine Türkiye Büyük Millet Meclisi namına şer'i şerif gereği Bağlılığı bildirmek ve tebrik etmek ve mukaddes emaneti teslim etmek üzere İstanbul'a gidecek heyete ikişer yüz lira verilmesine dair Divanı Riyaset kararı üzerine Yunus NADİ Bey'in Makalesi üzerine
Değişik Konularda	2	20 Aralık 1922 tarihli ikinci celsenin zaptı sabıkı hakkında Kâtip üye seçilmesi

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Sami Bey, kanun teklifleri ve takrirlerin görüşmeleri esnasında daha çok söz almış ve fikirlerini dile getirmiştir.

6.3 ALİ RIZA EFENDİ (ALİ RIZA ATAIŞIK)

6.3.1 Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1. Ali Efendi, Meclisin 12 Ocak 1922 tarihli oturumunda kendisinin verdiği “Mut kazası merkezindeki hamamın imar ve ihyası ile mahallî belediyesine terki hakkında kanun teklifi ve Kavanin-i Maliye Encümeni mazbatasını görüşmeleri esnasında söz alarak,

“Bu hamam tarihi asar-ı atikadan (eski eserler statüsünde) bir hamamdır. Belki de Selçukilerden kalmıştır. Evvelce bunun üzerinden yol geçerdi. Sonra ahali içtima ederek ortaklaşa işlemek suretiyle bu hamamı meydana getirdiler. Aynı zamanda belediye de elli bin kuruş sarf etmek suretiyle bu hamamı yaptırdı. Sonradan istibdat beliyesi olmak üzere bütün emlakın Milli Emlak’a devri hakkında bir karar sayarak. Bir emir ve tebligat icra etmişler. Bu tebligat üzerine tapu kâtibi belediyenin ve mahallenin katiyen haberi olmaksızın bir tapu vermiştir. Şu halde Malienin kanunen katiyen hak ve yetkisi ve hukuku tasarruf iyesi yoktur. Bu sefer müzayedeye vermişler başka bir rakip peyda olmuş, o rakipten kurtarmak ve aynı zamanda belediye kendi masraflarını Hazineden almak niyetiyle fiyat vermişler. onun üzerine şimdi hazine namına belediye üzerine ihale edilmiştir. İhale de reddedilmiştir. Esasen tasarruf hakkı yoktur. Bunun için bu hamamın belediyeye karşılıksız verilmesini istirham ederim. Belediye bu parayı vermeseydi katiyen bu hamam yapılamazdı. Çünkü belediyenin de gelirleri yoktur. Bu hususta arkadaşlarımın ilgisini çekerim.” Diyerek şehir merkezindeki hamamın belediyeye karşılıksız terkinin savunmuştur.⁵³

Karahisarı Mebusu İsmail Şükrü efendinin,

*“Doğru olmakla beraber şayanı muhakemedir, bu ancak mahkeme-i aidesine havale edildikten sonra olabilir. Çünkü tapuya raptedilmiş olduğundan usulen maliyeye ait olması lazımdır.”*⁵⁴ diye açıklama yapması üzerine tekrar söz alan Ali Efendi,

“Efendim, bu şahsen kimsenin mülkü değildir. Evvelce bunun üzerinden

---

⁵³ ZC, D.I, C.16, s.28-29.

⁵⁴ ZC, D.I, C.16, s.29.

yol giderdi. Sonra belediye buna elli - altmış bin kuruş masraf etti, bu hamamı meydana getirdi. Sonra Hazine bunu kanunsuz bir şekilde zapt etti. Artık siz bilirsiniz.”
diyerek yukarıdaki görüşlerini savunmuştur.⁵⁵

Ali Efendinin Meclis Konuşmasını tablo halinde aşağıdaki olduğu gibi gösterebiliriz.

Konusu	Konuşma Sayısı	Konuşmalarının içeriği
<i>Kanun Teklifleri</i>	1	Mut kazası merkezindeki hamamın imar ve ihyası ile mahallî belediyesine terki hakkında kanun teklifi

Tablodan da anlaşılacağı üzere Ali Efendi Mecliste yapılan görüşmelerde çok fazla söz almamıştır.

6.4 HACI ALİ EFENDİ (ALİ SABRİ GÜNEY)

6.4.1 Takrirler Üzerine Yaptığı Konuşma

1.İçel Mebusu Ali Sabri Efendi ve Arkadaşları Meclisin 5 Temmuz 1920 tarihli oturumunda, şimdiye kadar azil ve atanan memurinin bir listesinin Heyeti Vekileden talep edilmesine dair takrir vermişlerdir. Kendisinin de imzasının bulunduğu bu takririn görüşmeleri esnasında söz alan Ali Sabri Bey,

“Efendim, bizim hedeflediğimiz yegane gaye vatanımızın müdafaa ve kurtarılması peşinde olduğunu Meclisi Ali müdriktir. Binaenaleyh biz, yine maddi ve manevi kuvvetimizi bu cihet ve bu hedef için sarf etmek , birinci emel, vazifemizdir. Bunun İçin Meclisi Ali ilk müzakeratlarının bir çoklarında yüksek derecede olan teşkilât ve idare-i dâhiye ve alakalı hususları mümkün olduğu ve hele mali fedakarlığı iktiza eden şeyleri mümkün olduğu merteye İhtiyatlı kabul etmek lazım geldiğini ruhen gösteriyordu. Şimdi zannediyorum, şurada teşekkül ettiğimiz iki üç ay zarfında bütün iştiğalatımızdan, gayemizden haylice uzaklaşmışız, en az bütün memleketin hudutlarını müdafaa esbablarını temin ve etraflıca

⁵⁵ ZC, D.I, C.16 s.29.

düşünmekten ziyade dahili bir çok memurin azil ve tayini, değiştirme ve terfii gibi husularla iştigal ettik, zannederim bu lüzumsuz bir mesele olmamakla beraber, bendenizin kanaatine göre, biraz lüzumundan fazla iştigal edildiğini anlıyorum. Eğer lüzumundan fazla iştigal edilmişse, malûmu aliniz bu meselelerden daha ziyade şu anki durumumuzdan dolayı mali fedakârlık yapmağa mecburuz ki, maalesef parasızlık yüzünden temin ve hazır edeceğimiz bir çok esbabı vakit ve zamanıyla tedarik ve hazır edemediğimizden cephelerimizin bu gün aldığı sekli görüyoruz. Bu itibarla bu yönde Heyeti Muhtereme-i İcraiyeden her biri kendi dairesine ait ne kadar memurin azil ve atama veya tayin etmiş, ne kadar memur değiştirmiş ve dönüştürmüş ve bunların hepsinin bir cetvelini, eski ve yeni memuriyetlerini ki bundan da maksadı acizanem, bu mevzuda ehliyete ne dereceye kadar ehemmiyet verilmiştir, riayet edilmiştir ve işler ne dereceye kadar ehline verilebilmiştir? Ben zannederim, toplumsal hastalıklarımızdan biri de işi ehline vermek hususundaki şimdiye kadar gösterdiğimiz tereddütlerdir. On senelik hayatı meşrutiyetimiz, zannederim bize devri istibdad da olduğundan fazla bir yanlıştan dönme dersi vermemiştir. Onun için bu hastalığa nihayet verelim, eğer böyle bir şey olmamışsa şeref, tabii kendilerininindir ve aynı zamanda hisse-i şeref onları o mevkie getiren heyeti umumiye ye aittir. Temenni ederim ki böyle olsun, ikincisi; bizim hedeflediğimiz gaye, vatanın selâmetidir ve bunda arzu ettiğimiz derecede muvaffakolabilmemiz ise, milli görevlerimizi hakkıyla yapma ve kavramayla ve onun peşinde memleketin ittifak ve birleşebilmesi ile mümkündür. Bunu tabi heyeti muhteremeniz gereği gibi bilir. Onun için bu dâhildeki birliği ve dayanışmayı temin edebilmek yalnız bir yönden olmaz kanaatindeyim. Bir taraftan idari, bir taraftan irşadi olmalıdır. Yani mümkün mertebeye cebir ve baskı suretiyle artık milleti gayesi peşinde toplamaktır. Meselede sarsılmaz bir halde muhafaza ve metanet temin edilirse gayelerimize o kadar emin adımlarla gidebiliriz değil mi efendim? Onun için Heyeti İcraiyeye-i Muhteremeden bu yönü sormaya mecbur kaldım ki, bu maksadı ulviyi temine yani bunu temin edebilecek idari, irşadi ne gibi sebeplere başvurabilmiştir ve daha bundan fazlasını temin edebilmek imkânı var mı idi? Bu mevzuda heyeti muhteremeyi aydınlatsınlar, maksadım budur. Binaenaleyh artık takririmin içeriği bu olduğuna göre nazarı dikkate alınıp alınmayacağı heyeti muhteremenin takdirine bağlıdır.” Demiştir.

Ali Sabri Bey ve arkadaşlarının takriri Heyet-i İcra iye ye havale edilmiştir.⁵⁶

---

⁵⁶ ZC, D.I,C.2, s.179.

b. Gizli Celselerde Yaptığı Konuşmalar

Meclisin 8 Temmuz 1921 tarihli oturumunda, Ordunun durumu hakkında yapılan gizli celsede söz alan Ali Sabri Efendi;

“Efendim, şimdi encümeni mahsusa verilen takrirler hakkında beyan edilen bakış açısına göre bugünkü vaziyet: En âdil ve kesin tedbir olarak muhtelif maksatlarla milletin ruhundan doğan ve bugün mahalli mukadderata hakim olan bir halkın en büyük idare memurunun başı altında toplanmasını şu güne göre mukadderatını eline almasını kararlaştırmış. Bu teorik olarak pek güzel fakat uygulamaya geçecek olursak bunda da tabii birtakım kayıt ve şartı nazarı dikkate almak lâzım gelir. Bir defa bu komisyon çalışır halde midir? Muvazzaf ve mecburi olarak ifayı vazife edecek mi? Yoksa geçicimi? Eğer geçici olacaksa, biz de geçici olarak en mühim vazifelerin ifası için teşekkül etmiş komisyonlar dahi daima amelden sakıt kalır. Onun için bunların adetlerini azaltarak kendi içlerinden mesela Belediyeden, idare meclislerinden, Müdafaa Hukuk heyetlerinden bir, oluşan eşhastan da birer alınarak ve bir adet kabul ederek ve bunlar da bir kitle halinde çalışırsa bir dereceye kadar daha ziyade ameli olur zannederim. Ne ise o ciheti benzenizce mühim değildir. Şimdi benzeniz gerek Heyeti İcraiye'nin, gerek Rûfekayı Muhteremenin izahat ve istizahatından bilhassa İsmet Beyefendinin ve akşam encümeni mahsusun Heyeti icraiye'den çıkarttığı kesin kanaati, Ferit Beyefendinin ifadelerinden anlayabildiğim bir şey varsa bugün İzmir cephesinde vaki olan düşman taarruzunu durdurabilmek, tevkif edebilmek meselesini bir az zayıf söylüyor. Heyeti İcraiye kati bir kanaat veremiyor. Hepinizin hatırı alilerindedir ki, son Meclis içtimainı tatil edeceği zaman gizli celsede verilen izahatta İzmir cephesinde vaki olacak her taarruza karşı bizim müdafaa sebeplerimiz açıklanmış, bunun için orada vesaitimiz kâfidir, denilmişti, zannederim. O celsenin zaptında da bu cihet yazılmıştır. Halbuki bugün bize verilen cevaptan, verilen izahattan, o gün verilen izahata nazaran biraz işin başkalaştığını görüyorum. O zaman vaziyetin vahameti, vaki olacak derecede başkalaştığı, taarruzun derecesi veyahut vaziyet olduğu gibi Meclise izah edilmemiş. Onun için benzeniz bu ciheti bu cihetin adamakıllı ayrıntılı bir şekilde açıklanmasını istirham ediyorum.

Bir de bu cihet Malumualiniz gönümüzün istediği her şeyle, yapamayacağımız faaliyetle ne dereceye kadar muvaffak olabilecektik? Bunu evvelce daha iyi düşünür ve Meclise daha açık bir şekilde anlatılmak lâzımdır kanaatindeyim. Bugünkü vaziyet bize anlatıyor ki, bunu vaktiyle iyi anlamamışız veyahut bize iyi anlatılmamış. Çünkü bize bir gün Yunan ordusu o günkü haiz olduğu kuvvetin bir kaç misliyle ve her nevi taarruz araçları ile

taarruz edeceğini nazarı dikkate alarak ona göre mevcudiyetimizi ne dereceye kadar müdafaa edebilecek ve bu bapta ne kadar vesait malik olabilecek diye bundan acele Meclis haberdar edilmiş olsaydı, olabilirdi, Meclis ehvenişer olarak memleketin menfaatleri için daha başka tedbirler, daha başka kararlar ortaya çıkabilirdi. Bendeniz kendi hesabıma söylüyorum. Bugünkü hâsıl ettiğim kanaatla, evvelki hâsıl ettiğim kanaati ondan evvelki celselerde hasıl ettiğim kanaatla başka görüyorum. Binaenaleyh bu babta Paşa Hazretlerinin Heyeti Muhteremenizi bilgilendirmelerini ve bu konudaki şüphemizi ortadan kaldırmalarını istirham ederim.⁵⁷

Konu	Konuşma Sayısı	Konuşmanın İçeriği
Takrir	1	Şimdiye kadar azil ve atanan memurinin bir listesinin Heyeti Vekileden talep edilmesine dair takrir.
Gizli Celse	1	Ordunun durumu hakkında.

Yukarıdaki tabloya baktığımızda Ali Sabri Efendinin, konuşmalar noktasında çok fazla aktif olmadığı anlaşılmaktadır.

---

⁵⁷ GCZ, D.I, C.2, s.194.

SONUÇ

Osmanlı Devleti, kaybettiği toprakları geri almak, kapitülasyonlardan kurtulmak vb. nedenlerle girdiği I. Dünya Savaşından 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması ile yenik ayrılmıştır. Bu anlaşma Osmanlı Devleti'nin yıkılışını öngörmekte; İtilaf Devletleri'ne Osmanlı İmparatorluğu'nun herhangi bir bölgesini, güvenliklerini tehdit edecek bir durum nedeni ile işgal hakkı tanımaktaydı. İtilaf Devletleri bu anlaşmaya dayanarak, vatan topraklarımızı işgal etmeye başlamıştır. Bu işgaller karşısında İstanbul Hükümetinin, vatanın kurtarılması için gerekli çalışmaları yapmak bir yana teslimiyetçi bir politika izlemesi üzerine, Anadolu'nun vatansever insanı, ülkenin işgallerden kurtarılması için Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve bunlara bağlı Kuva-yı Milliye birlikleri kurmaya başlamıştır. Bu cemiyetlerin kurularak faaliyetlere başladığı dönemde, Mustafa Kemal Paşa'da kurtuluş meşalesini yakmak için 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmıştır. Yayınladığı Havza ve Amasya Genelgeleri, bizzat katılarak alınan kararlarına yön verdiği Erzurum ve Sivas Kongreleri ile Halkın Milli Mücadelenin etrafında yekvücut olmasını sağlamaya çalışmıştır. Yapılan bu çalışmaların neticesinde Meclis-i Mebusan 12 Ocak 1920'de İstanbul'da açılmıştır.

Meclis-i Mebusan'ın açılmasından sonra, İtilaf Devletlerinin beklentilerinin aksine Misak-ı Milliye yayınlaması üzerine, 16 Mart 1920 de İstanbul İşgal edilmiştir. İstanbul'un işgaline Mustafa Kemal Paşa çok sert tepki göstermiş ve derhal Anadolu'da milletin kaderine hâkim olacak yeni bir meclisin açılması için 19 Mart 1920'de bir genelge yayınlamıştır. Genelge doğrultusunda ülke genelinde seçimler yapılmış ve Kurtuluş Savaşı'nı başarıyla yönetip sonuçlandırırken, birbiri ardına yaptığı yasal düzenlemelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atacak meclis 23 Nisan 1920'de açılmıştır.

Açılan bu Meclisin Türkiye Cumhuriyeti tarihinde çok özel ve önemli bir yeri vardır. TBMM'nin açılışına kadar Heyet-i Temsiliye tarafından yürütülen Milli Mücadele hareketini yürütme işi, meclise ve onun hükümetine devredilmiştir. Meclis açılır açılmaz yoğun olarak çalışmalara başlamış, geç saatlere kadar hatta sabahlara kadar çalıştığı olmuştur. Bir yandan işgale uğramış olan ülkede Kurtuluş Savaşı'nı başarıyla yönetip sonuçlandırırken, birbiri ardına yaptığı yasal düzenlemelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atmıştır. Nev'i şahsına münhasır olan bu Meclis, Türk milletinden aldığı yetki ve egemenlik hakkını muhafaza etmek hususunda çok titiz davranmıştır. Meclis ağır ve zor koşullar altında çalışmasına rağmen görevi sırasında demokratik yoldan ve çok seslilikten ayrılmamıştır.

Adana ve Tarsus'un Fransızlar tarafından işgale uğramasına rağmen, merkezi Silifke başta olmak üzere, Mut, Gülnar ve Anamur'u içine alan İçel vilayeti işgale uğramamıştır. Bölge işgal edilmemiş olsa da, işgal olasılığına karşı hazırlıklı olmak ve işgal altındaki Adana ve Tarsus'a Yardım götürmek amacıyla Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve bunlara bağlı Müfrezeler kurulmuştur. Bu cemiyetler bölge halkında milli bilincin uyandırılması ve işgal altındaki Adana ve Tarsus'a Yardım ulaştırmak amacıyla aktif bir şekilde çalışmışlardır.

İçel, Büyük Millet Meclisinde Beş tanesi 19 Mart 1920 tarihli genelge ile bir tanesi de Mebusan Meclisinden Ankara'ya gelmek suretiyle altı mebus tarafından temsil edilmiştir. Bu mebuslar Ahmet Şevki Bey, Naim Efendi, Ali Sabri Efendi, Mehmet Sami Bey, Haydar Lütfi Bey ve Mebusan Meclisinden katılan Ali Rıza Efendi'dir. 19 Mart tarihli genelge ile seçilen beş İçel milletvekili 26 Nisan 1920'de Ali Rıza Efendi ise 31 Temmuz 1920'de meclise katılmışlardır. Dönem boyunca çeşitli komisyonlarda ve encümenlerde görev alan birinci dönem İçel milletvekilleri, ülkenin bağımsızlığı ve milli devlet olma yolunda hiçbir fedakârlıktan kaçınmamışlardır. Yeni Türk devletinin sağlam temellere oturmasında aktif rol oynamışlardır. Birinci Meclisin demokratik ve çok sesli ortamının getirdiği gruplaşmalarda Sami Bey, Haydar Lütfi Bey ve Ali Sabri Efendi ikinci grupta yer almışlardır. Bahsi geçen milletvekillerinden beş tanesi bir daha hiçbir dönemde parlamentoya girememiş sadece Haydar Lütfi Bey VIII. Dönemde Demokrat Partiden milletvekili seçilerek parlamentoya girebilmiştir.

İçel vilayetinin vatanperver insanların, milli mücadelede ve yeni Türk devletinin temellerinin atılmasında büyük rol oynadığı, Birinci Büyük Millet Meclisinde görev yapan milletvekillerinin de Meclis çalışmalarında üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları layıkıyla yerine getirdikleri görülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA

A- ARŞİVLER

Birinci Dönem TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt 1 – 29.

Birinci Dönem TBMM Gizli Celse Zabıt Cerideleri, Cilt 1-3 Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, İstanbul 1999.

Birinci Dönem İçel Milletvekilleri Tercüme-i Hal Kâğıtları.

Birinci Dönem 29 Mart Tarihli İçel Livası Seçim Mazbatası.

B- HATIRALAR

KARABEKİR, Kazım, , **İstiklal Harbimiz**, İstanbul 1995,C.I.

ATAY, Falih Rıfki, **Çankaya**, Pozitif Yayınları, İstanbul 2004.

OKYAR, Fethi, **Üç devirde Bir Adam**, Tercüman yayınları, İstanbul 1980.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, “**Görüp İştiklerim**” Ankara, 1987.

CEBESOY, A. Fuat, **Milli Mücadele Hatıraları**, Temel Yayınları, İstanbul 2002.

KARAKAŞ, Emin Aslan (Emin Resa), **İçel Kurtuluş Savaşı Tarihi Hatıraları**, C. I, Mersin, 1942.

C- KİTAPLAR

AĞAOĞLU, Samet, Kuvayı Milliye Ruhu, TBMM Yayınları, Ankara 1974.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1987.

ARSLAN İzzet, **Silifke Tarihi**, Adana 1988.

- ARSLAN, İzzet, **Atatürk Silifke’de**, Adana 1981.
- ASLAN, Yavuz, **TBMM Hükümeti Kuruluşu, Evreleri, yetki ve Sorumluluğu**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001.
- ATATÜRK, M. Kemal, **Nutuk**, Bu Günkü Dille Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.
- BELEN, Fahri, **Türk Kurtuluş Savaşı**,2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.
- ÇİFTÇİ, Ali, **Milli Mücadele Döneminde Mersin ve Havalisinde İz Bırakanlar**, Mersin 2002.
- ÇELİK, Kemal, **Milli Mücadele’de Adana ve Havalisi(1918-1922)**, Ankara 1999.
- ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi I. Dönem 1919-1923**, Cilt III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- ÇELİK, Kemal, **Mut Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Karar Defteri ve Milli Mücadele’de Mut**, Ankara 2001.
- DEMİREL, Ahmet, **Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup**, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
- DOĞAN, Hamdi, **Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Ankara 201.
- EZHERLİ, İhsan, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı 1887-1920**, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara 1998.
- GÜNEŞ, İhsan, **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Düşünsel Yapısı (1920-1923)**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1985.
- GOLOĞLU, Mahmut, **Üçüncü Meşrutiyet (1920) Milli Mücadele Tarihi 3**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1994.
- KANSU, Mazhar Müfit, **Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber**, TTK Yayınları, Ankara 1966.
- KURTCEBE, İsrail, Aydın, BEDEN, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Alp Yayınevi, Ankara 2006.
- Kurtuluş Savaşı’nda İçel**, (Kurtuluş Savaşında İçel Tarihini Yazma Komitesi), İstanbul 1971.
- KÖSE, Ensar, ATLAY Doğan, **Mut Claudiopolis**, Mut Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2005.

SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilali I**, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1987.

SONYEL, R. Salahi, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1987.

TANSEL, Selahaddin, **Mondrostan Mudanya'ya Kadar**, C.III, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, İstanbul 1991.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler(1859,1952)**, İstanbul 1952.

D- MAKALELER

BIYIKOĞLU Tefvik (1960), “**Birinci TBMM'nin Hukuki Statüsü ve İhtilali Karakteri**” Belleten, XXIV/93-96.

GEDİK, İlhan, “**Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920**”, Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi üzerine, Editör: Musa Şaşmaz, İstanbul 2008.

E- TEZLER

BAŞTUĞ, Turgay, **1920–1950 Yılları Arasında Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sosyal ve İktisadi Yapısı**, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2007.

ÇAMUR, Selma, **Birinci mecliste Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Niğde 2009.

YILDIRIM, Cihat, **Milli Mücadele Döneminde İçel Sancağı**(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1998.

YÜZGEÇ, Ayşegül Demirden, **Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2006

EKLER

Ali Rıza Efendi (ATAIŞIK)

Hacı Ali Efendi (Mulla Ali GÜNEY)

Haydar Lüfti Bey (Haydar ARSLAN)

Naim Efendi (Mehmet Alim ULUSAL)

Sami Bey (Mehmet Sami ARKAN)

Şevki Bey (Ahmet Şevki GÖKLEVENT)

Ek 1: Birinci Dönem İçel Milletvekilleri

ملاحظات	اعضای	نامی و نامکندگی مفصل آردی	آخره تاریخ مراعاتی	تاریخ تأسیس	سی	مسالك و وظیفه	صنفی	پدرین نامی	موبل نامی
		مقدوره بیضاوند: راه محمد علی	۹۰	۹۰	۴۴	خیابان	زرغون	بیضاوند	بیک بیضاوند
		ایمانی: محمد علی	۹۱	۱۱۱	۴۶	بازار	مکرم	محمد علی	موسوی
		محمد علی: محمد علی	۹۱	۹۰	۴۴	بازار	محمد علی	محمد علی	محمد علی
		محمد علی: محمد علی	۹۱	۹۰	۴۴	بازار	محمد علی	محمد علی	محمد علی
		محمد علی: محمد علی	۹۱	۹۰	۴۴	بازار	محمد علی	محمد علی	محمد علی
		محمد علی: محمد علی	۹۱	۹۰	۴۴	بازار	محمد علی	محمد علی	محمد علی

بوكام بر مابعت تاريخي جاز و تان بويك ملك مجلسى اعضای مجرمه سلك تاريخه اينستار برر كدر اولي اوزره سجار برك جمع و تنظيمات مجلس ديوان و دين قرار و در دفتر: اشيو. بويك املاى الهياتة مخصوصه امضا و حق و حق اوله بوق مذكور سبطه اساس اولي اوزره بانكيات اعطالى موجود.

Ek-3. Birinci Dönem T.B.M.M. İçel Milletvekilleri Sicile Esas İsim Cetveli

199

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde İçel Milletvekili Ali Rıza Ataişık'ın kısaca özetidir			
Adı ve Soyadı [*]	Ali Rıza Ataişık	Hazretleri	Yok
Babasının ve annenin adı	Velittin Ayşe	İsmi rütbeni	Yok
Doğum yeri	Akşehir İlyadı	Seğmeden önceki millet ve mesleki görevi	riyaset ve ticaret
Doğum tarihi	1881	Milletvekillik sancaklarında çalış madığı ve kaç günde bulunduğu	771 4 günde
Okuması	Okudu	Osmanlı Meclisi Milletvekillik varsa seçimi verilen	silifke senesini
Baldız diller	Yok	özü ve slum tarihi	24/8/942
Neden unvanlı olduğu	Yok		
Hayatının turu değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
<p>Şerhî kâğıda Jandarma kantonu bulunan pederinin vefatı üzerine tara- vateki devletin hitayesinde ruhiye mahallini biriktiren önce konyada me- se tahsil görmüş mü kadı bulmuş diğer devletin vatanında müptle hayata çıkması uzun müddet müte silifkede mahkeme başkanlıklarında bulunarak bil'ah- ere hessa kadısı vatanından döndükten sonra yine uzun müddet met belediye riyasetinde edene vilayeti sancak mahkemelerinde bulunmuş ve bir vatanlı san- dan mahallinde silifke senesini mahkemelerde bulunmuş için istanbulun işleri özerine geçerek önce büyük millet mahalline ittihaç etmiş. istiklal savaşı - sancaklarında istiklal mahkemesi mahkemesi yapmış millet vekilliğinden sonra kendisi tesamen riyaset ve mahkemelerde mahkemelerde büyük millet vekilliğinden sonra mah- de uzun müddet cumhuriyet halk partisinin başkanlığına mahkemelerde bulunmuş ve bu arada bir defa konyaya delego olarak işarete etmiştir. ve 24/8/942 tarihinde müte vefat etmiştir.</p>			

[*] Soyadı Komünistlerden özel olarak mahkemelerde mahkemelerde mahkemelerde

Ek 4: İçel Milletvekili Ali Rıza Bey(Ataişık) in Tercüme-i Hal Kağıdı

200

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde . . . İçel . . . . . Milletvekili Hacı Ali Sabri . . . . . in kısa özlüğüdür.			
Adı ve Soyadı [*]	Hacı Ali Sabri Çiğney	Eserleri	Bizce Meclis
Bahasının ve atasının adı	Hacı Ahmed, Hatice	İlim rütbesi	Persianlık
Doğum yeri	Çömelik (Mud)	Seçimden evvelki meclis ve işi gücü	Tarsus Kadılığı ve Kaymakamlık
Doğum tarihi	1301	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evlü, 2 Çoğuk
Öğrenimi	Darülfünun (Hukuk Fakültesi)	Osmanlı Meclisi Mebusanında Milletvekilliği varsa seçim yerleri	Yoktur
Bildiği diller	Arabi, Farsî	Öldü ise ölüm tarihi	Öldü (15/9/1947)
Neden uzmanlığı olduğu	Sıhhi Durumlar		
Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
<p style="text-align: right;">Hacı Ali Sabri Çiğney</p>			

[*] Soyadı Kanunundan evvel ölümlerin altlarının altlarına soyadı konular.

Ek 5: İçel Milletvekili Ali Sabri (Hacı Ali) Efendi'nin Tercüme-i Hal Kağıdı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde ... 1961 ... Milletvekili ... Naim Ulusal ... in
kısa özlüğüdür.

Adı ve Soyadı [*]	<i>crain ulusal</i>	Eserleri	<i>yoktur</i>
Balasının ve anasının adı	<i>Balasının adı: Ali ve Za Anasının adı: Hatice</i>	Him rütbesi	<i>Hoca</i>
Doğum yeri	<i>Şirvan</i>	Secimden evvel- ki mesleki ve iş- gücü	<i>Sana vekili</i>
Doğum tarihi	<i>«Bin ikiyüz doksan»</i>	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	<i>Böle idi ve altı ço- cuğu vardı.</i>
Öğrenimi	<i>medrese tahsili</i>	Osmanlı Meclisi Mebusatında Milletvekilliği varsa seçim yerleri	<i>yoktur</i>
Bildiği diller	<i>Türkçe</i>	Ölü ise ölüme tarihi	<i>1938 Sene-i ocak ayı başında ölmüştür</i>
Neden uzmanlı- ğı olduğu	<i>yoktur</i>		

Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler

*Zeyce crain ulusal muhtela' aldığı hastalığından
Kurtulamıyarak 14.1.1938 tarihinde giride yardıma muht-
taç yalup «Ben» kısmını bırakarak sefat etmiştir.*

9.12.1947

*Büyük Millet Meclisi Birinci
döneminde icab millet vekili
crain ulusal kısmı
Serife ulusal
Serife*

[*] Soyadı Kanunundan evvel ölenlerin ölebeyleri aldıkları soyadı konular.

*K. M.
19-XII-1947*

Ek 6: İçel Milletvekili Naim Efendi (Ulusal) nin Tercüme-i Hal Kağıdı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde ... İçel ... Milletvekili ... Sami Arkan ... in
kısaca özlümlüğüdür.

Adı ve Soyadı [*]	Sami Arkan	Eserleri	Yoktur.
Babasının ve anasının adı	Ülülü Ali Rıza Ülülü Mustafa	Himni rütbesi	Yoktur.
Doğum yeri	İçel vilâyet-i Silifke ilçesi	Seğinden evvelki mesleki ve işi gibi	Ticaret ve ticaret
Doğum tarihi	1303	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğuşu	Evliliği çocuğuşu yoktur.
Öğrenimi	Yeni senelik ilmi ve yüksek ticaret. (İkinci sınıfta)	Osmanlı Meclisi Mehalasında Milletvekilliği varsa seçim yerleri	Yoktur.
Bildiği diller	Yoktur.	Bilinme zamanı tarihi	
Neden uzmanlığı olduğuşu	Yoktur.		

Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler

İçel - İski Vilâyet-i İli
Silifke Belediye Başkanı.
(Sami Arkan.)

[*] Soyadı Kanunundan evvel ötekilerin adleri sınıfa aldıkları soyadı koynur.

Ek 7: İçel Milletvekili Mehmet Sami Bey (Arkan) in Tercüme-i Hal Kağıdı

204

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde <i>İçel</i> Milletvekili <i>Şevki Göklevent</i> in kısa özlüğüdür.			
Adı ve Soyadı [*]	<i>Şevki Göklevent</i>	Eserleri	<i>yahtur</i>
Bahasının ve anasının adı	<i>Federim Hüseyin ananın Şevkinader</i>	İlim rütbesi	
Doğum yeri	<i>Gülneer</i>	Seciraden evvelki mesleki ve işi günü	<i>memur olup san memur Fetih Birinci Büyük Millet Meclisi açılışından emekliye çıkılarak 150 lirası 69 yaşına dolmuş ve acaz salıngımı vardır</i>
Doğum tarihi	<i>302</i>	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	
Öğrenimi	<i>liseli</i>	Osmanlı Meclisi Meclisnamela Milletvekilliği varsa seçim yerleri	<i>yahtur</i>
Bildiği diller	<i>Türkçe</i>	~~Yabancı diller~~	
Neden uzmanlığı olduğu			
Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
<p><i>8-1-242</i></p> <p><i>Gülneerin hacıyanın mahallesinde oturdu Birinci Büyük Millet Meclisi açılışından Şevki Göklevent</i></p> <p><i>Şevki Göklevent</i></p>			

Ek 8: İçel Milletvekili Ahmet Şevki (Göklevent) Efendi'nin Tercüme-i Hal Kağıdı

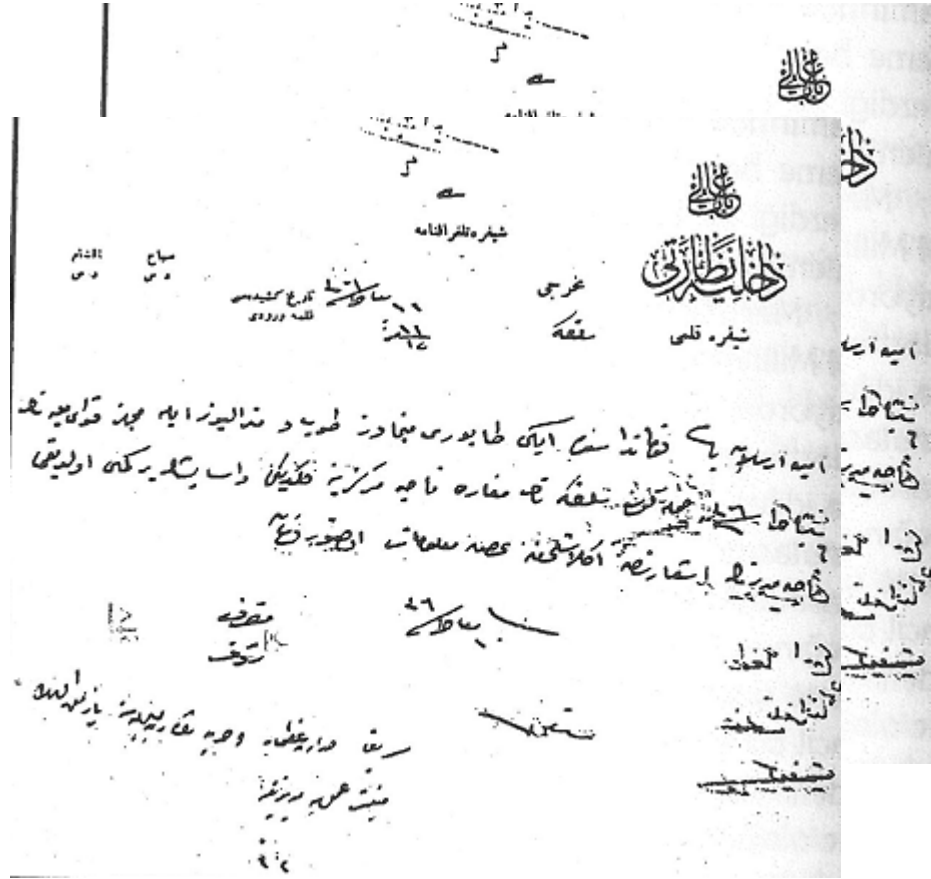

ایح ایلی شرفه

(شماره)

مود: موقعهه بسه یوز کتیبک منظم بر قوتک اداره منظم طقم ایضا جهاری
 جمع و کوییده سلاح و مرقات توزیع ایدرک کتیبی حیانت سلاح اولوقدی
 و بو یوزده ییک بو یوز بهیه حکم و فرمان اولوب موط و قوه عامه جهاری طرفنده
 برجا و یوزک و قومی محکم بولوندیغی و سابعه معلوم اسما علی و ییاره یوز بیخشی علی
 اقتدره بولدی میرزا و صفی و افندک بو قوتده قومانده ائیلده اولوقدی
 و انه فوقه اعلا ره قهار کلمه آلهه تقدیره بیا به و شطاب ایلیعو
 عاقله تحقیقات و تعقیبات لوزمه اجماعیه اهل اول کلوبه و آسایه تقدی
 ایندیگره بینه ایندی قفق معامه قانونیه ایضا و حقیقت حاله اناس اهنیه
 و کلوبه ( ) ه سلسله
 ناظرینان
 س
 س

EK-11: Mut'taki Kuva-yi Milliye hareketleri hakkında Osmanlı Hükümeti tarafından İçel mutasarrıflığına gönderilen yazı (BOA, DH.ŞFR. , nr.104/26).

EK-12: Emin Arslan Bey komutasındaki Kuva-yi Milliyecilerle ilgili İçel mutasarrıfı Rauf Bey'in telgrafı (BOA, DH.EUM.AYŞ.,nr.36/1).

ÖZGEÇMİŞ

10.05.1976 tarihinde Niğde iline bağlı İçmeli Kasabasında dünyaya geldi. İlkokulu aynı kasabada orta ve lise öğrenimini, Niğde İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 1998 yılında Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi tarih bölümünü kazanarak lisans eğitimine başladı ve 2002 yılında mezun oldu. Aynı yıl Mersin Üniversitesinde başladığı tezsiz yüksek lisans eğitimini 2004 yılında tamamladı. 22 Şubat 2005'te Gaziantep ili İslahiye ilçesi Boğaziçi Atatürk Lisesinde tarih öğretmeni olarak göreve başladı. 2008 yılında Niğde Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesine atandı. 2010 yılında Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başlayarak 2013 yılında tamamladı. Halen 2012 yılında atandığı Niğde Anadolu Öğretmen Lisesinde görev yapmakta olan TEKGÜNDÜZ, evli olup bir çocuk babasıdır.